sorin titel

Citiți cele mai noi apariții din
Biblioteca pentru toți

1457 Grigore Vieru, *Văd și mărturisesc*, versuri, aforisme și confesiuni, 302 pag., 4000 lei;

1458 Anatole France, *Ospătăria "La Regina Pédauque"*, roman, 272 pag., 6000 lei;

1459 *Frumoasa cu plete de aur*. Basme clasice franceze. (Cuprinde basme de Ch. Perrault: *Frumoasa din pădurea adormită, Cenușăreasa, Scufița Roșie, Motanul încălțat* ș.a.; Catherine d'Aulnoy: *Pasărea albastră, Frumoasa cu plete de aur* ș.a.; Antoine Hamilton, *Povestea Florii de Spin* ș.a.; Doamna de Murat: *Pedeapsa fericită*; Doamna Leprince de Beaumont: *Frumoasa și fiara* ș.a.; Domnișoara Lhéritier de Villaudon: *Peripețiile Finettei*), 276 pag., 8000 lei;

1460 C. Rădulescu-Motru, *Timp și destin*, sinteză filosofică, 220 pag., 7000 lei;

1461 Ladislav Mňačko, *Gustul puterii*, roman, 212 pag., 8000 lei.

CELE MAI VALOROASE ȘI MAI IEFTINE CĂRȚI APAR NUMAI ÎN BIBLIOTECA PENTRU TOȚI.

ISBN 973-21-0515-1
ISBN 973-21-0516-3

1463

Vol. I-II, lei 12 000

editura minerva

1463

sorin titel

sorin titel

femeie, iată fiul tău

★★

Ilustrația copertei: DUMITRU VERDEȘ

sorin titel

femeie, iată fiul tău

Roman

* *

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI • 1997
EDITURA MINERVA • BUCUREȘTI

Cartea a apărut cu sprijinul MINISTERULUI CULTURII

ISBN 973-21-0515-1
ISBN 973-21-0514-3

VI

1.

Lucrurile se petrecură în felul următor: în biserică era mare înghesuială și cu chiu, cu vai cele două femei – mama și mătușa Ștefania – reușiră să-și facă loc în față. Voiau cu orice preț să-i vadă pe călugări: doi bătrâni cu barbă albă și rară, slăbănogi și tare jerpeliți, precum și un călugăraș foarte tânăr, căruia nu-i crescuse încă barba, cu niște ochi negri strălucitori și umezi, pe care și-i ținea mai mult în pământ, ocolind privirea credincioșilor. Se vedea că-l stânjenește foarte tare curiozitatea acestora, era rușinos și transpirat. Vocea îi era însă puternică, o voce limpede și frumoasă de tenor, contrastând cu glasurile hârâite, bătrânicioase și tremurătoare ale celorlalți doi.

Marcu urmări un timp foiala călugărilor – când intrau în altar, când ieșeau din nou cădelnițând; se învârteau parcă fără nici o treabă în jurul icoanelor, făceau totul după un tipic anume, al cărui rost lui îi era greu să-l înțeleagă. Atenția îi fu reținută mai ales de cădelnița din mâna veștejită și noduroasă, cu vene groase, a unuia dintre ei: o urmări cum se leagănă în toate părțile, învăluită în fumul înecăcios de tămâie. Icoanele erau afumate, și chipurile sfinților nici nu se vedeau bine. Una singură strălucea – nouă, nouță – în niște culori vii și foarte vesele. Marcu își concentră un timp întreaga atenție asupra icoanei aceleia: Maica Domnului își ținea inima cu amândouă mâinile. Inima sfintei – cum o fi reușit să și-o scoată? se întrebă

copilul – semăna foarte bine cu un măr mare și roșu. Degetele îi erau trandafirii și încărcate de inele de aur, bătute în pietre scumpe. Te dureau ochii, așa tare străluceau! Își făcu loc mai în față, s-o vadă mai bine. „Stai locului“, auzi în spatele lui șoapta mătușii Ștefania. Se făcu însă că n-o aude.

Se trezi în preajma unor femei bătrâne, a căror respirație era împiedicată și hârâită. I se păru că bătrânele acelea au un fluier în piept, așa șuierau. Răsuflarea părea că li se întrerupe din când în când – sufereau probabil de astm – se înecau și horcăiau, și Marcu se îndepărtă de ele. Își făcu loc prin înghesuială, călcă pe picioare o femeie tânără, care mirosea de te trăsnea a „odicolon“. „Unde te înghesui așa, mă, copile?“ îi șopti femeia și-l trase de mânecă. Nici el nu știa însă prea bine încotro vrea să meargă, dar de vreme ce se pornise să se înghesuie prin mulțime, nu-i mai venea să se oprească; până când simți, în ceafă, o mână grea de bărbat care îl obligă să stea locului. Îi cuprinse capul în căușul palmei, încercând să-l domolească. „Te-am prins. Gata! Să te văd acuma ce faci!“ spuse bărbatul șoptindu-i în urechea stângă cu o voce răgușită de om care a fumat și a băut mult în viața lui; degetele îi țineau capul strâns, ca într-o menghine, și totuși drăgăstoasă și nu știu cum protectoare era atingerea lor; încerca de fapt să se joace cu el, și Marcu intră în jocul omului cu toată râvna: începu să se învârtească, și capul i se răsucea de parcă ar fi vrut să se înșurubeze sub palma aspră și bătătorită a bărbatului. Își ridică privirea ca să-l vadă mai bine – degetele, nestrîngându-l chiar așa de tare, îi permiseră o asemenea mișcare – și văzu doi ochi cenușii și plini de râs în ei, privindu-l cu blândețe, și niște mustăți uriașe și roșcate; cu toate că arătau cam fioroase, nu-l speriară prea tare. „Uită-te la părinte, îi spuse omul în șoaptă, zâmbind, pentru asta ești în biserică, nu să te uiți la mine“, și-i răsuci capul în direcția altarului. Își ridică apoi mâna, îl lăsă să plece, și Marcu țâșni ca din pușcă, se avântă cu capul înainte, bucuros că și-a recăpătat libertatea.

Ocoli o femeie îngenuncheată, trecând peste picioarele ei încălțate în niște opinci de gumă și pline de noroi... Se afla acum foarte aproape de altar, și mirosul lumânărilor – atât al celor din ceară de albine, cât

și al celor de stearină – era foarte puternic. Ușile erau închise și cu perdelele trase: călugării intraseră în altar; între timp un țârcovnic spunea crezul, cu o voce ascuțită și plângăreață. Apoi călugării traseră perdelele (se auzi iarăși clinchetul ușor al inelelor) și ieșiră din altar cu cărțile de rugăciuni îndreptate spre mulțime. Marcu ar fi vrut să știe ce anume se ascunde în altar, cum arată, adică, locul acela unde călugării intrau și ieșeau după bunul lor plac și unde nimeni altcineva nu avea voie să intre. Altarul și-l închipuia tixit de icoane, frumos împodobit, încărcat de odăjdii scumpe, de cădelnițe aurite atârnând din tavan...

Între timp slujba se sfârși, și mulțimea începu să se adune în jurul călugărilor, după anafură. Marcu profită de toată această forfotă și înghesuială. Se strecură până în preajma altarului, fără să-l observe sau să-l vadă careva, împinse cu multă grijă ușa – între timp fusese închisă de călugări – (ruginită fiind, lăsată în paragină, scârțâi prelung, dar, spre norocul lui, nimeni nu-l băgă în seamă) – și se strecură înăuntru.

Călugării, fiind singuri – iar doi dintre ei foarte bătrâni – nu se omorau cu curățenia; nu se mai măturase cine știe de când, iar praful se așezase, gros de un deget, peste tot; ferestrele erau atât de murdare, încât soarele pătrundea înăuntru cu greu. Odăjdiile atârnând în niște cuie groase și ruginite arătau vechi, zdrențuite și nu tocmai curate. Într-un colț al altarului zări un scaun cu un picior rupt – ca să poată sta în echilibru, era proptit de perete – iar pe scaun un lighean albastru, cu smalțul sărit. Un colțuc mare de săpun de rufe, de culoare vineție, urât mirositor, era pus lângă lighean. Ligheanul era plin cu o apă murdară și cu zoaie de săpun. Așezat direct pe podea, se mai afla un reșou în priză, cu un ibric, pe fundul căruia mai fierbea puțintică apă.

Marcu cercetă cu atenție altarul și descoperi pe peretele din fund un calendar bisericesc, decolorat și pătat de muște. Într-un colț al acestuia, cineva desenase o călimară cu o pană de gâscă în ea, și dedesubtul călimării scrisese ceva cu litere chirilice. Marcu avea un creion chimic, cam neascuțit, într-un buzunar al pantalonilor. Cu creionul acela făcu un desen dedesubtul călimării: desenă, așadar, o

casă cu frestrele mari și cu acoperișul țuguiat. Cei ce locuiau în casa aceea aprinseseră focul în sobă, un foc strașnic și în toată legea; se vedea după rotocoalele groase de fum care ieșeau pe coș, cât de cald și de bine era înăuntru! Se uită un timp la desen și i se păru neterminat; îi făcu atunci și pe stăpânii casei, și îi desenă în așa fel de parcă ar fi o casă de sticlă și s-ar fi putut vedea prin pereții ei. Nu uită nici câinele – casa trebuia doar păzită de hoți și de bandiți! Dulăul îi luă ceva mai mult timp, nu-i fu prea ușor să-l deseneze; trebuia să arate fioros, să sperie pe toată lumea. Să nu aibă nimeni curajul să se apropie, mai ales noaptea, când stăpânii dorm și n-au cum să-i audă pe răufăcători... Îl făcu deci, cu părul zbârcit, cu o gură fioroasă și larg deschisă, năpustindu-se parcă spre nevăzu-ții dușmani. În spatele casei desenă niște coline acoperite cu brazi – de acolo vin bandiții și hoții, se gândi, stau ascunși în pădurile acelea unde nu-i vede și nu-i știe nimeni... Mai desenă un copac cu mere mari și roșii, câte două mere pe fiecare creangă; făcu și o grădiniță cu flori în față; cel mai mult timp îl pierdu cu florile: le desenă cu grijă, un fel de margarete cu petalele mari; făcu și un coteț pentru găini, iar în spatele colinelor o vulpe vicleană cu o coadă uriașă, ținând în gură o găină jumulită... Desenul, în ciuda faptului că era atât de bogat în detalii, nu-i luă, totuși, prea mult timp. Tocmai se pregătea să-i adauge un ultim amănunt – să mai facă o potecă, un drumeag care să plece din fața casei și să se piardă, având tot felul de întortochieri, sus în munți – când auzi pași în spatele lui. Se întoarse și-l văzu pe călugărașul cel tânăr, cel cu ochii negri și strălucitori, îndreptându-se spre el. Părea mai curând uimit că-l vede acolo în altar, decât supărat. „Nu e voie să intre nimeni aicea", îi spuse călugărul cu o voce liniștită și calmă. Se aplecă să vadă desenul făcut de Marcu. „Pe deasupra te-ai apucat să ne mâzgălești calendarul", spuse cu o urmă de mustrare în glas. „Călimara n-am făcut-o eu", se scuză Marcu. „Dar casa? Cine a făcut-o?" întrebă călugărul. Marcu n-avu ce face, trebui să-și asume paternitatea desenului. „Păi vezi?! spuse călugărul. Ai merita să te urechesc acuma, spune dacă n-ai merita?!... Numai că pe noi domnul nostru Isus Cristos așa ne învață: să iertăm greșelile greșiților noștri! Așa că ce pot face eu alta, spuse călugărul și-l mângâie pe cap (mâna

acestuia, spre deosebire de cea a omului din biserică, era ușoară, abia dacă îl atingea), decât să te iert?!" îi spuse el în șoaptă.

Slujba se terminase, și lumea, câtă mai rămăsese în biserică, se îngrămădea în jurul celor doi călugări. Printre femeile care așteptau să le ajungă rândul – fie la anafură, fie la spovedit – Marcu nu-și văzu mama și nici pe mătușa Ștefania n-o zări. Se repezi afară din biserică și lumina puternică a soarelui, în contrast cu întunericul de dinăuntru, îl orbi. Își căută părinții cu privirea prin toată mulțimea aceea care se afla de jur împrejur. Femeile care ieșeau din biserică, cu anafura în batistuță ori într-un fel de șervețel de hârtie, treceau pe lângă el și-l priveau înduioșate. „Ce-i cu copilul și al cui o fi? S-o fi pierdut de părinți, săracu... Nici nu-i de mirare că s-a pierdut, cu atâta golomoz", își ziceau ele, iar una, mai miloasă, se apropie de Marcu și începu să-l descoasă. Se interesă cine îi sunt părinții și când și unde s-a despărțit de ei. Apoi îl îndemnă să intre îm biserică și să-i aștepte acolo: Marcu îi ascultă sfatul. Între timp, biserica se golise. Doar două, trei femei mai adăstau încă să le vină rândul la spovedit. Vorbeau repede și precipitat, cu capul vârât sub patrafirul călugărilor, una dintre ele plângea, i se auzeau suspinele întrerupte de sughițuri de plâns. În bisericuță mirosea a lumânări de ceară, a tămâie, a lemn putred și a sudoare omenească. Îl văzu pe călugărul cel tânăr; se oprea în fața lumânărilor și le stingea pe rând. După ce le stinse pe toate – și în biserică se făcu parcă și mai întuneric decât fusese – dispăru în altar. Perdelele de la ușile altarului – vechi, zdrențuite și nu tocmai curate – erau trase. Marcu intră în altar. Îl află pe călugăr stând pe vine în fața reșoului. Aruncase tot felul de ierburi în apa care dăduse în clocot și se uita atent la ele cum fierb. Nu se arătă surprins că-l vede, nici nu-l întrebă – cum ar fi fost firesc – dacă și-a găsit părinții ori ba. Era mult prea preocupat de ceaiul lui și de propria lui boală ca să se mai poată gândi și la altceva. Începu, prin urmare, să i se plângă lui Marcu cu o voce puternică și ușor cântată, nu tocmai potrivită pentru văicăreli: „Cât a durat slujba, spuse, abia m-am putut ține în picioare, atâta-s de beteag! Așa mă doare aicea – și arătă spre stomac, care se ghicea mai degrabă, scobit

sub reverendă – că nu te văd! De azi-dimineață, de când am deschis ochii, m-a apucat! M-a chinuit întruna, nu m-a lăsat nici să răsuflu! De vreo două, trei ori am fost gata să scap cădelnița din mână, de durere"... spuse el și dădu din cap de mai multe ori la rând. Îl apucă duioșia în fața propriilor lui suferinți și ochii i se umeziră. „Cu fiertura asta, dacă o da Domnul, și m-o mai lăsa... Ierburile din străicuță, arătă el pe săculeț, mi le-a dat o maică, la Radna, anul trecut, când am fost cu sfințirea mânăstirii. Beau o înghițitură, două, nu mai mult, și parcă îmi ia cineva durerea cu mâna, așa-s de bune! Ce ierburi or fi, nu știu, nu pot să spun. O fi un secret al ei, că n-a vrut să-mi zică ce-i cu ele", spuse călugărul și, țuguindu-și buzele, să nu-l frigă, sorbi din fiertura fierbinte. „Se pare că tot mai bune sunt leacurile băbești, adăugă el după ce rămase un timp pe gânduri și în așteptare – voia să vadă dacă îl mai lasă durerea ori tot la fel îl ține! – decât doctoriile astea de-acuma. Și câți bani am putut cheltui cu doctorii – la care n-am umblat! – nici nu-ți mai spun! Noroc mare am avut cu soră-mea, săraca; dacă n-ar fi fost ea, de unde banii? Ea mi-i toată nădejdea, ea mă ține... Din economiile ei, sărmana, îmi trimite bani să mă îngrijesc, să-mi caut de sănătate. Știe că-s bolnav cu stomacul și nu trece luna să nu-mi trimită o sumă frumușică. Până s-o mărita, căci după aia, Dumnezeu cu mila..." „Vă mai doare, ori v-a lăsat?" întrebă Marcu curios. Începu să-l preocupe într-o asemenea măsură durerea de stomac a călugărului cel tânăr, încât uită, pentru moment, că e un copil care s-a rătăcit de părinții lui. „M-a lăsat, cum să nu mă lase, spuse călugărul iradiind de mulțumire. Asta-i minune curată, spuse, arătând plin de admirație spre licoarea din ceșcuță. Săptămâna trecută, povesti el în continuare, bucuros că avea cui să-și spună păsurile (fiind un ins teribil de obsedat de propria lui boală), săptămâna trecută, cum îți spun, am fost la Lugoj la unu Bunea: am auzit că-i ăl mai bun medic, îi vestit în toată țara... Se uită Bunea la mine, mă pune la oglindă, și după aceea începe a mă muștrului: «Voi, călugării, zice, o țineți prea mult în posturi, iar atuncea când nu postiți, altceva nu știți să băgați în voi decât zamă de varză... Și cu zama aia acră, cum dracu să nu vă îmbolnăviți?! E normal, nu-i așa?!» «Lăsați, domnu doctor, dau eu să-l liniștesc, că de sărbători mai tăiem și noi

câte o găinușă». «Care găinușă? sare doctorul. Las' că vă știu eu cât sunteți de strânși la pungă! Și mai știu de ce o țineți în posturi, crezi că nu știu?» «De ce, domnu doctor», fac eu mirat. «V-ați pus în gând – zice – să ajungeți în rai cu orice preț, drept acolo vreți să vă duceți. Postiți tot anul, și atunci vii la mine și te plângi că te-ai îmbolnăvit de ulcer!» «Nu-s chiar așa de rare sărbătorile, domnu doctor, zic , căci dacă vă uitați în calendarul bisericesc, îi plin de sărbători din cele creștinești». «Și dumneata, mă întreabă doctorul, și se uită la mine, mă măsoară de sus până jos – așa un om neîncrezător și curios nici n-am văzut – poți să-mi spui de ce te-ai făcut călugăr? Nu te supăra că te întreb, zice, dar uite, sunt curios.» «Unde să mai fi dus în altă parte?» îl întreb. «Păi acuma, zice el, îi plin de școli peste tot.» «Să știți că m-ar fi primit!» îi zic eu doctorului. «Și de ce să nu te primească? mă întrebă el. O fi tata dumneatale chiabur, ori ce?» «Și încă ce chiabur, zic eu. Din ăi mari! Noi n-am fost așa, oricine, încep a mă lăuda, noi am fost oameni bogați, domnu doctor. Nu taică-meu, că el a murit în război, la Bug i-au rămas oasele, taica ăl bătrân, el a fost cu averea. A avut vreo cincizeci de iugăre de pământ, pe puțin! Și dacă a scăpat de Bărăgan, ăsta a fost norocul lui, căci altfel nu pot să-i spun. Căci să vedeți cum s-a întâmplat, domnu doctor: chiar în noaptea când au venit mașinile să-l ia și să-l ducă în Bărăgan, chiar în noaptea aia s-a șloguit! Așa țeapăn – nici nu putea să se miște din pat – ce să facă cu el acolo?! L-au lăsat în plata Domnului, nu l-au mai luat. Și numa bine n-a trecut săptămâna, c-a și murit, săracu, s-a sculat sara, și dimineața a și fost pe lumea ailaltă... Și atunci, tot la popi îi mai bine, i-am spus eu doctorului, barem la ei nu mă întreabă nimeni câte iugăre am avut, ce și cum...» «Ia prafurile astea, zice doctorul, și peste o lună, dacă nu te faci bine, dacă te mai doare, vii iarăși la mine să vedem ce-i de făcut.» «Numai să nu mă tăiați, domnu doctor, zic, căci mă tem de cuțit.»«Și dacă te tăiem, ce-i zice. Te adormim și nu simți nimica.» «Mai bine mor, îi spun eu, decât să mă las să mă tăiați!» «Dumneata nu vrei să te faci sănătos? mă întreabă atunci doctorul. Ești om tânăr. Nu-i păcat să fii robul propriului dumitale stomac? Și de la voi din sat, mă întreabă după aceea doctorul – și-a vorbit în șoaptă, măcar că la el în cabinet nu

avea cine să ne audă – au fost mulți pe care să-i ducă în Bărăgan?» «Destui», îi spun eu. «Păi atunci bătrânul tău a avut noroc, zice doctorul. A scăpat de necazuri. A paralizat, și gata! N-a mai avut parte de suferință...» O fi avut și el pe cineva în Bărăgan, căci atunci când am plecat și am dat să-i plătesc, n-a vrut să primească nici un ban de la mine. «Să te fac întâi sănătos, zice, și după aceea stăm de vorbă amândoi...» Leacurile le-am primit pe de gratis, dar nici bine cu ele nu m-am făcut! După altele, când le-am gătat, nu mai m-am dus. Mi-a fost teamă, nu cumva să mă pună pe masă și să mă taie fără voia mea. Orice, numai de cuțit să nu aud... Așa că tot ierburile călugăriței de la Radna au fost mai de preț! Sorbi de două, trei ori din fiertură și parcă ți-a luat durerea cineva cu mâna..."

Sorbea fiertura cea miraculoasă dintr-o ceașcă micuță și fără mâner, țuguindu-și buzele, ca un prunc. Boala îl obseda într-o asemenea măsură încât își spunea toate necazurile, fără să țină seama că se află în fața unui copil, mult prea nevârstnic și prea crud la minte, ca să poată pricepe mare lucru din ce-i spune el... După ce goli cam jumătate din fiertură, puse ceașca pe marginea ferestrei, făcându-i loc printre lumânări și sfeșnice. Marcu îl privea îmbufnat, și când călugărașul încercă să-l mângâie pe obraz, se feri din calea lui. Vocea foarte sonoră, de tenor liric și în același timp plângăreață, a călugărului, obrazul lui gălbejit și neras, reverenda murdară, ochii apoși și obosiți treziră pe neașteptate în sufletul copilului o antipatie pe care nici măcar nu încercă să și-o ascundă. Călugărul, dacă îl văzu atât de neprietenos, încercă să-l distreze. „Ia să văd eu, cam câte chile are gânsacul", spuse el și-l ridică în brațe, săltându-l de la pământ înainte ca Marcu să poată avea timp să se împotrivească. Îl ridică până în tavanul scund al altarului și-l ținu un timp așa, apoi îl lăsă cu repeziciune, îl scăpă, sau se făcu numai că-l scapă, din brațe, înainte de a ajunge cu el jos. „Mă, da' greu ești! spuse. Te scăpai, nu te mai putui ține. Nu mai am putere în brațe defel, nici eu nu mă mai recunosc", începu iarăși să se plângă. Apoi uită de boala lui și-l privi pe Marcu cu multă atenție, de parcă abia atunci s-ar fi trezit la realitate. „Ce caută copilul ăsta aici, în altar?" spuneau privirile lui mirate și nedumerite. „Du-te, copile, și îl împinse ușor cu o mână, obligându-l

să se urnească din loc. Ai tăi te-or căuta mult și bine, ție nici că-ți pasă cât or fi ei de îngrijorați și de speriați! Du-te, dreagul meu, și-i liniștește", îi spuse cu o voce mieroasă, popească, vocea cu care se adresa de obicei femeilor venite să se spovedească și să-i sărute pulpana reverendei. Apoi îl împinse ceva mai tărișor, văzând că Marcu nu vrea să plece cu una, cu două, încât copilul se împiedică în covorașul din fața altarului.

Ieși din altar bucuros că scapă de prezența neplăcută a călugărului. Biserica se golise. Călugării cei bătrâni se apucaseră de-acuma de curățenie: măturau pe jos și își făceau de lucru pe la icoane. Se uitară mirați la copil cum dă buzna afară din biserică. „Al cui o fi băiețelul?" întrebă cel mai bătrân dintre ei. „Cine știe, spuse celălalt, cel care avea un pic de gușă, s-o fi pierdut de-ai lui. Și nici nu-i de mirare, câtă lume a fost astăzi în biserică. Nici nu-i de mirare să se piardă..." spuse călugărul și-o luă, șontâc-șontâc, spre altar. Trase perdelele care zornăiră cu zgomot de fier vechi. „Mă ustură pieptul de atâta fum", se plânse el din ușa altarului. „Aer greu", aprobă celălalt, oftând. „Și uite-așa, de cum ies la aer curat, îmi trece", spuse primul. „Păi sigur, aprobă cel mai bătrân. Aerul curat nu se poate să nu-ți facă bine..."

Zboară prin aer fete și flăcăi, copii și părinți, fără se se ajungă unul pe celălalt; cel mult vreun băiețandru mai îndrăzneț trage cu putere spre el lanțurile scaunului din față, le răsucește prin aer; apoi le lasă, și scaunul, cu fetișcana care strigă, de plăcere sau de spaimă, nu înțelege prea bine, o pornește razna, se avântă spre înaltul cerului, tot rotindu-se, încât inima lui Marcu se oprește în loc, încetează să mai bată, liniștindu-se abia când scaunul, cu făptura speriată care îl ocupă, revine la locul lui din nou în cercul cel rotitor. Țipetele fetișcanei, nu neapărat înspăimântate de vreme ce exprimă și un fel de plăcere al cărui mobil ascuns Marcu, mult prea nevârstnic, nu are cum să-l priceapă, se potolesc pe măsură ce viteza călușeilor scade și ea. „Uf, bine că s-a gătat, să-mi dau sufletul de spaimă, nu alta!" spun fetele în timp ce coboară, netezindu-și cu palmele sumnele înfoiate și boțite de „ringhișpil", cam nesigure pe picioare, legănându-

se ușor. Alți se reped să prindă un loc, și Marcu se uită cu jind la toată această forfotă. Abia acum își amintește din nou de ai lui și începe a-i căuta din ochi – vrea să-i găsească repede de tot, să-i plătească biletul, să se poată urca și el în călușei.

Flăcăii au grijă de fetele ce se arată a fi cam speriate: „N-are la ce să-ți fie frică, urcă-te liniștită că-s eu în spatele tău", spun ei cu voci groase și bine cumpănite, și motorul, pufăind și făcând mare zgomot, pornește, caruselul începe a se învârti, la început încet, apoi din ce în ce mai tare... „Ți-ar place și ție să te dai în ringhișpil?!" îl întreabă un străin pe Marcu, și el îi răspunde, dând afirmativ din cap, că într-adevăr i-ar face plăcere. „Nu-mi spune tu acuma că nu ți-ar fi teamă, chiar deloc! îl zgândăre omul privindu-l întrebător. Mă, da' curajos te-o făcut maică-ta! Unde stă ascuns curajul, să vezi și să nu crezi!" se miră bărbatul. Lui Marcu omul i se pare prea de tot vorbăreț și pe deasupra nici nu-i place că-l ia așa în răspăr. Îi întoarce spatele, vrea să plece, să-și caute de ale lui... „Întreabă-l pe taică-tu dacă te lasă în ringhișpil cu mine", îl îndeamnă omul, Marcu este însă nerăbdător să se urce cât mai repede, așa că nu se gândește prea mult, îi toarnă o minciună: „Mă lasă, spune el, m-a lăsat și altă dată, de ce să nu mă lase?!"

Se urcă amândoi în carusel, omul pe un scăunel în spate și Marcu în fața lui. De emoție și de bucurie inima îi bate în piept foarte tare, să iasă afară și simte un nod mare în gât. Se învârtesc în cerc amețitor deasupra lumii adunate la Balta-Caldă; ba îi este frică, ba își simte întregul trup scăldat într-o fericire fără margini... „Și al cui copil zici că ești?" îl întreabă țăranul după ce coboară amândoi. Marcu îi spune în timp ce caută să se obișnuiască pe pământ. Picioarele îi sunt destul de nesigure și genunchii îi tremură. Toate cele din jur continuă să se învârtească. „Unul înalt și cu nasul mare?" aude el întrebarea celuilalt după ce își spune numele. „Îl cunosc, îi spune omul. De când au venit să ne bage în colectivă, de atunci îl știu. A fost și el cu echipa, numai că a tăcut din gură, n-a fost așa de vorbitor ca ăilalți. A stat de-o parte, nu s-a amestecat. Altora așa le-a mers gura de parcă au fost în colectivă de când i-a făcut mama lor... La plecare domnul învățător s-a aproprit de mine și m-a rugat să-i fac și lui o arteziană

ca a mea, că s-a uitat bine la ea și i-a plăcut cum arată... Să-i spui că n-am uitat promisiunea și, dacă mă cheamă, vin să-i fac și lui una la fel... Apa e tot rece și bună la gust, așa să-i spui, numai că anul ăsta n-o să prea avem după ce s-o bem. Ții minte ori ba?" „Țin, cum să nu țin?" spune Marcu. „Să mă caute când o avea timp, că mă găsește ușor. Mi-a plăcut de el că nu a fost așa de vorbitor și de științăr ca ăilalții. Acum du-te, că te-o aștepta, și să nu uiți să-i spui că te-ai dat în ringhișpil cu George Poenaru din Temerești, ăl cu arteziana... Ai să ții minte, mă copile, ori ba?" îl întrebă el pentru a nu știu câta oară, și Marcu îi promite c-o să țină minte.

După ce mulțumi, se pierdu în mulțimea care continua să umble încoace și încolo, oprindu-se în fața tarabelor, după cumpărături. Se trezi din nou singur, ca un copil fără căpătâi, umblând haidalera prin târgul de la Balta-Caldă... Prins de toate cele pe care le vedea în jurul lui, uită să-și mai caute părinții. Căscă o vreme gura la tarabele cu turtă dulce și cu bomboane. „Nemțoaicele" îl priveau încruntate. „Ce-o fi cu copilul, se întrebau, nu are părinți, să-i poarte de grijă?" și cu toate că Marcu se cam temea de ele – cu pălăriile lor de paie așezate peste maramele pestrițe, purtând mai multe rânduri de fuste unele peste altele, strigându-și în gura mare marfa și uitându-se urât la cei ce-o răvășeau numai, fără să cumpere, și de astfel de curioși e doar plină lumea – arătau chiar de temut, le înfruntă dând dovada unui curaj neașteptat: întrebă „cât costă" bomboanele rozalii, în formă de zmeură, arătându-le cu mâna, și dacă văzu că nu i se răspunde, mai întrebă o dată. „La ce întrebi dacă tot nu cumperi?" se răsti o „nemțioacă" mustăcioasă, uitându-se mânioasă la el. „Cumpăr, cum să nu cumpăr", spuse Marcu, și o privi drept în ochi. Pe chipul lui, minciuna se citea de la o poștă, și „nemțoaica", după ce se dumiri întru totul în ceea ce îl privește – „la ce să mai pierdem vremea degeaba?" spuneau privirile ei încruntate – îi întoarse spatele și începu din nou să-și strige marfa cu o voce ascuțită și neașteptat de penetrantă...

Scufița Roșie nimerise în plin târg și căsca gura, la fel ca el, la bomboanele rozalii și verzi (de atâta stat la soare începuseră să se topească), plăcându-i cioburile de oglindă, înfipte în mijlocul

inimioarelor de turtă dulce, cioburi în care chipul ei drăgălaş şi îmbujorat se reflecta din când în când. Nu se arătă prea încântată de modul foarte direct în care Marcu intră cu ea în vorbă – şi se uită la el încruntată şi neprietenoasă, răspunzând doar cu jumătate de gură la întrebările lui indiscrete. „Mi-a spus mama, îi zise, privindu-l de sus şi cu dispreţ, să nu stau de vorbă cu oamenii străini şi necunoscuţi. Dacă mă întreabă ceva, să fiu surdă, aşa mi-a spus, să le întorc spatele şi să-mi caut de ale mele." „Mai ales cu lupu, să ai grijă, nu cumva să discuţi!" spuse Marcu speriat şi în acelaşi timp bucuros c-a întâlnit-o pe Scufiţa Roşie. „Care lup? întrebă fetiţa şi începu să râdă. Tare mai eşti prost, adăugă ea cu toată convingerea, măsurându-l pe Marcu din cap până în picioare. Eşti cam tralala", mai spuse, şi arătă cu degetul spre capul lui Marcu, cum că acolo lucrurile nu sunt aşezate chiar aşa cum trebuie, de vreme ce-i ies din gură asemenea prostii. „Las-o pe bunica în plata Domnului, spuse Marcu cu toată convingerea, şi nu te mai duce astăzi la ea. Amână pe altă dată, că n-o fi foc." „Care bunică?!" întrebă fetiţa, care nu mai pricepea nimica. Şi atunci Marcu izbucni, nu se mai putut abţine, urlă la Scufiţa Roşie, vrând s-o trezească la realitate cu orice preţ: „Te mănâncă lupu, proasto!" şi ca s-o facă să priceapă, începu să o zgâlţâie cu amândouă mâinile cât putu de tare. „Mamă! strigă atunci Scufiţa Roşie ca din gură de şarpe, copilul ăsta nu mă lasă-n pace!" şi se smulse din mâinile lui Marcu, îmbrâncindu-l mânioasă şi o luă la fugă. „Eu i-am atras atenţia, îşi spuse Marcu încercând să se disculpe, i-am spus să se ferească." Şi totuşi se cutremură numai gândindu-se la cele ce-or să se întâmple: îl văzu pe lup, acolo, în pădure, stând la pândă, cu ochii roşii şi strălucitori, aşteptând-o! Şi-o închipui pe fată ghemuită în burdihanul lupului. „O înghiţit-o el – se gândi Marcu – nu zic că n-o înghite, întreagă aşa cum e, dar de zgâriat tot o zgârie cu un dintre mai ascuţit. Nu se poate să n-o zgârie..." Şi din zgârietura aceea, făcută de dintele lupului, se prelingea pe obrazul fraged al fetei o şuviţă subţire de sânge. Marcu se înfioră.

Se afla de-acuma la marginea târgului. Flăcăii aleseseră un loc mai ferit, cât mai aproape de râu; împletiseră un gărduleţ din crengi

de salcie şi făcuseră un fel de ţarc. Deasupra intrării bătuseră în cuie o scândură pe care unul dintre ei scrisese cu nişte litere frumos desenate „Bine *a-ţi* venit". Dedesubt, cu litere mai mici şi cu mai puţine înflorituri, aceeaşi persoană scrisese de data asta cu cretă albă: „Cinci lei pentru cine joacă, doi lei pentru cine stă şi se uită". Greşeala – linia despărţitoare folosită unde nu trebuie – aparţinea, probabil, unui copilandru, obsedat, cât ţinuse şcolarizarea, de respectiva regulă gramaticală, încât ajunsese să folosească liniuţa peste tot, unde trebuie şi unde nu trebuie. „Mai bine, îşi spunea el, s-o foloseşti în mod greşit decât să se creadă cumva că habar nu ai de existenţa ei!" Marcu, care era abia în clasa întâi la şcoală, nu observă unde se greşise, chiar dacă citi de trei ori atât invitaţia, cât şi indicaţia cu privire la preţul biletului. Trecu pe lângă băiatul care rupea biletele la intrare – acesta era mult prea ocupat cu numărătoarea banilor încasaţi ca să-l observe – şi se opri lângă uşă, cuprins de o neaşteptată timiditate. Nimerise în timpul pauzei. Muzicienii se mai răcoreau cu câte o halbă de bere, jucătorii aşijderea, mai ales flăcăii. Îndemnau fetele s-o guste – măcar o înghiţitură, să vadă cât e de rece şi de bună. Ele întorceau capul când vreun flăcău, mai insistent, le apropia halba de gură. „Hai, tu, că-i bună, nu fi aşa mofturoasă", spunea flăcăul cu pricina, fără să aibă însă succes. Cele mai tinerele, mai neînvăţate cu lumea, se odihneau pe genunchii mamelor lor; grijulii mamele le făceau vânt cu catrinţa, să se mai răcorească – de atâta joc se încinseseră foarte tare, le ardeau obrajii ca para focului şi din când în când, ca să se mai tragă roşeaţa aceea, şi-l apăsau cu palmele. „Uf, nu mai pot! ziceau. Parcă a aprins Dumnezeu lumea, nu alta!" şi atunci mamele mişcau mai abitir din catrinţe. Flăcăii se adunaseră ciorchine în mijlocul locului de dans, pământul era bătătorit de-acuma de picioarele jucătorilor, îşi spuneau unul altuia tot felul de glume porcoase, destul de tărişor însă, să audă şi cei de pe lături, dacă aveau poftă să tragă cu urechea la vorbele lor. Erau aţâţaţi de dans, porniţi pe petrecere – pentru asta veniseră la Balta-Caldă, să se distreze! Sudoarea li se prelingea şiroaie de-a lungul tâmplelor. „Nici aşa s-o ţineţi tot într-o pauză nu-i frumos, începură ei să se strige la muzicanţi. V-am plătit cât aţi cerut, nu ne-am scumpit, dar atunci fiţi domni,

purtaţi-vă ca lumea!" „Fiţi corecţi!" le strigă cel mai în vârstă dintre jucători, unul în haină de piele, căruia flăcăii îi spuneau Mişu şi de care ascultau ca de un conducător, nu-i ieşeau pentru nimic în lume din vorbă.

Mişu fusese într-adevăr un fel de şef – nimeni nu ştia exact cam ce funcţie avusese – la Oţelul Roşu. Îl dăduseră afară, probabil, căci de vreo trei-patru săptămâni se întorsese acasă, în satul lui. De la întoarcere o ţinea întruna numai în petreceri, plătind la toată lumea după pofta inimii, neuitându-se la bani, încât cheflii se ţineau de el, cum se ţin muştele de borcanul cu miere. „Cât am, plătesc, le spunea, când n-o să mai am, îmi plătiţi voi mie... Îmi plătiţi voi pe dracu, se corecta singur. O să-mi întoarceţi spatele, nici n-o să vă mai uitaţi la mine! Cât eşti mare eşti bun, după aia, când te-aruncă jos, nimeni nu mai dă pe tine o ceapă degerată! Parcă ei nu ştiu! Dacă n-aş fi trăit-o pe pielea mea, zic să mă contraziceţi, dar aşa nu admit nici un vot contra! Cine e pentru, cine e împotrivă?" întrebă dintr-un fel de deformaţie profesională, şi după aceea comanda chelnerului încă un rând pentru toată lumea... Câteva fete mai emancipate – eleve la liceu, la Deva şi la Lugoj – cerură să se cânte un tangou ori un vals, şi cântăreţii atacară cu succes *Balada Siberiei,* cam ieşită din modă, e adevărat (după părerea fetelor, care strâmbară din nas), dar interpretată, în schimb, cu multă simţire. Cum flăcăii nu ştiau să valseze, fetele dansară între ele. Se trecu după aceea la un vals ceva mai repejor, opregele şi poalele fetelor se ridicară (de sărbători chiar şi liceenele umblau îmbrăcate în „costum naţional"; „nu ne lăsăm portul nostru din străbuni", declarau ele, în timp ce-şi îndreptau cu o mână bretonul – ultima modă – de pe frunte), li se vedeau genunchii albi, picioarele subţirele (mâncarea la internat era proastă, varză, cartofi, fasole, acasă se aflau doar de câteva săptămâni şi nu avuseseră când să se întremeze, să mai prindă puţin cheag). Apoi orchestra se pregăti să cânte un tangou, flăcăii însă protestară: se săturaseră până peste cap de asemenea miorlăială. „A fost destul, strigară către muzicanţi, le-aţi făcut pofta, ziceţi-i mai bine o învârtită"

şi ţiganii parcă atâta ar fi aşteptat: trecură repede la o cântare din cele înfocate! Sub picioarele lor pământul mustea de apă, un pământ galben şi lutos; se lipea de încălţări, dar jucătorii nu ţinură seama de astfel de piedici, lipsite de importanţă, picioarele li se mişcau cu o extraordinară sprinteneală flăcăii frământau pământul cu paşi mărunţi, îndesaţi şi fermi, paşii fetelor erau în schimb uşori: parcă zburau, purtate de braţele vânjoase ale partenerilor, fustele li se ridicaseră până deasupra genunchilor, nici nu atingeau cu picioarele pământul cel lutos şi mustind a apă.

Marcu îşi făcu loc greu printre dansatori. Un val de sudoare şi în acelaşi timp de pânzeturi scrobite, mirosind a leşie şi a săpun, îi gâdilă nările. „Mă copile, ce te bagi în picioarele mele, vrei să te răstorn, ori ce-i cu tine?!" auzi vocea supărată a unui flăcău. Aşa că se retrase într-un colţ – cu toate că tare i-ar fi plăcut să facă parte din acel vârtej neîntrerupt şi ameţitor! Ca orice copil, s-ar fi băgat în picioarele jucătorilor, căci nimic nu poate fi într-adevăr mai plictisitor decât să stai aşa, deoparte, cu fetele urâte pe care nu le ia nimeni la joc (stau ele mofluze şi supărate pe lângă gard) şi cu babele.

După un timp, muzicanţii făcură o scurtă pauză – nu puteau să cânte fără întrerupere, cum ar fi vrut dansatorii – şi Marcu se trezi în poala unei fetişcane, fiind răsfăţat în fel şi chip. O chema Domnica, şi celelalte fete, prietenele ei, văzând-o cum îl alintă, se întrecură cu glumele. Cu toate că Marcu se strădui să fie foarte atent la vorbele lor, nu pricepu prea bine felul acestora de a se purta: era destul să spună una o vorbă, că celelalte parcă atât şi aşteptau, se porneau pe râs. „Ce li s-a părut lor chiar aşa de vesel?" se întrebă Marcu uitându-se pe rând la fiecare, mirat şi foarte nedumerit. „Să ştii că-ţi seamănă, dacă mă uit bine, zici că... spuse, aşadar, una dintre acelea, şi celelalte nici măcar nu aşteptară să-şi termine ea vorba, să vadă, adică, ce anume vrea să spună, că se şi porniră pe râs. L-ai fi făcut cu cine ştie cine şi n-ai spus la nimeni, ai tăcut mâlc!" „Aşa-i cum spui tu, fix aşa, îi răspunse Domnica, cu toată seriozitatea, prietenei ei şi-l

mângâie pe Marcu, ca o mamă drăgăstoasă, pe cap. Şi ce-i deaia? întrebă ea arătându-se a fi foarte nedumerită şi uitându-se pe rând la fiecare. L-am făcut şi eu cu cine mi-a fost mie drag, cu un om frumos!... El frumos, eu frumoasă, a ieşit cum îi mai bine!..." „Când te măritaşi, tu, de nu ne chemaşi la nuntă? o zgândăriră atunci fetele. Făcuşi nunta fără noi, ai uitat de prietenele tale", iar răspunsul Domnicăi veni prompt, de parcă l-ar fi ştiut de dinainte: „Mă grăbii foarte tare, am fost şi eu nerăbdătoare să mă bucur de dulceaţa măritişului, le spuse, aşa că n-am avut vreme când să vă chem. A fost, aşa, în grabă, la iarbă verde, cum îi dragostea mai dulce! Ne văzurăm şi ne plăcurăm! Iute am hotărât, n-am mai stat la discuţii!..." „Taci, fato, nu vorbi aşa, că nu-i frumos, se vârî atunci în vorbele fetelor o femeie mai bătrână, speriată fiind de cuvintele lipsite de ruşine, după părerea ei, ale fetişcaneilor. Ferească Sfântul de aşa ceva! Tu nici nu ştii ce spui, eu aşa cred, şi dai drumul numai la gură! Vorbeşte gura fără tine. Dacă v-ar auzi vreun străin, ce părere şi-ar face de voi, puteţi să-mi spuneţi?! De copilul ăsta de v-ar fi ruşine, măcar... spuse revoltată femeia, un fel de mătuşă de departe de-a Domnicăi, venită cu ea la Balta-Caldă ca să-i ţină cojocelul (la noapte, pe răcoare, când s-or întoarce acasă o fi numai bun!) şi să se uite la jucători, să aibă ce povesti babelor toată săptămâna. Dacă nu te-aş şti cât de ruşinoasă şi de mută eşti de felul tău... spuse ea mirată. Nici nu te recunosc! Nu te-am mai auzit vorbind aşa! De-ar afla mumă-ta, s-ar cruci, nu alta!..." Fetele se mai potoliră ascultând cum îi muştruluită Domnica de propria ei mătuşă. Lăsară ochii în jos, făcură pe ruşinatele, le trecu cheful să mai râdă. „Glumii şi eu, mătuşico, şi dumneatale o luaşi în serios! îi spuse Domnica, şi o lovi prietenoasă peste mână. Mă ştii doară cum sunt şi că numai gura e de mine! Ne distrăm şi noi cum putem, că pentru asta am venit la Balta-Caldă." „Şi lasă copilul ăla din braţe, spuse mătuşa tot atât de ursuză şi de supărată – dacă a auzit asemenea glume neruşinate, nu poate chiar atât de uşor să-i iasă din cap!. Nu vezi că-i mare, îi spuse ea. Îi cât îi calul!" „Spune-i, mătuşico,

se băgă în discuţie un flăcău, că mai bine ar face să mă ţină pe mine în locul copilului." „Te-aş ţine, dacă ai fi aşa de uşor ca el", spuse fata, care, cu toată mustrarea mătuşii, nu avea, se pare, de gând să se potolească. „Ba nu-s greu defel, spuse flăcăul. Sunt ca un fulg de uşor..." „Să te ţină în braţe cine te-a mai ţinut, nu eu", spuse Domnica, şi întoarse capul sătulă de atâta vorbă fără rost. „Cine m-a ţinut o dată, m-ar tot ţine, nu m-ar mai lăsa, se lăuda flăcăul, şi cine m-a iubit, nu s-a mai putut dezvăţa!" „Din astea am mai auzit noi până acuma, ni-s sătule de ele, nici nu ştii cât suntem de sătule!... Te băgaşi în vorba noastră, îi spuse apoi Domnica şi se uită încruntată la flăcău, şi ne stricaşi toată distracţia! Aşa nu-mi place mie de cei care îşi bagă nasul peste tot. Ai, n-ai trebuinţă de ei, gata, s-au şi prezentat." „Nu fi aşa de aspră cu el, interveni o prietenă a Domnicăi, omul nu ţi-a spus nimica rău, n-ai la ce te supăra..." „Norocul lui că sărişi tu să-l aperi, spuse Domnica, arătând din ce în ce mai supărată, căci fără ajutorul tău se prăpădea micuţu de el. Nu vezi cât îi de slăbuţ, sufli o dată şi se îmburdă..." „Îmi place cum ştie să le întoarcă, spuse flăcăul. Al dracului să fiu dacă mint, dar când o văd cum se repede la mine cu gura, mor de drag!" „Bine că-ţi place, spuse Domnica ursuză şi-l lăsă pe Marcu din braţe; cu o mână îşi aranjă poalele cămăşii, care se cam mototoliseră. Vorbim şi noi ca să mai treacă vremea, să ne mai distrăm , căci pentru asta am venit la Balta-Caldă", spuse. Apoi oftă lung, un oftat prefăcut şi în celaşi timp cât se poate de sincer, prin care voia să spună de fapt o mulţime de lucruri. („Arăt eu veselă, spunea oftatul acela al Domnicăi, dar ce anume e în inima mea, nimeni în lumea asta nu ştie şi nici n-o să afle vreodată. Căci nu-s veselă cum par, nu-i cum se vede. Unde s-o afla fiinţa aia care să poată citi ce-i ascuns în sufletul meu, să vadă şi ce-i înăuntru! Nu numai ce-i afară. O caut, dar degeaba o caut, căci după cum vedeţi şi voi de găsit nici vorbă s-o găsesc.")

Muzicanţii începură să cânte din nou, flăcăul care se ţinuse în gură cu Domnica o luă la dans. Chipul fetei era palid şi uşor absent. Jucau „cu figuri" amândoi: fata trecea pe sub mâna

băiatului, se învârtea pe loc cu pași mărunți și ușori; flăcăul voia să-i arate cît de mult se pricepe, ce jucător bun e el, și nici Domnica nu voia să se lase mai prejos. Se întreceau unul pe celălalt, și tânărul o privea din când în când drept în ochi, voind parcă să-i spună din priviri că oftatul acela prelungit al ei nu-l lăsase nepăsător și nici nu trecuse neobservat, cum își închipuise ea. Drept în sufletul ei neînțeles vrea el acuma să pătrundă, fie ce-o fi, pentru asta se uită așa la ea, și nu din alte motive. Domnica se făcea însă că nici nu-i observă privirile încărcate de subînțelesuri; se închisese în ea însăși, chipul îi semăna cu un fel de mască neînsuflețită, dincolo de care nu se putea zări aproape nimic. Se supunea doar mișcărilor lor, pline de cea mai năstrușnică fantezie, anticipându-le într-un mod uimitor; era destul ca el să facă o mișcare, ca ea să ghicească exact ceea ce vrea, gândurile îi erau însă parcă în altă parte, și flăcăul nu avea cum să ajungă până la ele...

Se îndepărtase de locurile unde era aglomerație mai mare, de tarabele de dulciuri și de cele unde era expusă marfa de tot felul – de la încălțările de gumă, până la feștilele de lampă; de la fustele plisate, până la atât de prețuitele lodene, care, dealtfel, dispăruseră de pe tarabele cu pricina la primele ceasuri ale dimineții; fuseseră luate cu asalt de îndată ce marfa fusese descărcată din camioane. Marcu se trezise, așadar, la marginea târgului, acolo unde adăstau căruțele celor veniți la Balta-Caldă, păzite, unele, de vreun moșneag, altele lăsate de-a dreptul fără stăpân; unde și unde puteai zări câte un copil cam de aceeași vârstă cu el, dacă nu și mai mic, dormind în căruță, pe un maldăr de fân; cu gura larg deschisă, cu pălăria pusă pe obraz, să nu-l bată prea tare soarele; vreo bătrână, doborâtă de atâta umblet prin târg, se odihnea stând la umbră sub căruță, culcată pe-o parte, cu amândouă mâinile puse sub cap, în loc de perină. Marcu trecu pe lângă o astfel de bătrânică și o auzi sforăind, un sforăit subțirel, aproape melodios. Ca să n-o bată soarele, o băbuță mai grijulie își împlântase o umbrelă de soare în pământ; de când

dormea ea, însă, soarele își schimbase locul pe cer, iar umbra lăsată de umbrelă, pusă deasupra capului ca s-o apere, se mutase, între timp. Așa că dormea în plin soare, habar nu avea că umbrela își arunca de-acuma umbra pe pământul gol. Marcu se uită o vreme la cai și-i plăcu mai ales un căluț roib care mișca neliniștit din picioarele-i lungi și nervoase. Ar fi vrut să-l mângâie, dar nu îndrăzni să se apropie de el, de teamă să nu-l lovească. Printre atâtea căruțe rămase în părăsire, Marcu încercă s-o descopere pe cea cu care veniseră ei la târg – a unchiului Arion – o căruță cu un scaun de piele, încăpător, cu spătarul înalt și cu două iepe negre, una mai focoasă ca cealaltă... Caută o vreme, dar văzând că nu-i chiar atât de ușor s-o găsească, se lăsă păgubaș.

Mai la margine, aproape de șosea se afla un camion cu prelată – cu el veniseră muncitorii de la fabrica de sticlă din Tomești, de cum ieșiseră din tură. Șoferul lăsase dinadins amândouă ușile cabinei larg deschise – „Să se facă oleacă de curent", îi explică el lui Marcu. De cum se văzură, se și plăcură, cum se spune, și intrară în vorbă unul cu celălalt. Șoferul, căruia i se urâse să stea singur, fu bucuros că și-a găsit un interlocutor: fie și un copil, nu contează, trece timpul mai repede când ai cu cine schimba o vorbă! Ar fi putut umbla prin târg, „ca toată țărănimea asta, care nu se mai satură de căscat gura", dar cu ce folos? îl întrebă el pe Marcu, a cărui părere se pare că voia cu orice preț s-o afle. „N-ai ce vedea și ce cumpăra, mă băiatule, îi spuse el, și scuipă cu dispreț în fața lui, apoi șterse scuipatul cu talpa piciorului. Te înghesui, te omoară căldura, și toată prăfăria asta – și pentru ce, poți să-mi spui? Măcar să ai la ce!... Ia să văd eu cam ți-ar sta ție la volan", îi spuse apoi și-l ridică de jos, îl prinse ca într-un fel de menghine în palmele lui mari și bătătucite de muncă și-l așeză în fața volanului.

La început, din timiditate, Marcu nu îndrăzni să pună mâna pe volan. Se uită doar intimidat și fâstâcit la șofer. „Te las să conduci în locul meu, ce părere ai? îl întrebă șoferul și-i făcu cu ochiul. Meserie bună bună, și gagici câte vrei! Să mai crești

oleacă şi vii la mine să te învăţ, fac din tine om, m-ai înţeles?!" îi promise el cu toată seriozitatea. Marcu dădu din cap fără prea mare entuziasm – meseria de şofer nu-l atrăgea în mod deosebit. Şoferul nu observă însă cât de puţin se arătă el dispus să se facă şofer şi începu să-i povestească – în timp ce-l ţinea în braţe şi mişca volanul când în stânga, când în dreapta, de parcă ar fi mers – o poveste lungă şi plicticoasă, pe care Marcu nu se osteni s-o urmărească: „Uite, aşa are directorul nostru – povesti el – un copil cam de vârsta ta, dacă nu cumva cu un an, doi mai mărişor, şi flăcăul ăsta nu crezi că-i mort după maşină?! Întruna o ţine că el alta nu vrea, când s-o face mare, decât să înveţe de şoferit. «Nu vreau să mă fac doctor, zice, eu vreau să mă fac şofer! Nene, învaţă-mă, zice, că dacă mă înveţi, îi spun lui tata să-ţi dea o primă!». Auzi, al dracului, ce i-a putut trece prin cap, cu ce a vrut el să mă cumpere... «S-a lipit de dumneata, zice directorul, ai mare cârlig la el!» «Aşa-s copiii dom-director, îl liniştesc eu, trag la meseria asta a noastră cât îs mici. Vreau să se facă şoferi. Am păţit şi cu alţii...»".

...Marcu e gata-gata să aţipească în timp ce priveşte fotografiile tăiate de prin reviste şi lipite de pereţii cabinei: Gina Lolobrigida, cu minunaţii ei sâni, în *Fanfan la Tulipe*, Sophia Loren în *Frumoasele nopţii*, îmbrăcată şi ea destul de sumar, precum şi alte artiste, mai puţin celebre, dar la fel de despuiate; nu lipsesc nici boxerii şi nici fotbaliştii de înaltă clasă: unul cu balonul încercând să dribleze, şi un boxer negru arătându-şi dinţii albi în timp ce îşi face harcea-parcea adversarul.

„Cu directorul care a fost înaintea ăstuia de acuma – povestea în continuare şoferul – s-a întâmplat să fiu coleg de şcoală profesională, la Orăştie. Era mai mic decât mine cu un an, dar de ştiut îl ştiam bine. Şi cine nu-l ştia?! Pot să spun că era cunoscut în tot oraşul. Aveam noi, elevii, o orchestră a noastră, şi el era ăl mai bun dintre toţi. Zicea din clarinet de te tăia la stomac, aşa de frumos cînta! Seara îl puneam în dormitor să ne cânte. Venea pedagogul şi urla la noi să stingem lumina şi să ne culcăm, şi atunci cânta mai departe cu lumina stinsă; uneori,

mai ales primăvara, ne prindea dimineaţa ascultându-l. Zicea cântare după cântare, nu se mai oprea, şi ne miram de unde ştie atâtea! Ăia de la liceu se rugau să le cânte şi lor. Numai că directorul nu prea voia să-l lase. «Întâi învăţătura, şi după aceea clarinetul"; zicea directorul nostru... De cum l-am văzut l-am recunoscut, cum era să nu-l recunosc?! Numai că la început n-am ştiut ce să fac şi nici cum să mă port: să-i aduc aminte cum cânta el la clarinet la întrunirile noastre tovărăşeşti – ţin minte că o dată l-a tuns directorul, a aflat că le-a cîntat, fără aprobarea lui, ălora de la liceu – ori să mă fac mai bine că nu-l cunosc?! Dacă nu-i convine? îmi spuneam. Ce-a fost, gata, a trecut, acuma e mare, nu mai e tot ăla care a fost altădată... Aşa că în prima dimineaţă, cînd m-am dus să-l iau cu maşina de-acasă ca să-l duc la fabrică, eram, ca să zic aşa, încurcat, nu ştiam cum e mai bine să mă port... L-am aşteptat cam vreun sfert de oră, şi mă tot frământam în sine mea. Şi când l-am văzut venind, cu un corn într-o mână şi cu servieta de piele, lux a-ntâia, în ailaltă, pot spune că m-am fâstâcit şi mai tare. Mă, să ştii că ăsta nu-i Drinca al nostru, se vede după călcătură, ăsta îi alt om, precis. «Dumneata ai fost şoferul directorului de dinaintea mea, nu-i aşa?» mă întreabă, în timp ce se urcă în maşină. «Eu am fost, tovarăşul director, îi zic. De patru ani la directorii care au fost până acuma, tot eu le-am fost şofer.» «Bravo, zice, înseamnă că au avut încredere în dumneata şi că ai fost om de omenie. O să ne înţelegem şi noi amândoi, ce părere ai? Doar că eu ţin la disciplină, zice, ca la armată», şi s-a uitat o dată lung la mine şi pe chip i-a apărut zâmbetul pe care i-l ştiam bine: în felul ăsta ne zâmbea el când îl rugam să ne mai cânte încă o dată *Caravana*. Era un zâmbet şiret, de «băiat de comitet», cu care ne dădea gata pe toţi. Şi iarăşi mi-am amintit cum ne cânta din clarinet, cum ne rugam să ne cânte câte un swing, şi cânta swingurile alea numai după ce pleca directorul acasă, pentru că altfel nu era admis decât valsuri şi tangouri, celelalte erau cântece din cele decadente... Şi el ne cânta, ne făcea pe voie... Avea însă grijă să pună un elev din anul întâi de planton, să-l anunţe dacă

s-o întâmpla cumva să se întoarcă directorul. «Şase!», striga elevul din uşă, şi el din swing trecea repede la *Balada Siberiei* sau la *Valurile Amurului*... Se descurca, nici vorbă să nu se descurce, pentru că era un băiat isteţ! «Am înţeles, tovarăşe director», i-am spus, şi cam asta a fost tot. Nu ştiu nici acuma dacă m-o fi recunoscut sau nu. Doi ani de zile a stat, nu mai mult, şi n-aş putea spune că oamenii au avut de ce să se plângă de el. Cât a fost director s-au ridicat cantina şi blocurile alea două pentru burlaci. Numai că au fost bani puţini şi n-au ieşit chiar aşa cum trebuie, da' bine că s-au făcut şi aşa. «Vreau să rămână ceva după mine dacă plec, să nu mă înjure oamenii, să nu spună că nu m-am interesat de nimic», zicea şi se uita zâmbind la mine, cu zâmbetul lui, vesel şi şmecheros, cu care da gata pe oricine... «Păi cum, tovarăşu director, aveţi de gând să plecaţi, să ne lăsaţi?!» mă arătam eu mirat. «Nu mă îngrop eu aicea, fii fără grijă», îmi spunea şi se uita zîmbitor pe fereastra maşinii. «Asta aşa-i cum spuneţi, îi cântam în strună. Noroi mult, şi unde te uiţi în jur nu ai cu cine schimba o vorbă... Lume modestă, tovarăşu director.» «Şi noi, tot muncitori, tot clasă muncitoare suntem, îmi tăia el vorba. Mă băiatule, mă, zicea şi se uita zâmbind la mine, fără să arate a se fi supărat de prostiile care îmi ieşeau din gură, ai grijă şi mai citeşte şi tu, mai ridicaţi-vă nivelul! Fii mai atent cum te exprimi...»

Şi aşa a şi făcut, cum şi-a pus în gând: când s-au împlinit doi ani, a plecat de la noi. La Cluj ori la Sibiu, nu mai ţin bine minte acuma unde s-a dus... M-a rugat nevastă-sa s-o ajut să împacheteze, şi o săptămână încheiată am tot împachetat amândoi. Am luat-o şi pe nevastă-mea cu mine ca să ne ajute şi să terminăm mai repede... Şi uite aşa, când am fost aproape gata cu împachetatul, într-un dulăpior am dat peste clarinetul din vremea şcolii. De cum l-am văzut l-am şi recunoscut! „Ăsta al cui e, doamnă? am întrebat-o pe nevastă-sa, cu toate că ştiam foarte bine al cui e clarinetul şi cine anume a cântat la el. „E al soţului meu", mi-a răspuns ea uşor încurcată. „Cum, tovarăşul

director ştie să cânte la clarinet?" am întrebat-o. „Da, mi-a răspuns ea, n-ai idee cât e de talentat!"

Şoferul, văzându-l pe Marcu pe jumătate adormit, îl săltă cu amândouă mâinile şi-l dădu jos din maşină. „Uite aşa, spuse el, stăm amândoi de vorbă, nici nu ne pasă, şi între timp ai tăi te caută speriaţi prin tot târgul. Ce părere ai?"... „Tata vrea să-mi cumpere o căciulă de astrahan", începu Marcu, tam-nisam, să se laude. „S-a gândit el bine, fu şoferul de acord, vara căciulile au alt preţ, le poţi cumpăra pe nimica, să zic aşa. Iarna cer mocanii nişte preţuri, nici nu îndrăzneşti să te apropii de ele." „Una brumărie, se lăudă în continuare Marcu. Blonzilor, zice mama, le stă bine culoarea gri". „Bine, blondule, spuse şoferul, şi-i ciufuli părul. Du-te acuma şi-ţi caută părinţii. Dacă cumva nu dai de ei, te întorci aicea la mine, m-ai înţeles? Printre atâta lume te poţi pierde uşor."

Vru să se îndrepte mai întâi spre inima târgului, spre locurile acelea unde era înghesuială mare, apoi se răsgândi, întoarse spatele mulţimii ce se agita cu rost şi fără rost; umblase destul, i se făcuse lehamite de atâta vânzoleală, şi o luă de-a lungul râului, atras de susurul neîntrerupt al apei: o apă cristalină şi limpede, nu prea adâncă (intrând în ea abia dacă îi ajungea până la glezne) săltând veselă peste pietrele albe şi lucioase, frumos şlefuite, sau, acoperite cu un muşchi verde şi catifelat; atât apa, cât şi pietrele albe ca nişte oase sau muşchiul îmbibat de apă ca un burete străluceau în lumina grea a soarelui de după-amiază; din când în când, apa era biciuită de zborul razant al unui păstrăv, care, cu o mişcare capricioasă şi cu totul neaşteptată, o tulbura vălurind-o uşor; era asemeni unui cuţit, păstrăvul, rapid şi foarte ascuţit; un bisturiu care tăia apa strălucitoare ca o oglindă. Marcu o luă de-a lungul potecii care însoţea râul cel vesel şi plăcut susurător. Era curios să vadă unde anume duce cărăruia cu pricina (orice cărare ascunde un mister şi orice copil e întotdeauna nerăbdător să-l dezlege). Tot mai îndepărtat, mai puţin clar, mai confuz se auzea vuietul târgului; din ce în ce mai clar şi mai

plăcut pentru ureche era, în schimb, șopotul vesel al apei – în curgerea ei lină, defel grăbită,sălta zglobie peste pietricelele râului – precum și cântecul păsărelelor (într-un tufiș, de pe margine, auzi o mierlă și se opri s-o asculte), zumzăiala albinelor și cea a unui bondar care îi dădea tot timpul târcoale. Se arătară fânețurile cu fânul înalt, numai bun de cosit, cu florile albe și cele galbene ale sânzienelor, cu margaretele cu petale de un alb strălucitor – „mă iubește, nu mă iubește“, ultima petală dezlegând marele mister! – precum și niște flori delicate, de culoare albăstruie, semănând cu niște clopoței foarte fragili, legănându-se ușor ori de câte ori pe deasupra lor trecea câte o pală de vânt. Marcu se trânti în fânul cel mătăsos, uitându-se fix la cerul senin până începură să-l usture ochii și să-i lăcrimeze, apoi îi închise, rămase așa, doar cu zgomotele din jurul lui: cu foșnetul abia auzit al ierbii înalte, cu apa cea săltăreață și zglobie, cu bâzâitul albinelor care alergau din floare în floare, cu toate miresmele care îi erau în preajmă: cea dulce-acrișoară a ierbii, cea foarte tare și înecăcioasă a sînzâienelor și, cum nu departe de locul unde era culcat se afla un tei cu florile trecute și în mare parte scuturate, cu cea plăcut învăluitoare a florilor de tei, mai puternică, totuși, decât toate celelalte; și ca într-un vers de Eminescu, mirosul acela de flori de tei îl adormi. Nu numai mirosul, desigur, ci și oboseala: sculatul foarte devreme de dimineață (ba din pricina emoției – nu te duci în fiecare zi la Balta-Caldă! – nici nu dormise ca lumea, se trezise în timpul nopții de mai multe ori la rând), drumul în zori cu căruța, ținut în brațe de mama, pentru că, altfel, n-ar fi fost loc pentru toți, în sfârșit, hoinăreala de unul singur prin târg, toate acestea îl obosiseră peste măsură; așa că adormi buștean, cum se zice, în timp ce vântul continua să foșnească prin iarba înaltă; albinele nu-și întrerupseră nici ele zumzăitul și nici păsărelele nu încetară să cânte; toate acestea se petreceau oarecum pe deasupra lui Marcu, nu pătrundeau până în somnul lui liniștit, chiar dacă, într-o anumită măsură, greu de stabilit cu precizie, îl influențau, făcându-l să curgă domol, îndepărtând visele urâte și coșmarurile...

Un fluture mare și galben se rotea deasupra capului lui Marcu, apoi i se așeză pe o nară; copilul îl alungă cu o mână, fără să se trezească, aproape că-i atinse o aripă, și fluturele, speriat, se mai roti o dată, în semn de rămas bun, apoi își continuă zborul, o luă spre fânețurile care se pierdeau în zare, împreună cu liota celorlalți fluturi de toate soiurile și de toate culorile, și Marcu nu se trezi nici atunci când prin preajma lui trecu, fără să-l vadă, o pereche care își căuta un culcuș ascuns pentru dragostea lor vinovată – o femeie nu tocmai tânără, dar încă plină de nuri, cu un dinte de aur în față, și un soldat înalt și slăbănog, pe care uniforma militară atârna ca de pomană; soarele, de-acuma, coborâse mult pe cer, mai avea două palme până să apună, când Marcu se trezi și, cuprins de panică, nu știu, în prima clipă, unde se află. Se văzu singur, în plin câmp. Habar nu avea încotro s-o apuce, se ridică în picioare și se scutură de ierburile și de pământul de pe pantaloni, de pe cămașă și din păr, și o luă de-a lungul râului, pe potecă, făcând calea întoarsă; îndreptându-se, adică, spre viermuiala târgului, al cărui zgomot se auzea din ce în ce mai clar, pe măsură ce se apropia. Era încă năuc de somn, încă destul de speriat: între târgul de dinainte de-a fi adormit și cel de acum se interpunea somnul, un timp mort care întrerupea într-un mod brutal, aproape înfricoșător, scurgerea firească a vremii. Iată, nu mai era mult până să apună soarele, și timpul acela „întrerupt“ făcea parcă și mai lungă despărțirea lui de părinți. Deveni nepăsător la toate cele din jurul lui, nu-l mai interesară nici șopotul apei limpezi și plăcut curgătoare, nici fluturii galbeni care zburau pe deasupra sânzienelor (acestea semănau cu niște lumânări albe!), plângea în toată legea de-acuma, cu sughițuri, așa cum plâng copiii mici și pierduți de părinți lui. „Mamă!“, începu el să strige în gura mare. Știa însă că ea nu are cum să-l audă, și atunci o luă la goană, nerăbdător să ajungă cât mai repede printre oamenii aceia din târg, ca s-o caute.

În târg vânzoleala era mult mai mică decât la vremea prânzului; se mai rărise lumea, unii, cei din satele îndepărtate,

care aveau mai mult drum de făcut, plecaseră spre casă cu căruţele ori chiar pe jos. Cei din satele învecinate, de la Curtea, de la Coşava ori chiar de la Româneşti, mai zăboveau încă, nu se îndurau să plece înainte de a asfinţi soarele. Cei ce aveau drum lung de mers şi veniseră pe jos o porniră încetişor spre casă, de îndată ce căldura se mai potolise, imediat după-prânz, încă de pe la ceasurile trei, când soarele nu mai are chiar atâta putere şi nici drept în creştetul capului nu te mai bate.

De cum ajunse în târg, neliniştea lui Marcu se risipi cât ai bate din palme. Târgul nu mai era însă acelaşi, arăta cu totul altfel decât îl lăsase el în clipa când o luase de-a lungul râului spre fâneţele încărcate cu flori. O oboseală şi o lâncezeală întristătoare puteau fi întrezărite oriunde ţi-ai fi aruncat ochii. Atât bucuria, cât şi dorinţa oamenilor de a petrece cu orice preţ se risipiseră, se spulberaseră în aerul îmbibat de praf, în zăpuşeala stătută a zilei de vară. Toate se năclăiseră, se murdăriseră uşor, nimic nu mai strălucea ca înainte! Într-un cuvânt, arătau exact ca la spartul târgului...

Mai la margine, în locuri mai ferite, unde nu riscai să fii călcat în picioare de mulţime, întinşi pe câte o pătură, special adusă de acasă, sau stând întinşi în iarba prăfuită şi arsă de soare, se odihneau, sforăind încetişor, sau dimpotrivă, scoţând sunete de o impresionantă sonoritate, o bună parte din cei care „săriseră peste cal", fie golind prea multe sticle de bere, fie mâncând prea mulţi mititei sau cârnăciori la grătar. Excesul acesta îi moleşise peste fire mai ales pe târgoveţi, mai puţin obişnuiţi cu petrecerile la iarbă verde... Un ţăran trebuie să fie mort de beat, într-adevăr, ca să se tolănească şi să doarmă în văzul lumii şi în amiaza mare. Târgoveţii, în schimb, numai în maieu şi cu curelele desfăcute la pantaloni, de mult o traseseră „pe-o parte", păziţi fiind de nevestele lor grijulii, destul de obosite şi ele: cu feţele congestionate de căldura de peste zi, cu năframele sau pălăriile aluncate într-o parte, cu părul în neorânduială, moţăiau lângă bărbaţii lor. Se uitau la cei ce le treceau prin preajmă cu nişte priviri încărcate de un fel de curiozitate ostilă şi răutăcioasă,

gata, cu toatele, mai curând să critice şi să cârcotească, decât să se bucure de cele văzute în târg. Mâncaseră prea mult şi râgâiau uşor, stând într-o rână, sprijinite într-un cot; se descălţaseră, pentru că picioarele li se umflaseră de atâta umblet.

O parte din vânzători se apucaseră să-şi strângă marfa rămasă nevândută, alţii, mai încăpăţânaţi, mai lacomi de câştig, nu se lăsau duşi cu una, cu două. Rămâneau pe poziţii, fie ce-o fi; până ce-o asfinţi soarele şi până or pleca şi cei din urmă cumpărători, nici vorbă să se grăbească! Puteau fi văzuţi stând în faţa tarabelor, cu braţele încrucişate, punându-şi de fapt toate speranţele în cei ce se hotărau mai greu, strânşii la pungă şi cârpănoşii, cei pe care nu-i faci uşor să scoată banul din buzunar. Dar şi când îşi dau drumul, atunci să vezi şi să te ţii, îşi spuneau ei încercând să se îmbete cu apă rece, uitându-se nemulţumiţi la lume, la cei ce treceau prin faţa tarabelor fără să arunce măcar o singură privire la marfa expusă. E adevărat însă că nici marfa nu mai arăta în aşa fel încât să te atragă cu orice preţ: fusese ea frumos potrivită la începutul târgului, fiecare lucru aşezat la locul lui, să încânte ochiul şi să atragă privirea. Dar cum arătase la început şi cum arăta acuma nu mai era nici o asemănare! Ce să te faci cu cei ce vin, se uită, întorc fiecare lucru pe toate părţile, şi când crezi că-s gata şi s-au hotărât să-l cumpere, se răzgândesc, îl pun unde se nimereşte; lasă obiectul cu pricina cuprinşi de lehamite, de parcă pur şi simplu le-ar fi scârbă să-l mai şi ţină în mână. Nu-i marfă s-o cumperi – numai bună de aruncat, cam asta vor să spună oboseala şi plictiseala de pe chipul lor, şi se îndepărtează repede, nu stau să asculte, se fac chiar că nu aud ocările celor din dosul tarabelor. „Dacă tot n-ai avut de gând s-o cumperi, atunci de ce mă făcuşi, mă omule, să pierd vremea cu tine?!" se răsteşte, aşadar, vânzătorul, iar cel ce a intenţionat (sau n-a intenţionat, s-a făcut numai) să cumpere, fie că nici nu catadixeşte să răspundă, fie că, dimpotrivă, atâta şi aşteaptă, plăcerea lui cea mai mare fiind să se prindă în gură cu stăpânul mărfii. Are el un fel de ranchiună pe acesta, prea se scaldă în bani! – ce gândeşti, cu atâta marfă! – în timp ce el, şi alţii ca el

trag mâţa de coadă, abia o duc de la o zi la alta. „N-are voie omu să se uite, al dracului te mai făcuşi, mă Ioji (căci de cele mai multe ori stăpânul mărfii şi falsul cumpărător se cunosc între ei). Tot la câştig îţi stă capul! Aşa mai zic şi eu trai: câştig uşor şi muncă ioc." „Nu-i marfa mea, îi a statului, spune Ioji cu un fel de amărăciune demnă în glas. (Între timp a terminat cu „sectorul particular" şi s-a făcut vânzător la magazinul de stat.) Ce-mi dă statul eu aia vând." „Adică vrei să spui – se miră ţăranul – vrei să spui că ţie îţi este totuna dacă îţi cumpăr eu bocancii ăştia, ori dacă nu ţi-i cumpăr?! spune ţăranul, şi întoarce pe toate părţile bocancul, îi încearcă pielea răsucind-o, să vadă dacă nu cumva îi coaptă. Salariul, adică, merge?!" „Merge, de ce să nu meargă?!" se miră Ioji, şi-şi arătă dinţii galbeni într-un rîs larg. „Bravo, mă Ioji, mă bucur că te văd şi pe tine om cu salariu, spune virtualul cumpărător şi-l bate protector pe umeri. Norocul tău c-au venit timpurile astea noi şi te-au făcut şi pe tine om! Ştii tu cui trebuie să-i mulţumeşti pentru asta?" „Cui?" întreabă Ioji în timp ce interlocutorul lui îi întinde bocancul să-l aşeze la loc. „Lui Stalin, lui să-i mulţumeşti. Căci dacă nu era tătucu, tot feştile de lampă ai fi vândut şi acuma." „Iesus Maria, ce prostii vorbeşti, nici nu mai stau să te ascult, se miră Ioji făcând pe supăratul. Care feştile de lampă? Săpun de damă, extrafin, asta mi-a fost marfa, numai că tu nu mai ai ţinere de minte! Ai uitat, ori mă iei cine ştie cine... Şi lui tătucu cum vrei tu să-i mulţumesc, dacă a murit?! Acum să te văd ce răspuns îmi dai!" spune Ioji legănându-se când pe un picior, când pe celălalt. „Îi scrii şi tu o scrisoare, de ce să nu-i scrii? Ori îi trimiţi o telegramă, că ajunge mai repede!" „Io, iştenem, se miră Ioji şi-şi dă ochii peste cap de mirare, în timp ce părul, roşu ca para focului, i se zbârleşte în cap. Dar unde, rogu-te, vrei să i-o trimit, dacă a încetat din viaţă?! Dacă a decedat?!" „Şi ce?" întreabă ţăranul neînţelegând prea bine neologismul folosit de Ioji. „A decedat, îi explică Ioji, adică a murit." „Kaput?" se miră ţăranul şi face un semn adecvat cu mâna, ca să sublineze mai bine ceea ce vrea să spună. „Kaput", spune Ioji, şi din nou începe să râdă cu dinţii

lui galbeni, hlizindu-se la ţăran. „Mă, eu nu cred..." spune ţăranul neîncrezător. Nu cred că-i aşa. Poţi tu să-mi spui ce mi-ai spune, eu tot nu te pot crede!" „Ce nu crezi?" întrebă Ioji, în timp ce începe să-şi împacheteze marfa. „Nu cred că-i *kaput*, c-a murit, asta nu cred, îi explică el lui Ioji. Când s-o scula din groapă şi te-o beli, atunci să vezi tu ce-o să fie, spune ţăranul şi începe să râdă văzând spaima, mai mult prefăcută decât sinceră, de pe chipul lui Ioji. Ascultă-mă pe mine, şi nu fi aşa de bucuros." „Care groapă?" întrebă Ioji care e mare cititor de ziare şi nu poate fi prostit aşa, cu una, cu două. Vrei să spui din mausoleu! Căci el stă acolo, în mausoleu, ce ştii tu!" „Păi din mausoleu e şi mai uşor de ieşit decât din groapă, e de părere ţăranul care a citit şi el ziarele şi ştie foarte bine ce-i aia mausoleu... Dai frumos uşiţa la o parte, tragi zăvorul, apeşi pe clanţă, şi gata, ai ieşit afară la aer curat. Nu-i nici un greumânt." „Mă, al dracului! face Ioji mirat şi încântat în acelaşi timp. Ce-ţi poate trece prin cap! Recunosc că nu m-am gândit la una ca asta. Te pomeneşti că de-aia l-au îmbălsămat, să poată ieşi afară, la aer, mai uşor?!" „De bună seamă, spune ţăranul şi începe din nou să râdă. Mă bucur că ţi-a venit şi ţie mintea la loc. Şi când o ieşi, aşa îmbălsămat şi te-o beli, atunci să vezi. Numai că nu treaba ta o are el, eu aşa cred şi bănui. Cine ştie dacă nu s-o apuca să te laude. Bravo, Ioji, îl şi aud zicând, bine că terminaşi cu sectorul particular. Mira-m-aş să nu-ţi dea şi o decoraţie..."

Marcu a ascultat toată discuţia dintre ei fără să înţeleagă mare lucru; i-a plăcut însă cum îşi luau unul altuia vorba din gură şi i-a mai plăcut cum, la urmă, după ce au stat de vorbă, ţăranul şi-a scos dintr-un portmoneu vechi, ros de timp, banii şi i-a plătit lui Ioji încălţările de gumă...

Pe tarabele cu dulciuri bomboanele şi bastoanele de caramel se topiseră din cauza căldurii, dar chiar şi aşa, topite, îi făceau cu ochiul. Se uita cu jind la ele... Minunatele lodene, atât de râvnite de toată lumea, dispăruseră, după cum am mai spus, de multă vreme, în schimb nu se bucurară de o prea mare căutare pelerinele de ploaie din pânză gudronată, de culoare verzulie:

zăcuseră toată ziua în plin soare, din care pricină căpătaseră un miros urât; cumpărătorii ocoleau încă de departe tarabele respective sau, dacă totuşi treceau prin preajma lor, se ţineau de nas. Cine ştie din ce pricină nici pulovăraşele din lână angora nu avură mulţi cumpărători. Nevândute au rămas de asemenea şi căciuliţele sau manşoanele din blană de iepure. Dictonul înţelept, după care e bine să-ţi cumperi iarna pălărie şi căciulă vara, fusese, se pare, uitat cu desăvârşire! Cei ce veniseră la Balta-Caldă ca să târguiască nu ţinură seama de el.

Un miros nu tocmai plăcut aveau şi încălţările de gumă, câte mai rămăseseră, dar ele se bucuraseră de un surprinzător succes. Cumpărătorii dăduseră năvală asupra tarabelor cu încălţări, se înghesuiseră să ajungă mai în faţă, şi le smulgeau din mâna unul altuia, într-un cuvânt, vânzătorii nu mai prididеau să mulţumească pe toată lumea. Cei ce se înghesuiseră să şi le cumpere ştiau ei ce ştiau: erau bune de purtat atât iarna, cât şi primăvara şi, pe deasupra, ieftine şi rezistente, te ţineau o viaţă! Cooperativa care le producea, însă, cine ştie din ce motive, pusese în vânzare numai numere mari – de la patruzeci şi doi în sus – încât cei cu numere mai mici la pantofi zadarnic le răsuciră în fel şi chip sau se rugau de vânzători să mai caute – cine ştie, spuneau ei, dacă nu s-o fi rătăcit o pereche mai mică printre cele cu număr mare; fură obligaţi, în cele din urmă, să renunţe şi să plece cu buzele umflate, uitându-se cu jind la cei ce aveau labele la picioare mari şi care, cu încălţările de gumă sub braţ, mândri nevoie mare, se plimbau ţanţoşi prin târgul de la Balta-Caldă. Lumea venită să se distreze se trezi, tam-nisam, împărţită în două tabere distincte şi potrivnice, şi pe deasupra neegale între ele, numărul celor cu pantofi sub patruzeci şi doi fiind, bineînţeles, mult mai mare. Beneficiarii se făceau, însă, că nu înţeleg nemulţumirea celorlalţi: „găseşti la Balta-Caldă ce vrei şi ce nu vrei, tot ce-ţi doreşte sufletul, declarau ei în stânga şi în dreapta, numai bani să fie, că ai ce cumpăra", ziceau plini de admiraţie, încercându-şi, pentru a nu ştiu câta oară, încălţările şi mirându-se cât pot fi de uşoare şi plăcute la mers! Cu toată afluenţa de cumpărători,

o bună parte rămăseseră, totuşi, nevândute şi zăceau acum, grămezi negre şi urât mirositoare, pe tarabele improvizate...

Ar mai trebui amintite – ca să dăm o imagine cât mai completă a târgului de la Balta-Caldă, aşa cum arăta el în vara acelui an – paltoanele grele de stofă, agăţate pe umeraşe în bătaia vântului (nu se vânduse, trebuie s-o spunem cu tristeţe, nici măcar un singur palton), din stofă reiată, de calitate superioară (la un preţ destul de ridicat), precum şi tarabele cu flori de hârtie colorată, lucrate cu o reală măiestrie, de vreo cooperativă locală. Mai la marginea târgului se aflau carele cu oalele de pământ ale moţoganilor – blide şi ulcele împodobite frumos, de toate formele şi mărimile – puse direct pe pământ. Librăriile îşi expuseseră şi ele marfa, romane ce se bucurau în general de mare trecere, cum ar fi *Defăimarea lui Paganini* de Vinogradov sau *Doi căpitani* de Kaverin. Lumea nu venise, însă, la Balta-Caldă să cumpere cărţi, oricât de atrăgătoare ar fi fost ele. Stând la soare, coperţile se scorojiseră şi te frigeau ca nişte cărămizi încinse, de îndată ce puneai mâna pe ele, cu gândul să le răsfoieşti. Nu lipseau nici caietele de şcoală, maculatoarele şi creioanele colorate, compasurile şi stilourile, toate acestea amintind, acum, în plină vacanţă, când vara era încă în toi! într-un mod mai mult decât neplăcut, de şcoală, de coridoarele umede şi răcoroase ale liceelor (aşa cum te primeau ele toamna), de sălile de clasă proaspăt vopsite, de teze şi extemporale şi de alte lucruri la fel de puţin atrăgătoare şi pe care, cât ţine vara, e mult mai bine să le uiţi. Cel mai mult îi plăcu lui Marcu să caşte gura la păpuşile de ghips, expuse pe nişte etajere de lemn în dreptul chioşcului de tras la ţintă. Ochitorii nu prea dădeau năvală şi puştile zăceau nefolosite. Marcu se uită o vreme la femeia grasă şi mustăcioasă care ţinea taraba. Aproape că adormise stând cu coatele sprijinite de tejghea, cu capul în mâini; ochii i se închideau, capul îi aluneca, gata să se lovească de tejghea cu fruntea; se trezea însă la vreme, cu o smucitură îşi ridica, hotărâtă, capul, căsca, să-şi rupă fălcile, arătându-şi dinţii ascuţiţi, măselele de aur. „Io iştenem, vorbea ea de una singură,

holbându-se la soarele care sta să apună, e cam vremea să strâng şi să plec, dacă vreau să nu mă prindă noaptea aici la Balta-Caldă..."

Tot umblând aşa, fără să aibă vreo ţintă, Marcu se trezi iarăşi la marginea târgului. O apucase pe o cărare îngustă, care cobora spre râu, şi când ajunse lângă mal începu să arunce cu pietricele, aşa cum îl învăţase tata, în apa râului; soarele nu mai avea mult până la asfinţit şi-şi revărsa aurul greu, compact, în apă – pietricelele albe atingeau apa, săreau în jur stropi albi şi strălucitori, şi zburau mai departe: îşi pierduseră din greutate, păreau ele însele un fel de păsări mici albe.

Marcu auzi un sforăit prelung şi precipitat venind de undeva din imediata lui apropiere. Nu-şi dădea bine seama de unde s-aude, apoi îl descoperi pe pădurar: sta întins în iarba înaltă, cu picioarele răscrăcărate, cu cămaşa mototolită şi boţită ieşită din pantalonii desfăcuţi. Haina de „brigadier" silvic era aşezată, împăturită frumos, la picioarele lui, iar nasturii de aramă străluceau în lumină. Se descălţase, şi încălţările, toate petice, ca vai de ele, cu talpa numai găuri, zăceau la o anumită distanţă.

Marcu îl cunoştea bine, era „moldoveanul" pe lângă a cărui căsuţă, aflată la marginea satului, dincolo de „ţigănie", trecea ori de câte ori se ducea, împreună cu părinţii, în pădurea de la „turcoane", să culeagă ciuperci. „Moldoveanu", aşa-i spuneau oamenii din sat, şi omul era într-adevăr moldovean din cei veniţi în timpul refugiului, al secetei cumplite din Moldova, din '45. Se aciuise în satul lor. Îşi făcuse o casă de chirpici la marginea comunei şi urmase o vreme o şcoală de „brigadieri" silvici. Patima lui era însă băutura, şi Marcu îl zărise mergând adesea pe două cărări pe uliţele satului. Copiii se ţineau scai de el, poreclindu-l în fel şi chip – „moldoveanu" era însă blând din fire şi nu se înfuria niciodată", cuvintele îi ieşeau îndulcite şi uşor cântate din gură, spre marea distracţie a puştanilor, cărora felul acesta de a vorbi, altfel decât în satul lor – singurul mod atestat de-a vorbi după părerea lor, de la Adam şi Eva, fiind cel uzitat de către cetăţenii din satul Margina – li se părea teribil de nepotrivit şi caraghios. „Şturlubaţilor şi şugubăţilor", strigau copiii în gura mare, imitându-l, şi „moldoveanu" se simţea vinovat, de mai multe ori vinovat: în primul rând pentru că patima asta a băuturii îl făcuse să ajungă de râsul copiilor, iar în al doilea rând – şi acesta era, desigur, păcatul cel mai mare – pentru că firea lui de vagabond, de om care nu-şi află niciunde locul, îl determinase să rămână printre străini, în loc să se întoarcă, împreună cu ceilalţi moldoveni, după ce seceta şi foamea trecuseră, acasă. Acolo unde îi era locul şi unde era un om respectat şi preţuit de tot satul, nu o „venitură", cum îl socotea – chiar dacă nu i-o arătau, el era convins că oamenii aşa îl consideră – lumea, încât până şi copiii ajunseseră să râdă şi să-şi bată joc de el.

„Moldoveanu" se îmbătase şi de data asta, se făcuse criţă şi acum dormea dus. Iarba înaltă era mototolită în jurul lui, semn că înainte de a adormi se răsucise şi se tăvălise prin ea o vreme, fără să-şi găsească locul. Marcu se uita la el cum doarme, bucuros că a dat peste un om cunoscut. Brigadierul deschisese, în sfârşit, ochii – nişte ochi albaştri, tulburi şi roşii încă de băutură – şi începu să mormăie supărat. Nu se înţelese, la început, un cuvânt din ceea ce spune, era mai mult un fel de bâlbâială lipsită de orice noimă; părea a fi pornit pe toată lumea şi se uită cu vădită ostilitate la Marcu. În acele clipe chiar un îngeraş din cer dacă i s-ar fi arătat, el ar fi fost la fel de mânios. „Nu poate omul să se odihnească de voi", mormăi el; se apucaseră să-i strice lui somnul cel dulce, când se ştie cât de neplăcută e trezirea de după beţivăneală; cât de tare te poate durea capul, cât de aspră e limba în gură, ca şi când ar fi de şmirghel, şi mai ales capul cât de greu îţi vine să ţi-l ridici, de parcă ar fi plin de firicele de nisip ori de rumeguş de lemn; şi la fiecare gest nisipul şi rumeguşul se mişcă şi apasă pe creier, cum e mai rău! Fără să mai punem la socoteală durerea din oase ori cea din încheieturi: cât de greu îţi vine să mişti o mână sau un picior... Şi când vorbi, folosind cuvinte de-ale lui, de acasă, parcă mai mult ca oricând, lui Marcu i se păru că „moldoveanu" seamănă perfect cu Ivan Turbincă.

Între cele ce-i umblau lui Marcu prin cap, trăsnăi şi fantezii de tot felul, şi lumea aşa cum era ea, graniţa despărţitoare nu era trasă cu atâta fermitate, încât cele două tărâmuri, cel real şi cel închipuit doar, să nu se încurce între ele, să nu treacă unul în celălalt, fără să le mai poţi deosebi sau distinge. Lui Marcu i se păru – ceea ce nu era de mirare – că în faţa lui se află chiar Ivan Turbincă în persoană,

şi nu brigadierul silvic cel beţivan, „moldoveanu" cu casa de chirpici de la marginea satului. Ivan Turbincă se ridică, aşadar, din culcuşul lui de iarbă în care dormise toată după-amiaza, cu pantalonii verzi de „brigadir", cu cămaşa mototolită, desculţ şi cu părul plin de iarbă şi de floricele de câmp, şi se holbă la Marcu fără să-l recunoască la început... Se îmbătase, de fapt, încă de la primele ore ale venirii lui la Balta-Caldă. Colegii lui de la şcoala de brigadieri silvici, oricând amatori de bere ori de un şpriţ rece, îşi manifestaseră cu voce tare bucuria de a-l revedea; îl îmbrăţişară, bătându-l pe spate; „Uitaţi-vă numa la moldoveanu nostru, spuseră ei privindu-l cu mare bucurie. Nu s-a schimbat de când nu l-am văzut, a rămas cum îl ştim, băiat de viaţă, ce ziceţi?!" Afecţiunea pe care i-o arătară îl făcu să se simtă minunat. Era doar unul de-al lor, îi ofereau acea intimitate şi căldură după care el tânjise. Or, o atât de mare fericire trebuie neapărat udată cu o bere rece, nu se putea altfel! Aşa că primul rând de halbe îl comandă el, cu chipul strălucind de bucuria revederii. „Bine că ne reîntâlnim sănătoşi, şi să dea Dumnezeu, când o fi mai rău, tot aşa să fie!" îşi spuseră ei ciocnind halbele unele de altele, să se spargă nu alta. Se alăturară cu timpul şi vreo doi-trei flăcăi din satele din împrejurimi, verişori şi alte rude de-ale brigadierilor, încât grupul petrecăreţilor se mări încetul cu încetul. Verişorii aceştia se simţiră obligaţi însă să facă şi ei cinste cu un rând, apoi cu încă unul, iar când brigadierii vrură să plătească, se opuseră cu toată energia. „Altă dată! Acuma ni-s noi de serviciu, data viitoare nu vă refuzăm", spuseră ei făcând pe largii şi pe galantonii. Un brigadier nu se lăsă însă mai prejos şi-şi puse nevasta – am uitat să spunem că majoritatea îşi aveau nevestele cu ei, ele nu se amestecau însă, se ţineau mai la o parte, supuse şi ascultătoare – la coadă la mititei. Când femeia ajunse la rând, săriră mai mulţi s-o ajute şi se certară cu vânzătorul, care se zgârcea la muştar. „Pune, mă, mai mult, strigară la el, doar nu dai de la tine." „Aşa se face avere, îl bârfiră în gura mare, cu ţârâita: azi un leu, mâine un leu, nu m-aş mira să-l văd şi pe ăsta că s-a ajuns: Trece cu motocicleta pe lângă tine, nici nu se uită." Întregul grup se simţea însă excelent, micii, plăcut mirositori şi foarte gustoşi, dispărură cât ai bate din palme... Cei dintâi care părăsiseră grupul dispus să petreacă, lăsându-l de izbelişte – bineînţeles că ceilalţi protestară de mama

focului, făcându-i de trădători, inşi mai mult decât jalnici, aflaţi la cheremul muierilor, sub papucul propriilor neveste – fură, bineînţeles, cei însuraţi. Căci nevestele, de cum văzură că petrecerea se prelungeşte într-un mod îngrijorător, îşi dădură, ca să zicem aşa, arama pe faţă, încetară să mai fie mute şi retrase şi se apucară, în mod deschis, fără să se mai ascundă sau să se prefacă, să-şi cicălească şi să-şi bată la cap bărbaţii. „Las' că v-a fost destul, spuseră ele. Vă mai întâlniţi şi altă dată, că doar n-o fi sfârşitul lumii. Aflaţi şi alte prilejuri să vă vedeţi, nu ne facem gânduri din pricina asta..." Împotriva tuturor încercărilor – cam timide – de a rămâne pe poziţie, ele reuşiră să-şi smulgă bărbaţii din braţele, ca să zicem aşa, petrecăreţilor. Mai de voie, mai de nevoie, mormăind înciudaţi ori chiar certându-se pe faţă cu femeile cele cicălitoare, aceştia părăsiră până la urmă „locul de pierzanie", rămânând să petreacă, în continuare, nestingheriţi de nimeni, doar cei ce avuseseră gândul cel bun să-şi lase femeile acasă, lângă oalele de pe cuptor, adică acolo unde era locul lor, precum şi cei neînsuraţi (un flăcău tomnatic, cu un nas mare şi roşu de băutură, slab şi scofâlcit la faţă, cam urât şi lălâu, de vreme ce nu se găsise o femeie care să-l ia de bărbat, măcar din milă, dacă nu din altceva) şi doi „văduvoi" (unul dintre ei fiind chiar „moldoveanu" nostru), cărora le muriseră nu de multă vreme nevestele, încât se puteau ţine de petreceri fără să le mai aibă nimeni grija.

Pe măsura ce ziua de vară se apropia de amiază – soarele se ridica pe cerul albastru, fără urmă de nor – mintea celor porniţi pe chiolhan se aburea. Lucrurile din jur începură să plutească într-o ceaţă uşoară, plăcută însă, liniştitoare, timpul părea să curgă după cu totul altfel de legi decât cele ştiute de toată lumea: când prea repede, când teribil de încet, până când nu mai vru să curgă defel, se opri în loc; soarele încremeni pentru totodeauna pe cer, iar ei stăteau de-acuma de o veşnicie în faţa halbelor cu bere care se goleau repede, şi tot atât de repede venea un nou rând, fără să se ştie exact cine şi când l-a comandat, acum când legăturile între toate cele erau cu totul altele decât cele obişnuite: mai uşoare, desprinse de tot ceea ce le ţinuseră strânse la un loc până atunci şi, în acelaşi timp, teribil de încâlcite şi de greu de priceput. Chiar oamenii păreau a fi alţii: erau când nişte străini, când nişte oameni foarte apropiaţi;

când nişte inşi pe care aveai impresia că nu i-ai văzut niciodată, când cei mai vechi şi mai buni prieteni, cunoscuţi de când lumea; îţi venea ba să te uiţi urât la ei şi să îi iei la bătaie, ba să-i îmbrăţişezi cu multă dragoste, ca pe nişte fraţi iubiţi. „Mare bucurie pe capul nostru – să le spui acestor prieteni de-o viaţă – să ne revedem aici la Balta-Caldă şi să petrecem împreună, nu-ţi mai vine să pleci, zău aşa! Bine că suntem teferi şi încă în putere, şi tare frumos ar fi să rămânem tot aşa cum am fost până acum." Şi când auzi asemenea cuvinte pornite din toată inima, cum să nu-ţi vină să mai comanzi un rând?

„Acum eu sunt de servici", se aude ca prin ceaţă o voce răguşită, şi tu o recunoşti, nu se poate să n-o recunoşti, chiar dacă lucrurile au devenit tulburi şi teribil de încurcate în jurul tău. Şi nici nu ai timp să te dumireşti ca lumea, nici nu ai vreme să spui – ca unul mai bătrân şi mai trecut printr-ale vieţi – o vorbă mai cumpătată, cum că de-acuma a fost destul, pentru că nici ce-i prea mult nu-i sănătos, chefurile pe lumea asta au şi ele o măsură, că halbele cu un frumos guler de spumă au şi sosit, stau înşirate pe iarbă unele lângă altele, de ţi-i mai mare dragul să le priveşti, şi aşa cum stau, drăgălaşele, abia aşteaptă să-ţi moi buza înfierbântată în spuma lor răcoroasă, să-ţi mai astâmperi amaru, să-ţi mai răcoreşti sufletul...

Un lucru începe însă să nu-ţi prea placă ţie, un lucru te mâhneşte foarte tare; dacă dai să te uiţi în jurul tău vezi cu întristare că din câţi aţi fost la început, puţini aţi rămas, s-a făcut un fel de gol de jur împrejur.

„Unde s-or fi dus, unde or fi dispărut atât de repede, n-au putut să mai stea şi ei oleacă, mai ales că nu se întâmplă în fiecare zi să fim împreună. Astfel de prilejuri sunt rare, şi atuncea – ceea ce nu pot eu să pricep, cu capul ăsta al meu prost – de ce s-au grăbit aşa de tare? Dacă au avut muierile cu ei, de ce a trebuit să li se uite în gură?! «Mă muiere, să fi spus, tu nu te amesteca, tu acasă să porunceşti dacă aşa-i lăsat ca tot găina să cânte, nu cocoşul, nu aicea, unde mai schimb şi eu o vorbă, dacă tot ne-am întâlnit, cu prietenii de la şcoala de brigadieri; la ce să ne grăbim, că doară n-o fi foc, avem vreme destulă să umblăm şi prin târg, aşa cum vrei, ce-ţi doreşti, aia îţi cumpăr, numai să mă laşi acuma în pace, să nu mă mai baţi la cap, rogu-te, nu de alta, dar te văd oamenii

cum mă cicăleşti, şi te judecă. Aşa crezi tu, că nu te judecă? Crezi că ei nu văd cum dai cu gura, parcă-i meliţă, aşa-ţi umblă, fă bine şi taci până nu mă supăr eu, căci atuncea să vezi!..."» Aşa ar fi trebuit să se poarte ei cu femeile cele cicălitoare, nu să se uite în gura lor! Au zis ele o vorbă, şi ei, gata, au şi făcut drepţi! E adevărrat că mai sunt şi din aceia care nu prea ţin la băutură: dintr-o halbă, două s-au şi predat, o întorc pe o parte, cum se spune, nu mai sunt buni de nimica; dacă stau şi mă gândesc, nu ştiu dacă nu-i mai bine aşa, nu-i mai bine c-or plecat; în felul ăsta am rămas numai noi, care nu ne dăm bătuţi, ba pot spune, fără să mint, că mie abia acuma mi s-a deschis pipota, abia acuma pot şi eu zice că încep să beau; nu că m-aş lăuda, dar afară de noi doi, Cornele, ăştia nici n-au fost oameni cu care s-o ţii la drum lung, s-o iei mai pe îndelete, mai cu încetişorul; ţie îţi pot spune, n-am la ce să mă ascund, ne cunoaştem, ca să zic aşa, de-o viaţă: mie nu-mi place să dau paharul peste cap şi să plec; ainţ, ţvai, drai, cum spune neamţu; păi la noi în Moldova, când se porneau toamna iarmaroacele, o ţinea omul într-un chef cu lăutari toată iarna; până dădea spicul şi se desprimăvăra, nu se mai trezea nimeni; erau nişte unchieşi, parcă-i văd, roşii la faţă, înalţi şi drepţi ca brazii, păi unchieşilor acelora nu li se întâmpla să li se mai desprindă buza de pahar; moartea îi căuta acasă, şi ei la iarmaroc, benechetuiau cu tineretul, nu avea grija ei! Aceia zic şi eu c-au fost oameni, nu cei de-acuma, care nu-s buni de nimic! Uite, dacă respect pe cineva, pe ei pot spune că-i respect!..." „Să ştii că-mi plăcu tare mult cum povestişi", spuse Cornel, şi de-acuma se ţineau amândoi de după cap, cu fruntea unuia proptită de cealaltă frunte. „Adică moartea îi căuta acasă, zici?!" „Îi căuta, de ce să nu-i caute?! Le venise şi lor vremea; dacă n-aveau o sută de ani bătuţi pe muche, fiecare." „Ai naibii sunteţi voi moldovenii, nu vă lăsaţi..."

Şi Cornel începe să cânte, cu fruntea proptită de cea a prietenului lui „de-o viaţă", „moldoveanu". Apoi trece la un alt cântec, un cântec despre tricolorul românesc, şi „moldoveanu" îl opreşte, îi astupă gura cu palma. „Taci, mă, că ne închid!" îi spune el, şi în clipa următoare uită ce i-a spus, cântă amândoi în gura mare, de se aude în tot târgul cântecul cel care nu-i voie de cântat. „Tăceţi, oameni buni, că vă aude careva şi vă ridică", le spune o femeie, şi tac amândoi deodată, ca la comandă; uită însă repede ce le-a spus

femeia, dau iarăşi să cânte, se opresc însă după prima strofă a cântecului şi-i apucă aşa o milă de ei înşişi, că încep să plângă cu frunţile sprijinite una de alta, lacrimile unuia cad pe faţa celuilalt, şi nici ei nu ştiu prea bine de ce plâng, dar simt în adâncul sufletului lor o durere adâncă şi surdă, şi durerea aceea nu poate fi potolită altfel decât prin lacrimile lor fără rost – şi după aceea nu mai există nimic decât o ceaţă tulbure şi lăptoasă, dispar toate, sunt absorbite de ceaţa aceea, de întunericul ce se lasă peste creier, semănând bine cu un fel de moarte; rămâne pe pământ doar trupul, şi el continuă să meargă o vreme, gura să vorbească – e adevărat că mare lucru nu se înţelege din ce spune! – picioarele să umble – un mers uşor legănat, cam nesigur şi fără să aibă o ţintă anume – în timp ce sufletul – sau ceea ce se înţelege prin suflet de obicei – lipseşte, sufletul e făcut harcea-parcea de băutură; ea pătrunde în el şi-l îneacă sau, ca să ne exprimăm în termeni chimici, îi dizolvă substanţa, i-o alterează şi i-o anihilează; ca două fantome fără suflet umblă ei o vreme prin târg – Cornel o porni într-o direcţie, iar „moldoveanu" în alta. Drumurile lor nu se mai încrucişară; picioarele nu mai erau nici ele bune pentru umblat, singura scăpare fiind de-acuma somnul... Şi „moldoveanu" se trezi din somnul care îl doborâse pe malul râului abia după-amiază, târziu, cu un copil în faţa lui. Şi sub privirile uşor intrigate ale acestuia, lumea cea reală căpătă din nou un înţeles, o consistenţă pe care era cât pe-aci să şi-o piardă.

Copilul îl priveşte mirat şi uşor intrigat, cum am mai spus, şi-l aseamănă cu un personaj dintr-o poveste, cu Ivan Turbincă. Şi, la urma urmei, nici nu greşeşte prea mult. „Parcă te cunosc şi nu ştiu prea bine de unde să te iau?" spune „moldoveanu" în timp ce, încă destul de nesigur pe propriile lui picioare, se ridică de jos; clătinându-se uşor, se îndreaptă spre râu, se apleacă, gata să cadă cu capul înainte, spre apa cea limpede şi rece ca gheaţa, şi îşi spală faţa încinsă de căldură şi buhăită de băutură. „Mă, copchilule, spune – de-acuma pornit să filosofeze – să ştii tu de la mine, care se poate zice, că-s trecut prin viaţă, nu-s de ieri, de alaltăieri, băutura nu-i bună – şi între timp îşi stropeşte faţa cu apă, doar, doar o reuşi să se dezmeticească – e adevărată nenorocire la casa omului! Cine a născocit-o n-a avut alt gând decât unul, şi acela rău: să-şi bată joc de om şi să-l fac neom; să mă fac aşa şi pe dincolo dacă oi minţi,

căci ce trebuinţă are omul de băutură, poţi să-mi spui? Trage vreun folos de pe urma ei? Îl face mai deştept ori mai ştiu eu cum?... Nu-l face, nici pomeneală de aşa ceva! tună el şi fulgeră împotriva băuturii. Ce-de-Sus a făcut lumea plină de toate minunăţiile, şi atunci, de supărare, dracu, dacă a văzut lucrarea şi zidirea lui Dumnezeu, şi-a băgat şi el coada, dinadins ca să strice", spune „moldoveanu", şi pe măsură ce vorbeşte, pe măsură ce capul i se limpezeşte şi mahmureala se risipeşte la rândul ei, pare din ce în ce mai convins de cele spuse. „Şi aceea e drept, îşi îndulceşte puţin judecata prea aspră şi prea lipsită de îndurare – că aşa, un piculeţ, hai să zicem, un pahar, nu mai mult, nu are ce strica! Te mai întremează oleacă atunci când se întâmplă să fii prea de tot ostenit, îţi mai dă puteri! Când vin necazurile peste om, atunci pot spune că nu-i chiar fără de folos..." Şi „moldoveanu", în timp ce stă pe malul râului şi se spală pe obraz, e gata să retracteze toate cele spuse în prima parte a cuvântării lui antialcoolice, iar cuvintele acestea din urmă – cel puţin aşa i se pare lui Marcu, a cărui lectură din *Ivan Turbincă* e de dată recentă – aduc cu felul de a gândi şi a vorbi al celui întâlnit de Dumnezeu şi de Sfântu Petru pe un drum de ţară, al soldatului întors de la oaste. Încât Marcu, uitându-se la moldovean în timp ce acesta îşi continuă peroraţia proalcoolică, pe malul râului, în ciuda faptului că-l cunoaşte foarte bine, e tot mai convins că se află, de fapt, chiar în faţa lui Ivan Turbincă în persoană; se apucă să caute cu privirea sacul cu pricina, straiţa în care e închisă Vidma, legată fedeleş cu un brăcinar gros, nu cumva să izbutească să iasă afară la lumină... N-o vede însă, şi e cât se poate de convins că „moldoveanu" – adică Ivan Turbincă – a reuşit s-o uite cine ştie unde, umblând prin târg. „Ce-ai făcut cu turbinca, nu cumva ai pierdut-o?" întreabă şi „moldoveanu" nu se arătă a fi prea mirat de vorbele copilului, nu spune, deci, care turbincă, holbându-se la el, aşa cum ar fi de aşteptat. „Nu ştiu eu pe unde o fi, pe unde-oi fi lăsat-o! Trebuie să hie pe acilea..." adaugă el făcându-i cu ochiul lui Marcu, de parcă ar fi vorba de un secret ştiu doar de ei doi. S-a luminat la faţă şi i-a trecut ca prin minune toată mahmureala. N-are copii şi se dă în vânt după ei. „Am legat-o cobză, spune, şi am atârnat-o într-un prun. S-o zbătea de-acuma să scape, dar tot fără folos: nu are cum." „Ai legat-o strâns, strâns?" întreabă Marcu cât

se poate de bucuros. „Foarte strâns, îl asigură «moldoveanu». I-am făcut vreo două, trei noduri, din cele măricele. N-are așa mare putere să se dezlege, fii fără grijă". „Și dacă trece cineva pe lângă ea, o aude strigând, îl apucă mila, și-o dezleagă?" întrebă Marcu speriat. „N-are cum să strige, c-am legat-o la gură cu o batistuță", îl asigură „moldoveanu", și Marcu respiră ușurat.

Nu puteai ști niciodată dacă „moldoveanu" glumește sau vorbește serios, și Marcu avusese timp să se obișnuiască cu felul lui de a fi. Primăvara dădea și el o mână de ajutor la săpatul grădinii școlii – un lot mare, la care lucrau, de cum se desprimăvăra, atât părinții, cât și elevii din ultimele clase – și copiii se adunau în jurul lui, dornici să-l audă povestind. Povestea vrute și nevrute, întâmplări de la el de-acasă, din Moldova. Cum a fost cu seceta cea mare de după război, cum au murit oamenii atunci pentru că nu au avut ce mânca; i-a murit un copil și lui – abia împlinise un anișor: după ce l-a înțărcat maică-sa, n-a mai avut cu cel să-l hrănească – și cum după moartea copilului, ca să mai uite de durere, și-au pus ei în gând, el și muierea lui, să plece, să-și ia lumea în cap: unde or vedea cu ochii, numai să scape de foamete și de sărăcie! Copiii ascultau, atrași de modul de-a povesti al moldoveanului; înțelesul vorbelor lui – aproape că nici nu-l luau în seamă. Cum au mers două zile și două nopți cu un vagon de marfă, au străbătut toată țara, dintr-un capăt la celălalt capăt; și când au ajuns la Simeria, li s-a spus să coboare – nu erau singuri, mai erau cu ei și alți „refugiați" – că trenul nu mergea mai departe; și ei au coborât, buimăciți de nesomn și cu oasele înțepenite de atâta mers; s-au uitat în jurul lor și au văzut oameni străini și locuri străine. „Ce căutăm noi aicea, poți tu să-mi spui, bărbate?" l-a întrebat muierea și a început a plânge. „Taci, femeie, și nu mă mai înnebuni de cap, că și așa le am pe ale mele", a certat-o el, dar degeaba, nu aveai cu cine vorbi: o ținea într-o văicăreală și se scutura cămașa pe ea de atâta plâns. Ori vorbeai cu ea, ori cu peretele, nu era nici o osebire! „...Eu mă duc acuma, încotro s-o apuc? s-a răstit ea la mine. Am greșit foarte tare când m-am luat după gura ta, zice. Știam și eu de un rost, dar așa?! «Care rost?! mă răstesc la ea. Să murim de foame, așa ți-ar fi plăcut, muiere apucată și fără minte!... Nu ai nimic în capul tău, tu nu judeci?!...» De supărare, auzind-o vorbind așa, îmi venea s-o omor! Dar m-am ținut bine: am tăcut din gură și m-am uitat numai la ea o dată lung: a fost destul și atâtica, s-a speriat și n-a mai scos o vorbă... De la gară porneau mai multe poteci spre satele din împrejurimi și m-am uitat un timp, neștiind pe care drum s-o apucăm, încotro să ne îndreptăm. Era dis-de-dimineață, abia începea a se lumina afară. Până la urmă ne-am hotărât, fie ce-o fi de-acuma, și-am apucat pe o potecuță de-a lungul liniei ferate. De ce am ales chiar cărarea aceea și nu alt drum, nu mă întrebați, căci nu pot să vă spun! Am mers așa, o vreme, pe lângă linia ferată, și muierea venea în urma mea, pâș-pâș; o auzeam suspinând încetișor, dar mă făceam că nu aud nimica; și numai bine că între timp a răsărit soarele și a început a se încălzi afară; eram doar în prima săptămână a lunii lui august, de căldură nu se putea spune că duceam lipsă; și nu ne îndepărtăm bine de gară, că încep lanurile de grâu, de floarea-soarelui și de păpușoi, unde îți aruncai ochii îți era mai mare dragul să te uiți, nu te mai săturai! Nu-mi venea să cred! Față de ce era la noi în Moldova, aicea era raiul pe pământ! Se uita muierea la păpușoi, se uita la grâu, pârguit bine, numai bun de secerat, galben ca aurul, și să nu-ți vină a crede, se pornește pe bocit! Îi curgeau lacrimile din ochi ca dintr-o fântână din acelea fără fund. Se uita la păpușoi, se uita la grâu și plângea, plângea, nu se mai putea opri! Am lăsat-o să plângă, să-și descarce sufletul, doar, doar s-o mai liniști. Dar ea nici pomeneală să se liniștească. «Acuma ți-a fost destul, îi spun eu după o vreme. Ai plâns, te-ai ușurat, hai să mergem să ne găsim un acoperământ deasupra capului, căci în mijlocul câmpului, cât o fi el de mănos, nu putem rămâne...» Și uite-așa am ajuns umblând din sat în sat, până acilea, în satul dumneavoastră... La început a fost greu, până ne-am făcut un rost, ne-am ridicat o căsuță, să nu ne plouă deasupra capului. Ea, sărmana, n-a avut când a se mai bucura, a mai trăit doi anișori și s-a prăpădit. A tras-o în pământ copilașu, a chemat-o la el. Dacă ar fi trăit, spunea el în încheiere, oftând cu zăduf, și viața mea ar fi fost altfel orânduită și așezată!... Dar așa..." și scuipa punând în scuipatul acela toată fierea care i se adunase în suflet, tot amarul și tot necazul de care ar fi vrut să scape, știind în același timp foarte bine că un asemenea lucru nu era cu putință...

„Cu greu s-a mai lăsat prinsă vidma aia, spuse în timp ce împreună cu Marcu umblau prin târgul de la Balta-Caldă în căutarea părinților. S-a ținut tare, afurisita de ea, ce gândești! Ea hoață, dar și eu hoț, și-a găsit ac de cojocul ei. „Ivan Turbincă, o aud că se roagă, cu un glas subțirel ca de fetișcană, fă bine și lasă-mă să răsuflu și eu, nu mă mai persecuta!“ „Ba am să te persecut!“ mă stropșesc eu la ea. Am legat-o cât am putut eu de strâns, cum ți-am mai spus, și am atârnat-o de o cracă, nici n-am ascultat rugămințile ei! „Lasă-mă slobodă, Ivane, că ți-oi face și ți-oi drege“, se ruga de mine, dar mie parcă mi-a pălit Dumnezeu amândouă urechile, nici n-o auzeam ce zice“.

Noua variantă a poveștii lui Ivan Turbincă, născocită ad-hoc de moldovean, îi plăcu lui Marcu, ba mai mult, o crezu aproape adevărată: se uita cu atenție la toți prunii pe lângă care treceau, cu speranța că va da cu ochii de turbincă; și-o închipuia pe vidmă zbătându-se de mama focului să iasă la lumină, strigând disperată după ajutor, când furioasă, proferând tot felul de amenințări, când lingușitoare foarte. Își aminti cartea din care citise povestea, cea în care putea fi văzut Harap Alb zburând foarte aproape de un soare care râdea cu o gură până la urechi, sau o altă ilustrație, la fel de atrăgătoare: dracul ieșea dintr-o băltoacă și Dănilă Prepeleac se uita hâtru la el; îi plăcuse, de asemenea, desenul cu fata moșneagului cea cuminte înconjurată de vulpi, urși, iepuri și șerpi îmblânziți... Cel mai mult îl atrăgea însă ilustrația ce însoțea povestea lui Ivan Turbincă. Mai ales moartea îl făcea să râdă pentru că era incredibil de caraghioasă! Lividă și scofâlcită la chip și pe deasupra legată la cap cu o basma roșie, cu o fundă în creștetul capului ei țuguiat. O ființă sărmană și de tot hazul, de care îți era mai curând milă decât frică. Modul cum îi va apărea însă moartea în coșmarurile lui de mai târziu nu-i va mai aminti în nici un fel de acea ființă slabă de minte și ridicolă căreia soldățoiul cu inimă bună izbutea, prin fel de fel de șiretlicuri, să-i strice planurile ticăloase ținând-o captivă, fără voia ei, în traista lui fermecată...

VII

1.

Ivo Filipovac îi scria soției de-a doua a tatălui său:

„Dragă mamă [illegible]mare m-am obișnuit să-ți spun așa, chiar dacă la început cu[illegible] *mamă*, pe buzele mele, mi s-a părut că sună cam ciudat: un cuv[illegible] pe care nu l-am rostit până la vârsta de douăzeci de ani niciodată. [illegible]u aveam cum să-l rostesc, de vreme ce mama mea cea adevărată, după cum știi și tu, a murit chiar în momentul când m-a adus pe lume (copilul „salvat“, iar mama „sacrificată“, cum spun doctorii ori de câte ori nașterea unui copil ia o astfel de întorsătură tristă)... N-am avut, așadar, când și cum să-l rostesc, iar acuma, adresându-mă ție în felul ăsta, simt o ușoară tulburare. Pe de altă parte o fac și oarecum în joacă, îmi place atât de mult să mă joc cu orice, încât situația nouă care s-a ivit în familia noastră – tata căsătorit la foarte mulți ani după încetarea din viață a primei soții! – îmi oferă un cu totul insolit prilej de-a mă juca, făcându-mă să simt și să gust din plin noutatea situației. Un joc în care nu toate piesele se potrivesc de minune, nu se ansamblează între ele: doamna Filipovac, mama cea nouă – se poate spune oare „mama cea nouă“? – nu-i mai mare decât „fiul“ (tot „nou“ și el) decât cu vreo zece ani – și la zece ani, n-ar fi avut cum să-l nască, nu-i așa? – din punct de vedere „medical“ și „științific“, o femeie trebuie să împlinească o anumită vârstă ca să poată naște un copil! Și se vede că nici mama mea cea „veche“, n-a avut chiar vârsta potrivită – cincisprezece ani, și nici aceia împliniți! – și cine știe dacă nu cumva vârsta și-a spus cuvântul, fiind principala cauză a

decesului ei neașteptat. În tot cazul, în fotografiile care s-au păstrat, nu aduce defel a mamă – iată de ce nici măcar în gând n-am încercat vreodată să-i spun „mamă", o mamă arată cu totul altfel decât fetița aceea dulce chiar dacă, să zicem, în unele pânze ale lui Filippo Lippi, de pildă, precum și în cele ale lui Perugino, sau chiar în cele ale lui Rafael, „fecioarele" sunt și ele mai curând niște copile decât mame în toată puterea cuvântului, din care pricină o foarte stranie maternitate le transfigurează chipul, mamele acelui copil *unic* fiind absolvite, în viziunea pictorilor, însuflețită de cea mai profundă pietate, de păcatul cărnii... Cuvântul mamă nu l-am spus, deci, niciodată și nici n-am simțit nevoia să-l spun privind fotografiile acelea rămase de la mama mea. Țin minte că de câte ori le vorbeam bunicilor despre ea (pentru că până la șase ani tata m-a lăsat în grija lor), îi spuneam „fata voastră", și chiar când ei stăruiau să-i spun mamă, ocoleam, făcându-i fără voia mea să sufere, respectivul cuvânt. Încât ție, *dragă mamă*, pot acum să ți-l spun liniștit, fără să am sentimentul vreunei împietăți față de o altă persoană, fără a uzurpa un drept care ar aparține, în realitate, altcuiva, de vreme ce sentimentul filial, al legăturii indestructibile dintre mamă și fiu, acel nevăzut cordon ombilical, nu m-a ținut strâns legat niciodată. Pot, așadar, să mă joc liniștit „de-a mama și copilul", un joc nu chiar atât de gratuit, totuși, de vreme ce simt, de ce nu ți-aș mărturisi acest lucru, că el umple un gol, încercând, poate mult prea târziu, să corecteze, mai bine zis să mă absolve, de un ciudat complex pe care l-am purtat cu mine peste tot și de care n-am putut să scap, complexul de a te simți nenăscut dintr-o mamă, neieșit din pântecele cuiva, un produs, ca să zic așa, mai curând făcut, decât zămislit cu adevărat. Simțind, instinctiv, lipsa de protecție a mamei, aveam în permanență senzația că sunt „descoperit", asemeni unui soldat aflat de unul singur pe un câmp golaș, expus, în fiecare moment, tirului inamic, nebeneficiind, în caz de primejdie, de nici un boschet unde să mă „camuflez", singur, așadar, pe un teren drept ca-n palmă, fără vreo fundătură în care, în clipa când ar fi apărut pericolul, m-aș fi putut, la nevoie, ascunde... Îmi lipsea, de fapt, amintirea protectoare a pântecului în care m-am născut! Trebuie, de asemenea, să-ți

mărturisesc că înjurăturile de mamă ale copiilor nu mă jigneau prea tare: nu aveam sentimentul oribilei profanări, sentiment încercat de fiecare copil atunci când e trimis, prin vulgarele cuvinte, la origine...

Prin urmare, am să încerc să-ți spun mamă, punând în cuvântul respectiv toată tandrețea de care mă simt în stare – pentru că mi-am dorit și eu o mamă, cum era să nu-mi doresc? – dar numindu-te așa, sunt convins că totul, la urma urmei, nu-i decât un joc la care mă dedau de bunăvoie și cu cea mai mare plăcere. Îmi place să mă mai joc și astăzi, când nu mai sunt, de multă vreme, un copil: în septembrie, pe data de șaisprezece, am împlinit douăzeci și unu de ani (evenimentul a fost sărbătorit la „Casino", s-a băut șampanie și s-a cântat „mulți ani trăiască" în trei limbi: germană, sârbă și maghiară. Dacă vorbesc de colegii mei cu o anumită delăsare, „draga mea mamă", să nu-ți închipui cumva că-i invidiez în vreun fel ori că le port vreo pică. Cu toate că stăm împreună în aceeași garnizoană, mâncăm la aceeași popotă și frecventăm aceleași localuri și, de ce nu, câteodată, același stabiliment (al veselei, durduliei și atât de prietenoasei Șari-neni), nu sunt unul de-al lor, și ei simt foarte bine lucrul ăsta. Și eu îl simt, bineînțeles, și încă poate mai mult decât ei. N-o spun cu orgoliu, te rog să mă crezi, *iubită mamă*, dar trebuie să-ți mărturisesc că nici nu sufăr prea mult! Nu simt nevoia – și nici nu doresc în vreun fel – să mă primească printre ei! Nu pot, totuși, să nu mă întreb de ce sunt altfel, de ce, adică, le semăn atât de puțin, și explicația pe care mi-am dat-o e tot în legătură cu nașterea mea. Născuți dintr-o mamă, ei nu aveau cum să fie ca mine, cel care își numea mama „fata voastră" (adresându-se bunicilor, bineînțeles). Uneori, în serile lungi de iarnă, în încăperea prost luminată și supraîncălzită a popotei, mult după ce în cazarmă suna stingerea (sunetul prelung și melancolic al trompetei îmi aducea întotdeauna lacrimi în gâtlej, tușeam, prefăcându-mă că m-am înecat, încât ceilalți să nu observe cât sunt de emoționat), se porneau să vorbească despre mamele lor, lăudându-se cu ele, cu educația „aleasă" pe care au primit-o. Fiecare ținea să precizeze că mama lui e o doamnă, o femeie respectabilă și foarte distinsă, și ca să confirme acest lucru căutau în portmoneele din buzunarele de la piept și, cu gesturi grijulii,

prinzându-le cu delicateţe, doar cu două degete, scoteau la vedere câteva fotografii uşor îngălbenite de timp. Fotografiile treceau din mână în mână, fiecare avea de zis câte vreo vorbă plină de respect în legătură cu femeia din fotografie (poza reprezentând-o fie singură – sprijinită de vreo coloană de marmoră, în picioare, sau stând, maiestuoasă, în vreun fotoliu, cu un căţeluş în braţe, sau cu un buchet de flori – fie în grup, cu întreaga familie, cu o mână pe umărul soţului, copiii fiind în faţă, în picioare sau în genunchi, în funcţie de cât erau de mari), stabilind eventualele asemănări. Fotografia ajungea până la mine, o lăsam însă să treacă mai departe, aproape că nici nu mă uitam la distinsa doamnă care mă privea cu o nesfârşită milă – ştii cum se uită mamele la copiii orfani – îmi era teamă să nu mă „deconspir“, să las să iasă la iveală un lucru ţinut de mine în cea mai mare taină. Căci, *dragă mamă* (aproape că m-am obişnuit să-ţi spun aşa), făceam tot ceea ce îmi sta în putinţă să nu mă deosebesc în nici o privinţă de ei. Mă gândesc c-ar putea să-ţi vină să râzi de excesiva mea sensibilitate, atât de copilăroasă, la urma urmei (ţi-am mărturisit că sunt aproape incredibil de copilăros!), de *modul cum îmi fac probleme aproape din orice*. Fraza asta ar putea să-ţi aparţină, mi-o şi închipui desprinzându-se de pe buzele tale, adresându-te, de fapt, tatălui meu – amândoi stând unul în faţa celuilalt la micul dejun – aud chiar clinchetul linguriţelor de argint lovindu-se de marginea paharelor de cristal, şi această mică scenă de familie – dejunul în doi, în timp ce vă oferiţi unul altuia borcănaşul cu dulceaţă de coacăze, ceremonioşi şi schimbând zâmbete politicoase – mă emoţionează până la lacrimi. Cu toate că nu particip la această scenă, sunt într-un fel de faţă, de vreme ce se vorbeşte cu o atât de mare îngrijorare despre mine. (Despre fiul de la care vin, din când în când, scrisori lungi şi afectuoase.) „Oare de ce s-o fi făcut ofiţer, îl aud pe tata, meseria asta nu i se potriveşte“, şi, depăşit de întrebare, ridică privirea spre tânăra sa soţie, de parcă ar aştepta de la ea un răspuns. (Un răspuns ce nu poate veni.) Ai nevoie, totuşi, de timp ca să mă poţi cunoaşte cu adevărat.) Toate aceste întrebări (în ceea ce mă priveşte, tata şi-a pus întotdeauna o mie de întrebări, cărora n-a fost în stare întotdeauna să le dea un răspuns) revin mereu în discuţiile

voastre şi nu pot să nu observ cu cât sârg şi cu câtă bună-credinţă şi seriozitate îţi asumi tu rolul de mamă. Cât de îngrijorată te arăţi de problemele şi necazurile fiului tău adoptiv! De fapt trebuie să-ţi mărturisesc că din prima clipă în care te-am văzut mi-am dat seama că eşti într-adevăr o femeie bună. Mai ţii minte? Ningea afară, şi tu purtai un manşon mare şi alb de angora, eu îmi făceam lecţiile, aveam de rezolvat o problemă de matematică, o problemă foarte grea, şi tu ai intrat în odaie (tata era emoţionat, îşi făcea tot felul de griji, neştiind cum o să decurgă întâlnirea noastră), şi te-ai aplecat peste umărul meu (crispat de emoţie, am continuat să lucrez la problemă, făcându-mă că n-am băgat de seamă c-ar fi intrat cineva) şi, uitându-te la smângălelile din caietul meu, m-ai întrebat dacă reuşesc să mă descurc. Chiar aşa m-ai întrebat, ţin minte: „Te descurci cu problemele astea încurcate, Ivo)“... Am devenit prieteni din primul moment, şi în toţi aceşti ani care s-au scurs de la această primă întâlnire a noastră n-am făcut nici un efort ca să-mi revin din buimăceala de care am fost cuprins atunci, descoperindu-ţi bunătatea. Am ajuns, în schimb, să mă întreb, cunoscându-te mai bine, dacă tu însăţi ştii cât eşti de bună...

Pe măsură ce te-am cunoscut mai bine am înţeles că niciodată un bărbat nu poate fi bun la modul absolut, aşa cum sânteţi voi, femeile; îi lipsesc anumite elemente care ţin de natura sa intimă, de felul cum e conceput. Animalul egoist din el e oricând gata să strice totul. Mult mai introvertit decât voi, mai preocupat de complicata-i fiinţă, predispus să-şi contemple la nesfârşit buricul, bărbatul poate fi cel mult bun cu propria lui persoană, tot timpul gata – vai de capul lui! – să-şi oblojească rănile, fără să mai fie atent şi la ale altora. Ori bunătatea – cuvânt luat de mulţi în râs, dar nu e ea, bunătatea, un fel de osie a lumii?! – înseamnă, nu-i aşa, o privire îndreptată, mai ales, *în afară*. Aşa că bunătate s-ar putea numi, de pildă, felul cum te uiţi tu la mine (nu cu milă, nici pomeneală de aşa ceva, mila, la urma urmei, m-ar jigni peste măsură), ci cu un fel de luciditate blândă... Aveţi, voi, femeile, o comprehensiune cu totul specială, în faţa nefericirii altora, a bărbaţilor care, cine ştie din ce pricini anume şi greu de descifrat, parcă nu-şi găsesc locul pe pământ. Aşa aţi fost

întotdeauna, ați încercat, chiar dacă n-ați ajuns de multe ori la nici un rezultat, să înțelegeți *singurătatea bărbaților*. Îți amintești, iubita mea mamă, cântecul lui Solveig din *Peer Gynt,* sau îți aduci aminte de Ofelia? Cum stă ea cu capul în poala nefericitului prinț și atât de mult încearcă să-l priceapă, atât de mult își frământă creierul ca să înțeleagă ceva, încât și-l aburește de tot și nu mai pricepe chiar nimica!... Efort zadarnic, dar în același timp nobil, nu-i așa? Zadarnic, de vreme ce unicul lucru al cărui înțeles n-o să-l puteți pătrunde niciodată e singurătatea noastră! Căci ea e mult mai veche decât voi, e, ca să zic așa, de dinaintea voastră! Singurătatea acelui bărbat, călcând desculț iarba de mătase a demult uitatelor grădini, singurătatea de început de lume! Și chiar dacă voi ați fost făcute anume ca bărbatul să nu se mai simtă singur, singurătatea i-a intrat mult prea adânc în oase pentru ca din când în când să nu răzbească la lumină, cuprinzând cu suflarea ei înghețată sufletul și trupul unui bărbat, deopotrivă, asemeni unei boli cumplite, „galopantă“ și neiertătoare! Orice bărbat ți-ar spune, buna mea mamă, exact cuvintele pe care ți le spun eu acuma, cuvinte încărcate de orgoliu – frazele unui bărbat „neînțeles“ au răsunat pe pământ de atâtea ori și în atâtea feluri...

Oricât ne-am împotrivi *noi*, voi, femeile, nu vreți să renunțați cu una, cu două la dreptul vostru de a ne obloji rănile... Și nu oblojit mă las eu, la urma urmei, scriindu-ți scrisori interminabile? Asta pentru că am o fire îngrozitor de copilăroasă, așa cum știi și tu, și ce face un copil când se lovește în vârtejul jocului altceva decât să fugă în grabă să-i spună mamei și să-i arate locul unde s-a lovit?! Și mama suflă ca să-i treacă, și dacă rana e ceva mai mărișoară, i-o bandajează frumos, având grijă, la început, să-l ungă cu tot felul de alifii ca să se vindece mai repede.

Aș vrea acum, din dorința de a-ți spune, în sfârșit, și ceva vesel, să mă întorc spre anii copilăriei mele, și în primul rând spre ceea ce numesc – și am să-ți explic îndată de ce îi spun așa – *matriarhatul* sărbătorilor de Crăciun. O sărbătoare ce vă aparține aproape în mod exclusiv vouă, femeilor, nu numai pentru că se prăznuiește o naștere și pentru că un copil într-o iesle și o femeie ținând în brațe un prunc

sunt, după cum bine se știe, personajele principale – mai sunt și craii, îngerii și păstorii, și în unele litografii sau în unele pânze celebre apare și Iosif, dar ei toți, ființe de parte bărbătească, cu excepția îngerilor, bineînțeles, cărora nu li se poate stabili cu precizie sexul, neștiindu-se exact cam ce hram poartă, ocupă un loc oarecum de fundal – ci și pentru că în copilăria mea, în care femeile au fost în mare măsură absente – locuiam doar noi singuri, tata și cu mine, după cum bine știi, într-o casă mare și mohorâtă, unde iarna era aproape întotdeauna frig, sobele, mereu înfundate, împrăștiau în jurul lor o căldură aproximativă, – sărbătorile Crăciunului, pe care le petreceam la o mătușă, soră mai mare a tatei, într-un orășel încântător de munte, aduceau în jurul meu o mult râvnită forfotă feminină, însemnând o evadare din austerul program al conviețuirii în doi. O ieșire abia așteptată, după care tânjeam din tot sufletul, din lumea bărbaților (mereu aceeași, monotonă, tăcută mai ales, pentru că tata, îl cunoști doar, nu e prea vorbăreț din fire), o abandonare, de scurtă durată, e adevărat, a plictisitoarei noastre existențe de fiecare zi, era vizita în casa mătușii mele. Casa era plină de femei, mătușa având nu numai trei fete (una de la primul ei soț, și celelalte două de la al doilea, cea mai mică fiind cam de-o seamă cu mine, iar cea mai mare pregătindu-și pe-atunci trusoul pentru măritiș), ci și o soră mai mare, văduvă, care, fiindu-i urât să trăiască de una singură, prefera să-și ducă existența sub același acoperământ cu ea. Văduva împletea tot timpul, stând într-un fotoliu, surâzătoare și indiferentă la vorbăraia din jurul ei (era un pic cam surdă). Eram într-o *casă de mode* (după cum se putea citi chiar pe firma așezată deasupra ușii de sticlă, pe care ori de câte ori o deschideai, făceai să sune un clopoțel, un sunet muzical și foarte vesel, un fel de invitație prietenească, semănând cu o vorbă caldă de bun sosit, care, mi se părea atunci, de o extraordinară *feminitate*), o foarte distinsă croitorie de dame, bucurându-se în oraș de stima unanimă și fiind totodată teribil de solicitată – protipendada orașului ținea cu orice preț să coasă la doamna Roza, printre clientele mătușii mele aflându-se și o contesă: în fiecare vineri, în fața „croitoriei de dame“ oprea un feacăr de toată splendoarea, cu un vizitiu cu mănuși albe, sus pe capră

(posesorul unor mustăţi uriaşe de un roşu aprins), şi o doamnă între două vârste (înaltă, uscată şi îngrozitor de urâtă după părerea mea de atunci) cobora din trăsură, respirând greu din pricina astmei, plângându-se, cu o voce ascuţită, de neajunsurile călătoriei – drumul prost şi desfundat, iepele, două iepe de toată splendoarea, puturoase şi încăpăţânate, obişnuite să zacă în grajd la căldură şi la trai bun... Şi contesa îşi făcea la mătuşa Roza o mulţime de rochii, cam prea viu colorate şi excentrice pentru vârsta ei înaintată „Croitoria de damă" făcea, deci, ca centrul monden şi feminin al oraşului să fie casa mătuşii Roza, şi într-adevăr zilnic se perindau prin atelierul larg şi spaţios doamne dintre cele mai distinse şi mai strălucitoare. Le priveam mut de admiraţie. Nu se ruşinau de mine, eram doar un copil; nu de puţine ori se dezbrăcau în faţa mea rămânând doar în „desuurile" dantelate şi albe ca o spumă, răspândind în jurul lor un parfum suav, care mă ameţea. Privirea mea rămânea curată ca lacrima, nici un gând obscur sau suspect n-o tulbura. Admiraţia mea pentru ele nu avea nimic erotic, şi totuşi simţeam, cu întregul meu suflet de copil neştiutor, că voi, femeile, sunteţi *altfel*, cu totul *altfel* decât noi, bărbaţii, şi că o lume fără voi, fără strălucitoarea, uluitoarea, luminoasa voastră prezenţă, nu poate fi decât urâtă, cenuşie şi tristă; simţeam acest lucru, înainte de a descoperi, deci, ceea ce se cheamă „atracţia sexuală", până când într-o zi a venit în atelierul mătuşii mele, pentru o probă, o fetişcană – să fi împlinit cel mult şaisprezece primăveri – şi văzându-mă că mă joc cu verişoara mea, m-a întrebat câţi ani am şi cam ce anume aş vrea să-mi aducă Moş Crăciun; vorbea cu mine aşa cum vorbeşti cu un copil, apoi m-a întrebat dacă accept să primesc de la ea un mic cadou, şi mi-a dăruit o ilustrată cu cei trei magi aflaţi în drum spre Bethleem; apoi a trebuit să-şi probeze rochia. „Ieşi puţin afară, până mă dezbrac", mi-a spus ea fâstâcindu-se uşor şi ţin minte şi acuma că am fost foarte uimit atât de „invitaţie", cât şi de obrajii ei roşii: nu înţelegeam de ce doreşte ea să ies afară, de ce nu acceptă să fiu de faţă atunci când se dezbracă! Îţi povestesc toate astea ca să-ţi dai seama cât eram de neştiutor şi totuşi cât de mult mă bucurau cele două săptămâni petrecute în casa plină de femei a mătuşii. Cel mai

insignifiant amănunt, fiecare obiect se încărca parcă de feminitate, spre marea mea încântare. Era o casă unde mâna femeii se simţea pretutindeni (or, în casa noastră regretam în fiecare clipă absenţa unor astfel de mâini, de la felul cum era aşternut patul, dimineaţa, cu perniţele puse în neorânduială, peste cuvertura nu tocmai curată, până la modul cum atârnau hainele în dulap, aruncate alandala, încât niciodată nu găseai – mai ales atunci când te grăbeai foarte tare – ceea ce îţi trebuia)... Puteai urmări, de pildă, cum sunt asortate culorile în încăperea în care dormeam eu (de fapt, un mic salonaş cu mobilă „stil", foarte gingaşă, încât îţi era şi teamă să te aşezi pe fotoliile micuţe, îmbrăcate în satin roz, din jurul mesei rotunde, cu un singur picior). Aş începe chiar cu culoarea fotoliilor, roz-bombon care mi se părea atât de feminină, apoi mi-aş opri privirea asupra franjurilor de mătase (ori de câte ori se deschidea uşa sau fereastra şi se făcea un pic de curent, aceştia se mişcau, imperceptibil, foşnind încetişor), puşi să atârne la draperiile grele de catifea de la ferestre. (Draperiile stăteau mai mult trase ziua, să nu pătrundă lumina soarelui şi să decoloreze tapetul mobilierului şi covoarele.) Un ochi feminin alesese, în mod sigur, nu numai franjurii şi catifeaua perdelelor, ci şi gobelinul de deasupra canapelei (cam micuţă – cu greu încăpeam noaptea în ea, stând adunat covrig – dar chiar micimea asta a canapelei nu era oare teribil de feminină?), reprezentând un ciobănaş (de fapt o fetiţă cu obrajii rumeni şi cu o aluniţă deasupra ochiului stâng, cântând dintr-un fluier), un gobelin imaginat, lucrat (o şi vedeam pe femeia necunoscută stând aplecată deasupra lui, zile şi nopţi de-a rândul, împungând ghergheful cu acul, cu privirea concentrată şi fixă, dând dovada unei migale specific feminine!) şi cumpărat după gustul unei femei. Al mătuşii mele, sau poate al surorii mătuşii mele (cea care stă toată ziua într-un fotoliu şi face macrameuri), dar oricare ar fi fost dintre ele, se vedea foarte bine că o femeie şi-l dorise şi-l cumpărase, încântată fiind nu atât de subiect, cât de execuţie... Până şi cearceafurile cu care mă înfăşuram noaptea arătau cu totul altfel decât cele de-acasă (ale noastre miroseau întotdeauna a leşie şi a săpun prost). Erau nişte cearceafuri bine apretate şi plăcut mirositoare, răspândind în jurul lor un parfum

suav de levănțică (de la mătușa am aflat cum i se spune florii respective). Perna avea într-un colț o monogramă cusută cu fir de mătase! Îmbrăcămintea de plapumă avea și ea un R. mare de toată splendoarea. Același R. era brodat și pe șervețelele de masă – mai micuțe, e adevărat – precum și pe prosoapele din baie. R. însemna pentru mine nu numai monograma mătușii mele Roza, ci litera aceasta, pe care o vedeam brodată peste tot, era un fel de amprentă și emblemă ale feminității însăși, un simbol al ei, o pecete de cea mai mare importanță și gravitate.

Iată-mă deci, la nouă ani, intrat în acest „paradis“ feminin! Îmi amintesc perfect călătoria cu trenul – mă însoțea tata, care, cât a durat drumul, a citit tot timpul dintr-o carte al cărei titlu era *Campaniile din Africa ale lui Alexandru Macedon*. Era o după-amiază de iarnă, soarele sta gata să apună, și razele lui luminau ferestrele înghețate ale trenului, dând strălucire florilor de gheață. Apoi soarele a asfințit, și fereastra compartimentului și-a pierdut strălucirea, contururile florilor s-au șters, a rămas pe geam doar caligrafia lor de gheață, și tot uitându-mă la ele, am ațipit. Am simțit cum la un moment dat tata trage de mine să mă trezesc, spunându-mi că am ajuns, și când am coborât am văzut munții acoperiți de zăpadă din spatele gării. De cum am coborât pe peron, femeile – o trupă întreagă, gălăgioasă și veselă, tandră și învăluitoare – m-au luat în primire. M-au sărutat pe rând, iar eu le adulmecam (nu găsesc alt cuvânt mai potrivit, dar s-ar putea să se potrivească și ăsta) parfumurile; atât fetele, cât și mătușa și sora ei se parfumaseră în cinstea sosirii mele. Și în același timp mă uitam încântat la rochiile lor pline de volănașe și pestriț colorate. Am intrat, așadar, încântat la culme într-o lume care din primul moment m-a cucerit și m-a fascinat.

Era o casă plină de femei, în care, după plecarea tatălui meu, singurii bărbați am rămas doar eu și unchiul Cazimir. Dar cum el, ca brigadier silvic, era mai tot timpul pe la „pădurarii lui“ (cum spunea mătușa Roza, uitându-se pe fereastră, de parcă ar fi așteptat ca în clipa următoare unchiul să apară prin ninsoare, îmbrăcat în uniforma lui verde), rămâneam doar eu să reprezint partea masculină

a clanului aceluia ciripitor și în continuă mișcare. Mă simțeam asemeni unui pașă (citisem și eu, ca toți copiii, niște prelucrări după *O mie și una de nopți*), stăpân peste un harem care, dealtfel, îmi și făcea toate voile. Fetele descoperiră, la scurtă vreme după sosirea mea, părul meu foarte aspru și inelat, și le lăsam, trântit pe canapea, cuprins de o lene „orientală“, să se joace cu el după cum le era pofta; simțeam cum mâinile lor îndemânatice îmi improvizau tot felul de coafuri complicate. Mă obligau să mă uit în oglindă să văd „ce bine arăt“, dar buclișoarele, prea măiestrit aranjate, mă enervau și mi le stricam furios, făcându-le, dinadins, să plângă de ciudă. Cum îmi plăceau uniformele încă de pe atunci (din care pricină mi-am ales, probabil, cariera de militar, cu toate că, după cum bine știi, mi se potrivește atât de puțin!), mă îmbrăcam aproape zilnic cu costumul meu de marinar, de care eram foarte mândru (îmi dădeam seama că un marinar printre atâtea femei nu poate să nu facă impresie). Pe fete încercam să le „momesc“, atrăgându-le spre jocurile noastre, ale băieților. Le promiteam marea și sarea, nu mă dădeam la o parte să le ofer titluri mărețe, fiind însă convins că nu le merită... Împărțeam ranguri și onoruri cu nemiluita! Verișoara mea mai mare (deși ajunsă la vârsta măritișului, se juca adesea cu noi) fu numită mareșal al forțelor armate de uscat, cea mijlocie se trezi cu rangul de amiral! Bătăliile pe mare mă atrăgeau cu precădere, le consideram mai spectaculoase, mai dramatice și mai greu de organizat decât cele purtate pe uscat; uneori, exasperat de lipsa de imaginație și de simț militar a verișoarei mele, „luam conducerea“ din mâinile ei; în felul acesta am ajuns să mă lupt, dând dovada unui curaj de-a dreptul nebun, cu „invincibila armată“, pe care, folosind o strategie complicată, am reușit s-o distrug; cu cea mai mare satisfacție am văzut cum falnicele vase de război ale spaniolilor se scufundau pe rând sub rafalele repetate ale focului meu necruțător. Am văzut vajnici căpitani dispărând în valurile înspumate, cu mâna pe cârmă și privirile ridicate spre cerul întunecat și orb, am văzut cum marinarii, cuprinși de cea mai îngrozitoare panică, încercau să se salveze, agățându-se de vreun catarg înclinat, gata să se scufunde și el în adâncuri, și aș fi putut, desigur, să-i scap, să le întind o mână

de ajutor acelor nenorociţi, care aveau o mamă sau o soţie iubitoare şi se aflau în floarea vârstei – eram însă un conducător de oşti, de armate şi flote, necruţător, cu o inimă de oţel în piept, neînduplecat şi crâncen cu duşmanii, nimeni şi nimic nu putea să mă înduplece! Sora cea mai mică rămânea întotdeauna aghiotantul meu, mâna mea dreaptă, colaboratorul meu cel mai apropiat, şi cu toate că îşi dădea silinţa (îmi era cea mai credincioasă) dintr-un foarte curios capriciu n-o înaintam în grad. Îmi plăcea să comand, să-mi aud vocea urlând „Foc!" şi să văd cum, la porunca mea, armele îşi începeau tirul lor necruţător; şi cu toate că duşmanul era de-acuma la pământ, nu comandam încetarea focului decât în clipa când cea din urmă cazemată era distrusă, ultimul duşman ucis; îmi plăcea să mă plimb cu mâinile la spate (inspirat fiind de Napoleonul descoperit într-o carte de istorie a tatei) printre duşamnii care se dădeau de ceasul morţii cerându-mi ajutor (urechea mea rămânea însă surdă la implorările lor), pe câmpia fumegândă încă, îmbărbătându-mi ostaşii, lăudându-i – dacă era cazul – pentru curajul şi vitejia de care dăduseră dovadă, bătându-i părinteşte pe umeri, închizând ochii muzibunzilor, spunându-le c-au luptat şi au murit ca nişte adevăraţi eroi! De cele mai multe ori, însă, realitatea opunea o brutală şi dură rezistenţă proiectelor mele atât de îndrăzneţe. Nu-mi ieşeau toate cum scrie la carte şi de vină erau în primul rând fetele, cu stângăcia lor penibilă, care mă scotea din sărite. Se încurcau în fustele lor lungi, se împiedicau şi cădeau când îţi era lumea mai dragă, spre marea mea exasperare! Îmi venea să turbez de furie şi nu le cruţam. „Cât puteţi fi de neîndemânatice, cu cine trebuie să-mi fac de lucru", le spuneam, şi chiar mă luam cu amândouă mâinile de cap; mă retrăgeam din mijlocul unei bătălii crâncene, ofensat şi supărat, aşa cum te retragi dintr-un salon când o anumită persoană te-a jignit prea tare. Deveneam indiferent şi concesiv: din pricina capriciilor mele se pierdea un imperiu, iar fetele, mult mai raţionale, mai cu picioarele pe pământ, mă rugau să continui lupta, să nu mă dau cu atâta uşurinţă bătut! Începeam atunci să le cert, punând vina înfrângerii pe umerii lor, căci, dacă n-ar fi fost ele, mamă Doamne ce victorii aş fi câştigat; m-aş fi luptat ca un leu paraleu. Primeau criticile mele fără să

crâcnească, se arătau speriate şi supuse; în realitate erau nişte fete drăguţe şi foarte binecrescute, iar eu fiind oaspetele şi verişorul lor, se străduiau din răsputeri să-mi facă pe voie... O dată, în învălmăşeala luptelor, s-a spart o splendidă vază de cristal, şi fetele şi-au dat arama pe faţă, s-au purtat ca nişte femeiuşti ce erau: au început să plângă! „O să ne certe mătuşa, era vaza ei", mi-au spus printre suspine şi hohote de plâns...

N-am păţit nimic: îngăduitoare, mătuşile au închis ochii; ne-am ales doar cu o mică restricţie; ni s-a interzis să ne jucăm „de-a războiul" în salon: „Jucaţi-vă afară în curte, aveţi loc destul, slavă Domnului", ni s-a spus, în timp ce frumoasa vază de cristal, făcută ţăndări, a fost aruncată la lada de gunoi.

Erau nişte zile de iarnă senine şi calme, aşa că am început să ne jucăm afară, în grădina din spatele casei, o grădină nu prea mare, cu rondouri cu trandafiri (pe vrejurile uscate ale acestora strălucea, diamantină, zăpada) şi cu globuri de sticlă viu colorate, înfipte în vârful unor pari înalţi (trebuia să avem grijă, nu cumva, în vârtejul luptelor, să le spargem!). Cu toată alergătura, fetele se plângeau de frig; dezertau de pe câmpul de luptă şi dădeau buzna în bucătărie, să se încălzească. Le-au îngheţat picioarele, îmi spuneau, nu mai rezistă... Mă striga Frau Grete, bucătăreasa, să beau un şodou fierbinte, şi, pe jumătate îngheţat, intram în bucătăria uriaşă, unde mă aştepta o ceaşcă aburindă, mirosind plăcut a vanilie şi scorţişoară... După atâtea lupte şi bătălii, intrarea în bucătărie aducea cu un fel de reîntoarcere într-o Itacă domestică, dominată, în primul rând, de geniul culinar, o redescoperire, de fapt, a universului feminin – uitat cu desăvârşire în timpul luptelor de pe uscat şi de pe mare, care mă fascinaseră şi mă absorbiseră într-o asemenea măsură – un mic regat în miniatură peste care trona Frau Grete, cu un polonic uriaş în mână, în locul sceptrului. Domnea acolo, în bucătărie, o opulenţă flamandă (pânzele flamanzilor pe care am ajuns să le admir mult mai târziu, îmi vor aminti de bucătăria mătuşii mele Roza), cu mesele încărcate cu hălci de carne şi cu legume de tot felul, cu mirosul tare al condimentelor, cu oalele dând în clocot pe plitele încinse, iar Frau Grete, stăpâna locului, aducea mai curând cu un mic dictator,

decât cu o regină (îi lipsea calmul și liniștea majestuoasă cu care, după părerea mea de atunci, o regină trebuie neapărat să se înconjoare). Necruțătoare cu subalternii, Ghiuri și Ilonca, frate și soră, veniți de la țară, dintr-un sat unguresc – altă limbă nu știau să vorbească, și Frau Grete se înțelegea cu ei mai mult prin semne sau ajutată de cele câteva cuvinte unguresti pe care reușise să le învețe – voluminoasa bucătăreasă blondă, cu pletele ei groase împletite ca niște șerpi în jurul capului lunguieț, înconjurată de aburii din bucătărie, de mirosurile cimbrului și ale pătrunjelului, de efluviile penetrante ale atâtor și atâtor condimente folosite de ea cu mare pricepere și știință (încât comparația cu un alchimist care în laboratoarele ultrasecrete face tot felul de amestecuri dintre cele mai misterioase, n-o consider a fi deplasată), ia, în mintea mea, înfățișarea unei adevărate *mater mundi*, mamă a noastră a tuturora, cea care hrănește, le dă de mâncare tuturor copiilor (căci ce altceva suntem noi toți decât niște plozi, la urma urmei!) aflați pe pământ, cu amândouă mâinile, manevrând cratițe și făcând să se miște pe sobele încinse de căldură oalele uriașe, gustând de ici și de dincolo, mestecând cine știe ce bunătăți preparate de ea, cu un polonic uriaș. „Cine vrea puțină măduvioară să ridice două degete în sus!" ne spune, și din ciolanul uriaș, scos din oala cu supă, alunecă într-o farfurie măduva tremurândă, și Frau Grete o întinde repede, până nu se răcește, pe feliile de pâine puse la prăjit special pentru noi, și iată-mă gata să-mi găsesc liniștea și pacea (după ce am cucerit pe toate mările lumii fregatele și vasele de război inamice), stând pe scăunelul de lângă soba din bucătărie, uitându-mă la oalele cu supă și cu papricaș de pui, care dau în clocot pe plita încinsă.

Frau Grete ridică un capac de pe o oală și după ce aburii se împrăștie pot vedea supa aurie, de o extraordinară limpezime, în care morcovii portocalii aduc, cum se spune în pictură, o pată de culoare cât se poate de potrivită. Erau apoi găinile cu gâtul tăiat și cu picăturile de sânge scurgându-se pe ciment, hălcile de carne din care Frau Grete tăia cu un cuțit uriaș felii pentru foarte gustoasele ei șnițele vieneze, peștii, păstrăvi de obicei, zbătându-se încă vii pe măsuța de lângă chiuvetă, racii roșii din oala în care apa nu se oprise

încă din clocot, un adevărat masacru, o lume făcută din carne și sânge, și totuși un univers domestic și lipsit de orice cruzime, un univers, ca să zic așa, sută la sută feminin, pe care Frau Grete, această *mater mundi*, cum i-am mai spus, reușise, prin simpla ei prezență, să-l îmblânzească și să-l transforme, încât nici măcar sângele scurs nu te mai putea impresiona în vreun fel; era destul să auzi focul care duduia în soba de tuci, să privești plita încinsă, ca să-ți dai seama că totul e în regulă, nu-i vorba de nici o fărădelege sau cruzime; e vorba doar de hrană și atâta tot; e cât se poate de firesc ca masa să fie încărcată de hălci de carne și sângele să se scurgă încă din găinile fără cap (capetele au fost puse în oala cu supă, la fiert, precum și labele, iar bietele găini arată destul de caraghioase, așa, decapitate), e în ordinea firii, și Frau Grete zâmbește ștergându-și fruntea transpirată – e foarte cald în bucătărie, mai ales când stai tot timpul lângă plita încinsă – iar fața ei concentrată – mai sunt doar atâtea de făcut! – se destinde când își amintește de noi. „Gata, de-acuma duceți-vă să vă jucați, nu mai stați în picioarele mele, pentru că spun pe voi la doamna", ne amenință ea vorbind ușor stâlcit, cu un accent nemțesc, așa cum vorbește întotdeauna când e grăbită și nu are timp să-și aleagă prea mult cuvintele.

Uneori unchiul mă lua cu el la „pădurarii lui" și în astfel de cazuri părăseam, pentru o zi întreagă, universul feminin, în care eram atât de răsfățat, ca să-l regăsesc seara și să-i simt și cu mai mare intensitate dulceața. Plecam în zori amândoi, mergeam fie cu droșca, fie pe jos, și de cum ieșeam din orășel, natura își dezvăluia întreaga ei splendoare și măreție; unchiul Cazimir îmi arăta urmele de iepuri pe zăpada strălucitoare, câte o vulpe roșcată fugea din calea noastră ascunzându-se în pădurea adâncă și tainică. „Când ai să crești mai mare, am să te învăț să tragi cu pușca", mi-a spus el, și de fapt aceasta a fost singura frază rostită în ziua respectivă; de obicei îmi indica, arătându-mi cu un deget, un lucru care merita să fie văzut – ar fi fost mai mare păcatul să trec pe lângă el fără să-l observ – de pildă o vizuină făcută de niște bursuci lângă un stejar trăsnit sau niscaiva urme de urs – mă uitam fermecat, și el dădea din cap, cum că așa-i în pădure, sunt tot felul de minunății, am și la ce

să casc gura şi să rămân mut de uimire, nu degeaba, lăsa să se înţeleagă, şi-a ales el meseria de brigadier silvic; şi nici atunci când mă vedea că sunt gata să cad jos de oboseală nu mă întreba nimic; era între noi o relaţie absolut bărbătească; înfofoleala şi dădăceala n-aveau ce căuta! Nu şade frumos ca un bărbat să întrebe alt bărbat dacă te doare aia sau aia, fiecare îndură de unul singur şi tace mâlc, şi când o fi să nu se mai poată, abia atunci om vedea noi ce-om face, n-o să te las în drum, fii fără grijă, îmi dădea unchiul să înţeleg strângându-mi cu putere braţul, şi strânsoarea aceea, nu lipsită de o oarecare tandreţe, îmi dădea curaj, paşii mei, împleticiţi de osteneală, deveneau ceva mai siguri şi mai puţin ţepeni, eram din nou în stare să ţin drumul drept, până la casa pădurarului, unde urma, spre mare mea bucurie, să facem un scurt popas, „să punem ceva în gură şi să ne udăm şi oleacă gâtul cu ce s-o mai găsi", cum spunea unchiul făcându-mi cu ochiul, complice, aşa, ca între bărbaţi. Dealtfel casa era plină cu trofeele de vânătoare ale unchiului meu; coarnele de cerb împungeau aerul cu vârfurile lor ascuţite, aducând în atmosfera atât de feminină a casei înţesată de bibelouri şi de gobelinuri elementul viril, absolut necesar pentru ca totul să nu pară prea siropos şi prea lânced. Un astfel de pericol exista, desigur; uneori mă simţeam sătul până peste cap de moliciunea covoarelor, de efluviile de mirosuri care veneau din cămară sau din bucătărie ori de câte ori se deschidea vreo uşă care ducea într-acolo, de caracterul suav şi delicat al culorilor care mă înconjurau. Până şi şervetele de masă erau roz-bombon, cu lăcrămioare albe! Culorile „bărbăteşti" – cum ar arăta ele nu-mi dădeam seama prea bine! – erau parcă în mod intenţionat excluse. Cu toate că mă gândisem un semestru întreg la casa mătuşii – un cămin autentic, o împărăţie a intimităţii şi a tandreţii feminine, o oază a afecţiunii materne după care tânjeam atât – ajungeam în scurt timp să duc dorul casei noastre, mohorâte şi austere, cu pereţii goi, cu o singură fotografie, a mamei, în sufragerie, cu scaune tari şi aproape fără covoare pe jos (tata vedea în covoare un parşiv depozit de praf şi de microbi – cine să le scuture şi să le bată? – aşa că le făcea sul şi le depozita în baie, lăsând doar unul singur, ros de vreme şi cu culorile şterse, în faţa patului meu, ca dimineaţa, când mă scol,

să nu-mi pun picioarele direct pe duşumelele reci şi să mă îmbolnăvesc). Trofeele de vânătoare ale unchiului Cazimir puneau, deci, stavilă valurilor de feminitate care pur şi simplu ameninţau să înece casa. De pildă, uriaşa blană de urs din dormitorul mătuşii, cu capul mare, cu ochi ficşi, de sticlă, şi cu colţii rânjiţi îmi provoca o frică amestecată cu veneraţie: splendidul animal, din care nu mai rămăsese decât capul şi blana, mă fascina. Intram tiptil, când nu era nimeni, în odaia mătuşii, dădeam ocol blănii uriaşe, neîndrăznind s-o cald cu piciorul, de parcă ursul ar fi fost încă viu şi m-ar fi putut simţi; mă lăsam în genunchi în faţa capului, îmi apropiam cu frică mâna de colţii lui fioroşi; îi încercam cu buricele degetelor, să văd cât sunt de ascuţiţi; mi-i închipuiam sfâşiind căprioarele, şi de emoţie şi spaimă (o spaimă plăcută însă, căreia nu încercam să mă sustrag) simţeam cum mă cuprinde ameţeala...

Una din marile mele descoperiri au fost cărţile ungureşti ale mătuşii (preferam să citesc în limba pe care o învăţam la şcoală decât în sârbă), volumele acelea aurite şi legate în piele pe copertile cărora scria cu litere de-o şchioapă Verne Gyula. Mă lăsam smuls cu brutalitate, datorită lor, din cuibul cald, purtat pe nevăzute aripi cât mai departe de casă, sustras lumii în care eram înfofolit şi răsfăţat; mă trezeam, dintr-o dată, în cea mai cumplită insecuritate, bătut cu necruţare de vânturile tăioase ale stepelor cazace (de cum îmi asumam rolul lui Mihail Strogof), urmărit de neînduratorii cazaci care voiau cu orice preţ să-mi scoată ochii – iată-mă, în sfârşit, în peştera întunecată, fumul înecăcios al torţelor aprinse îmi umple ochii de lacrimi; acele lacrimi mă vor salva, desigur, dar deocamdată nu am de unde să ştiu, să cunosc fericitul epilog, deocamdată sunt tot numai transpiraţie, oroare şi frică; descopăr, bucuros de data asta, cât de imensă e stepa rusească, şi o străbat zile în şir, fără să-i dau de capăt; mă aflu foarte departe de casă şi de Europa, printre vulcani stinşi sau încă în erupţie; deasupra capului meu se rotesc vulturii; aud cuptoarele submarinelor pulsând cu putere, de parcă ar fi bătăile unei inimi uriaşe; când nu sunt urmărit de duşmani, hotărâţi să mă omoare, intervin elementele naturii, dezlănţuite, cu nimic mai blânde sau mai pline de îngăduinţă; furtuni pe o mare răscolită de valuri

înalte cât turnul bisericii, în timp ce vasul pe care mă aflu, jucărie neputincioasă și fragilă, e gata să se facă harcea-parcea: se pare, dealtfel, că unul din motoare a încetat să funcționeze, că s-a produs o mică și neînsemnată, la început, fisură, care se lărgește însă din ce în ce mai tare (fără ca marinarii sau căpitanul vasului să bănuiască ceva); se pare că unul din catarge stă să se prăbușească (s-a auzit o pârâitură suspectă), se pare că busola a început să indice cu totul aiurea nordul și sudul; au dispărut toate reperele, ne înecăm, vasul se lasă într-o parte, simt apa înghețată (ne aflăm undeva în Oceanul Înghețat de Nord!) cum mi se ridică până la glezne; noaptea am stat de veghe, fără să închid o clipă ochii, pe muntele golaș, împreună cu un savant nebun, colecționar de fluturi exotici; la picioarele noastre se deschid hăurile adânci și întunecate; orice așezare omenească e la mare depărtare, ne-ar trebui săptămâni întregi, până să ajungem la ea, iar noi am pierdut drumul, datorită unor ploi torențiale, hărțile noastre s-au transformat într-un adevărat terci, nu mai sunt bune de nimic; până și singura busolă pe care am avut-o cu noi ne-a alunecat din buzunar și-am pierdut-o; nu știm, habar nu avem încotro s-o apucăm; în sfârșit mi se făcea frică, spaima de spațiul nesfârșit și necunoscut care se întindea în jurul meu îmi tăia răsuflarea, neînfricatul aventurier redevenea un copil plângăreț, care vrea acasă. Și ce bine e, la urma urmei, să te trezești dintr-o dată în „poala bunicii", sau dacă nu chiar în poala ei, ceea ce ar fi destul de rușinos, totuși, pentru un găligan de nouă ani, în „cuibul" ei, înconjurat de simpaticele verișoare, dispuse să-ți îndeplinească toate dorințele. Și e minunat să te afli dintr-o dată în cea mai deplină siguranță, să constați că nu te amenință, de fapt, nici un pericol, să simți nu mirosul sărat al mării biciuite de vânt, ci miresmele îmbietoare care vin de la bucătărie (căci Frau Grete a scos chiar acum din cuptor o budincă de toată frumusețea și se grăbește s-o aducă la masă înainte de a se răci prea tare...).

Corabia lui Verne Gyula, navă miraculoasă, străbătând oceanele lumii, se lovește ca de un iceberg uriaș de casa cu draperii roz la ferestre a mătușii Roza. Cărțile legate în piele zac din nou în rafturile bibliotecii și eu mă las prins de tot felul de tertipuri femeiești, pradă

ușoară, dispusă să nu opună nici cea mai mică rezistență. Sunt de-acuma prizonierul femeilor, și ele mă poartă pe brațe, pe jumătate adormit, căzut aproape în transă, spre paradisul lor, spre încântătoarele sărbători ale Crăciunului, care mă vor vindeca, în mod sigur, de boala călătoriilor fără rost, de morbul aventurilor! Mă trezesc, vârât până peste cap, în plăcuta vânzoleală a pregătirilor de sărbători. Făcând, împreună cu fetele, din hârtie lucioasă, viu colorată și pe care o tăiem cu o foarfecă uriașă, o foarte strălucitoare stea a magilor. Peste tot în jurul nostru se află bucăți de staniol și hârtie de mătase de toate culorile pentru saloane. Staniolul e tăiat în pătrățele egale, hârtia de mătase foșnește de cum o atingi, și fetele nu-și mai văd capul de treabă.

Sceneta pe care aveam de gând s-o jucăm în noaptea de ajun mi-a oferit, ca singur interpret de parte bărbătească, roluri cu nemiluita. Bineînțeles că nu aveam cum să le fac pe toate, nu puteam fi, concomitent, îngerul ce se arată ciobanilor, și sfântul Iosif! Ori cioban, ori împărat care vine încărcat de daruri de peste mări și țări! Trebuia, vrând-nevrând, să optez! Pentru rolul îngerului (care, dacă te uiți mai bine, aduce mai curând a femeie decât a bărbat) mătușă-mea a propus-o pe Ilonca (fata care o ajuta pe Frau Grete la bucătărie). Chiar dacă Ilonca nu știa vorbi decât ungurește, asta nu avea prea multă importanță, de vreme ce limba îngerilor e atât de puțin cunoscută! Verișoara mea cea mai mare, dând dovada unei perspicacități ieșite din comun, ne-a atras atenția însă că s-ar putea produce oarecari încurcături: „dacă vorbește ungurește, există riscul ca păstorii, necunoscând limba, să nu înțeleagă ce spune! Să nu știe unde și încotro trebuie să alerge! Să-l caute pe pruncul nou năsacut în altă parte... Nu vă dați seama, ne-a spus ea, că-i singurul personaj la care contează într-adevăr ce zice?! Magii se pot închina fără să scoată o vorbă, e destul să-și prezinte darurile, Maria, dacă își leagănă pruncul și zâmbește tuturora, înseamnă pur și simplu că s-a achitat de rol în cele mai bune condițiuni. Unicul personaj într-adevăr vorbitor este îngerul. Și dacă el vorbește într-o limbă necunoscută se dă peste cap întreaga piesă!..." Așa că s-a renunțat, în cea mai mare grabă, la Ilonca (al cărei frate zăcea în pat, bolnav, de oreion,

așa că n-a putut lua parte la repetiții, spre marea noastră părere de rău – de bărbați aveam într-adevăr nevoie), și a fost aleasă pentru rolul îngerului cea mai mică dintre surori, ținându-se seama de dicția ei perfectă, de modul foarte clar și răspicat în care rostea cuvintele. Riscul ca ciobanii să nu priceapă ce spune era în felul acesta înlăturat întru totul. Trebuia doar să-și încrețească părul și să și-l lase să atârne despletit pe umeri și eventual să-și lipească o stea în frunte... Până la urmă am preferat să apar în rolul unuia din cei trei magi. (Mă atrăgea nu numai barba, pe care urma să mi-o pun, ci și vestimentația foarte bogată și fastuoasă, așa că l-am ales pe Baltazar, iar cei doi crai rămași disponibili în urma alegerii mele, au fost interpretați de surorile mai mari. „Dacă îmi dau cu cremă de ghete pe față și-mi încrețesc puțin părul cu fierul, chiar că nu mă mai recunoaște nimeni“, a fost de părere cea mai mare dintre surori. Rolul Fecioarei a fost distribuit Ilончăi și, spre marea noastră bucurie, fratele ei, Ghiuri, s-a făcut și el sănătos chiar cu o zi sau două înainte de sărbători; așa că i s-a oferit, în grabă, și lui un rol: i s-a pus un cojoc mițos pe umeri și-a fost pus să facă pe unul din păstori („ajunge unul, dacă nu avem mai mulți“, a spus sora mătușii, stând nemișcată în jilțul ei). De fapt, Ghiuri s-a nimerit a fi un interpret cu totul extraordinar: privirea extatică, adorația mută cu care se uita la prunc, cu capul ușor aplecat într-o parte, spre umărul drept, cu gura întredeschisă, cu ochii umezi de emoție, exprimând un fel de uimire de o extraordinară puritate, am s-o regăsesc, peste ani, într-un tablou al lui Ghirlandaio, intitulat *Adorația păstorilor.* Ghiuri semăna într-o oarecare măsură cu flăcăul din acel tablou, avea aceleași trăsături ale chipului, cam grosolane și în același timp de o foarte greu de definit gingășie; un chip de om simplu, dar transfigurat, cum se spune, iluminat pe dinăuntru, fericit că ceea ce vede el nu-i este dat oricărui muritor să vadă. Dealtfel, Ghiuri a intrat atât de bine în rol, încât multă vreme după spectacol a rămas cu amprenta rolului întipărită pe față, de parcă ar fi purtat o mască pe care nu putea sau nu voia să și-o mai scoată; l-am surprins de mai multe ori la bucătărie uitându-se la Frau Grete, în timp ce aceasta îi dădea tot felul de ordine cu o voce aspră și poruncitoare, cu aceeași privire extatică și pierdută cu

care se uita la pruncul din iesle. Mai greu a fost cu Ilonca. Fata n-a vrut să intre în rol decât cu mare greutate, speriată poate la gândul că trebuie s-o joace pe fecioară; sta țeapănă pe scaun și chipul ei exprima o infinită încăpățânare; se uita la noi și din clipă în clipă părea a fi gata să izbucnească în plâns. Dealtfel s-a lăsat cu greu convinsă să accepte rolul: voia, ne-a spus ea, să fie lăsată în pace, să-și vadă de treburile ei; și așa are de lucru până peste cap, nu-i arde să-și piardă vremea cu măscări. Ne-am dat toată silința s-o convingem, s-o facem să priceapă onoarea care i se face atribuindu-i-se un asemenea rol, „cel mai însemnat dintre toate“, și tot explicându-i, am reușit până la urmă s-o determinăm să fie pătrunsă de propria ei misiune, să-și ia rolul chiar mai în serios decât ar fi fost necesar. Se sperie foarte tare și începu să aibă ceea ce se cheamă trac. Toate indicațiile de regie care i se dădeau se loveau de ea ca de un zid, nu izbuteau să o scoată dintr-ale ei. Nici pruncul nu știa cum să-l țină în brațe, se vedea de la o poștă că-i o bucată de lemn, înfășurată în cârpe, și nu prunc de-adevăratelea. Și cu cât se lăsa mai pătrunsă și mai impresionată de misiunea care i s-a încredințat, cu atât jocul ei devenea mai rudimentar și mai grosolan. „Uită-te la copil, nu te uita la mine!“ striga la ea, exasperată de-a dreptul, Frau Grete, și Ilonca, sensibilizată la maximum și cu nervii făcuți harcea-parcea, izbucnea în plâns; făcea scene ca o mare vedetă, spunea că „ea nu mai joacă“, ea pur și simplu „s-a săturat“, să găsească Frau Grete pe altcineva „dacă nu-i convine cum face ea“. Se ridica de pe scăunelul de lângă ieslea cu fân, gata să o ia la fugă („Mă duc unde oi vedea cu ochii“, urla isterizată de-a binelea), trântea păpușa de lemn, care ar fi trebuit să fie pruncul Isus, de pământ, și ar fi plecat, probabil, dacă n-ar fi fost Frau Grete cu puterea ei de a o domina pe sărmana copilă; se așeza în cele din urmă pe scăunel și tăcea mâlc, lua bucata de lemn înfășurată în cârpe în brațe și, fără chef, „reintra în rol“, făcea din nou pe Fecioara, nereușind însă să fie altceva decât ceea ce era ea cu adevărat, o țărăncuță neștiutoare și cam prostuță, depășită de rolul ce i s-a încredinațt. Mult mai târziu, după ce-am văzut pânzele unor mari pictori inspirate de același subiect, am înțeles cât de bine i se potrivea de fapt Ilончăi rolul, cât

de exact îl „interpreta“ ea, fără știința și fără voia ei; astfel de „madone“, semănând cu niște țărănci naive excedate de misiunea încredințată lor se găsesc cu duiumul prin pânzele italienilor; și chiar și în lucrările unor primitivi germani ți se întâmplă să dai de câte vreo țărancă fără nimic transcendent în ea și căreia nici nu-i arde de transcendență, arătând fie ușor nemulțumită de rol, fie doar cam speriată (căci nu-i ușor să aduci pe lume un fiu când știi perfect ce-l așteaptă!), gata, deci, să se ridice de pe scaun și s-o ia la sănătoasa, să izbucnească în plâns, ca Ilonca, și să spună, printre hohote și suspine, că „ele nu vor“, ele „nu știu“ să joace un asemenea rol, că-i mult peste puterile lor...

Nici eu nu cred să fi fost interpretul ideal al magului Baltazar. Mă agitam, probabil, prea tare și făceam o mulțime de gesturi în plus, gesturi nepotrivite cu statutul unui asemenea împărat. Din exces de zel „îngroșam“, „încărcam“ peste măsură. Împăratul meu era cam excentric, lipsit de solemnitatea și gravitatea necesară. Aveam o față de suferind, semănam mai curând cu un ins pe care îl dor măselele decât cu un crai care se bucură. Cleiul cu care îmi prinsesem mustățile și barba îmi provoca usturimi îngrozitoare, înduram însă totul cu îndârjire și încrâncenare, mă sacrificam de dragul artei, dar ochii mei plini de lacrimi – suferința nu poate fi întotdeauna ascunsă – mă trădau.

În penultima zi de vacanță a venit tata să mă ia acasă. A aflat de la mătuși și de la verișoarele mele c-am fost „un băiat cuminte și ascultător“ și mi s-a făcut cadou o carte de Verne Gyula, pe care nu apucasem s-o citesc încă. Locuința noastră, *fără femei*, mi s-a părut, de cum am ajuns, îngrozitor de tristă. Era mohorâtă și ursuză, și eu suferearn cumplit, tânjeam după cuibul cald al mătușii mele și plângeam pe ascuns, nu cumva să mă vadă tata și să râdă de mine.

Într-una din zile – venise de-acuma primăvara, înfloriseră salcâmii de pe strada noastră, și un miros greu, pătrunzător stăruia în aer – în timp ce mă întorceam de la școală, m-au acostat, chiar în dreptul casei, două fetițe, ceva mai mari decât mine, și s-au arătat foarte surprinse că nu le recunosc. „Imposibil, făceau ele pe

nedumeritele, chiar nu-ți amintești de noi, nu ne vine să credem că ai o memorie atât de scurtă...“ Eram mult prea naiv ca să-mi treacă prin cap că fetele acelea își băteau joc de mine și că mă opriseră doar așa, ca să se distreze și să mă pună în încurcătură. Amnezia mea, căci îmi închipuiam că de-un fel de amnezie era vorba, m-a obsedat mult timp după aceea: apăruseră parcă din neant cele două fetițe, dintr-un întuneric al memoriei în care nu pătrundea nici o rază de lumină. Ne cunoscuserăm cândva, de bună seamă, îmi spuneam, de vreme ce ele susținuseră cu o așa de mare convingere acest lucru – nu-mi aminteam însă unde și când, ceea ce le învăluia într-un fel de mister, păreau venite parcă de pe altă lume. Astfel se explică poate faptul – te rog foarte mult, dragă mamă, auzind ce-mi trece prin cap, să nu-ți râzi de mine și să nu-ți pară chiar de tot ridicole mărturisirile mele; dealtfel, tu ești, după cum bine știi, singura ființă căreia îndrăznesc să-i fac astfel de destăinuiri, și întotdeauna o prea mare sinceritate poate să pară cam naivă, dar de vreme ce-am pornit pe panta asta, nu mai e nimic de făcut, nu-mi rămâne decât să merg până la capăt – astfel se explică, deci, faptul că, până și astăzi, când sunt un bărbat în toată firea – am împlinit douăzeci și unu de ani! – femeile pe care le cunosc *vin parcă din propriul meu trecut*, un trecut de care nu-mi mai aduc aminte însă. Am, deci, sentimentul, un sentiment ciudat și în același timp greu de explicat, *că le-am mai cunoscut cândva*. Se desprind dintr-un colț al memoriei peste care s-a lăsat pânza grea a unui întuneric de nepătruns. „Cum, chiar nu-ți mai amintești de noi?!“ citesc, adesea, în privirile lor pline de reproș... Această *preexistență* a lor le învăluie într-un mister impenetrabil: da, sunt aproape convins că le știu de când lumea și, totuși, uite că nu-mi aduc aminte de ele!... În felul acesta toate femeile par smulse din mine în timpul unui somn (sau al unui trecut) amnezic...

La doisprezece ani, fetele nu aveau, în ochii mei, un chip diferențiat. Eram încă ferm convins că sunt toate la fel. O copie multiplicată la infinit! Cu ghetuțele cu care abia dacă atingeau pământul, umpluseră orașul, nu mai încăpeai de ele. Șosetele lor albe mă orbeau, uniformele lor pestrițe mă agasau cumplit. Treceau

pe lângă mine şi aveam sentimentul că toate mă cunoşteau de undeva, şi îmi băteam capul zadarnic să aflu de unde anume. Vocile lor subţiri şi cam stridente mă călcau pe nervi şi totuşi simţeam o nevoie imperioasă să le ascult... Duminicile eram duşi cu rândul la biserică. Noi aveam locul nostru, în partea dreaptă, lângă altar, iar fetele în cea stângă. Îşi ţineau privirile în pământ şi nu se uitau la noi, dar ştiam că sunt „pline ochi" de prezenţa noastră. Era iarnă, şi când se deschidea uşa şi un val de frig se strecura înăuntru, fetele se strângeau unele în altele, tremurând. Aveau o extraordinară putere de rezistenţă, erau în stare să stea nemişcate ore în şir. Cu toţii eram cuprinşi de o plictiseală de moarte – atât băieţii, cât şi fetele, slujba prelungindu-se parcă la nesfârşit – pe chipul lor, al fetelor, nu se vedeau însă nici plictisul şi nici oboseala, atât de bine reuşeau să se prefacă. Semănau mai curând cu nişte statui ale bunei-creşteri, cu nişte zeiţe ale răbdării... Arătau cu totul altfel decât noi, băieţii, care eram într-o continuă forfoteală (discretă, ce-i drept, nu cumva să observe monitorul şi să ne certe), aducând mai curând cu o bombă gata să explodeze în orice moment, o bombă încărcată cu neastâmpăr şi cu energie umană. Repausul nostru era aparent, în realitate eram în permanenţă în căutarea unor mici întâmplări care să ne smulgă nemişcării... În grupul lor, al fetelor, nu se întâmpla niciodată mai nimica (cel mult îşi scăpau vreo agrafă sau vreun creion din mână, şi atunci se aplecau să şi le ridice). Nici măcar nu tropăiau din picioare să şi le mai încălzească – în biserică, în lunile de iarnă, era un frig îngrozitor. Ne uitam aproape cu milă la picioarele lor încălţate în ghetuţe, probabil amorţite şi îngheţate de ger. Părăseau biserica, înaintea noastră, în cea mai perfectă orânduială: rândul din faţă mai întâi, apoi al doilea şi al treilea, ţinându-şi capetele în pământ, ca nişte oiţe ascultătoare. Felul lor de a se purta ne trezea curiozitatea. Ne intrigau, şi ele asta şi doreau, să ne intrige. Le urmăream cu privirile, şi când ieşeau ultimele răsuflam uşuraţi. Rămâneam întotdeauna încă un sfert de oră după plecarea lor. Ne linişteam brusc, ne pleoşteam, nu mai existau elemente de contrast care să ne aţâţe şi să ne provoace. Începeam să semănăm cu ele, eram placizi şi lipsiţi de orice vlagă. Încetau şuşotelile, se sfârşea cu foiala. Părăseam liniştiţi „casa Domnului".

Ajunsesem, iubita mea mamă de-a doua, la vârsta „dificilă", intram în pubertate, anotimp despre care se vorbeşte întotdeauna cu o anumită îngrijorare şi clătinând din cap. Perioada cea mai tristă, mai penibilă, i-aş zice, din viaţa fiecărui bărbat. La rândul meu mă simt tentat să trec sub tăcere – dintr-un fel de bun simţ elementar jalnicele ei experienţe. Să tragem din pudoare perdeaua şi să nu ne ocupăm de zonele obscure ale sufletului şi trupului (trupul, în primul rând, el se chinuie şi se perpeleşte în focurile infernului!), să nu coborâm în adânc, ci, dimpotrivă, să facem efortul să rămânem la suprafaţă, arătând şi scoţând la iveală doar ceea ce poate oarecum să fie arătat. Şi, totuşi, ai să mă ierţi dacă o să mi se întâmple câteodată să depăşesc, cum se spune, măsura. S-ar putea ca ceea ce mă străduiesc să ascund, cu cea mai mare grijă, să iasă la suprafaţă, ca untdelemnul. Privite cu un ochi mai glumeţ (şi ce rost ar avea să le luăm în tragic, de vreme ce, cum se spune, „toţi am trecut prin asta"), unele întâmplări sunt, într-adevăr, de tot hazul. Să-ţi povestesc una dintre ele... Dar iată că, vorbind despre anii „tulburi" ai pubertăţii mele, îmi vine mult mai greu să rostesc cuvântul *mamă*. Dealtfel, mamei mele nu cred că aş fi fost în stare să-i spun o mulţime de lucruri; aş fi sărit peste cel puţin doi ani, sunt convins, trecându-i sub tăcere, de parcă nici n-ar fi fost! Unei mame nu poţi să-i spui chiar orice! Între tine şi ea se cască, la un moment dat, un hău adânc, peste care nu ai cum să treci. Ei, mamei adevărate, cauţi probabil să-i ascunzi cât mai multe lucruri, ea nu trebuie să ştie – chiar dacă bănuieşte ceva – ce se întâmplă cu tine. De data asta nu mamei mele mă spovedesc (chiar dacă ţi-am spus până acuma aşa, nu jucându-mă cu vorbele, ci cu toată seriozitatea şi convingereea), ci soţiei de-a doua a tatălui meu. Dacă aş scrie o piesă, în maniera care e foarte la modă astăzi, ceva în genul lui Maeterlink, tu, draga mea prietenă, ai purta un nume abstract, te-ai numi „o femeie bună". Aş scrie aşa: „Acum intră în scenă o femeie bună". Şi ţi-ai schimba chipul de la un act la altul, ai fi când mamă, când soţie, când tânără femeie îndrăgostită – aşa cum arătai atunci când te-ai îndrăgostit de tatăl meu – ai fi un personaj, crede-mă cu totul extraordinar! Îi scriu, deci, unei fiinţe de la care simt că am „dezlegarea" necesară. Tu nu

te arăți nici excesiv de curioasă ascultându-mă, nici amuzată (și la urma urmei ar fi fost cât se poate de firesc ca „neliniștile" unui tânăr de paisprezece ani să facă o femeie să râdă) și nici scandalizată (dintr-o excesivă pudoare sau decență). Ești gata să mă asculți, ținându-ți mâinile amândouă în poală, privindu-mă cu toată seriozitatea. Să-ți povestesc, deci, o întâmplare mai mult ridicolă decât scandaloasă, legată de acei „ani tulburi", de anii pubertății mele. Locuiam foarte aproape de profesoara mea de istorie și într-una din după-amieze, în timp ce mă întorceam de la orele de pian, m-am trezit strigat; voia s-o ajut să ducă un pachet ceva mai mărișor până la școala de dans. Școala se afla pe o străduță îngustă, în vecinătatea parcului, și când am ajuns repetiția era în toi; profesoara de dans indica mișcările cu o voce ascuțită și autoritară, iar elevele făceau mari eforturi să execute exact fiecare mișcare. Chipurile lor – erau cu vreo doi, trei ani mai mari decât mine – erau concentrate la maximum, pe la tâmple le apăruseră chiar broboane de sudoare, în schimb gesturile le erau relaxate și dezinvolte și în același timp pline de grație. Mai greșeau, ce-i drept, din când în când, și atunci Frau Cristine întrerupea repetiția și țipa la ele sau începea s-o certe cu toată asprimea pe cea care greșise. Fata lăsa privirea în pământ, rușinată, ochii i se umpleau de lacrimi; profesoara de dans nu se lăsa însă impresionată. „Încă o dată, de la început", urla ea, nu cumva vocea să-i fie acoperită de sunetele pianului – și picioarele începeau din nou să se miște; de data asta nimeni nu mai greșea „un, doi, trei", număra profesoara, „și încă o dată, un, doi, trei" și picioarele fetelor se mișcau cu cea mai mare precizie în ritmul dansului. Erau îmbrăcate foarte sumar, pentru ca mișcările lor să poată avea maximum de libertate, să nu simtă nici o restricție; siluetele lor gingașe se dezvăluiau privirilor mele speriate și cuprinse de panică – nu văzusem niciodată atâtea fete, aproape goale, un un loc! În același timp simțeam cum urcă în mine o bucurie năucă, m-am trezit chiar râzând de unul singur, apoi încăperea, împreună cu fetele și profesoara de dans au început să se învârtească și *am leșinat*, am căzut lat în mijlocul sălii de dans! Leșinul n-a durat mult, când m-am trezit fetele mai țipau încă, se speriaseră foarte tare, și s-au strâns în jurul meu; cineva mi-a adus un pahar cu apă, Frau Cristine, autoritară ca de obicei, m-a ajutat să mă ridic de jos. „E foarte cald, e zăpușeală mare, deschideți puțin geamul", a ordonat ea, apoi m-a întrebat dacă mi-am revenit și dacă mă simt în stare să mă țin pe picioare. Se făceau doar, sau într-adevăr nu-și dădeau seama, nu înțelegeau pricina leșinului meu? Nu înțelegeau că o emoție poate fi atât de puternică încât „să ți se taie picioarele", cum se spune? Cu toate că păreau a ignora adevăratul motiv al leșinului, mă simțeam rușinat și nu știam cum s-o șterg mai repede. Le-am spus că vreau să plec și ele, mai ales fetele, au stăruit să mai rămân, nu cumva să mi se facă rău pe drum, așa că am mai rămas la îndemnul lor, stând ca un bleg cu paharul cu apă în mână, cu chipul alb ca varul, în timp ce ele și-au reluat dansul; devenisem foarte lacom, nu mă mai săturam privindu-le; am intrat într-un fel de transă, și la un momnent dat mi-a fost teamă c-o să leșin din nou.

După acest penibil accident (cum să-i spun altfel?), am continuat să cresc, să mă fac băiat mare; creșeam într-o zi cât alții într-un an, ca să folosesc o expresie din povești, cu toate că nu prea semănam – era destul să mă privesc într-o grădină ca să mă apuce disperarea – ca prințul din basm; cu obrazul palid și supt, cu ochii încercănați întotdeauna, cu gâtul subțire ca un vrej, arătând ca orice altă băiat aflat în plină creștere, nu eram nici frumos, nici urât, nici cal, nici măgar. Nu arătam de fapt nicicum, eram doar un puștan la vârsta dificilă, care nu-și dorea decât să treacă timpul cât mai repede și să devină bărbat.

Pe Eva, servitoarea noastră, am îndrăgit-o din prima clipă, din acea zi – eram de-acum băiat mare, în ultimele clase de liceu – când a intrat în bucătăria noastră, trăgând după ea niște baloturi uriașe și răsuflând greu. „Nu mai pot, a spus și s-a trântit pe un scaun. M-au dat gata boarfele astea, nu mai sunt bună de nimic!" Nu arăta însă a fi prea nenorocită, dimpotrivă, părea mai curând mulțumită și satisfăcută c-a ajuns, în sfârșit, într-un loc unde se poate odihni și totodată să-și tragă sufletul puțin după atâta alergătură. Să mă liniștesc", a zis ea, uitându-se la noi și cântărindu-ne rapid din priviri.

Căci avea, mi-am dat seama, un fel de șmechereală, izvorâtă nu atât din viclenie, cât din inteligența ei vie și deosebit de practică. Nu știa prea multe cuvinte sârbești și am aflat – când și-a revenit și s-a apucat să-și povestească viața – că e româncă de pe lângă Vârșeț. Sârbește a învățat de pe la prietenele ei „cu care a păscut vacile împreună“, în schimb, ungurește nu știa nici o boabă; dar să nu-i ducem grija, căci de învățat ea învață repede, e iute de cap! „O să mă învețe copilul ăsta“, a adăugat arătând spre mine; atât cât îi trebuie să știe ca să se descurce când o intra în vreo prăvălie să cumpere una, alta. În pod era o cămăruță cu o fereastră care dădea spre stradă, și am ajutat-o să-și urcea „bagajele“; după ce i le-am urcat, ea s-a așezat oftând mulțumită pe patul de fier, care a scârțâit prelung sub trupul ei mare... Cum ți-am spus, pe Eva am îndrăgit-o din primul moment. Îmi vorbea, aproape fără jenă, despre iubirile ei din tinerețe (împlinise cincizeci de ani și se considera o femeie bătrână). „Ai ce învăța de la mine“, îmi spunea clătinând din cap, plină de importanță. E bine ca un bărbat să cunoscă, încă din fragedă pruncie, era ea de părere, cum e cu sufletul femeii – „căci femeia, dragul meu, adăuga, rostind cât mai rar cuvintele, ca să nu-mi scape cumva înțelesul lor, e altfel alcătuită decât bărbatul, nu-i una și același lucru... Ea e făcută doar din ce-a mai rămas: dintr-o ciozvârtă de coastă, și aceea ruptă de la locul ei!...“ Și dacă eu protestam, luând apărarea femeilor, mai mult din cavalerism decât din convingere (pentru că nu putea fi vorba încă de convingeri), ea striga la mine să nu fiu prost și să nu mă las dus de nas, căci *ele*, adăuga subliniind cuvântul și privindu-mă în așa fel de parcă în cuvântul *ele* s-ar fi concentrat tot răul din lume, sunt tare date dracului, sunt făcute anume să-i ducă de nas pe bărbați; căci câte tertipuri și câte șmecherii știu *ele*, ea nici nu-mi spune, ca să nu mă sperie prea tare; să le ocolești nu-i bine (căci bărbatul nu are de ales, fără ele nu poate trăi!), dar nici să te dai gata legat pe mâinile lor nu-i o socoteală bună... „Teoriile“ ei împotriva femeilor (și când te gândești că se numea Eva, nume purtat, după cum bine știm, de ceea dintâi femeie de pe pământ!), „misogismul“ ei fățiș și agresiv pălea însă în fața a ceea ce eu aș denumi „puterea exemplului personal“. Eva era ea însăși (și în privința asta își merita

pe deplin numele) o chintesență a calităților femeiești, femeie sută la sută și până în vârful unghiilor, un lucru aproape desăvârșit. Căci numai o femeie, mi-am dat seama de acest lucru cunoscând-o bine, poate să înțeleagă într-adevăr lumea, pătrunzându-i în așa fel esența, încât nici o discordanță să nu apară, nici o discrepanță, nici cea mai mică sau neînsemnată nepotrivire. Ei îi va fi întotdeauna ușor să-și găsească locul pe pământ fiind pretutindeni la ea acasă. Orice bărbat ar fi putut s-o invidieze, văzând cu cât entuziasm bătea covoarele, câtă energie risipea frecând dușumelele; ea cheltuia, fără pic de zgârcenie, tot ceea ce avea de cheltuit... Într-o zi mi-a vorbit despre bărbatul ei, mort cu mulți ani în urmă; aveau un tăuraș cu care se juca uneori – perntru că și el era foarte tânăr și cam necopt la minte – până când, într-o bună zi, tăurașul s-a înfuriat, a înnebunit dintr-o dată și i-a sfâșiat pântecele cu coarnele; nici n-a mai avut când să se apere; până să potolească animalul – vecinii i-au sărit și ei în ajutor – cel înjunghiat își dăduse de-acuma sufletul, zăcea într-o băltoacă de sânge, cu ochii de gheață larg deschiși... Toate astea le povestea Eva, și chiar dacă lăcrima uneori în timp ce povestea – căci amintirea și durerea erau încă vii în suflet, timpul nu reușise să le șteargă – nu era nici revoltată și nici pornită pe cele petrecute, pe cruda și atât de nedreapta soartă, de parcă ar fi fost în firea lucrurilor să se întâmple așa; totul fusese scris de dinainte, lăsa ea să se înțeleagă. „N-ai ce să-i faci, așa a fost să fie, îmi spunea mie în timp ce spăla vasele ori le ștergea cu prosopul. N-am apucat să facem copii, adăuga, după ce rămânea o vreme pe gânduri, nu ne-am grăbit, am zis că avem timp, și uite că acuma are de ce să-mi pară rău, îmi mărturisea, dar și cu părerea asta de rău se obișnuise; o părere de rău, intrată de-acuma în ordinea firii, în alcătuirea și în fibra secretă a lumii, o lume făcută și din cele bune și din cele rele, deopotrivă. Așa că degeaba mă înfuriam, din când în când, auzind-o cum vorbește, nimic n-ar fi putut să o scoată dintr-ale ei; în fața ei mă simțeam slab, agitat fără rost, neputincios. Ea era în schimb puternică și neclintită cum e stânca. Hai, liniștește-te domnișorule – îmi spunea «domnișorule» ori de câte ori buna înțelegere dintre noi doi se tulbura din pricina firii mele, pornită să le întoarcă pe toate cu fundul în sus,

cum spunea ea, un băiețandru nemulțumit de toate cele, or ea era numai acord și înțelegere, altfel îmi spunea pe nume: Ivo, striga ea, vino și ajută-mă să bat covoarele! iar uneori, când ne simțeam foarte apropiați unul de celălalt, îmi traducea numele în limba ei de-acasă; din Ivo deveneam Ion. Dacă aș fi știut că le pui pe toate la inimă, Ioane, nu ți-aș mai fi povestit nimica, îmi zicea. Un tinerel ca tine, adăuga, mai în glumă, mai în serios, nici nu-i bine să le afle și să le știe chiar pe toate, că ajunge bătrân." Pentru Eva bătrânețea nu era vârsta înțelepciunii, cum e considerată de obicei, ci era acel anotimp al vieții – care nu merită nici pe departe a fi ținut la mare cinste – când oamenii, în general, se prostesc și dau în mintea copiilor. O astfel de părere despre bătrânețe era de mirare la o ființă atât de conservatoare cum era Eva. „Aș da toți anii pe care îi mai am de trăit și încă pe atâta, îmi spunea uneori, numai de s-ar mai putea să fiu măcar o săptămână, nu mai mult, tânără, să mai zburd o dată așa cum zburdam când eram cum îi floarea, să mă mai răsfăț un pic ca pe timpurile alea. Mi-ar plăcea, cum să nu-mi placă, doar că așa ceva nu se mai poate..." În vocea ei se strecura o nuanță de nemulțumire, abia simțită, pe care eu o sesizam, un grăunte micuț, cât un bob de piper, de revoltă împotriva firii, a timpului necruțător și lipsit de îndurare, căci lui, timpului, nici nu-i păsa că omul ar vrea să fie mereu tânăr și verde. Apoi Eva se împăca din nou cu lumea. Se mira singură de prostiile care au putut să-i treacă prin cap. Gândul la anii scurși, fără să existe vreo posibilitate de întoarcere a lor, nu mai izbutea s-o tulbure. Cel mult îi mai smulgea câte-un abia auzit oftat. Resemnată, dând cu nepăsare din umeri, îmi spunea, citând versurile unui cântec de la ea de-acasă: Ce-a fost verde s-a uscat, ce-am iubit s-a scuturat, și începea să râdă, înlăturând cu râsul ei gândurile prea de tot întristătoare...

Și totuși, se întorcea adesea – nu putea să le uite chiar atât de ușor – la „vremurile alea când a fost ea fată tânără". „Atunci să mă fi văzut, spunea și mă privea plină de trufie. Pășeam pe cărare și parcă nici nu atingeam pământul cu picioarele, așa mers aveam..." Pătrundeam asemeni unui hoț, pe furiș și mânat de cea mai vie curiozitate, în viața intimă și ascunsă a unei tinere fete – Eva cea de

odinioară – nerăbdător să-i aflu secretele, să descopăr în ce măsură, ele, fetele, sunt *altfel* decât noi bărbații; eram indiscret cu bună știință; știam că există un mister feminin, și încercam să-l pătrund supunând-o pe Eva unor interogatorii nesfârșite, până când ea, sătulă până peste cap de insistențele mele, se înfuria dintr-o dată și striga la mine: Prea vrei să le știi pe toate, și se închidea în ea, devenea impenetrabilă, își punea lacăt la gură (o altă expresie a ei) și se uita la mine ca la un ins de care e mai bine să te ferești, unul care prea vrea să-ți pătrundă în suflet cu întrebările lui viclene. Și tot degeaba, spunea ea înțelegând perfect intențiile și dedesubturile demersurilor mele, tot n-ai să afli ceea ce vrei tu să știi. Căci ceea ce îi în sufletul unei femei rămâne întotdeauna neștiut și nespus, oricât ar căuta bărbații să afle ce și cum Avem noi un secret, numai de noi știut, pe care nici nu ne gândim să vi-l spunem și vouă! Așa a lăsat Dumnezeu să fie. Bărbatul are ce nu are femeia și femeia are ce nu are bărbatul,ăia știi și tu, ai aflat de-acuma, mă gândesc, și dacă trupul nu le este la fel, atunci cum să le fie sufletul asemănător?! Și nu uita, Ioane (îmi spunea ea treducându-mi din nou numele în limba ei), că nici femeia nu poate să arate tot ce are! Iar ce ține ascuns, degeaba încerci să afli, nu se arată când vrei..."

Alteori se lăsa, totuși, înduplecată, renunța la crizele ei de misoginism și-mi ținea adevărate discursuri – o ascultam, mărturisesc, cu gura căscată, numai ochi și urechi – despre sufletul atât de simțitor – „să nu-l atingi nici cu o floare", zicea ea – al femeii, care trece prin câte și mai câte, fără ca bărbatul să știe ori să bănuiască ceva. Cât sunt ele femeile de sperioase, noi, bărbații, nici nu avem de unde să știm! Așa, de pildă, pe ea întâi au speriat-o foarte tare „caii lui Sân Toader". Căci era o vorbă la ei în sat, rămasă din timpuri străvechi, cum că în nu știu care noapte de la începutul primăverii se arată, când începe a se crăpa de ziuă, caii respectivului sfânt, și așa se spune, că ori de câte ori se întâmplă ca o fată să fie prinsă cu lucrul neterminat, cu fuiorul pe furcă netors, caii lui Sân Toader se înfurie foarte tare; și acei cai năzdrăvani și foarte nărăvași le apucă pe sărmanele fete de păr, dau cu ele de pământ, le calcă în

picioare și le terfelesc în fel și chip, mătură cu ele podelele, nu le iartă cu una, cu două... Și cum să nu te sperii de niște cai atât de necruțători și de neîndurători! „Iar eu – „ povestea Eva aducându-și aminte de acele vremuri îndepărtate, când abia dacă începuse să umble la horă și să se țină de mână cu fetele mari – tremuram, de speriată ce eram, nu puteam închide ochii toată noaptea; și dacă mi se întâmpla să ațipesc un pic, caii mi se arătau în vis, și nu niște cai obișnuiți, care să semene cu cei de la noi din grajd, ci niște cai cum nu s-au mai văzut pe pământ: încălțați cu cizme, ca militarii, și mi se părea că-i aud, în vis, bocănind cu cizmele lor și apropiindu-se cu tropot mare de casa noastră. Și așa tropăiau și nechezau, că-mi îngheța sângele în vine, strigam prin somn, mă tăvăleam prin pat plângând ca o proastă, încât venea mama și mă trezea, îmi apăsa amândouă mâinile pe piept și mă ruga, parcă o văd, să mă liniștesc..." Imaginația mea o lua razna ascultând povestea Evei despre caii aceia năzdrăvani, al căror rost era să sperie fetele mari. Vedeam cârduri de fete, înnebunite de spaimă, fugind din calea „cailor lui Sân Toader", și într-o noapte s-a întâmplat, la rândul meu, să-i visez; purtau cizme înalte, la fel ca în visul Evei, și erau eu însumi unul din caii aceia necruțători cu fetele mari; alergam, tropăind, pe ulițele pustii ale satului, în timp ce zorile se arătau însângerate la răsărit, și eram, în visul meu, cuprins de o bucurie sălbatică; eram un cal fără frâu, zburdând în deplină libertate, și fetele, tot din vis, nu arătau a fi atât speriate, ci mai mult se bucurau de apropierea mea falnică... Povestea Evei mă făcuse, așadar, s-o iau razna. Am avut însă grijă să păstrez visul în cel mai mare secret, să nu-l povestesc nimănui. Mă rușinam, de fapt, de ceea ce eu numeam „animalul din mine", și aveam grijă să-l ascund, să nu-l las să iasă la iveală... (În timp ce-ți povestesc toate astea îmi dau seama că mă aflu din nou pe un teren alunecos. Căci sunt lucruri care nu pot fi mărturisite unei femei.) Devenisem stângaci, mă bâlbâiam când vorbeam, nu se mai înțelegea aproape nimic din ceea ce voiam să spun. Cărțile citite – și citeam ziua și noaptea, iar în catalog la școală notele proaste curgeau cu nemiluita – îmi modificau caracterul.

Au trecut trei ani, apoi încă trei (îți amintești, am citit împreună o istorioară aparținând unui autor neamț – am uitat și cum se numea povestioara și cine era autorul. O poveste romantică și cam dulceagă, dar nouă – pe vremea aceea eu aveam cincisprezece ani și tu de asemenea erai o mamă foarte tânără – ne-a plăcut mult, cred că am și plâns puțin, ascunzându-ne lacrimile unul de celălalt, o poveste care la un moment dat se rupea brusc prin această frază introdusă cam la mijlocul ei: „Au trecut trei ani, apoi încă trei", spunea autorul, și interesul nostru pentru cele întâmplate a scăzut dintr-o dată, cei șase ani scurși ne-au îndepărtat de duioasa poveste de iubire, ne-au aruncat în afara ei; după șase ani și chipurile eroilor se schimbaseră, aproape că nu le mai recunoșteam – dragostea lor semăna cu un fel de supă reîncălzită – și țin minte că am citit povestea până la capăt fără să ne mai intereseze...) și am ajuns (folosesc aproape fără să vreau în continuare felul de a povesti al autorului cu pricina!) „în zilele noastre". Dumneata, iubita mea mamă, te afli de-acuma în fața unui tânăr și fercheș ofițer de honvezi; când te salută pocnește din călcâie, mândru de cizmele lui (poți să-ți faci mustața în ele, așa de tare strălucesc), cumpărate (au costat o groază de bani!), la Zagreb, de uniforma lui nou-nouță. Își scoate, falnic, pieptul înainte, își duce mâna, înmănușată, la cozoroc și seamănă atât de bine cu ceilalți domni ofițeri din regiment, încât s-ar putea să nu-l mai recunoști! (Uniforma, după cum bine se știe, șterge și estompează diferențele.) Te întrebi, așadar, care dintre toți acești țanțoși și gălăgioși ofițeri o fi fiul tău adoptiv, și mă cauți cu privirile, având câteva momente de ezitare. Cu tot monoclul ținut de mine cu dezinvoltură, la ochiul drept, în ciuda mustății roșcovane și răsucită în sus, după ultima modă, a părului lins, cu cărare la mijloc, tu știi de fapt că nu m-am schimbat. Toate astea – monoclul, mustața, cizmele cele scârțitoare, cărarea la mijloc – țin de uniforma mea de ofițer, nu de mine însumi....

Și acum trebuie să te pregătești să asculți o poveste de dragoste; povestea unui tânăr ofițer îndrăgostit de nevasta prietenului și superiorului său. Soțul, Imre Kokabsa, mă invita după-amiezile la el și-mi citea dintr-un lung și erudit studiu de tactică militară. Lucrase la el mai mulți ani de zile – opera vieții lui, cum spunea, pe jumătate

serios, pe jumătate în glumă – și voia să-mi cunoască părerea. Discutam, la sfârșitul lecturii, îndelung amândoi, în timp ce doamna Grete Kokabsa, stând liniștită pe o canapeluță în fața noastră, croșeta, fără să fie atentă. Soțul ei se înfierbânta, începea să strige, explicându-mi nu știu ce strategie militară mai complicată, și ea ridica privirea de pe lucrul de mână, se uita la el mirată, și o umbră de zâmbet îi înflorea pe buze. Pe jumătate ironic – „Ce-ți veni, dragă, să urli așa", spuneau privirile ei – pe jumătate încărcat de duioșie: își iubea soțul și cu toate că habar nu avea de teoriile lui militare, era pătrunsă până în adâncul sufletului de importanța lor, fiind convinsă că de îndată ce acestea vor vedea lumina tiparului – Kokabsa avea de gând să le publice „într-o broșurică, așa ca să nu spun c-am pierdut timpul degeaba " – succesele, și de ce nu, banii, vor curge cu nemiluita... Zâmbetul i se stingea însă repede, îi dispărea de pe chip, și Grete Kokabsa, pe canapeluța ei vișinie, începea să somnoleze, uneori chiar ațipea; capul îi cădea în piept, își revenea însă repede și se uita la noi cu o privire ușor jenată. Așa că s-ar putea să mă fi îndrăgostit, întâi și întâi, de privirea ei somnoroasă, de liniștea și pacea care emanau din trupul ei cam plinuț – se înfășura în această liniște ca în niște șaluri plăcute și moi – de extraordinarul ei calm și de blândețea ei nemăsurată. (Dacă ar fi știut că m-am îndrăgostit de ea, s-ar fi speriat, sunt sigur, foarte tare.) Mă îndrăgostisem de fruntea ei înaltă și palidă, o frunte ca de copil, care îi dădea un aer de cumințenie, de nevinovăție și de fragilitate, apoi de mâinile ei mici și albe, care se mișcau în permanență în timp ce croșeta și cred că m-am îndrăgostit, de asemenea, de respirația ei regulată, care îmi sustrăgea atenția de la lungile și poate prea științificele dizertații ale soțului ei. Imre Kokabsa era ungur doar după mamă (tatăl era și el un amestec de ceh cu polonez), mai mare ca mine doar cu câțiva ani, un bărbat cu un caracter ales și un prieten de nădejde, încât sufeream cumplit că mă îndrăgostisem tocmai de nevasta lui. El habar nu avea însă de cele ce se întâmplă în sufletul meu. „Hai, nu te mai ascunde, știu că scrii poezii în taină, chiar ieri s-a vorbit la Casino despre asta, mi-a spus el într-una din zile. Ai putea mâine să vii cu ele și să ni le citești.

Nevastă-mea și cu mine murim de curiozitate să ți le ascultăm." Auzindu-l ce spune, Grete Kokabsa și-a ridicat privirea de pe lucrul de mână și s-a uitat la el nedumerită. Am înțeles, din privirea ei, că nu era defel nerăbdătoare să asculte producțiile mele artistice. Iar mie îmi era teamă să nu mă deconspir citind versurile, care îi erau închinate, așa că a doua zi, când am trecut pe la ei, m-am făcut c-am uitat de ele. „Ai adus opera? m-a întrebat însă Imre Kokabsa de cum am intrat pe ușă. Nu te mai primim în casă fără ele. Nu-i așa, dragă?" și-a întrebat el nevasta. „Sigur că da", a spus ea, bâlbâindu-se și roșindu-se ușor. Nu fusese, de fapt, atentă la discuția noastră și nu știa despre ce anume era vorba. Așa că n-am avut ce face, a trebuit să le citesc poeziile, și cât am citit – nota bene – ea s-a oprit din croșetat; privirea i-a rămas însă la fel de absentă și opacă, se uita pe deasupra capetelor noastre, încât mi-am dat seama că din versurile mele înflăcărate nici un cuvânt nu ajunge până la ea... După ce am terminat de citit, transpirat și roșu la față ca un rac, m-am uitat la aleasa inimii mele. „Astea sunt toate? a întrebat ea cu o voce albă din care se vedea că nu le ascultase. Nu vrei să ne mai citești și altele?" Întrebarea, deși politicoasă, mi s-a părut penibilă, așa că am privit-o mirat, neștiind ce să-i răspund. „Băiatul ăsta e îndrăgostit, a decretat Imre Kokabsa. Hai, nu te mai ascunde, se vede de la o poștă! Nu ne mai rămâne decât să aflăm de cine anume..." și eu am roșit și mai tare sub privirea lui ușor amuzată și prietenoasă. „Mi-e dor de o nuntă și mie, a spus doamna Grete însuflețindu-se pe neașteptate. Să-i găsim o fată cuminte și drăguță. Bineînțeles, dacă îmi dai voie!" m-a întrebat și, văzându-mă cât sunt de fâstâcit, au început amândoi să râdă. Sufeream că sunt neînțeles și în același timp mă bucuram că n-a ieșit nimic la iveală, că secretul iubirii mele interzise nu fusese divulgat. Preferam să sufăr în tăcere decât să provoc, prin nesăbuita mea iubire, vreun accident nedorit. Știam că nu am nici o șansă și nici nu aveam de gând să provoc șansa. Nu voiam să obțin cu forța ceea ce nu-mi aparținea prin drept și nici nu avea cum să-mi aparțină vreodată. Grete Kokabsa era o soție mult prea credincioasă soțului ei, ca să-și închipuie că ar mai putea fi iubită și de altcineva în afara bărbatului cu care s-a unit prin cununie. Nu-mi făceam nici o iluzie,

mă mulţumeam cu simplul fapt de a o vedea... Imre mi-a spus într-o bună zi că şi-a cerut transferul în altă garnizoană, undeva în Galiţia, ca să fie mai aproape de părinţii lui, care erau bătrâni şi bolnavi. „O să ne lipseşti, mi-a mărturisit bătându-mă prietenos pe umăr. Ne-am obişnuit cu vizitele tale. Prieteni devotaţi nu găseşti pe toate drumurile..." Pentru o clipă mi-a trecut prin cap să-i mărturisesc cât de îndrăgostit eram de soţia lui, să-l fac să-şi dea seama că nu-i fusesem un prieten chiar atât de devotat şi de sincer cum îşi închipuise el, dar mi-am alungat cât am putut de repede un asemenea gând periculos. Nu eram omul gesturilor spectaculoase şi nici al dezvăluirilor scandaloase. Să iubesc în taină, neştiut de nimeni, iată o postură care deocamdată mă prindea de minune. Nimic nu trebuia forţat sau bruscat. M-am întrebat adesea dacă nu cumva sunt condamnat să fiu unul din acei oameni în viaţa cărora nu există ceea ce se cheamă evenimente, sau dacă ele există, într-adevăr, se petrec undeva la mare adâncime, ca acele râuri subterane care curg fără să le ştie nimeni. Nici nu l-am provocat la duel pe bunul meu prieten, specialist în tactică militară, şi nici n-am fugit cu nevastă-sa, obligând-o să fie a mea; nici măcar n-am încercat să mă sinucid, aşa cum atâţia Wertheri nefericiţi au făcut-o, credincioşi modelului lor. Am mormăit doar câteva cuvinte de rămas bun, prin care îmi exprimam părerea de rău, dar am vorbit atât de încet şi frazele spuse de mine erau atât de încurcate, încât nu s-a înţeles exact ce vreau să spun. S-a priceput, totuşi, că-mi pare rău că pleacă, că nu-mi vine chiar uşor să mă despart de ei...

În ultima săptămână de dinaintea plecării, le-am dat o mână de ajutor să-şi împacheteze lucrurile. Ca amintire, şi „ca să nu-i uit niciodată", mi-au dăruit un serviciu de cafea din porţelan foarte fin şi o pipă. „Pipa asta se potriveşte de minune cu mustaţa ta roşcovană, dragă prietene", mi-a spus Imre, bătându-mă prietenos pe umăr cu mâna lui cu degete lungi şi foarte frumoase. „Mai mare păcatul că nu fumez, i-am spus. Dar cine ştie, i-am promis cât se poate de solemn uitându-mă drept în ochii lui uşor înceţoşaţi de emoţia despărţirii, sunt încă tânăr şi am timp să mă apuc şi de fumat." „E regretabil că nu fumezi, şi-a dat cu părerea soţia, la fasonul tău ţi-ar sta foarte bine cu pipă." „Prietenul nostru e un bărbat încântător şi aşa", mi-a spus Imre, cuprinzându-mi umerii într-un fel de îmbrăţişare tandră. „O, sunt convinsă că o să facă o mulţime de victime", a spus nevasta şi a început să râdă, şi hohotele ei de râs de dinaintea despărţirii noastre m-au urmărit multă vreme. După plecarea ei i-am păstrat o vreme fotografia pe noptiera de lângă pat (o fotografie pe care reuşisem să i-o şterpelesc din album în timpul împachetatului). Mi-au scris un timp (scrisoarea o scria el din partea amândurora), apoi probabil că m-au uitat, căci n-a mai venit nici o scrisoare, nici un plic, cu scrisul acela caligrafic, pe care i-l ştiam atât de bine.

Nici un an nu s-a scurs de la prima mea iubire ratată, şi iată că m-am îndrăgostit din nou. De data asta obiectul dragostei mele era o mare vedetă, o artistă dintr-o trupă de teatru care a poposit, pentru scurtă vreme, şi în orăşelul nostru. Iată-l deci pe sărmanul ofiţer care stă şi suspină de dragul ei în lojă sau la parter, nu pierde nici un spectacol (uneori e prezent chiar şi la matineu). Ea are însă la picioarele ei floarea masculină a oraşelor prin care trece! Încărcată de glorie, întruchipând femei sublime din tragediile lui Racine şi Corneille, părea intangibilă, asemeni unei statui de marmoră, ridicată pe un soclu înalt. Întrebarea e (şi e firesc să se pună o asemenea întrebare) dacă m-am îndrăgostit de o singură fiinţă – dacă m-am îndrăgostit de mademoiselle Fela Weiringer sau de eroinele cărora le insufla viaţă cu un indiscutabil talent? Treceam şi eu seară de seară, ca un adevărat Don Juan, de la un personaj interpretat de ea, la un alt personaj? Eram, adică, îndrăgostit într-o seară de Julieta, urându-l pe Romeo, aşa cum îţi urăşti orice rival (sau, dimpotrivă, intrând în pielea acestuia, mă prăbuşeam deasupra trupului neînsufleţit al iubitei plângându-i dispariţia cu lacrimi amare) iar în seara următoare de Andromaca?! Trebuie să mărturisesc de la început, însă, ca să înlătur eventualele confuzii, că nu m-am îndrăgostit de nici una din eroinele interpretate de Fela Weiringer. Dimpotrivă, dorinţa mea cea mai fierbinte era aceea de a descoperi pe adevărata Fela dincolo de atâtea măşti, costume şi travestiuri; fiinţa ei unică şi de neconfundat voiam s-o descopăr interesându-mă

mult mai puţin măştile pe care şi le punea pe faţă. Muream de curiozitate, deci, să aflu cum arată ea după ce renunţa la machiaj, după ce fardul de ten era înlăturat şi îmi amintesc şi acum cât de emoţionat am fost când i-am văzut chipul pentru prima dată. Într-o seară am reuşit să mă strecor până la cabina ei şi, când s-a deschis uşa şi am zărit-o stând în picioare în faţa oglinzii, era să leşin de emoţie. Chipul ei, foarte simplu şi foarte uman, arăta obosit (avusese un spectacol greu cu *Andromaca* lui Racine) şi pentru o clipă privirile noastre s-au întâlnit; mi s-a părut că abia îşi ascunde un mic gest de enervare; era sătulă, probabil, până peste cap de indiscreţii şi pisălogii care dau buzna după spectacol în cabinele artiştilor, ca să-i poată vedea mai de aproape, plictisită atât de idolatria, cât şi de insistenţele lor.

Deoarece de-acuma o văzusem cum arată fără machiaj, eram fericit să descopăr, ori de câte ori apărea pe scenă, un mic detaliu care îi aparţinea numai ei şi nu personajului pe care îl interpreta. Eram mulţumit s-o văd mai ales în serile în care, cine ştie din care pricină, nu izbutea să intre în rol, pentru că în astfel de seri rămânea mult mai aproape de fiinţa pe care o iubeam eu. În mod paradoxal, deci, preferam să o văd în serile în care juca prost, decât în cele în care marea artistă se întrecea pe ea însăşi. Eram cuprins de panică ori de câte ori se identifica într-o asemenea măsură cu personajul interpretat, încât nu mă mai simţeam în stare s-o recunosc; mă refer la acele seri în care ea nu mai era Fela Weiringer pe care eu o iubeam, ci era chiar Fedra sau Andromaca, fiinţe imaginare, care nu existau cu adevărat, născocite de imaginaţia febrilă a unor autori de demult, întruchipări din ceaţă şi fum de care nu aveam cum să mă îndrăgostesc, de vreme ce ele dispăreau în neant, se volatilizau, încetau să existe la sfârşitul spectacolului. În astfel de seri, pierzând-o acolo pe scenă, alergam repede în culise s-o regăsesc. Prin uşa uitată deschisă o zăream stând în faţa oglinzii şi de sub straturile de fard apărea, nu dintr-o dată, ci în etape succesive, chipul femeii de care eram îndrăgostit.

Şi totuşi scena, cu mistificările ei şi cu perspectivele ei false, a avut şi ea un rol în toată povestea mea de dragoste. Să nu uităm că

jucând, interpretând un personaj, am văzut-o, totuşi, pentru prima dată pe Fela Weiringer, şi impresia, de ce să mint, a fost într-adevăr copleşitoare. Am avut ceea ce se cheamă un şoc, am fost zguduit până în străfundurile sufletului! Cum însă o asemenea emoţie de natură estetică s-a transformat în cu totul altceva, cum s-a produs substituirea şi un personaj fictiv s-a dat la o parte, pentru ca o femeie, din carne şi oase, să apară în locul lui, nu ştiu şi nici n-aş putea să-ţi spun. Întâi am plâns-o, deci, pe Eriphille, sora Antigonei, fecioara despletită îndreptându-se cu seninătate spre propriul ei mormânt, şi numai după aceea m-am îndrăgostit de Fela Weiringer. Eriphille a dispărut în neantul din care se născuse, de cum s-a lăsat cortina, şi cealaltă, cea adevărată, i-a luat de îndată locul… Iat-o iar pe Eriphille pe scena puternic luminată de reflectoare! Şi cum să nu fii zguduit de un hohot de plâns în timp ce-i asculţi ultima tiradă? (Eriphille care nu-şi moare propria ei moarte ci a alteia, pornind cu o nobilă nepăsare spre lumea umbrelor de nepătruns!) S-ar putea ca în seara respectivă Felei Weiringer să nu-i fi ieşit întru totul rolul de vreme ce am putut totuşi să întrezăresc, dincolo de tragica mască purtată, chipul celălalt, al femeii de care m-am îndrăgostit de cum am zărit-o demachiindu-se.

Într-una din zile am zărit-o în sfârşit pe stradă, în dreptul unui magazin de pălării şi m-am dat la o parte, făcându-i loc să treacă. Probabil că arătam destul de speriat pentru că ea a zâmbit şi m-a privit cu vădită curiozitate. „Uite ce ofiţeraşi nostimi există şi în oraşul ăsta“ „şi-o fi spus şi eu am urmărit-o cu privirea sperând că o să-şi întoarcă în cele din urmă capul, dar nu şi l-a întors. Era o doamnă, o mare artistă de renume mondial şi chiar dacă eu eram un tânăr destul de arătos în uniforma mea nouă-nouţă, nu făcea, totuşi, să se întoarcă. Mi-a reţinut însă privirea insistentă şi în acelaşi timp speriată; ochii mei albaştri şi foarte copilăroşi (după cum mi-a mărturisit mai târziu) au obsedat-o un timp. Arătam (observaţia îi aparţine) ca un animal fugărit şi în acelaşi timp nerăbdător să fie vânat…

Trupa în care juca Fela Weiringer a plecat din oraş şi s-a scurs o săptămână în care m-am străduit s-o uit. Apoi m-am interesat în ce

oraş anume urmau să se joace piesele lui Corneille şi Racine şi am fost bucuros să aflu că n-au plecat chiar atât de departe cum îmi închipuisem eu. Aşa că am luat un tren care pleca la miezul nopţii şi am ajuns, spre dimineaţă, în oraşul cu pricina. Era o noapte rece de toamnă şi până s-a luminat de ziuă am rămas în sala de aşteptare tremurând de frig în mantaua mea de ofiţer. Eram fericit, mă aflam în acelaşi oraş cu ea, respiram acelaşi aer amândoi şi, când în geamurile murdare a apărut lumina roşcată a răsăritului, am pornit în căutarea celei pe care o iubeam. Nu mi-a fost greu s-o găsesc, de vreme ce în oraş exista un singur hotel mai de Doamne-ajută; mi-am luat deci o cameră în acelaşi imobil cu ea. Era foarte devreme, în tot hotelul nu se auzea nici o mişcare. Eram frânt de oboseală, de cum m-am trântit pe pat, am şi adormit. Când m-am trezit încăperea era scăldată în lumina grea şi uleioasă a soarelui de toamnă, iar hotelul scârţâia parcă din toate încheieturile; sub paşii celor aflaţi deasupra mea duşumelele gemeau îngrozitor; mi-ar fi fost greu să disting paşii, pe care mi-i închipuiam uşori, ai celei pe care o adoram... Nici măcar iubirea ce i-o purtam nu m-a ajutat să fac distincţia necesară! După-amiaza am ieşit să mă plimb prin oraş, cu speranţa c-am să o întâlnesc; locul de promenadă se întindea de-a lungul Dunării; privind apele tulburi ale fluviului, am fost cuprins de tristeţe: Fela Weiringer nici măcar nu ştia de mine; chiar dacă ochii ei mă priviseră o clipă, mă uitaseră probabil, nu-şi mai aminteau că exist. Seara, pe scenă, Fela a apărut – o vedeam pentru a nu ştiu câta oară! în rolul Eriphillei, şi interpretarea ei s-a bucurat, ca de obicei, de un mare succes. După spectacol m-am întors la hotel. M-am trântit îmbrăcat pe pat şi am încercat să adorm, dar n-am fost în stare. Mi-am aranjat uniforma, m-am uitat în oglindă, apoi am ieşit pe coridor – duşumelele scârţâiau groaznic sub paşii mei – am coborât scările şi m-am oprit în dreptul uşii în dosul căreia se afla Fela Weiringer. Am bătut la uşă. O voce speriată şi cam nesigură, de femeie, mi-a răspuns.

M-a iubit Fela Weiringer, a fost ea într-adevăr îndrăgostită de mine? Nici pomeneală de aşa ceva! Astăzi, când totul s-a terminat, pot privi adevărul în faţă, cu detaşarea şi luciditatea necesară. De fapt, Fela a vrut să joace încă un rol, adăugându-l celor pe care

avusese prilejul să le interpreteze pe scenă. Prea erau de tot măreţe eroinele cărora ea le insufla viaţă, prea cumplite dramele, ca să nu tânjească, să nu-şi dorească şi un alt fel de rol, mai aproape de adevărata ei fiinţă. Pentru că Fela Weiringer nu era nici pe departe ceea ce se cheamă o persoană complicată, nici pomeneală de aşa ceva! Dimpotrivă, ea era o mică „provincială", mai degrabă, un fel de domnişoară de la ţară. Ştia foarte puţine lucruri despre viaţă, în ciuda existenţei ei rătăcitoare şi a aventurilor amoroase, nu puţine la număr, pe care le avusese. S-ar putea ca unii să spună despre Fela Weiringer că era ceea ce se cheamă o femeie proastă. Eu ştiu însă, am reuşit s-o cunosc bine, că nu de prostie era vorba, ci de simplitate, de un fel de curăţenie sufletească. E adevărat că Fela Weiringer abia reuşise, cu chiu cu vai, să termine şcoala primară. „În clasa patra am rămas repetentă, mi-a mărturisit ea. Mai ales la matematică eram o catastrofă! N-am fost în stare să ţin minte, oricât m-am străduit, regula de trei simplă! Până să învăţ tabla înmulţirii mi-a trebuit o groază de timp". Pe Fela a apucat-o aşadar dorinţa să joace şi un rol care să-i semene. Ea se văzu – şi-i plăcu foarte mult o asemenea deghizare – în rolul unei fetiţe simple de la ţară îndrăgostită de un soldăţel. Să se plimbe de braţ cu el (eram mai mic decât ea cu vreo zece ani) sub privirile curioase ale „provincialilor", iată o mică scenă care o încânta peste măsură... Şi să nu-i pese, pur şi simplu, de indignarea lor, să-i privească de sus şi sfidător!

Stăm pe o bancă amândoi, strâns îmbrăţişaţi, în timp ce în jurul nostru cad frunzele galbene ale toamnei. În micul rondou din mijlocul parcului cântă fanfara militară. Şi ea, marea artistă, pare într-adevăr o fetiţă dulce şi nevinovată, sedusă (cum îi place să spună) de un fercheş militar... Aruncăm pietricele în Dunăre, luându-ne la întrecere, iar seara, după spectacol, facem lungi plimbări, pe jos sau cu birja, trăgând în piept aromele tari ale toamnei, aerul umed, mirosul frunzelor veştede de pe alei... În rolul ei de fetiţă îndrăgostită, Fela pare deosebit de stângace şi uneori chiar cabotină, mizând pe cele mai ieftine efecte. Mi-a mărurisit odată că în mod paradoxal personajele care îi reuşesc pe scenă sunt mai ales cele ce se află la o mare distanţă de propria ei fire. Asemănarea, îmi spusese,

amuzându-se ea însăşi foarte tare, o stânjeneşte, o împiedică, în loc s-o ajute, să intre în rol. Reuşise, de pildă, să fie magnifică în rolul Eriphillei, pentru că a simţit că nu are nimic „de împărţit" (după propria ei expresie) cu acea fiinţă absurdă şi disperată din tragedia lui Racine. „Cu cât îmi seamănă mai puţin, cu atât sunt mai sigură pe poziţie." Voia Fela Weiringer, dând naştere unor eroine de neuitat, să fugă de ea însăşi şi să se ascundă, cine ştie din ce pricină, în spatele unor măşti de împrumut? Amestecul impur, de viaţă „trăită" cu viaţă „jucată" doar, i se părea de neconceput. Era ferm convinsă că nimic din ceea ce i se întâmplă în cutare sau cutare piesă nu este şi nu poate fi adevărat şi în fundul sufletului ei de ţărancă nu credea o iotă din tot ceea ce se spunea în piesa în care juca, fiind ea însăşi uimită şi încântată în acelaşi timp cât de bine ştie „să se prefacă" şi să „mintă". Arta interpretării, pentru Fela, era o artă a minciunii, precum şi a travestiului perfect! Artistă investită cu un uluitor talent nativ, dar fără să aibă ceea ce am putea numi cultul propriei profesiuni, Fela nu se îndoia – ori de câte ori îi vedea pe spectatori cu ochii scăldaţi în lacrimi şi cu respiraţia întretăiată, urmărind fiecare cuvânt spus de ea – că există o anumită doză de „înşelătorie" în profesia ei, de lucru nepermis şi că, oricum, cineva e tras pe sfoară, datorită marii ei viclenii precum şi a ştiinţei ei de a se preface. Ca o fetiţă obişnuită să nu le spună părinţilor adevărul, exclama uneori cuprinsă de o sinceră uluire: „Doamne, cât de bine ştiu să mint, ce convingător ştiu să mă prefac!" Se lăsa furată, minţind, de un fel de vârtej, simţea o imensă bucurie descoperind, în timpul unui astfel de delir al „minciunii" şi al „prefăcătoriei", că ea, cea adevărată, nu mai există, şi nici lumea nu mai există, nu mai există nimic altceva decât un ţinut fermecat şi feeric, al cărui stăpân absolut estea ea, „mincinoasa", Fela Weiringer; tărâm aflat, desigur, în afara vieţii, născocit de ea cu bagheta fermecată a talentului ei. Uluitor şi aproape de neexplicat rămânea faptul că Fela Weiringer, o „provincială", care rămăsese şi repetentă în clasa patra primară, mergea drept la ţintă, şi înţelegea întotdeauna exact ce i se întâmplă Andromacăi sau Medeei! Era convinsă, cum am mai spus, „că aşa ceva nu există", că totul era un fel de „înşelătorie", dar în acelaşi timp i se părea cât

se poate de firesc ca acolo, pe scenă, să se petreacă astfel de lucruri neverosimile, de vreme ce scena nu avea, după părerea ei, nici o legătură cu viaţa. Se lăsa cucerită de acele întâmplări abominabile şi uneori de o uluitoare cruzime, aşa cum copiii se lasă pătrunşi de poveştile citite seara, la gura sobei. (În ce măsură copiii cred, cu adevărat, în balauri şi cai năzdrăvani e greu de ştiut, ceea ce nu-i împiedică însă să fie impresionaţi şi să se dea în vânt după astfel de născociri.) La fel ca ei, Fela se lăsa fermecată de tragedia Clitemnestrei, necăutând, părându-i de-a dreptul absurd să caute, similitudini cu viaţa reală. Toate acestea nu ne explică, totuşi, cum de a reuşit Fela s-o priceapă pe Andromaca şi să fie chiar Andromaca, sub privirile vrăjite ale spectatorilor? Cum de ştia ea cum se poartă reginele şi cum plâng ele după fiii şi soţii ucişi, de unde ştia ce-i aceea „o conştiinţă criminală" (ea, care n-ar fi fost în stare să-i taie gâtul unui pui) şi ce înseamnă, de fapt, „puterea sacrificiului" (să nu uităm că în Eriphille, *cea care moare în locul Antigonei,* a fost într-adevăr magnifică)? Cum de reuşea să fie atât de desăvârşită în rolurile interpretate, de vreme ce nutrea ferma convingere că-n vorbele rostite pe scenă, sub privirile atât spectatori copleşiţi de emoţie, nu se află nici o fărâmă de adevăr? Fela suferea, de fapt, de un fel de estetism exacerbat şi absolut. Teama ei cea mare, pe care mi-a mărturisit-o într-o zi, era ca nu cumva să se rupă în aşa hal punţile dintre artă şi viaţă, încât ea să nu mai poată ieşi dintr-un personaj interpretat. Să se trezească rămânând în vecii vecilor pe celălalt tărâm, cel al artei, să rămână adică pentru totdeauna Medeea sau Andromaca! „Cum i s-a întâmplat sărmanului calif transformat în barză, din *O mie şi una de nopţi,* spunea ea şi începea să râdă.

Pentru prima dată Fela a trecut peste propriile ei concepţii cu privire la arta interpretativă – mă refer la povestea noastră de iubire – şi a încercat „să joace" şi „să trăiască" în acelaşi timp. Confundând şi amestecând cele două planuri – cel al vieţii şi al artei – Fela făcea, din punctul ei de vedere, o greşeală de neiertat. Ea n-a fost în stare să iubească „sincer" şi nici să joace, la înălţimea marelui ei talent, rolul de îndrăgostită! Marea vedetă o împiedica pe provinciala naivă să iubească un bărbat cu toată forţa sufletului ei nesofisticat, iar

„fata simplă“ o împiedica pe artistă să joace rolul de îndrăgostită fără prejudecăți, căci, după cum ți-am mai spus, Felei nu-i reușeau rolurile care aveau o cât de mică legătură cu propria ei viață. De ceea ce se temea Fela – de a nu mai putea ieși dintr-un rol, sufletul ei rămânând captiv în trupul eroinelor interpretate – n-a scăpat chiar întru totul, de vreme ce nu reușea, în iubire, să fie ea însăși, nu reușea să se elibereze de rolurile de pe scenă, nu reușea să fie îndrăgostită cu adevărat, și nu *scenic*. Dacă avea o memorie perfectă, încât nu i se întâmpla niciodată să-și uite rolurile, cuvintele pe care trebuie să le spună în viața cea de toate zilele o ființă îndrăgostită nu le mai ținea minte! Nici gesturile firești și simple ale iubirii nu le mai știa! Fela cea adevărată, cea care se încurca de câte ori spunea tabla înmulțirii, fata simplă și cam „provincială“, m-ar fi iubit, probabil, doar că acea ființă după care tânjea sufletul meu (cum ți-am spus, de „marea vedetă“ n-am fost nici o clipă îndrăgostit) îmi era din ce în ce mai greu s-o aflu. Iar când ne-am despărțit, a preferat să arate ca Eriphille – rolul ei preferat – jucând scena despărțirii cu multă măreție și mizând pe aceleași efecte care, în timpul reprezentațiilor cu *Antigona*, trezeau în sală ropote de aplauze. Cu diferența că „scena despărțirii“ noastre nu s-a petrecut într-un palat, ci într-o cameră de hotel prost încălzită și care, pe deasupra, mai mirosea și a igrasie. Afară ploua, o ploaie amestecată cu ninsoare. Căci eram la începutul lui decembrie; iubirea noastră, ca să zic așa, nu durase nici două luni încheiate...

Exista în mine o foarte intensă dorință de a fi iubit încât aș fi vrut să știu dacă ființa ei cea adevărată a suferit cât de cât. Nici nu mi-ar fi trecut prin gând să-i cer să mă iubească așa cum am iubit-o eu, nici pomeneală de așa ceva, dar de câteva cuvinte nemăsluite, în tot potopul de cuvinte pe care mi le-a spus cât a durat dragostea noastră, tot aș fi avut nevoie! Cuprins de furie împotriva ei („Înțelege că trebuie să ne despărțim, de vreme ce mă mărit cu directorul teatrului, mi-a spus ea, în timp ce cu o mână încărcată de inele cu pietre false se sprijinea, la fel ca Eriphille, de draperia din catifea vișinie de la fereastră. Legătura noastră a devenit prea publică, pentru ca el să închidă ochii și s-o accepte...“ și a urmat o lungă tiradă, împrumutată, probabil, din Shakespeare, amintind scena despărțirii dintre Romeo și Julieta). Am vrut cu orice preț să-mi ofer o mică răzbunare, obligând-o să joace – ea, care era interpreta ideală a lui Racine! – numai pentru mine, un rol derizoriu dintr-o operetă oarecare! I-am propus, așadar, să ne plimbăm, pentru ultima oară și în semn de rămas bun, cu o birjă prin ploaia torențială care se revărsa peste oraș. În birja cu capota ridicată, ca să ne ferim de stropii reci ai ploii, arătam într-adevăr ca o pereche din operetele lui Kalman sau Lehar, și nu m-aș fi mirat prea mult dacă ea ar fi început să cânte câte o arie din *Silvia* sau *Țara surâsului*. Ne-am plimbat o vreme prin ploaia ale cărei rafale aduse de vânt reușeau să ne izbească din când în când drept în față... „Simt că-mi pierd vocea din pricina umezelii“, mi-a spus Fela Weiringer și m-a rugat să ne întoarcem la hotel. Vocea îi suna într-adevăr ușor alterată și am fost cuprins de grijă și de remușcări... Ne-am despărțit în fața hotelului; ea a coborât din birjă făcându-mi un foarte discret semn de rămas bun, și eu i-am spus birjarului, după ce ea a dispărut în interiorul clădirii, să mâie spre gară. Plângeam și nu voiam ca nătărăul de birjar să mă vadă că plâng. La gară am intrat în sala de așteptare, care era pustie, și am încercat să mă liniștesc, ștergându-mi fața udă de lacrimi și de ploaie cu batista...

Fotografiile trimise ție, iubita mea mamă de-a doua, sunt, în majoritatea lor, din acea perioadă, când, din pricina suferinței – n-o puteam uita prea ușor pe Fela Weiringer! – am slăbit foarte mult. În schimb, mi-am lăsat un mic barbișon – așa cum unii bărbați, când sunt în doliu, își lasă barbă – mă întinerea în loc să mă îmbătrânească, dând, totuși, figurii mele un aer melancolic și reflexiv. Se lăsase o iarnă grea, viscolea aproape zilnic și-mi făcea plăcere să umblu de unul singur, luând în piept vântul necruțător. Rafalele ploii și cele ale ninsorii care îmi biciuiau fața îmi făceau bine și mă bucuram ca un copil văzându-mă în stare să le înfrunt. Plimbările mele se prelungeau, uneori, în afara orașului nostru, și într-una din seri am reușit să mă rătăcesc. Am umblat ca un năuc prin viscolul pornit să distrugă tot ceea ce întâlnea în cale. Apoi, deodată, timpul s-a schimbat, viscolul a încetat să bată, în schimb s-a lăsat un ger cumplit,

care te pătrundea până la oase... Şi tot mergând aşa, la întâmplare, am reuşit să regăsesc drumul spre oraş.

La marginea oraşului se instalaseră câteva barăci ale circarilor, şi îndemnat de un ins cu o înfăţişare dubioasă, am intrat într-o astfel de baracă. În mijlocul ei se afla, întinsă pe un catafalc, regina Egiptului, Cleopatra, îmbrăcată într-o rochie de dantelă roşie şi cu o viperă de cauciuc verde la sân. Avea chipul boit, sprâncenele negre şi groase; ochii, incredibil de mari, îi erau dintr-o sticlă ordinară; nasul ei, faimosul ei nas care făcuse să se prăbuşească un imperiu, îi era mult prea lung. Pieptul îi cobora şi i se ridica tot timpul şi se auzea un fel de maşinărie huruind în interior... La un moment dat mi s-a părut că pe catafalc, în locul Cleopatrei, se află Fela Weiringer, şi m-am cutremurat. M-am gândit apoi că Fela nu apucse s-o interpreteze pe Cleopatra, şi căutam să-mi închipui cum i-ar fi stat în chip de regină a Egiptului, decât acea păpuşă de cauciuc, cu surogatul ei de respiraţie! Cel care o născocise se lăsase, fără îndoială, îmboldit de pornirile lui misogine. Cleopatra, în viziunea penibilului ei născocitor, era o apariţie grotescă de panopticum, şi nu ceea ce ar fi trebuit să fie, un simbol al eternului feminin... Am ieşit din baracă dezgustat.

Despărţirea de Fela Weiringer, mai exact felul cum m-a părăsit, considerând că piesa s-a terminat şi cortina poate să cadă (o piesă probabil destul de anostă, după părerea ei, care nu se compara cu marile texte interpretate pe scenă), nu m-a lăsat nici pe departe indiferent. Un timp am încercat să trăiesc în afara lumii, apoi, în mod intenţionat, am încercat, fără să reuşesc, însă, să duc o viaţă lipsită de griji şi fluşturatică.

2.

A fost odată un tânăr ofiţer. Odată ca niciodată, în vremuri demult apuse, un ofiţer care se chema Ivo Filipovac, undeva într-o garnizoarnă cezaro-crăiască. Un mândru ofiţer de honvezi, cu mustăţi

roşcovane, răsucite în sus. Care purta monoclu şi cărare la mijloc, după moda timpului. A fost, aşadar, odată, în vremuri de mult apuse, un tânăr şi foarte fercheş ofiţer îndrăgostit de o artistă, Fela Weiringer, care, la scurtă vreme după ce ei s-au despărţit, a murit într-un accident de cale ferată. Tânărul ofiţer a plâns zile şi nopţi în şir şi a presărat flori albe de liliac pe mormântul ei. Inima i-a rămas neconsolată, şi orice ar fi făcut, de uitat nu putea s-o uite. Îi scria versuri pe câmp, în timpul manevrelor de primăvară, pe vreun petic de hârtie pe care îl lăsa apoi să-l zboare vântul, cuprins, cum era, de sentimentul celei mai cumplite zădărnicii. Îşi amintea, stând sprijinit de vreun mesteacăn, în timpul plicticoaselor exerciţii militare, de lungi tirade din tragediile lui Racine şi Corneille, îşi amintea de femeia pe care o iubise atât şi care ştia atât de frumos să le rostească, şi ofta privind cerul înalt şi limpede pe care zburau cârduri de păsări călătoare. Căci era primăvară, toate cele începeau o viaţă nouă, dintre frunzele uscate ale anului trecut ieşeau la lumină gingaşii ghiocei, numai Fela Weiringer, marea artistă, nu mai era... Trăgea cu pistolul mai mult în joacă, fără să ochească vreo ţintă anume, asculta ecoul glonţului tras, răsunând cu putere, stingându-se în pădurea înaltă ca o catedrală, apoi se trezea recitând din *Fedra* lui Racine versuri spuse de ea pe timpul când era încă vie: „Şi chiar de-aş şti ce soartă cumplită mi-a fost dată / Tot moartea mi-aş alege, murind mai vinovată...". A fost odată un ofiţer, Ivo Filipovac, un tânăr şi arătos ofiţer de honvezi. Datorită purtării sale ciudate, pusese pe gânduri întregul oraş. „Nu cumva domnul ofiţer, din prea mare iubire, şi-a pierdut minţile?" se întreba, aşadar, coconetul în timp ce, cu umbreluţele viu colorate, se plimba, în duminicile însorite de primăvară, prin părcuşorul din centrul oraşului. Fetele de la şcoala normală schimbau între ele, în mare secret, bileţele misterioase, în care tot despre acel domn ofiţer, „atât de original", era vorba!... A fost odată un tânăr şi foarte original ofiţer, un tip romantic, după părerea fetelor de la şcoala normală, care nu-şi pierduse minţile, doar că, orice ar fi făcut, nu era în stare s-o uite pe marea artistă, Fela Weiringer, moartă într-un tragic accident de cale ferată. Îi zâmbeau fetişcanele, şi chiar doamnele măritate îl priveau cu bunăvoinţă şi simpatie; trecea însă pe lângă ele fără să

le vadă, tras la faţă, neras şi cu gândul aiurea. Atât era de abstras, de departe de cele lumeşti, încât în timpul manevrelor de primăvară încurca toate comenzile: răcnea „Foc!!" şi pornea vijelios la atac (de parcă ar fi fost gata să-şi dea viaţa pe câmpul de luptă), când de fapt se aştepta de la el să comande încetarea focului... Din care pricină toate se dădeau peste cap. „Duşmanul" (chiar dacă nu era vorba, încă, de un duşman real, războiul avea să izbucnească abia peste câţiva ani, nu prea mulţi la număr), luat prin surprindere, era zdrobit şi obligat să depună armele; şi cum altele fuseseră datele exerciţiului militar în cauză, comportarea tânărului trezea, în mod firesc, indignarea şi nemulţumirea profundă a superiorilor: „Ce-a mai făcut ofiţerul acela cam într-o ureche, Ivo Filipovac?" întrebau ei cu obidă. Şi domnul ofiţer Ivo Filipovac se trezea chemat în faţa lor, muştruluit, făcut cu ou şi cu oţet: „E posibil, domnule ofiţer, să ne faci o asemenea încurcătură?" întrebau, indignaţi la culme, superiorii; dar toate aceste mustrări (făcute pe un ton potolit sau, dimpotrivă, aspru şi ceva mai ridicat) treceau pe lângă Ivo Filipovac, nu ajungeau până la el; gândurile lui se aflau în altă parte, nu aveau nici o legătură cu tactica şi strategia militară. Se făcea, e adevărat, că ascultă, în realitate însă nu auzea nici un cuvânt din cele spuse de superiorii lui. Se produsese, de asemenea, o curioasă răsturnare a situaţiei, ca să zicem aşa, deoarece pe Fela Weiringer cea adevărată, cea cu care se iubise aproape trei luni, era incapabil să şi-o reamintească precis, chipul ei rămânea învăluit în ceaţă, în schimb memoria o păstra intactă pe Fela cea din rolul Berenicei sau al Fedrei; o vedea, de parcă s-ar fi aflat vie înaintea ochilor săi, spunându-şi lungile şi cam sforăitoarele tirade, folosind tot felul de efecte scenice, dându-şi ochii peste cap şi apelând la toate acele gesturi măreţe şi grandilocvente cu care îşi cucerea spectatorii, obţinând ropote de aplauze. Cealaltă Fela Weiringer, însă, cea pe care o iubise – să fi fost oare la mijloc o răzbunare postumă a artistei? – începea să se şteargă din memoria palidului (pentru că era într-adevăr foarte palid la chip şi cu faţa tarsă de suferinţă) ofiţer de honvezi...

A fost odată un palid ofiţer de honvezi, care făcea lungi plimbări de unul singur prin împrejurimile oraşului. Cu o nuieluşă de alun

reteza, dintr-o singură lovitură, margaretele albe aflate pe câmp. La fel, îşi spunea el, cutremurat, fusese retează în floarea vârstei viaţa celei pe care el o iubise. Se oprea o clipă din mers, închidea ochii să nu mai vadă florile ucise de mâna lui, încercând să-şţi şteargă din minte chipul acoperit cu un strat gros de fard al artistei – aşa cum arăta în rolul, de neuitat, al Eriphillei! Se considera vinovat de moartea ei, cu toate că ea murise, de fapt, într-un banal accident de cale ferată. Reteza dintr-o lovitură margaretele şi avea senzaţia stranie că Fela Weiringer e cea care cade sub necruţătoarea lovitură a nuieluşei sale. A fost odată un tânăr, subţirel şi palid ofiţer de honvezi; purta monoclu şi avea o mustaţă roşcovană, iar părul şi-l pieptăna, după moda timpului, cu cărare la mijloc. Un tip romantic, cum nu sunt mulţi printre domnii ofiţeri, din care pricină fetele de la şcoala pedagogică îl iubeau, în cel mai mare secret. Îl urmăreau, şuşotind şi chicotind, ori de câte ori trecea pe lângă ele fără să le bage în seamă; îi trimiseseră bileţele pe care el le mototolea cu degetele lui lungi şi subţiri, uitând să le citească... Printre elevele de la şcoala pedagogică se afla şi mult prea exaltata Irma Toth. Era nu numai prea dezvoltată pentru vârsta ei, ci şi victima unor lecturi orientate greşit. A fost odată un domn ofiţer, romantic şi cam palid la faţă, căreia într-o seară, pe o străduţă lăturalnică, în vecinătatea şcolii pedagogice, eleva pe numele ei Irma Toth, din ultima clasă, i-a ţinut calea, încercând să-l oprească, din dorinţa de a-i mărturisi dragostea ei înfocată. Şi când el nu dădu nici cea mai mică atenţie cuvintelor ei înflăcărate, fata, cuprinsă de disperare, îşi făcu singură curaj şi trecu la atac; îl prinse, aşadar, de vestonul uniformei şi încercă să-l reţină cu forţa. Politicos şi îngândurat în acelaşi timp, domnul ofiţer Ivo Filipovac o dădu la o parte, pentru că Fela Weiniger (pe al cărei mormânt, reavăn, florile albe de liliac nu se veştejiseră) era încă vie în inima lui, icoana ei (în rolul Eriphillei sau Fedrei) se păstra neştearsă! Aşa că îndrăzneaţa agresoare nu obţinu mai nimic! Dimpotrivă, avu, se pare, numai de pătimit! Fetele, cărora Irma le făcuse unele confesiuni, n-au ştiut să-i păstreze secretul; cele petrecute ajunseră repede la urechea profesorilor; direcţiunea hotărî s-o elimine până la sfârşitul anului şcolar, aşa că nefericita îndrăgostită fu obligată să repete ultimul an...

A fost odată un domn ofițer Ivo Filipovac, pe care recruții îl îndrăgiseră și a cărui ordonanță se numea Martin Kolușek. Toată lumea era de acord că Martin Kolușek a avut un mare noroc să-i fie ordonanță. Ivo Filipovac îl lăsa să doarmă cât voia el, de dimineață până seara și de seara până dimineața, așa că Martin Kolușek nu era mai niciodată treaz, găsindu-și pentru somn cele mai incredibile locuri și poziții. Dormea, stând în picioare și sprijinit de un gărduleț, așteptându-l pe domnul fițer Ivo Filipovac, noaptea târziu, să se întoarcă de la popotă. Luna, pe un cer spuzit de stele, îl lumina cu razele sale, și abia când te apropiai îți dădeai seama că grăsana ordonanță sforăia încetișor, cufundată într-un somn adânc, fără vise. Se apuca să-i lustruiască cizmele (mânat mai mult de un îndemn interior, de un cu totul neașteptat și obscur sentiment al datoriei, pentru că domnul ofițer Ivo Filipovac nu-i cerea și nu-i ordona niciodată nimic) și adormea pe scăunelul din fața ferestrei cu o cizmă într-o mână și cu peria de dat lustrul în cealaltă... Sau, mânat de același impuls neașteptat, se apuca să frece dușumelele și adormea, întins cât era de lung, pe scândura udă, în mijlocul zoaielor și al clăbucilor de săpun, încât trebuia ca domnul ofițer Ivo Filipovac să-l trezească, să-l ajute să-și scoată mundirul și izmenele ude, să-l întindă în pat și să-l acopere, grijuliu, cu pătura până sub bărbie. În tot acest timp el era încă pe jumătate adormit, pentru că în general se trezea greu și niciodată chiar de tot: putea fi văzut pe ulițele orășelului pășind alene și legănat, ținându-și un singur ochi deschis și făcând eforturi de-a dreptul sisifice să și-l deschidă și pe celălalt, să fie și el o dată în viață întru totul treaz și cu mintea limpede; până la urmă somnul era însă mult mai puternic decât leneșa și somnoroasa lui voință, și după ce clipea de mai multe ori din ochiul rămas deschis, i se închidea și acesta de tot. Putea fi văzut mergând cu amândoi ochii închiși, ca un somnambul, târându-se, de fapt, în căutarea unui colțișor mai ferit, unde să poată dormi în voie și după pofta inimii sale. Somnul acesta păcătos, din brațele căruia era incapabil să se smulgă, ia fost în cele din urmă de rău augur, pentru că într-o seară, în timp ce se întorcea spre casă, somnul l-a prins pe Martin Kolușek în timp ce traversa linia ferată. A adormit în picioare și drept ca un

par în mijlocul liniei; din păcate, mecanicul locomotivei l-a văzut prea târziu și n-a mai putut pune frâna; câteva săptămâni domnul ofițer Ivo Filipovac a rămas fără ordonanță, până când locul celui adormit definitiv a fost luat de mult prea focosul Kolosvary Carol, care, spre deosebire de Martin Kolușek, nu dormea aproape niciodată, preferând în locul somnului să facă dragoste. Acesta era de părere, parafrazând fără să știe un celebru vers, că viața e scurtă și dragostea lungă. Avea grijă, așadar, să nu-și piardă timpul de pomană; iubitele și le urca pe furiș în odăița lui de sub acoperiș, de unde ele coborau, tot pe ascuns, în zorii zilei; părăseau cu părere de rău primitoarea cămăruță. În calitatea sa de ordonanță, nu se putea compara cu definitiv adormitul Martin Kolușek. Carol Kolosvary nutrea ambiția – mărturisită în gura mare mai tuturor iubitelor – ca domnul ofițer Ivo Filipovac, în serviciul căruia se afla, să fie cel mai „extra" și mai „prima" din tot regimentul în cea ce privește eleganța și ținuta militară. L-a și convins dealtfel să-și pună o uniformă nouă; l-a mai îndemnat să-și cumpere o pereche de cizme, alegându-le el pe cele care aveau o piele mai moale și mai lucioasă, precum și un „scârț" (după propria lui expresie) mai deosebit. Dacă cizmele nu scârțâie când pășești cu ele, „nu au nici un chichirez", era el de părere și, ca să le facă să strălucească, le freca zilnic stând în dreptul ferestrei, strigând vesel după fetișcanele ce treceau pe uliță și care uneori chiar se opreau și intrau în vorbă cu el, atrase de chipul lui oacheș și sprâncenat. Uita de cizme și se apuca să tăifăsuiască și să se prindă în gură cu ele, încât nu de puține ori domnul ofițer Ivo Filipovac găsea o cizmă strălucind să te orbească, iar perechea ei încărcată de noroi. Își striga ordonanța, s-o lustruiască și pe cealaltă, de vreme ce tot s-a apucat (cu una lustruită și cu alta murdară, nu putea să plece la Casino), dar zadarnic o chema la ordine; ordonanța, altfel atât de harnică și devotată, intrase parcă în pământ! E adevărat că, uneori, din camera de sub acoperiș veneau tot felul de râsete și chicoteli suspecte, domnul ofițer Ivo Filipovac prefera însă să se prefacă surd de-o ureche și să nu audă nimic. Era gata mai curând să-și curețe singur cizmele decât să-i facă observații ordonanței celei uituce... Ca să dea un luciu orbitor cizmelor, Carol

Kolosvary folosea o cantitate impresionantă de salivă și mai multe perii. O fetișcană, mai distrată, uitase în primitoarea lui cămăruță o poșetuță de catifea, și cum fata plecase a doua zi din oraș și n-a mai avut cum să i-o restituie, Carol Kolosvary o sacrifică pe altarul profesiunii sale de ordonanță model: o drămui cu o foarfecă și făcu din ea mai multe cârpe numai bune de lustruit cizmele.

Carol Kolosvary era întotdeauna cu ochii în patru. Avea grijă ca din toate istoriile sale amoroase să nu iasă niscaiva încurcături. Fetele cele iubărețe, așa cum veneau, și plecau, dispăreau în neant, și el izbutea, la rândul său, să le și uite până a doua zi! Totuși, după cum se spune, ulciorul nu merge de mai multe ori la apă, încât focoasei ordonanțe i se înfundă în cele din urmă. Cum se întâmplă adesea, încurcătura se ivi cu cea mai mototoală și mai boccie dintre toate fetele iubite de el („Am iubit-o mai mult din milă, să-i fac și ei o bucurie", i-a mărturisit mai târziu Carol Kolosvary domnului ofițer Ivo Filipovac). Fata se prezentă, așadar, la garnizoană cu burta la gură, pârându-l pe „porcul de soldat Carol Kolosvary", care a lăsat-o grea, „și acuma nici nu vrea să mai audă de mine". Lacrimile și bocetele ei făcură impresie. Cel vinovat fu pedepsit cu mai multe zile de carceră și sfătuit să se însoare. El se opuse însă cu toată tăria, nici nu vru să audă de așa ceva, și nu recunoscu, în ruptul capului, că fătul aflat în burta fetei ar fi copilul lui. Ca urmare a tuturor acestor neplăceri, domnul ofițer Ivo Filipovac rămase pentru a doua oară fără ordonanță. Nu mai străluceau cizmele și nici uniforma nu mai avu cine s-o perie...

A fost odată un ofițer tânăr pe care îl chema Ivo Filipovac. Odată demult. Dacă n-ar fi fost nu s-ar fi povestit. Ocupa o cameră în locuința profesorului de științele naturii, Isaac Pilitski. Ferestrele odăii sale dădeau spre bătrânul parc cu arbori bătrâni și falnici. Obloanele de la ferestre erau verzi.Ferestrele în timpul verii erau mai tot timpul deschise. În mijlocul parcului era biserica catolică. Din sfert în sfert de oră se auzeau bătăile ceasului din turnul bisericii. Casa domnului profesor Isaac Pilitski era înțesată cu herbare. În casă stăruia un miros greu și îmbâcsit, ca de farmacie. Soția domnului profesor de științele naturii fusese în tinerețea ei balerină a Operei

din Budapesta, susținea chiar c-ar fi fost primă balerină, lucru greu de verificat, așa că e bine să ne păstrăm anumite rezerve în acestă privință. Pe numele ei mic, fosta balerină se chema Wanda. Purta capoate lungi și înflorate (cu motive orientale) și își făcea zilnic buclișoarele cu un fier pe care îl punea să se încălzească pe plita din bucătărie. Stăruia în locuința profesorului Isaac Pilitski un miros de flori veștede de câmp (din pricina herbarelor), precum și un miros de fier încins și de păr ars. Cu toate că ușa care dădea spre salonașul Louis XV era blocată cu un dulap masiv, stil Bidermayer, domnul ofițer Ivo Filipovac auzea fără voia lui – altfel, după cum bine știm, era discreția în persoană – foarte expresive, întotdeauna în registru înalt, hohote de plâns. Ele se produceau la aceeași oră – după-amiaza, la cinci fără un sfert... „Plâng, se destăinuia fosta balerină simpaticului nostru erou (destăinuirea a avut loc în bucătărie, unde Ivo Filipovac intrase pentru câteva minute ca să-și fiarbă un ceai; doamna Wanda ținea într-o mână fierul încins, cu care urma să-și facă buclișoarele, și cu cealaltă își aduna rochia de casă în jurul trupului veșted și uscățiv), plâng, cum îți spun, cariera mea ratată pentru totdeauna. Căci acuma e prea târziu, nu mai e nimic de făcut. Nu trece o zi în care să nu-mi amintesc ce-aș fi putut să ajung dacă n-aș fi fost atât de slabă și nu m-aș fi lăsat sedusă – da, dragul meu, acesta e cuvântul exact, pentru că eram o copilă neștiutoare, și Pilitski (îi spunea soțului întotdeauna pe numele de familie) m-a sedus pur și simplu, de cum m-a văzut m-a luat, ca să zic așa, pe sus! M-a invitat într-o seară, după spectacol, la restaurant, mi-a dat să beau șampanie, în sfârșit, știi cum sunt fetele naive – eram o copilă, abia dacă împlinisem șaisprezece ani. Cum era primul bărbat din viața mea, eram convinsă că în toată lumea asta nu se mai află altul ca el, în sfârșit, m-am îndrăgostit ca o proastă și am renunțat la tot, s-a dus pe apa sâmbetei cariera mea strălucită..." Cel mai greu îi era domnului ofițer Ivo Filipovac să și-l închipuie pe bătrânul profesor – care își târâia cu greu picioarele prin încăperile înțesate de herbare – în chip de seducător, de ins care a „distrus o carieră strălucită". Nu se mai putea vedea nici o urmă cât de palidă din vajnicul amorez de odinioară... Ca să-și poată păstra tenul fraged, soția profesorului

își întindea pe față o pastă obținută din gălbenuș de ou. Masca gălbuie dădea chipului ei veșted și încărcat de riduri un aer patetic. În general, avea grijă să nu apară așa în fața chiriașului ei, totuși, uneori, drumurile lor se încrucișau pe coridorul îngust care ducea la baia comună. Cu toate că știa foarte bine că bătrâna doamnă încerca, folosindu-se de gălbenușul de ou, să recupereze câte ceva din tinerețea ei de mult apusă, domnul ofițer Ivo Filipovac tresărea văzând-o cu masca aceea pe chip, mască ce dădea gurii ei, încă frumos modelată, un rictus amar și tragic, amintindu-i, printr-o foarte stranie asociație, de Corneille și de decedata Fela Weininger. Într-o după-amiază toridă de august, fosta balerină (care apăruse, cu mulți ani în urmă, pe afișele Operei Mari din Budapesta sub numele ei adevărat de Wanda Latzco) făcu în fața domnului ofițer Ivo Filipovac câțiva grațioși pași de dans – ca din întâmplare, desigur, dar și ca să-i arate că grația de odinioară, marele ei talent, nu se spulberaseră, nu dispăruseră definitiv, odată cu trecerea anilor; ceva, ceva, tot a mai rămas și s-a mai păstrat, ca să zicem așa. Doar o ușoară fandare, o grațioasă ridicare în vârful picioarelor, un gest expresiv cu mâna stângă, și balerina reînvie o clipă în trupul bătrân și uscat. „Câtă grație, doamnă", s-a bâlbâit domnul ofițer Ivo Filipovac, și s-a făcut roșu la chip, fiindu-i teamă ca nu cumva respectabila lui gazdă să-și închipuie că vrea să-și bată pur și simplu joc de ea. Fosta dansatoare a prins însă chinuitul compliment din zbor, și ca să-și impresioneze și mai puternic unicul spectator, s-a lansat într-un foarte complicat „pas de deux", ratat abia către sfârșit, când, din pricina prea marelui avânt, era să-și piardă echilibrul și să cadă în brațele fâstâcitului admirator. Din nou ofițerul a mormăit câteva cuvinte de laudă. Ar fi dat foarte mult, i-a spus el, s-o fi văzut pe scena Operei din Budapesta. Era convins c-a fost o balerină extraordinară. Ceea ce, dealtfel, se vede și-acuma, a adăugat cu jumătate de gură, fiindu-i teamă ca nu cumva cuvintele lui să pară a fi spuse în răspăr. Doamna Wanda Pilitski s-a arătat însă încântată, nici pomeneală să-l suspecteze în vreun fel. Complimentele lui o tulburaseră într-o asemenea măsură, încât iat-o alergând într-un suflet până în micul salonaș, iat-o scoțând la vedere dintr-un dulăpior, încuiat întotdeauna cu cheia, niște pantofiori minusculi, și cine știe în ce vârtej al dansului s-ar fi lansat într-adevăr, dacă n-ar fi răsunat chiar atunci vocea domnului profesor de științele naturii, Isaac Pilitski. Își chema soția la ordine: se rătăcise un foarte prețios herbar cu Floarea reginei și cu alte flori alpine culese și obținute de el cu cele mai mari sacrificii. „Vino, dragă, să-l căutăm împreună, se rugă de ea naturalistul, tu ai ochi mai buni decât mine, poate îl găsești mai ușor..."

A fost odată un domn ofițer pe care îl chema Ivo Filipovac. Avea o cameră cu chirie la bătrânul profesor Isaac Pilitski. A avut două ordonanțe: prima din ele suferea de un fel de boală a somnului. A adormit într-o bună zi pe linia ferată și nu s-a mai sculat niciodată. Cealaltă ordonanță era, în schimb, mult prea focoasă și prea iute din fire. Din care pricină, fata în casă a grefierului s-a trezit cu burta la gură. Soldatul care i-a făcut rușinea a fost foarte sever pedepsit, iar domnul ofițer Ivo Filipovac a rămas fără ordonanță. Și iat-o, în sfârșit, pe cea de-a treia ordonanță – care ne interesează mult mai mult ca primele două – bătându-i cu cea mai mare sfială la ușă și iat-o pe doamna Wanda Pilitski, fostă balerină a Operei din Budapesta și actuala soție a profesorului de naturale, Isaac Pilitski, deschizându-i ușa cu clopoțel de la intrare. Ea observă stupefiată că noul-venit – care se dă drept ordonanță – seamănă teribil de mult cu ofițerul pe care îl are în gazdă. „Am crezut că sunteți fratele mai mic al domnului ofițer", îi scăpă doamnei Wanda în timp ce-i face loc soldatului să intre. Acesta are o valiză grea de lemn pe care abia o poate duce. Doamna Wanda Pilitski, născută Latzco (numele pe care l-a purtat și ca artistă a Operei Mari din Budapesta), nu se mai poate, într-adevăr, dezmetici din uluiala de care e cuprinsă: asemănarea dintre ordonanță și ofițer i se pare de neconceput, de-a dreptul fantastică! Profesorul, în schimb, nu se arată a fi chiar atât de izbit de asemănare. „Ți se pare, dragă, spune el în timp ce-și așează ochelarii pe nas, ca să-l poată vedea mai bine pe Marcu. Te și miri câte pot să-ți treacă ție prin cap! spune, privindu-și nemulțumit nevasta. Fel de fel de ciudățenii. Am fost întotdeauna de părere că ai o imaginație prea bogată..." Wanda Pilitski nu se lasă însă cu una,

cu două, nu depune armele în fața opacității soțului ei; îi spune ordonanței să se întoarcă în profil, și-și îndeamnă bărbatul – în continuare foarte sceptic – să-l cerceteze cu atenție, și să-i spună ei numai după aceea, după ce s-a uitat bine, dacă cei doi, chiriașul ei și ordonanța, nu seamănă într-adevăr?! Domnul Pilitski se încăpățânează – deși asemănarea îi este și lui foarte clară, în privința ei nu mai are ce să spună – să rămână pe pământul ferm al evidențelor simple, nutrind, încă din tinerețe, ca om de știință, o nedezmințită repulsie față de jocurile searbede ale fanteziei. „Sunt frați fără să știe unul de celălalt!“ emite, în sfârșit, o ipoteză profesorul ieșit la pensie. Ipoteză greu de acceptat, însă (după părerea doamnei Wanda Pilitski), de vreme ce locurile unde s-au născut cei doi, ofițerul și noua sa ordonanță (unul fiind sârb din Voivodina, celălalt, român din Banat), nu sunt chiar de tot învecinate. Drumurile părinților lor n-au avut cum să se încrucișeze vreodată. Profesorul preferă atunci să susțină că nu e de fapt vorba de nici o asemănare. Asemănarea cu pricina nu există decât în mintea consoartei lui, a cărei imaginație o ia razna nu de puține ori, spre marea lui nemulțumire și enervare. „Ai citit prea multe cărți, îi explică el. Ți-ai îmbâcsit creierul cu romane de Dumas și Jókai Mór, și uite că acuma începi să bați câmpii. În viață nu se întâmplă – declară el sentențios – similitudini și minuni! Viața nu ne oferă, poți să le cauți cu lumânarea, surprize de felul ăsta! Pentru tine, însă, lumea seamănă mai degrabă cu o carte de povești! N-ai să ajungi niciodată o femeie matură și în toată firea... Vezi dacă nu are cumva vreun lănțișor la gât, spune batjocoritor profesorul. Până la urmă nu m-aș mira să descoperi că sunt frați gemeni! Are Dumas, dacă îmi amintesc exact, un roman în care e vorba de o istorioară de tipul ăsta.“ „Întoarce-te la herbarele tale și nu mă mai enerva!“ strigă fosta balerină (în sfârșit, înfuriată) la mult prea scepticul și greoiul ei soț, de dragul căruia a renunțat la cariera de mare dansatoare. Și după ce acesta părăsește, jignit și enervat în același timp, încăperea, ordonanța se trezește descusută în fel și chip de mult prea curioasa doamnă Wanda Pilitski. Așa află ea că Marcu are încă trei frați, mult mai mari decât el, care nu-l prea au la inimă; află, de asemenea, că are o mamă foarte iubitoare (îl iubește mai

mult decât pe ceilalți frați, de unde și invidia și ura acestora). Amănuntele aflate nu reușesc însă să-i ofere vreo explicație pentru atât de evidenta asemănare dintre el și ofițer.

Când Ivo Filipovac se întoarse în seara aceea de la cazinou fu cât pe-aci să se împiedice de noua sa ordonanță, care, toropită de somn, adormise pe un scaun lângă ușă. Pe coridor era întuneric, așa că nu avu cum să-l vadă. „Care ești acolo?!“ întrebă în șoaptă ofițerul, nu cumva să-și trezească gazdele. „Noua dumneavoastră ordonanță“, îi răspunse o voce care părea de asemenea a fi destul de speriată. „Aprinde lumina!“ îi ordonă domnul ofițer. Dar cum ordonanța nu găsi cu ce să aprindă lampa discuția dintre cei doi trebui să se desfășoare pe întuneric. Cerul nopții de vară era înnorat, ploaia sta gata să cadă, și prin fereastra larg deschisă – intraseră de-acuma în odaie – pătrundea mirosul suav și în același timp pătrunzător al trandafirilor din grădină. Silueta ordonanței se decupa întunecată pe pereții albi ai încăperii și ofițerul constată în treacăt că erau cam de aceeași înălțime. Ordonanța fu pusă, întâi și întâi de toate, să-i spună cum îl cheamă. Prin întuneric se auzi vocea lui, cam răstită, după cum obișnuiau cătanele să-și spună numele când se prezentau la raport, și Ivo Filipovac îi ordonă să vorbească mai încet, pentru că în casă, la ora aceea târzie, se culcase toată lumea... „Să nu-i trezim cu vorbăria noastră“, spuse domnul ofițer. Ordonanța fu obligată să-și spună numele din nou, și pe șoptite. „Crăciunescu tradus pe ungurește înseamnă Koraciony, de la Crăciun“, spuse domnul ofițer Ivo Filipovac, comentând numele de familie al flăcăului, și pentru o clipă îi apăru pe ecranul amintirii casa mătușii Roza, plină de femei, mătuși și verișoare, o amintire pe care o alungă repede, prea duioasă ca să-și aibă locul și rostul acum. „Sunt fel și fel de nume, dom ofițer“, spuse flăcăul cu toată modestia, mai mult ca să spună și el ceva, să nu tacă din gură, și vorbind prost ungurește. Apoi Ivo Filipovac nu știu ce-ar mai putea să-i spună noii sale ordonanțe, pe care, din pricina întunericului, nici nu apucase s-o vadă măcar cum arată. Stătură o vreme unul în fața celuilalt păstrând

tăcerea. Între timp afară ploaia începuse să cadă, un ropot puternic, ploaie de vară, și prin fereastra deschisă picăturile mari și reci ajungeau până la ei. „Să închid fereastra, dom ofițer?" a întrebat apoi ordonanța și, înainte de-a primi răspunsul, s-a și trezit la geam să-l închidă. „Dacă nu-i nici o lumânare în toată casa, nu avem ce face, trebuie să ne descurcăm cum putem pe întuneric, spune oftând domnul ofițer. „Să-ți arăt încăperea în care ai să dormi de-acum înainte." Amândoi se îndreaptă, după ce părăsesc odaia, spre capătul coridorului, unde se află scara care duce la cămăruța de sub acoperiș. „Vezi, nu cumva să te împiedici", îi atrage atenția domnul ofițer lui Marcu. „Nu mă împiedic, să trăiți", îi răspunde ordonanța ridicând glasul. Și din nou i se spune să vorbească în șoaptă... În ciuda asigurărilor date, ordonanța se împiedică, totuși, și se aude o bufnitură puternică. „Te-ai lovit?!" întreabă domnul ofițer Ivo Filipovac, vădit îngrijorat de soarta ordonanței sale, care se arată a fi cam neîndemânatică. Răspunsul, venind de la capătul de jos al scării, e laconic și în același timp plin de dârzenie, ca să spunem așa, neînfricat (de parcă s-ar raporta cum că misiunea a fost în sfârșit îndeplinită, dusă până la capăt, în ciuda greutăților și piedicilor de tot felul): „N-am pățit mai nimica, numa că mi-am spart capul, să trăiți", spune, așadar, cu tot eroismul de care se simțea în stare, ordonanța. Domnul ofițer întreabă din nou – nu din sadism, ci pentru că e într-adevăr îngrijorat „dacă nu cumva curge sânge", și ordonanța nu-i răspunde pe loc, ca și când ar fi fost necesar să facă o mică cercetare înainte de a da un răspuns cât de cât precis. „Curge, dar nu prea mult", spune cu toată modestia flăcăul, cu o voce rușinată, de parcă ar vrea să-și ceară iertare. În sfârșit, urcă din nou scările, cam șubrede. „Până mă însor, trece", spune ordonanța, dar gluma e stângace și pare nelalocul ei; ofițerului începe să-i fie totuși simpatică această ordonanță care știe, la nevoie, să facă haz de necaz. În odaia de sub acoperiș ropotul ploii e mult mai puternic. Plouă cu fulgere, în plină vară, și la lumina unui fulger Ivo Filipovac vede, în sfârșit, chipul ordonanței, și i se pare, fără să-și dea seama de unde anume, cunoscut. „Cazarma noastră, îi povestește Marcu, a ars săptămâna trecută, a fost un foc cum nu s-a mai văzut, ce să vă spun, n-a rămas

piatră pe piatră, s-a ales numai scrumul din ea! Și atunci am fost împărțiți pe la celelalte cazărmi, care încotro..." Din nou la lumina unui fulger ofițerul vede chipul ordonanței și i se pare mult prea cunoscut ca să nu-l fi văzut niciodată. Iar noua ordonanță tace, încurcată, nu are curajul să-i spună domnului ofițer Ivo Filipovac cât de mult seamănă – lucru confirmat și de fosta dansatoare Wanda Latzco, căsătorită Pilitski – ei amândoi. N-are curajul să-i spună că el însuși a avut prilejul să descopere la lumina fulgerelor asemănarea, ca nu cumva să-l supere pe ofițer; nu cumva să ia asemănarea respectivă drept o obrăznicie și o lipsă de respect din partea lui, o simplă cătană proastă. Ar fi dat dovada unui curaj mult prea mare. O ordonanță nu trebuie să vorbeacă prea mult și nici să le știe pe toate! „Poți de-acuma să te culci", îi ordonă ofițerul lui Marcu, iar acesta îi răspunde pe un ton pe care și-l vrea cât mai milităros cu putință: „Mă culc, să trăiți, dom ofițer. Am înțeles!..." Dar după ce a rămas singur în încăperea micuță de sub acoperiș, nu duce de îndată la îndeplinire ordinul dat. Mai rămâne un timp în picioare în mijlocul încăperii. Și teama c-o să-și supere superiorul, din pricina asemănării dintre ei doi, îl ține toată noaptea treaz.

Domnul ofițer Ivo Filipovac se dezbracă pe întuneric, se vâră în pat și rămâne o vreme așa, cu privirile în tavan și cu mâinile amândouă așezate sub cap. Adoarme destul de repede (fără să se mai gândească la noua ordonanță pe care „o știe el de undeva"), dar somnul nu i-a fost întru totul liniștit. În timpul nopții s-a trezit de mai mult ori, apoi a căzut într-un somn greu, și s-ar putea să fi avut chiar un mic coșmar. S-a răsucit în pat o vreme și a aruncat cât colo plapuma cu care era acoperit. Trupul lui subțirel, îmbrăcat într-o cămașă de noapte, s-a liniștit abia în zori, când a coborât într-un somn nebântuit de vise urâte.

A fost odată un tânăr ofițer pe care îl chema Ivo Filipovac. Cu o forfecuță își aranja în oglindă mustața roșcovană, fluierând încetișor un marș la modă, când, cu totul pe neașteptate, s-a oprit din fluierat. În spatele lui sta ordonanța cea nouă și îl urmărea cum își potrivește mustața. Domnul ofițer Ivo Filipovac a rămas cu mâna în care ținea forfecuța în aer și s-a holbat uimit la chipul ordonanței, reflectat în

aceeaşi oglindă în care se privea şi el. Asemănarea dintrei ei era mult prea evidentă pentru ca să nu-i sară în ochi. „Nu se poate", a spus vădit tulburat şi s-a întors spre ordonanţă, să vadă dacă nu cumva oglinda îl minte, fiind vorba doar de o simplă iluzie optică. Nu, oglinda nu-l înşela! Domnului ofiţer nu i-a rămas decât să caşte ochii la soldăţelul din faţa lui, care avea acelaşi nas, aceiaşi ochi şi aceeaşi gură ca el, precum şi acelaşi format al feţei, semănându-i deci nepermis de mult (cine ar putea să spună, însă, ce-i permis şi ce nu-i permis în probleme de asemănare?); o potriveală de-a dreptul neverosimilă (iar noi am putea să ne întrebăm, împreună cu stupefiatul şi înmărmuritul ofiţer, care sunt, la urma urmei, limitele verosimilităţii!), de parcă natura ar fi vrut, dinadins, să facă o glumă de tot hazul. Pentru că de o glumă era în primul rând vorba! Pe neaşteptate – şi spre marea uimire a ordonanţei care continua să se bălăngăne de pe un picior pe clălalt – Ivo Filipovac a început să râdă; în fundul sufletului său aştepta de multă vreme să i se întâmple un lucru ieşit din comun. Considera viaţa un fel de miracol neîntrerupt; caracterul ei feeric îl fascina. Şi uite că viaţa – îşi spune el cu bucurie – a născocit o situaţie uluitoare şi în acelaşi timp de tot hazul: i-a aruncat în braţe (ca să zicem aşa) un fel de frăţior (pentru că numai fraţii, şi mai ales fraţii gemeni, pot fi atât de asemănători). Iată că un străin, un necunoscut venit de cine ştie unde, îi seamănă atât de mult, de parcă ar fi ieşit amândoi din acelaşi pântece, de parcă ar fi avut, amândoi, aceeaşi mamă! (Or el pe mama lui nu ajunsese s-o cunoască, nu-i văzuse niciodată chipul, murise chiar la naşterea lui!) Să vezi şi să nu crezi, să spui că toate-s simple născociri şi că nimic nu-i adevărat, să strigi în gura mare că *nu se poate*. Şi uite că de putut s-a putut: un flăcău, cu chipul aidoma cu al său, se află în faţa lui şi-i pândeşte fiecare gest, doritor să vadă ce-o să zică domnul ofiţer de toată tărăşenia asta. Deocamdată, domnul ofiţer Ivo Filipovac nu vrea însă să-şi bată prea mult capul (las' că dacă te gândeşti prea mult la o asemenea potriveală rişti să ţi-l pierzi chiar de tot!), deocamdată vrea doar să vadă dacă *cele două piese* (el şi ordonanţa lui) au ieşit chiar identice, adică îşi propune să facă unele măsurători. El îşi pune ordonanţa să se sprijine de zid, cu amândouă

călcâiele apropiate, cu capul lipit de perete şi cu bărbia ridicată, apoi ia o riglă de pe masă şi, după ce stabileşte înălţimea exactă a flăcăului, face un mic semn cu creionul. Se aşează el în locul ordonanţei şi se măsoară singur, folosindu-se de aceeaşi riglă... În urma măsurătorii, se poate constata că domnul ofiţer Ivo Filipovac e mai înalt decât ordonanţa sa cu vreo trei centimetri. Dar cum şi la ani e mai mare cu vreo trei-patru, timpul nu-i încă pierdut, ordonanţa poată să mai crească, şi la vârsta respectivă să aibă aceeaşi înălţime ca el. În timp ce domnul ofiţer îl măsoară obligându-l să stea lipit de perete, ordonanţa încearcă din nou să se dezvinovăţească, să spună că nu are nici o vină, fără să precizeze la ce fel de vină se referă. Cu toate că e un ins tăcut, ar continua probabil să vorbească, cuprins de o cu totul de neînţeles dorinţă de a se justifica, dacă domnul ofiţer nu i-ar închide gura cu palma, obligându-l în felul ăsta să tacă. „Nu te învinovăţeşte nimeni, aşa că fă bine, te rog, şi taci din gură! Amândoi suntem, de fapt, i-a explicat, după ce a terminat cu măsurătorile, un fel de «curiozităţi ale naturii». Am putea foarte bine să apărem împreună într-un număr special la circ, cu toate că n-am fi, probabil, de un prea mare efect. Nu faptul că semănăm e uluitor – există atâţia fraţi care seamănă foarte bine între ei, iar despre faţii gemeni să nu mai vorbim, pot semăna ca două picături de apă, să nu-i poţi deosebi unul de celălalt, uluitor e că semănăm fără să fim fraţi şi fără să fie vreun grad de rudenie între noi..."

Ivo Filipovac şi-a lăsat ordonanţa să-i spele ferestrele şi să-i facă cizmele, să-i deretice prin odaie, apoi (pentru că îi plăcea să se joace, după cum bine ştim) l-a pus să se îmbrace cu uniforma lui de ofiţer. Era curios să vadă dacă semănau până într-atât încât unul să poată fi luat drept celălalt, fără să se observe deosebirea. Semănau, fără îndoială că semănau, iar dacă ar fi purtat şi mustaţă ordonanţa ar fi putut cu uşurinţă să se dea drept superiorul său, domnul ofiţer Ivo Filipovac. Suntem totuşi convinşi că deosebirea ar fi ieşit de îndată la iveală. Ar fi fost destul ca ordonanţa să deschidă gura să vorbească, ca să se vadă că nu sunt una şi aceeaşi persoană. Un băiat de la ţară, care, pe deasupra,nici nu ştia prea multe cuvinte ungureşti, iar sârba, limba maternă a domnului ofiţer, n-o vorbea defel, nu putea cu

uşurinţă să fie confundat cu un ofiţer, oricât de mult ar fi semănat unul cu altul. Totuşi îţi era mai mare dragul să te uiţi în oglindă (aşa cum se uitau ei acuma, ofiţerul amuzat iar soldatul ruşinat şi încurcat foarte) şi să-ţi vezi chipul în dublu exemplar, chiar dacă unul din exemplare nu avea mustaţă, purta o uniformă de simplu soldat şi părea şi un pic mai tinerel decât celălalt. Nu puteai, deci, să nu te miri şi să nu te întrebi cam ce anume vrea să însemne toată istoria asta? Să fie totul o simplă întâmplare, un capriciu al naturii – se întreba ofiţerul, pentru că celălalt dublul său, era doar stânjenit şi nu-şi pounea asemenea întrebări – sau toate aveau un înţeles mai adânc, băteau ceva mai departe, cum se spune; doar că unde anume băteau şi care era înţelesul acela, el, Ivo Filipovac, era, deocamdată, incapabil să priceapă... În ciuda asemănării, ordonanţa continua să rămână pentru ofiţerul nostru un necunoscut, un ins care apăruse cine ştie de unde şi despre care el nu ştia mai nimica. Se apucă, aşadar, să-l descoase, voia să ştie cât mai multe despre el. Doar că soldăţelul, în faţa unei asemenea avalanşe de întrebări, se cam pierdu cu firea, se bâlbâi şi se fâstâci în asemenea hal încât Ivo Filipovac nu reuşi să afle mai nimic. Un necunoscut rămâne un necunoscut, chiar dacă îţi seamănă la chip nepermis de mult, ca să zicem aşa, şi Ivo Filipovac ajunse să se întrebe dacă nu cumva în toată asemănarea asta senzaţională – cine a mai văzut şi a mai auzit aşa ceva, să semeni perfect cu un om şi între tine şi el să nu existe nici un fel de legătură de sânge, nici măcar aşa, mai de departe – se ascunde un anumit lucru care lui îi scapă, deocamdată, un fel de momeală sau mai degrabă o glumă nu întru totul nevinovată a naturii – care se preface că-ţi dăruieşte un frăţior, iar acesta se dovedeşte a fi în cele din urmă un străin cu care tu nu ai nimic, nici în clin nici în mânecă – anume ca să-ţi arate încă o dată, cu toate că a avut prilejul să-ţi demonstreze acelaşi lucru şi în alte dăţi (să ne amintim doar iubirile neîmpărtăşite ale ofiţerului nostru!) cât de singuri şi *nepereche* suntem de fapt, cu toate înşelătoriile şi capcanele ce ni se pregătesc uneori! Aşa gândea eroul nostru, privindu-şi „perechea“ în oglindă: un ins asemeni lui şi totuşi un străin, mult mai departe de el decât oricare altă planetă din univers. Nu, el, Ivo, îşi refuză să înţeleagă şi să priceapă acest joc!

Ofiţerul îşi surprindea uneori ordonanţa stând cu o cizmă în mână şi cu peria de lustruit în cealaltă şi uitându-se pe geam la fulgii mari de zăpadă care cădeau dincolo de fereastră, de unde deduse că „dublura“ sa are ceea ce se cheamă o fire visătoare. Uite ce mult semănăm – îşi spunea ofiţerul fără să-şi dea prea bine seama de ridicolul unei asemenea constatări – şi mie îmi place să mă uit pe fereastră când ninge afară. Apoi i se făcea ruşine de naivitatea gândului său. Tulburat, Marcu, văzându-se urmărit cu atâta insistenţă, se apuca să frece cizmele mai avan şi după ce le termina de lustruit părăsea încăperea. Ivo Filipovac îl chema înapoi şi-l întreba dacă mai are şi alţi fraţi şi dacă fraţii pe care îi are seamănă cu el. „Măcar atât, îi spuse, cât semănăm noi doi unul cu altul...“ Când află că Marcu mai are trei fraţi care nu-i semănau – de parcă n-am fi fraţi, îi spuse el – şi care, pe deasupra nici nu-l prea iubeau, se arătă foarte mirat. „Dar bine, eu am fost singur la părinţi, n-am avut nici un frate“, îi spuse el ordonanţei, de parcă ar fi trebuit şi în privinţa asta să fie asemănători.

Asemănarea aceasta neverosimilă şi căreia cu greu i s-ar fi putut găsi o explicaţie logică sau, hai să zicem, „ştiinţifică“ nu-l obsedă pe Ivo Filipovac decât o săptămână sau două; apoi el se obişnui ca prin odaie să-i trebăluiască – făcând curăţenie sau având grijă ca uniformele să-i arate întotdeauna ca scoase din cutie – noua sa ordonanţă, copie aproape fidelă a propriei sale persoane. I se întâmpla, e adevărat, ca uneori să tresară, mai ales atunci când ordonanţa îi ieşea brusc în faţă; se dădea un pas înapoi, de parcă s-ar fi aflat în faţa unei oglinzi pe care n-ar fi vrut pentru nimic în lume s-o spargă. O reacţie asemănătoare avea şi ordonanţa şi era de tot hazul să-i vezi cum tresar încurcaţi ori de câte ori li se întâmpla ca, fără să fie preveniţi în prealabil, să dea unul peste celălalt... Aşa că o vreme Ivo Filipovac îşi bătu capul în căutarea unor „explicaţii“ cât de cât verosimile, dar cum întâmplările ieşite din comun îi făcea o deosebită plăcere, se obişnui cu prezenţa neobişnuită a ordonanţei şi am putea spune că uită aproape de ea...

A fost odată un ofiţer pe care îl chema Ivo Filipovac, căruia i s-a întâmplat să se îndrăgostească – la vârsta de douăzeci şi doi de ani –

de o tânără trapezistă, pe numele ei Anny Scheindler. Fata putea fi văzută, seară de seară, într-un număr cu totul special al circului „Severini" împreună cu fratele ei Lutz Scheindler. Erau amândoi foarte tineri, Anny Scheindler abia împlinise frumoasa vârstă de şaisprezece ani, Lutz era mai mare ca ea cu un an, iar numărul lor, anunţat cu litere de-o şchioapă pe afişele viu colorate ale circului, era aproximativ nou; drept care prezentatorul putea să anunţe în pâlnia megafonului cum că faimosul cuplu al fraţilor Scheindler, care a repurtat mari succese pretutindeni, este „pentru prima dată prezent în oraşul dumneavoastră", prezentând numere de acrobaţie cu totul speciale; adevărate performanţe ale tinerei şi fermecătoarei perechi, frate şi soră. Lumina se stingea, se auzea răpăitul tobelor, apoi, acolo sus, într-un con de lumină, apărea drăgălaşa Anny într-o rochiţă strălucitoare, cu un zâmbet lipit pe chipul ei speriat... Numărul lor era într-adevăr nou – şi fata nu reuşise să-şi câştige încă acea dezinvoltură şi nonşalanţă care vine cu timpul.

Domnul ofiţer Ivo Filipovac are un loc în primul rând, lângă loja orchestrei. Îşi ţine respiraţia, bineînţeles, pentru că numărul la trapez al celor doi tineri este foarte dificil. Care sunt sentimentele domnului ofiţer Ivo Filipovac în timp ce urmăreşte evoluţia tinerei trapeziste atât de expusă pericolului; s-a îndrăgostit el din primul moment (aşa cum i s-a întîmplat cu Fela Weiringer) de Anny Scheindler? Nu, nu putem susţine acest lucru decât cu riscul de a nu respecta adevărul! Urmărind-o cum zboară pe deasupra capului lui pe tânăra fată, ofiţerul n-a simţit, la început, decât teamă, teama ca nu cumva fata să facă un gest greşit, cea mai mică neatenţie putând să-i periclitеze viaţa. Datorită acestor temeri de spectator impresionat şi impresionabil, Ivo Filipovac şi-a dat seama că viaţa fetei capătă o importanţă deosebită pentru el. S-a dus s-o vadă a doua şi a treia oară, dar nici după cel de al treilea spectacol nu putem spune cu toată convingerea că Ivo Filipovac ar fi simţit altceva decât o mare grijă – Dumnezeule, nu cumva să cadă de acolo de sus! – faţă de tânăra trepezistă. Atât de fragilă, de lipsită de apărare – să nu o atingi cu o floare! – era cât se poate de firesc să tremuri şi să-ţi fie frică pentru ea, să doreşti să-i sari în ajutor de îndată ce ar fi fost

nevoie! Desigur că avea cine s-o apere, braţele fratelui mai mare o ţineau cu nădejde, totuşi, îşi spunea Ivo Filipovac, pericolul nu era întru totul înlăturat. Aşa că era bine ca încă cineva să vegheze, de acolo de jos, din sală, asupra vieţii tinerei şi gingaşei făpturi... Ivo Filipovac nu se întreba, nici nu i-ar fi trecut prin cap să se întrebe, în ce măsură paza lui, pentru că de un fel de pază era vorba, poate avea o valoare. El nutrea convingerea că atâta timp cât este el de faţă nu i se putea întâmpla fetei nimic rău. Din ce pricină nu prea ştia, dar aşa simţea el şi îi era de-ajuns... Dar nici vorbă să fie *deja* îndrăgostit, nici pomeneală de aşa ceva! Bineînţeles că tremura din tot sufletul când o vedea plonjând prin aer, prinsă, abia în ultimul moment, de fratele ei, dar de aici până a se îndrăgosti era o cale lungă! Şi nici nu te poţi îndrăgosti, ar fi adăugat Ivo Filipovac cu toată convingerea, de o persoană a cărei viaţă atârnă în fiecare clipă de un fir de pai! În dragoste, ar fi adăugat el, ai nevoie de un dram de siguranţă, nu poţi iubi pe cineva care se află cu jumătate din fiinţa ei în lumea asta, iar cu o altă jumătate pe cealaltă lume... Ivo Filipovac, tânărul şi nepriceputul într-ale dragostei ofiţer, nu-şi dădea seama cât de legate erau toate de permanenta expunere în faţa morţii a tinerei fete. Căci dacă un anumit sentiment a încolţit în sufletul ofiţerului, el s-a născut, de fapt, din dorinţa, chiar dacă ea nu era întru totul conştientă, de a apăra o asemenea viaţă, atât de fragilă, de expusă, cum s-a exprimat chiar el în repetate rânduri. Aşa că înainte de a se lăsa prins în mrejele iubirii, Ivo Filipovac ar fi vrut să pună mâna pe bici şi să alunge moartea care sta la pândă în preajma copilei, cu rânjetul ei batjocoritor. S-o facă să dispară pentru totdeauna!

Să facem acum o scurtă relatare a întâlnirii dintre Ivo Filipovac şi fraţii Scheindler, întâlnire care are loc în cofetăria lui Oscar Catona. Lutz Scheindler se uită în tavan, plictisit, aşteptând ca Anny să-şi termine prăjitura. O prăjitură cu multă frişcă, semănând cu turnuleţul unui castel din poveşti, cu sirop de zmeură şi cu ciocolată, din care ea ia doar câte puţin (cu vârful unei linguriţe de argint) aşa cum fac fetiţele, de teamă să nu cumva prăjitura să se termine prea repede. El urmăreşte cu atenţie mica scenă care se desfăşoară în faţa lui. Primul care vorbeşte e fratele mai mare. Are o voce groasă şi răguşită,

în contrast cu chipul său copilăros. I se adresează sorei lui mai mici doar cu un an ca el, cum ar vorbi un tată sever cu o fiică răsfățată. „Aștept de o veșnicie – spune el, uitându-se la ceasul de pe perete, care tocmai bate jumătatea de oră, un sunet muzical și prelung, al cărui ecou se stinge cu greu – ca tu să-ți termini prăjitura. Hai, Anny, nu mă mai chinui atât! Îmi pierd răbdarea. Te rog să fii rezonabilă", spune el și se foiește pe scaun. Sub maieul mulat pe corp, mușchii îi freamătă; își trece amândouă palmele de-a lungul lor, ca și când ar vrea să și-i liniștească. Își simte trupul sub palmele bătătorite și se bucură. Starea asta de automulțumire îl determină să fie ceva mai îngăduitor cu fata. „Bine, nu te mai grăbesc, dacă ție îți place atât de mult prăjitura, te las s-o savurezi în liniște. Nu sunt eu fratele tău care te iubește și-ți îndeplinește toate capriciile?" întreabă el și privirea lui de animal tânăr se îmblânzește brusc; ochii i se umezesc oleacă, iar trupul, întins ca o coardă, plin de vigoare, pare a i se moleși; mușchii i se destind într-un dulce repaus. Se poate vedea foarte bine cât de mult își iubește tânărul circar sora. Se apleacă spre ea, și gura lui frumos conturată, cu puful mătăsos de deasupra ei, se pregătește parcă pentru sărut; ea îi pune însă degetele micuțe și trandafirii pe buze și îl împinge cu palma, apoi izbucnește într-un râs vesel și jucăuș, dar care sună și ușor stânjenit, ca și când gestul fratelui i s-ar părea deplasat și nelalocul lui. „Tu mă grăbești și în același timp tot tu nu-mi dai pace să-mi mănânc în liniște prăjitura", încearcă ea să-și justifice modul cam brutal în care a respins sărutul lui de frate iubitor și foarte tandru. „Mai bine (domnul ofițer Ivo Filipovac asistă în continuare, cuprins de o foarte stranie tulburare, pe care nu putea să și-o justifice și nici să și-o înțeleagă, la întreaga scenă) ți-ai mânca prăjitura, spune apoi Anny Scheindler, arătând spre prăjitura rămasă neatinsă din farfuria fratelui ei. „Nimeni nu-ți cere s-o mănânci toată, dar, oricum, s-o guști tot ai fi putut!" „E bună?" întreabă fratele cu toată seriozitatea. Numai sora lui, mare amatoare de dulciuri, poate să-și dea o părere într-adevăr competentă asupra prăjiturii. „Gustă din a mea dacă vrei", îi spune Anny Scheindler, și din nou fratele se apleacă peste masă, așa cum se aplecase doar cu câteva minute înainte pentru sărut, gestul e aproape

identic; cu toată grația și zâmbind drăgălaș, ea îi dă să guste din prăjitura ei. „Minunată", spune el încercând să pară entuziasmat. Se vede însă de la o poștă că prăjitura nu i-a făcut nici o impresie. „Dacă n-o mănânci, mi-o dai mie?" întreabă Anny Scheindler, continuând să se răsfețe. Își scoate limba trandafirie și-și linge lingurița, întorcându-o pe toate părțile. „Parcă n-ai ști și tu că prăjiturile îngrașă", spune fratele oftând, plictisit de-acuma de-atâta răsfăț, apoi izbucnește în râs, surprinzând privirea ei dezamăgită. „Dumnezeule, cât poți să fii de lacomă!" se miră el și, fulgerător, înainte ca ea să poată reacționa în vreun fel, se apleacă peste masă și-o sărută în sfârșit pe frunte. Apoi fratele aruncă o privire stânjenită spre cei ce se află în cofetărie și-l descoperă pe domnul ofițer Ivo Filipovac. Curiozitatea acestuia i se pare deplasată tânărului trapezist; se mută pe un alt scaun, stă acuma cu spatele la ofițer, ascunzându-și sora de privirile mult prea indiscrete, după părerea lui, ale acestui gură-cască. O categorie foarte nesuferită, ofițerii, de multă vreme le poartă pică; uite-l și pe ăsta cum se holbează la ei, își spune și, îmbujorându-se pe neașteptate, începe să se joace plictisit cu inelul de pe deget: când și-l scoate, când și-l pune la loc.

În timp ce perechea trece pe lângă el (de fapt fata – care nu i-a aruncat nici măcar o singură privire – nici nu știe încă de existența lui, Ivo Filipovac ajunge la concluzia că cei doi, frate și soră, îl interesează mai mult decât ar fi fost firesc. Și, la urma urmei, nu amândoi îl interesează în aceeași măsură, de vreme ce *pe ea o iubește*, își spune domnul ofițer Ivo Filipovac. Și rămâne cu gura căscată. Propria lui afirmație, cum că o iubește pe tânăra trapezistă Anny Scheindler, îl ia pe nepregătite. Reacționează în așa fel, de parcă a aflat de la altcineva de dragostea asta a lui! Nu-i vine să-și creadă urechilor! „Cum s-o iubesc? își spune revoltându-se pe acea presupusă terță persoană care îndrăznește să facă o asemenea scandaloasă afirmație – nu-ți dai seama, i se adresează el, că e încă o copilă, o fetiță aproape?! Pare chiar mai mică decât cei șaisprezece ani pe care îi are! Nu i-a venit încă vremea de iubit; oho, mai are ea mult până să știe ce-i dragostea! își spune Ivo Filipovac, încercând să scape de nesăbuitul gând că s-ar fi îndrăgostit. E puțin rămasă în

urmă, își mai spune, vrând s-o ponegrească pe fată (în mod ipoc:,i însă și nesincer, de fapt necrezând o iotă din tot ceea ce își spun – nu face, cum fac unele femei, din capriciu și răsfăț, pe fetițele mic vorbind din vârful buzelor sau graseind ușor, ea este într-adev: încă o copiliță!" Își amintește o întâmplare de demult – era pe vremea aceea elev de liceu, și în orașul lor sosise o trupă de teatru ca să joace celebra tragedie a lui Shakespeare, *Romeo și Julieta*. Interpreta Julietei era foarte tânără, sau, în tot cazul, văzută din sală, lăsa o asemenea impresie. Și când Romeo s-a aplecat s-o sărute, punându-i o mână mare și păroasă pe sâni (intepretul fiind un bărbat în puterea vârstei), bătrâna lor profesoară de latină și greacă, o femeie miloasă din fire, foarte bună la suflet, n-a putut să îndure un asemenea, după părerea ei, scrilegiu. Încet, dar nu chiar atât de încet încât să nu fie auzită de cei din jur, ea l-a apostrofat pe posesivul și bătrânul Romeo: „Las-o, dragă, că-i mică", a șoptit ea, și chiar dacă cei de primprejur au început să chicotească și să-și da coate, în străfundurile sufletului lor simțeau și ei același lucru: erau cuprinși de același sentiment de milă în fața acelei Juliete-copil, căruia un bărbat îi strivește sânii cu o mână și cu cealaltă mână o saltă ușor ca să ajungă până la buzele lui!

„Las-o dragă, că-i mică", își spuse, așadar, la rândul său, domnul ofițer Ivo Filipovac, și primul sentiment de care a fost cuprins, descoperindu-și într-un mod atât de brusc și neașteptat dragostea, a fost unul de rușine. „Să nu afle cumva cineva", își zicea, și se simțea la fel ca atunci când se îndrăgostise (prima lui iubire) de soția prietenului său, ofițerul genist. În același timp era puțin alt fel, pentru că de data asta nu mai era vorba de o iubire „fără speranță", de o dragoste pe care s-o considere – încă din clipa când i s-a născut în suflet – sortită eșecului și neîmplinirii. Nu mai era vorba de o iubire împotriva căreia, din motive raționale, trebuia cu orice preț să lupte. Cu toate că era la mijloc o copilă și cu toate că-și spunea – cu toată duioșia de care se simțea în stare – că e încă mică, lui Ivo Filipovac nu i-a mai trecut prin cap că trebuie să renunțe la dragostea lui. Mai era, desigur, puțin de așteptat, dar să nu uităm că fetele cresc peste noapte, să nu uităm – își spunea ofițerul plin de speranță și jucându-se

cu ceașca goală de cafea, acolo, în cofetărie, după plecarea celor doi – că fratele ei e mai mare doar cu un an și arată, deja, ca un bărbat în toată firea! Alungă însă repede imaginea fratelui (îi apăru brusc înaintea ochilor în tricoul lui decolorat de marină, aplecându-se spre sora lui ca s-o sărute, sau întinzându-se doar după o bucată de prăjitură, ceea ce nici nu mai conta, de vreme ce era vorba de aceeași mișcare a trupului), încercă, mai bine zis, să-l alunge, fără să reușească însă; pe ecranul minții, vrând, nevrând, continuau să apară amândoi. Rama închipuitului tablou din care îi zâmbea fata ar fi trebuit s-o păstreze doar pe ea singură, pe Anny Scheindler, izolând-o de tot ceea ce i se afla în jur, chiar de fratele ei, de care era atât de legată. Îi văzuse de mai multe ori (își va face în curând obiceiul să-i vadă seară de seară), în celebrul lor număr la trapez, și până să descopere că era îndrăgostit de trapezistă trăise cu impresia că personalitatea fiecăruia avea nevoie de a celuilalt, ca să fie scoasă mai bine în evidență. Frumusețea ei suavă și delicată se reliefa cu mai mare pregnanță, parcă, de îndată ce în preajma ei se afla tânărul zvelt și viguros, cu mușchii jucându-i sub pielea bronzată... Se completau reciproc, nu puteau unul fără altul. „Sunt chiar atât de legați între ei?!" se întreba Ivo Filipovac, cuprins de o enervare pe care nici el nu putea să și-o explice bine. Era ca și când s-ar fi aflat în fața unei fotografii și ar fi încercat să decupeze cu o foarfecă doar chipul fetei, despărțindu-l de celălalt chip. Nu era însă ușor: în astfel de fotografii perechile se țin de obicei de braț sau se cuprind afectuos de după umeri; prezența celei de-a doua persoane nu poate fi întru totul exclusă. Dacă încerci să tai fotografia în două, poate să rămână în partea pe care vrei s-o reții (cu persoana care te interesează) – fie o mână, fie o bucată din umărul celui exclus, repudiat cu bună știință. Iată de ce nici îndrăgostitului nostru nu-i reușea întru totul decuparea imaginară pe care voia s-o facă.

Într-o zi se întâlni cu Lutz Scheindler pe stradă. Era de data asta singur, neînsoțit de fermecătoarea lui soră. Cum Ivo Filipovac nu și-i putea închipui decât în doi, avu senzația stranie că tânărului acrobat, așa cum mergea de unul singur cu mâinile în buzunar pe străduța îngustă și întunecată, îi lipsește ceva: părea incomplet, de

parcă ar fi fost infirm. Tânărul își cumpără niște castane de la o bătrână care le vindea – stând chircită, cu un grătar cu jăratec în față – la colțul străzii. Castanele erau fierbinți, îi frigeau degetele, le tot muta dintr-o palmă în cealaltă... Cum se porni tocmai atunci un neașteptat ropot de ploaie, se adăpostiră sub aceeași streașină. Stăteau foarte aproape unul de altul, fără ca băiatul de la circ să-i acorde vreo atenție. Observă – privindu-l de data asta de aproape – că atât el cât și sora lui aveau același format al gurii, o gură mare și senzuală, cu buza de sus foarte groasă; simțea cum dragostea lui pentru tânăra trapezistă creștea, devenea aproape de nesuportat, în timp ce se uita, pierdut, la gura fratelui ei. Era însă conștient de faptul că nu poți iubi o persoană uitându-te la o alta, așa că își mută privirea. Când ploaia se opri, trapezistul părăsi locul unde se adăpostiseră și-și continuă hoinăreala prin oraș, însoțit fiind, la o oarecare distanță, de Ivo Filipovac. Băiatul de la circ își dădu repede seama că e urmărit. La un moment dat se opri, se întoarse spre urmăritor, și-l privi mirat.

A fost odată, de mult, un ofițer pe care îl chema Ivo Filipovac, care s-a îndrăgostit de o fată de la circ, o ființă gingașă și cu un chip frumos, pe numele ei Anny Scheindler, în vârstă de șaisprezece ani. Anny habar nu avea că ofițerul o iubește; era dealtfel prea mică să se gândească la dragoste; deocamdată toate gândurile ei se concentrau spre numărul la trapez, pe care îl repeta zilnic, timp de patru-cinci ore, cu fratele ei mai mare. Lutz Scheindler era foarte sever cu ea, ori de câte ori Anny greșea, se apuca s-o certe. Anny izbucnea în plâns; se așeza în genunchi în arena circului, își înfigea mâinile în talajul aspru, își apleca fruntea și-și lăsa, dinadins, părul să-i acopere fața – părul ei blond de culoarea grâului copt – și văzând-o atât de nefericită, fratelui i se făcea, în sfârșit, milă: îi prindea capul între palmele lui mari („Hai, surioară, îi spunea el, destul cu bâzâitul, trebuie s-o luăm de la început") și-o ridica în sus, ținând-o de cap, ca pe un copil mic. Și ea îl asculta, își revenea repede; își prindea părul cu o panglică, să stea strâns, să n-o încurce în timpul exercițiului, și era din nou gata să se apuce de lucru. Avea o extraordinară încredere în fratele ei. Sentimentul de dependență

totală care se crea în timpul exercițiului – era în mâinile lui și făcea cu ea ceea ce voia el – o determina să se simtă fericită. Se afla în siguranță. Nimic rău nu putea să i se întâmple. Exercițiile o oboseau, pentru că era o ființă destul de fragilă. Seara, după spectacol, abia dacă reușea să se mai țină pe picioare, dar nu se plângea niciodată. „Sora mea cea bună și curajoasă", îi spunea Lutz Scheindler și-i mângâia obrazul palid, când, la sfârșitul numărului, se întorceau, răspătiți de un ropot de aplauze, în umbra răcoroasă și urât mirositoare – manejul era aproape – a culiselor.

...A fost odată un tânăr ofițer, Ivo Filipovac, care, însă, nu prea aducea a ofițer, chiar dacă uniforma i se potrivea de minune, cădea ca turnată pe trupul lui subțirel. Purta, după moda timpului, o mustață roșcovană răsucită în sus, cizmele, lustruite de noua sa ordonanță (cu care semăna într-un mod de-a dreptul uluitor) luceau de-ți luau ochii, dar inima din pieptul lui Ivo Filipovac era o inimă romantică (știm că în secret scria poezii, dar n-am avut prilejul de a i le citi vreodată). Așa că o iubea pe Anny Scheindler cu acea iubire înflăcărată cu care poeții și-au iubit întotdeauna muzele inspiratoare. Venea seară de seară la spectacol. Ocupa același loc, aproape de fosa orchestrei. Trapezista habar nu avea de existența lui. Nu bănuia cât de mult e iubită. (Epoca era încă „romantică", și astfel de iubiri pătimașe și fără speranță, chiar dacă nu le întâlneai la tot pasul, erau totuși posibile...) Numărul la trapez al fraților Scheindler se afla cam la mijlocul spectacolului, înainte de pauză... Ivo Filipovac asculta, seară de seară, aceleași glume naive ale clovnului Toto. Vocea pițigăiată și stridentă a acestuia îl călca pe nervi... Nerușinarea cu care își etala decrepitudinea fizică îl îngrețoșa. Nici femeie și nici bărbat, Toto acceptase de bunăvoie să fie o ființă fără sex, un avorton care făcea publicul să râdă cu glumele lui dubioase. Ivo Filipovac trăia într-o epocă în care nu apăruseră încă nici filmele lui Charles Chaplin și nici romanele sau piesele lui Beckett, ca să ajungă să vadă ce se poate scoate dintr-o glumă de clovn. Lui i se păreau a fi de foarte prost gust toate aceste mici scenete pe care Toto le juca fie singur, fie ajutat de unul din băieții, buni la toate, care se aflau în

permanență în arenă și dădeau o mână de ajutor ori de câte ori era nevoie de ei. Că personajul are, cât de cât, poezia lui nu băgase de seamă... Cel mai mult îl plictiseau însă numerele de prestidigitație. Soții Monaco făceau să apară și să dispară tot felul de obiecte, dar Ivo Filipovac pleca de la început de la ideea că totul nu era decât o contrafacere, o păcăleală, și se enerva văzând cum publicul se lăsa de bunăvoie dus de nas. Numărul respectiv se prelungea nepermis de mult, domnul Monaco (ce nume, Dumnezeule, își spunea Ivo Filipovac) își flutura cu multă dezinvoltură cele două cozi negre ale fracului, semănând fie cu un motan enorm, fie cu un diavol, așa cum apare el în operetele lui Offenbach (pe care Ivo Filipovac le gusta, pentru că, să nu uităm, tânărul ofițer era și el un erou al timpului său). Doamna Monaco, în schimb, era mult mai puțin sprintenă decât soțul ei, dacă nu cumva dinadins prefera să apară în fața publicului într-o ipostază gravă și solemnă. Nici nu i-ar fi stat bine să alerge la fel ca zglobiul ei bărbat; dacă ar fi avut intenția s-o facă, i-ar fi fost, probabil, destul de greu să-și miște atât de repejor cele două picioare, care, în rochia neagră de catifea, mulată pe corp, semănau cu două colonade. Soția prestidigitatorului era cu un cap mai mare decât el, cu un bust uriaș și cu un păr roșu – natural sau vopsit – strâns într-un coc enorm (în genul celor ce vor face senzație prin anii șaizeci ai aceluiașli veac, care, după cum bine știm, abia se născuse). Ea arbora în permanență un zâmbet (zâmbetul, de asemenea, îl enerva pe Ivo Filipovac) ușor uimit, de parcă nu i-ar fi venit nici ei să creadă că soțul ei e în stare de asemenea năzdrăvenii, ca și când atunci ar fi văzut pentru prima dată un iepure ieșind dintr-o pălărie sau un cozonac rumen scos dintr-un joben în care s-au spart ouă; în același timp zâmbetul ei părea tandru, participativ: era, totuși, colaboratoarea acelui ins fenomenal, în stare de lucruri de-a dreptul incredibile. Ea stabilea legătura între el și public; prin persoana ei, bună conducătoare de entuziasm, treceau toate semnele de exclamație ale acestuia din urmă. Bărbatul era mult prea preocupat de ceea ce face, concentrat la maximum, ca să mai aibă vreme să se preocupe de cei ce-l urmăreau cu gura căscată. Or publicul, atât de nerăbdător să vadă minunile ce ies din pălăria sau din jobenul său, trebuia, totuși,

ținut în mână, condus, îndrumat sau măcar luat cât de cât în seamă; femeii cu părul roșu și cu coapsele ca niște coloane antice îi revenea misiunea, nici pe departe de neglijat, de a se ocupa de toate acestea... Când publicul își exprima entuziasmul aplaudând, sau foindu-se doar ceva mai mult decât de obicei, ea îi zâmbea, încurajându-l (da, bărbatul ei merită, și ea e de aceeeași părere, entuziasmul pe care ei țin să i-l arate) și în același timp, printr-un mimetism aproape perfect, ea însăși devenea „o voce din public"; pe chipul ei fără vârstă se putea citi uimirea ce se zărea în ochii oricărui alt spectator. Era la fel ca toți ceilalți, o admiratoare anonimă și modestă, așa ai fi zis, dacă n-ar fi fost și acel zâmbet amuzat și concesiv despre care am mai vorbit, zâmbetul prezent pe buzele și în privirea oricărei soții atunci când își vede soțul făcând vreo năzdrăvănie, vreo șotie, ceva, așa, mai deosebit, ieșit din comun... Dialogul dintre cei doi se realiza numai din priviri, și dacă femeii i se întâmpla cumva să greșească, întinzându-i o baghetă de ebonită, în locul unui cerculeț strălucitor de metal, el ridica nemulțumit din sprâncenele lui stufoase de Mefisto și ea se corecta pe loc, fără să renunțe însă la zâmbet. Dealtfel, trebuia să-și păstreze un anumit aer de diletantă, de ființă nepricepută, ba, uneori, și cam distrată, cineva care rămâne în afara acelor taine pe care numai el, marele artist, unic în lume, le cunoaște și are acces la ele... Dresura de animale nu putea să lipsească dintr-un spectacol de circ, și abia la apariția lor Ivo Filipovac se mai înviora un pic, manifstând un oarecare interes. Animalele mari și fioroase de junglă – tigri, lei, leoparzi – îl umpleau însă de spăaimă. Nu-i era atât frică pentru el (nu cumva animalul, înfuriat, să părăsească adică arena – unde face tot felul de giumbușlucuri – și să se năpustească asupra lor, a spectatorilor, victime sigure și nevinovate); nu, Ivo Filipovac se gândea, în primul rând, la îmblânzitor. Când acesta își vâra capul în gura larg deschisă a unui tigru, ai cărui colți fioroși îi atingeau gâtul subțirel, ofițerul simțea în stomac o durere de o extraordinară violență, și îi venea să vomite. Dresura de șerpi era atât de oribilă, încât nu era în stare să se uite. Își lăsa privirea în pământ și nu și-o ridica decât în clipa când ropotul de aplauze de la sfârșitul numărului înceta. În schimb, chipul i se lumina – și se foia pe banca tare de

lemn, jucându-se cu nasturii de la uniformă – ori de câte ori în arenă își făceau apariția zebrele, acei căluți vărgați și foarte nostimi; alergând în cerc, întorceau din când în când capul spre spectatori, galopând în ritmul săltăreț al unui marș sau al unei polci de Johann Strauss... Mirosul care venea de la manejul animalelor îi displăcea de asemenea tânărului ofițer, un miros greu și grețos de fecale amestecate cu paie putrezite și cu păr năpârlit... În general vorbind, trebuie să recunoaștem că Ivo Filipovac nu era fascinat de circ. Așa-zisa poezie a acestuia îl lăsa indiferent. Mă întreb în ce măsură filmele lui Fellini ar fi reușit să-l convingă că lumea aceea, pe care el o disprețuia, avea totuși frumusețea și farmecul ei. Cum ar fi reacționat el, de pildă, dacă ar fi avut prilejul să vadă *Clovnii* sau *La strada*? Aș fi curios să știu dacă nu cumva, ajuns la adânci bătrânețe (căci va supraviețui, e timpul să deconspirăm acest lucru, primului război mondial și va trăi ani mulți și după sfârșitul celui de-al doilea), a apucat chiar să le vadă (un bătrânel simpatic și cu barbișon, retras într-un frumos oraș al fostului și de mult destrămatului imperiu austro-ungar); în timp ce clovnii lui Fellini râd sau plâng pe pânza ecranului, își va aminti de aproape uitatele spectacole de circ din tinerețea lui, la care asistase seară de seară, așteptând numărul de *la trapez*.

Dragostea lui Ivo Filipovac se afla, după cum mai spus, într-o strânsă legătură cu situația în care se găsea ființa iubită în momentele în care îi era dat lui s-o contemple. O situație nu dintre cele obișnuite: în orice clipă, dintr-o mică neatenție din partea ei sau a partenerului ei, s-ar fi putut întâmpla o nenorocire. Cuvântul *nenorocire* era alungat însă în cea mai mare grabă. Perechea de la trapez izbutea chiar să-l disprețuiască – erau curajoși, inconștienți, trăiau bucuria riscului! – cel ce nu putea să se sustragă însă amenințării lui era el, Ivo Filipovac... Direct proporțional cu teama creștea însă în sufletul lui convingerea că iubirea lui e atât de puternică încât ea singură, prin uriașa sa combustie, e în stare s-o ferească pe Anny Scheindler de orice nenorocire, îndepărtând piaza rea. De fapt, ofițerul, ca orice ins romantic, avea certitudinea că dragostea poate, la nevoie, să miște și munții din loc. Nu-i va fi deci imposibil iubirii s-o țină pe Anny

Scheindler acolo sus, își spunea el plin de încredere. Rolul fratelui mai mare era în felul acesta micșorat. Căci nu atât gimnastul de mare clasă, prinzând-o într-o fracțiune de secundă de mâini pe trapezistă îi împiedica, deci, căderea, ci chiar el, Ivo Filipovac, prin copleșitoarea forță a iubirii sale... Asistând seară de seară la atâtea false miraje și minuni (pâinea zilnică a lumii circărești) Ivo Filipovac era încredințat că s-ar fi putut face chiar mai mult decât atât. S-ar putea de pildă, dacă el și-ar pune mintea și ar dori acest lucru, ca trapezista, în timpul salturilor ei de la un trapez la altul, să rămână pur și simplu în aer, zburând cu adevărat, sfidând legile greoaie și de nezdruncinat ale gravitației...

Marcu putea fi văzut uneori noaptea stând de unul singur pe băncuța din dreptul fântânii arteziene de la capătul străzii, o apariție dintre cele mai ciudate. Fixa, cu o privire goală de orice gând, curgerea neîntreruptă a apei. Adormea cu capul sprijinit de speteaza umedă a băncii de lemn. Se trezea, într-un timp, înfrigurat. Cădea o ploaie măruntă, dar el nu se ridica de pe bancă. Cu dosul palmei își ștergea fața udă de ploaie fixând bolta cenușie a cerului. Ud până la piele, cu uniforma mustind de apă, se întindea pe bancă, își punea amândouă mâinile sub cap și rămânea ore întregi nemișcat. Din când în când încerca să-și aprindă o țigară. Sub degetele sale ude de ploaie țigara se aprindea cu greu. Se întorcea pe furiș acasă. Urca în micuța încăpere de sub acoperiș, tiptil, în vârful picioarelor, nu cumva să-l simtă careva. Se trântea, ud leoarcă, pe patul rămas nedesfăcut. Cădea brusc într-un somn greu, ca de plumb. Se trezea abia când afară începea să se lumineze de ziuă. Tremurând de frig își lăsa, în sfârșit, veșmintele de pe el și se strecura, gol pușcă, sub pătura aspră. Se făcea covrig, își trăgea pătura peste cap și, cum domnul ofițer Ivo Filipovac uitase de existența lui între timp, fiind mult prea prins de iubirea lui pentru frumoasa trapezistă, dormea dus până aproape de ora prânzului.

Ca om de știință domnul profesor Pilitski era convins – trăind în epoca revoluțiilor științifice, în respectul cărora se formase – că fiecare lucru trebuie neapărat să aibă o explicație a lui științifică și

precisă, că nimic, nici măcar întortocheatele taine ale inimii (dacă se întreprinde o cercetare temeinică) nu rămân de nepătruns şi neelucidat. În explicaţia unor nelinişti şi angoase bătrânul ar fi fost, în mod sigur, un bun adept al lui Freud, ale cărui teorii, chiar în perioada respectivă, făceau mare vâlvă, numai că fostul profesor de ştiinţele naturii de mulţi ani de zile nu mai citea nimic, mulţumindu-se doar cu acele cunoştinţe, considerate de el solide şi de nezdruncinat, acumulate în anii studenţiei lui îndepărtate; dar şi acelea, trebuie să recunoaştem şi nu fără o oarecare părere de rău, erau din ce în ce mai înceţoşate din pricina memoriei care începea să-l cam lase în ultima vreme.

„Cu băiatul ăsta nu-i bine", îi spunea, aşadar, domnul Pilitski nevestei sale, clătinând bătrâneşte din cap şi simţindu-se excedat de situaţie, în timp ce doamna Wanda Pilitski tocmai îşi ungea obrazul îmbătrânit şi ridat cu acel strat gros şi scârbos la vedere de gălbenuş de ou. „Ceva e stricat *aici* sau *aici*", adăuga profesorul, arătând mai întâi spre cap apoi spre inimă, de parcă acel lucru foarte material şi atât de concret încât putea fi pipăit la nevoie cu mâna s-ar fi aflat chiar acolo, în inima sau creierul ordonanţei, un fel de rotiţă minusculă care, fie din pricină că ruginise, fie că avea un defect oarecare (reproducem felul de a gândi cam naiv, ce-i drept, al profesorului) încurca într-un chip neîngăduit bunul mers al lucrurilor. Da, profesorul observase că ceva nu-i în ordine cu ordonanţa domnului ofiţer Ivo Filipovac şi încerca în felul lui s-o ajute: fie cu o vorbă bună, fie cu un sfat. Simţea însă că vorbele lui înţelepte alunecă pe lângă ordonanţă, nu ajung până la el. Începea să regrete că-şi pierde vremea cu soldăţoiul căruia îi ninge şi îi plouă tot timpul, dar inima lui bună era mult mai tare decât supărarea. Se înduioşa şi simţea cum se nasc în străfundurile sufletului său anchilozat sentimente paterne (pe care, neavând copii, nu şi le bănuise măcar). I se părea că ordonanţei îi este tot timpul frig şi-l chema să se apropie de sobă, să se încălzească, fără să bage de seamă că afară lumea se topea de căldură. Îl punea uneori să bea ceaiuri puturoase preparate din amestecul unor ierburi adunate de el, fiind sigur de efectul lor calmant... Iată-l pe domnul Pilitski stând în pragul încăperii de sub

acoperiş şi clătinând cu multă amărăciune din cap: „Mă băiatule, îi spune el lui Marcu (vocea lui e plângăreaţă şi uşor tremurătoare, voce de om bătrân) tu te pierzi"... În bucătărie bătrânul profesor îi repetă soţiei sale aceeaşi frază, în timp ce fosta balerină a Operei din Budapesta îşi fierbe un ou. „Prea îţi baţi capul cu el", spune, la rândul ei, domna Wanda Pilitski, uitându-se când la ceas, când la oul care fierbe, nu cumva să-l lase să fiarbă prea mult. „Ofiţerului văd că nici nu-i pasă, habar nu are ce-i face ordonanţa." „Oricum, trebuie să-l facem atent, spune din nou bătrânul profesor de ştiinţele naturii. N-aş mai vrea să fiu tânăr pentru nimic în lume", adăugă el, amintindu-şi, probabil, cine ştie ce veche şi de mult spulberată şi îngropată suferinţă. „Ce, parcă toţi tinerii sunt aşa?!... spune doamna Pilitski. Tu nu ţi-ai dat seama? întreabă ea ducând un deget spre tâmpla căruntă (l-am văzut pe domnul Pilitski, nu cu multe zile în urmă, făcând un gest asemănător) că ceva nu merge *aicea* (şi tâmpla e apăsată cu degetul, care se răsuceşte semnificativ) cum trebuie, că nu e *normal?*" Atunci domnul Pilitski, probabil enervat de cinismul soţiei sale (cinism care nu-i e în fire, fiind la ea un lucru nou şi neobişnuit), spune o frază atât de neaşteptată, încât rămâne şi el mut de uimire, auzind ce-i poate ieşi din gură: „Ce-i aia să fii normal?" îşi întreabă, aşadar, nevasta bătrânul profesor; e o întrebare care, în gura lui, sună mai mult decât neaşteptat. Vrea cumva să spună domnul profesor de ştiinţele naturii că n-ar exista o graniţă trasă precis între normal şi anormal? Nu-l obligăm, oare, punându-i în gură asemenea vorbe, să gândească într-un mod prea de tot „revoluţionar", în contradicţie flagrantă cu felul lui obişnuit de a vedea lucrurile? Căci profesorul Pilitski – la fel ca orice burghez ce se respectă – nu poate avea decât o firească repulsie faţă de orice manifestare de „anormalitate", şi dacă nu neapărat repulsie (în viaţa sa foarte ordonată, construită după cele mai severe norme, nici nu i-a fost dat să ajungă în contact cu ceea ce se cheamă în limbajul comun „anormalitate"), teamă însă în orice caz, frică de orice vânt de nebunie care ar fi putut să bată undeva în apropierea lui. Împotriva unui asemenea vânt, bătrânul profesor ar fi închis în cea mai mare grabă ferestrele şi ar fi bătut în cuie toate obloanele, numai să nu

ajungă până la el. Deci să nu luăm chiar în serios fraza care *i-a scăpat* bătrânului domn, să nu facem greşeala şi să ne închipuim că ea ar fi produsul unor lungi reflecţii şi meditaţii. Domnul Pilitski pur şi simplu s-a enervat văzându-şi nevasta mai lucidă sau, mai exact spus, mai acră decât de obicei (îi cunoştea doar firea miloasă) şi enervarea l-a determinat să sară peste cal şi să spună o vorbă care în gura lui suna şocant.

„Ce-i aia să fii normal?" întrebase, aşadar, domnul Pilitski, de parcă ar fi vrut să lase să se înţeleagă că un pic de nebunie intră în alcătuirea noastră a tuturor, încât, privind lucrurile dintr-un anumit unghi de vedere, nici comportarea ordonanţei nu trebuie să ne uimească prea mult. Îl mira însă într-adevăr peste măsură felul lui de a gândi şi a vorbi, nici nu-i venea să-şi creadă urechilor că el e cel ce vorbeşte aşa, şi nu un altul! „Am uitat să te întreb dacă nu vrei şi tu un ou fiert", spuse doamna Pilitski, care, oricum, voia să schimbe vorba, întrebarea soţului ei părându-i mult prea complicată şi surprinzătoare în acelaşi timp, ca să poată să i se dea vreun răspuns.

„Arăta de parcă s-ar fi întors de pe lumea cealaltă, îi povesti în continuare domnul Pilitski, neacceptând să schimbe subiectul, aşa cum dorea ea. «Nu ţi-e foame?» l-am întrebat dacă l-am văzut cum arată. «Să-ţi aducă nevastă-mea de mâncare? Nu strică să pui ceva în gură», am încercat să-l conving. (Mă port cu el de parcă mi-ar fi într-adevăr fiu şi nu o biată ordonanţă a ofiţerului căruia i-am închiriat o cameră", îi trecuse prin cap domnului Pilitski şi se simţise îngrozitor de încurcat şi stânjenit.) „«Poate vrei un ceai?» l-am întrebat. «Mă băiatule, i-am zis după aceea, dacă am văzut că nu-mi răspunde, tu te pierzi de tot!»" Şi nici de data asta n-a catadixit să-mi răspundă, şi atunci l-am întrebat încă o dată ce vrea, şi el mi-a spus că nu vrea nimic... «Chiar nimic?!» m-am arătat eu mirat, şi mă uitam la el cum stă cu capul îngropat în pernă, şi atunci şi-a întors capul, dar nu ca să se uite la mine, se uita undeva pe deasupra capului meu. «Aş vrea să se termine odată, a spus. Aş vrea să mor!» «Să se termine, cu ce?» am întrebat eu făcându-mă că n-am auzit ultimele cuvinte. «Nu mai pot trăi aşa», a mai spus şi a început să plângă. «Nu fi prost şi linişteşte-te odată», am încercat eu să-l împac, dar el nici

pomeneală să se liniştească. Plângea şi tremura din tot trupul, se zgâlţâia patul cu el... Nu aveam ce să-i fac, aşa că l-am lăsat singur, am părăsit încăperea..." „E, totuşi, doar o ordonanţă", spune doamna Pilitski privindu-şi nedumerită soţul. („Pentru o ordonanţă are o comportare, cel puţin, ieşită din comun", spun privirile ei). „Şi ce-i cu asta?! se revoltă din nou bătrânul profesor împotriva felului de a gândi, mult prea simplist şi prea tranşant, al nevestei sale. Şi dacă e ordonanţă, crezi că nu are şi el dreptul să aibă un necaz?!" „Dar bine, ţipă la soţul ei fosta balerină, şi de supărare e gata să scape oul fiert şi foarte fierbinte din mână, spune-mi şi mie despre ce necaz e vorba! Vreau să ştiu şi eu ce-a păţit, să ştiu ce i s-a întâmplat!" Domnului profesor Pilitski nu-i place că soţia lui e atât de insistentă, dar îşi dă seama că întrebarea acesteia e totuşi foarte legitimă. Ea îl poartă însă spre un fel de fundătură, aşa că enervarea îl cuprinde din nou. Caută însă să se stăpânească: ea nu are nici o vină, îşi spune, apelând la bunul lui simţ obişnuit. „Lasă, dragă, o linişteşte apoi cu o voce moale, împăciuitoare şi vag plângăreaţă, de parcă ar fi obosit, şi singurul lucru care i-ar rămâne ar fi să considere discuţia inutilă, şi de-acuma încheiată. Prea vrei şi tu să le afli pe toate." Ar fi putut, ce-i drept, să-şi continue fraza cu înţeleptele cuvinte ale lui Hamlet, adresate lui Horaţiu, cum că în cer şi pe pământ sunt mult mai multe lucruri decât poate să le înţeleagă „filosofia" ei. Dar domnul Pilitski nu e nici pe departe un erudit care să-l ştie pe Shakespeare din scoarţă în scoarţă. E doar un bătrân profesor: a uitat şi ceea ce a ştiut odată. Chipul udat de lacrimi al sărmanei ordonanţe nefericite nu i se ştergea însă din minte, deşi încetă să discute cu nevasta despre „cazul" lui atât de greu de explicat şi de înţeles. Cu toate insistenţele soţiei, refuză să „bage ceva în gură" şi ieşi să se plimbe, să „inhaleze" puţin aer curat...

Domnul ofiţer Ivo Filipovac continua să fie atât de preocupat de dragostea lui pentru frumoasa trapezistă, încât nu-şi amintea de ordonanţă decât în zilele când îşi găsea cizmele nefăcute sau când în încăperea lui dezordinea era mult prea mare. Ofiţerului nu-i sta în fire să-şi certe ordonanţa, aşa cum ar fi procedat, probabil, alţi ofiţeri,

mai cu picioarele pe pământ decât eroul nostru... O strigă, totuşi, într-o asemenea zi, în timp ce-şi potrivea în oglindă mustaţa roşcovană, dar din camera de sub acoperiş nu veni nici un răspuns. Mai strigă o dată, cu o voce ceva mai ridicată – „cine ştie pe unde o fi că nu-mi răspunde", se gândi cercetându-şi, nu fără o oarecare îngrijorare, chipul palid şi cu cearcăne mari în oglinda prăfuită – dar nici de astă-dată ordonanţa nu-i răspunse, după cum ar fi fost de aşteptat. Domnul ofiţer Ivo Filipovac nu se enervă şi nici nu începu să-şi înjure ordonanţa – aşa cum ar fi făcut probabil oricare alt ofiţer al armatei cezaro-crăieşti – în schimb mai strigă o dată, ridicându-şi privirea în tavan, de parcă ar fi vrut să-şi vadă prin el ordonanţa. (Probabil că flăcăul doarme dus, acolo, în încăperea lui, de vreme ce nu răspunde nici la cea de-a treia strigare! se gândi el.) Şi după ce strigă şi a patra oară, pierzându-şi, în sfârşit, răbdarea, în uşa încăperii apăru doamna Wanda Pilitski. Chipul îi era acoperit cu stratul acela gros de gălbenuş de ou, şi apariţia ei fantomatică îl sperie. Se dădu un pas înapoi din faţa oglinzii. În spatele femeii se putea zări domnul profesor de ştiinţele naturii, îmbrăcat cu un halat de casă jerpelit. Avea pămătuful de ras – probabil tocmai voia să se dedice acestei plăcute îndeletniciri – în mâna stângă. „Îl strigaţi zadarnic, domnule ofiţer, spuse balerina cu o voce plângăreaţă. Ochii îi străluceau de parcă ar fi avut febră din pricina sincerei îngrijorări. Lipseşte de trei zile", îi aduse ea la cunoştinţă ofiţerului. „Sunt de-a dreptul uimit că nu aţi observat până acum", interveni domnul profesor Pilitski din spatele ei, cu o anumită imputare în glas. (Oricum, era el de părere, un ofiţer trebuie să aibă grijă de ordonanţa sa, nu are dreptul s-o lase în voia soartei.) După ce află de dispariţia ordonanţei, Ivo Filipovac reacţionă de astă dată ca un adevărat ofiţer: fu mânios că „nu i s-a raportat" (uitând pentru moment că soţii Pilitski, nefiind militari, nu erau sub ordinele lui), se încruntă la bătrânele lui gazde şi-i chestionă cu toată severitatea, dacă nu cumva chiar ridicând uşor glasul: „Cum, lipseşte de trei zile, iar mie nu mi se spune nimic", se zborşi el la cei doi bătrâni. „Mă întreb şi eu pe unde o fi umblând", se bâlbâi speriat profesorul de ştiinţele naturii. „Cu băiatul ăsta nu-i bine", fu de acord şi doamna Pilitski şi se

aşeză pe scaunul din mijlocul încăperii... Toţi trei se uitau unul la celălalt cuprinşi de îngrijorare, neştiind pentru moment ce anume ar putea să facă... „Am să-l găsesc, am să-i dau eu de urmă", promise domnul ofiţer Ivo Filipovac.

Abia părăsesc însă încăperea cei doi bătrâni, şi domnul ofiţer – regretăm că trebuie să constatăm acest lucru – oricât s-a arătat de îngrijorat şi hotărât să vadă el despre ce e vorba, a şi uitat pentru moment, e adevărat, de existenţa şi dispariţia ordonanţei sale... Aşa că ne vedem obligaţi să ne întoarcem din nou spre povestea de dragoste dintre Ivo Filipovac şi frumoasa trapezistă. Ne-am despărţit de ei doi, să ne aducem aminte, în timp ce tânărul ofiţer privea, ţinându-şi respiraţia, salturile la trapez, deosebit de curajoase, ale fermecătoarei copile. Avea, deci, privirea ridicată spre cupola circului, şi concentrarea cu care urmărea cele ce se întâmplau acolo, sus, deasupra lui, unde cei doi fraţi îşi executau obişnuitul lor număr la trapez, ni-l aminteşte pe sfântul Ioan Evanghelistul dintr-un tablou al lui El Greco aflat în muzeul Prado. Acelaşi extaz, aceeaşi transfiguraţie i se pot citi pe chip! O astfel de stare de adoraţie, de aşteptare, de iubire neîmpărtăşită şi păstrată în cea mai mare taină nu se poate însă prelungi la nesfârşit. Îndrăgostitul s-a hotărât să treacă la acţiune, să întreprindă ceva, să facă, adică, pasul hotărâtor! De când o tot iubeşte în secret, fata pare a se fi maturizat. De la data când eroul nostru s-a îndrăgostit, a mai şi crescut cu câtiva centimetri, s-a mai împlinit şi a devenit, ca să folosim o expresie cunoscută, „numai bună de iubit". De ce n-ar iubi-o, deci, Ivo Filipovac, de ce ar rămâne veşnic într-o expectativă, care, oricum, nu poate duce la nimic bun?!

Ideea acţiunii pe care avea de gând s-o inteprindă îi veni într-o bună zi, văzându-l pe clovnul Toto ieşind ţanţoş din cârciuma „Gâsca de aur". Cam mergea pe două cărări, băuse, probabil, prea multă bere. Se împleticea în mers şi fu cât pe-aci să-i cadă în braţe lui Ivo Filipovac. Îşi ceru însă grav iertare, mai făcu doi-trei paşi, apoi se trânti pe o bancă – din fericire se afla în preajmă – se descheie la pardesiul jerpelit şi foarte pătat (mai exact, deschise singurul nasture

– şi acela sta să cadă – pe care îl mai avea pardesiul), privi ruşinat în jurul lui (m-o fi văzut cineva, spuneau privirile lui şirete şi temătoare), apoi îi fu parcă ruşine de propria lui teamă: aşa tolănit pe bancă se simţi mai în siguranţă decât pe picioarele subţiri ca nişte fuse, care, pe deasupra, nici nu mai voiau să-l asculte. Îşi aruncă mâinile în lături, cu un gest patetic, şi începu să cânte, cu o voce incredibil de groasă, faimoasa arie a ducelui din *Rigoletto*. Între timp în jurul lui se adunaseră câţiva copii; îl urmăreau curioşi şi temători totodată, gata s-o ia la fugă. După ce-şi termină aria, începu să se scotocească în buzunarele pardesiului; scoase la vedere câteva bomboane lipicioase pe care le dărui copiilor.

Ivo Filipovac avea nevoie de un spion cu ajutorul căruia să poată pătrunde în citadela circului, unde se afla Anny, păzită cu străşnicie de fratele autoritar şi gelos. Clovnul i se păru a fi foarte nimerit pentru o astfel de misiune – nici pe departe simplă. Ştiindu-i slăbiciunea – era un beţivan împătimit, în stare să bage în burdihanul lui rotunjor cantităţi impresionante de bere – ofiţerul putea să-l atragă cu uşurinţă de partea lui. Aşa că într-o zi Ivo Filipovac intră, ca din întâmplare, în crâşma în care „Toto trubadurul" (aşa i se spunea) îşi făcea veacul. Tot ca din întâmplare se aşeză la masa lui şi intră cu el în vorbă (spunându-i, bineînţeles, cât de mult îl admiră). Apoi, de vreme ce legătura fusese făcută, comandă bere. „Invitându-vă să ciocnim împreună un pahar de bere, nu fac altceva decât să-mi exprim preţuirea pe care v-o port", îl asigurase Ivo Filipovac. (Era şi el uimit de cât machiavelism e în stare, dar iubirea face din noi, după cum bine se ştie, ceea ce nici nu ne-ar trece prin gând, ne transformă în asemenea măsură, încât nu ne mai recunoaştem.) Bineînţeles că veni şi a doua zi. Se aşeză la aceeaşi masă cu renumitul artist, comandă două halbe, apoi clovnul se rugă să-i mai facă cinste cu încă una, dacă tot îl admiră atât! Urmară alte două halbe... Nenorocirea fu însă că se îmbătă mult prea repede, aşa că ofiţerul nu putu să afle de la el mare lucru. De îndată ce băutura i se ridică la cap, comicul fu cuprins de un fel de melancolie abulică. Se uita la Ivo Filipovac cu nişte ochi năuci, de copil slab de minte, şi când acesta aduse, ca din întâmplare, vorba despre frumoasa trapezistă, singurul lucru pe care putu să-l

afle (limba i se împleticea în gură din pricina băuturii) a fost c-a ţinut-o pe Anny Scheindler pe genunchii lui de clovn patetic şi beţiv, „pe când era atâtica"... Imaginea respectivă – fetiţa aceea drăgălaşă, cu buclişoare blonde şi cu obraji rumeni, stând pe genunchii săi – îl tulbură în asemenea măsură, încât începu să plângă, spre disperea lui Ivo Filipovac, a cărui supărare crescu şi mai mult în clipa când constată că artistul a adormit cu capul pe masă. Chipul acestuia – alb ca varul şi buhăit – semăna cu cel al unui mort, şi ai fi putut crede c-a dat ortul popii, dacă nu s-ar fi făcut auzit un sforăit subţirel (sforăitul contrasta cu vocea lui groasă, de bas profund). Un îndrăgostit atât de împătimit ca Ivo Filipovac nu renunţă însă uşor. Peste doar câteva zile, apăru din nou – ca din întâmplare şi de data asta – în respectiva cârciumioară. Clovnul îl salută cu entuziasm, ca pe un vechi prieten, de cum îl văzu intrând, făcându-i semn că-l pofteşte, cu tot respectul cuvenit, la masa lui. De îndată fură comandate câteva halbe de bere („pot fi mai multe, ca să nu fim deranjaţi tot timpul", fusese de părere artistul) şi investigaţia cu privire la biografia şi cariera Annei Scheindler fu reluată din punctul unde se întrerupsese data trecută din pricina etilismului şi a somnului apoplectic al beţivului. Doar că de data asta artistul vădi o foarte enervantă înclinaţie (după părerea lui Ivo Filipovac) spre fantasmagorie şi invenţie; născoci, referindu-se la existenţa tinerei fete, o poveste greu de crezut, citită probabil de el în cine ştie ce revistă la modă, sau poate că era doar rezumatul, cu modificările de rigoare, al vreunui roman siropos pe gustul epocii. Cei doi fraţi ar fi fost, conform versiunii oferite de clovn, fiii nelegitimi ai unei contese maghiare (întâi se născuse băiatul; apoi, contesa, necuminţită, adusese pe lume şi o fată, tatăl fiind un renumit haiduc transilvănean, care venea noaptea la ea şi intra, ca să nu fie văzut de nimeni, pe hornul castelului!). Contesa îi dăduse pe ascuns să-i crească unei cameriste credincioase de la castelul cu pricina. Într-o noapte însă fraţii dispărură: camerista găsi pătuţul lor gol... Şi povestea, atât de palpitantă, după cum se putea vedea, se întrerupsese aici din pricina somnului – care semăna cu un fel de transă – în care căzu clovnul (răsturnând, din greşeală, cu o mână o halbă plină de bere şi udându-l pe pantaloni – nu avu când să se ferească – pe domnul

ofițer Ivo Filipovac). Și iarăși se întâlniră după câteva zile, și de data asta clovnul inventă o altă poveste, și mai năstrușnică decât cea rămasă neterminată; dar de teamă ca nu cumva să-l plictisim pe cititorul care nu gustă probabil astfel de istorii pline de sentiment, renunțăm s-o mai povestim. În tot cazul, cei doi erau cu adevărat frate și soră și lucrau la trapez doar de doi ani. Toate acestea Ivo Filipovac putut să le afle dând la o parte liota de născociri care curgeau cu mare ușurință din gura cu buze groase a clovnului. „E gelos pe ea, de parcă nu i-ar fi soră", mai spuse clovnul, și ochii săi apoși și fără gene începură să clipească și să i se întoarcă în cap, într-un mod cât se poate de semnificativ și sugestiv. Chicoti chiar, vrând să dea cine știe ce semnificație ambiguă, sau mai curând promiscuă și scandaloasă, celor spuse de el. „Frate și soră, dar ce, parcă nu s-a mai văzut?!" spuse el rânjind. Scârbit la culme, furios – supărat în primul rând pe el însuși, de vreme ce se pretase la un asemenea joc – Ivo Filipovac se ridică de la masă și părăsi cârciuma fără să-și ia rămas bun de la nesuferitul clovn. Și totuși, se întâlni din nou cu „Toto trubadurul" în aceeași berărie populară, chiar în ziua următoare. Toto era foarte mândru de fularul de mătase – alb cu buline mari roșii – pe care îl primise cadou, se lăudă el, de la o admiratoare al cărei nume nu putea să-l divulge atât din discreție, cât și din pricina unui soț deosebit de gelos. Părea, astfel, pornit să-i facă tot felul de confidențe. Îi vorbi ofițerului despre soția lui, căreia el prefera să-i spună Magdalena – în realitate o chema Erjike și era unguroaică de la Satu Mare. „Înainte de a ne lua noi amândoi – povesti clovnul (și se vedea că istorioara lui era inventată chiar atunci, pe loc, după încântarea care i se putea citi în priviri) a fost pensionara unei case deochiate. Orfană de ambii părinți. Ca să nu moară de foame, s-a făcut curvă..." De cum a văzut-o, el și-a dat de îndată seama cât de mult suferă din pricina profesiei, nepotrivită cu firea ei sensibilă. Și-a pus în gând s-o salveze. A cerut-o de nevastă. Madama stabilimentului i-a pregătit chiar o dotă și la plecarea din acea casă de moravuri ușoare pensionarele leșinau pe capete de emoție și invidie. „Acum înțelegeți de ce îi spun Magdalena, domnule ofițer, pricepeți, nu-i așa, la ce personaj biblic fac eu aluzie?" întrebase clovnul, și ochii rotunzi și apoși fără gene i se mișcau în cap. Era

convins că ofițerul, neluându-i în serios istorioara, n-o să-i dea crezare, și-l privea suspicios cu coada ochiului. „Mama, care este oarbă (vedea femeia destul de bine, chiar dacă purta ochelari; clovnul nu putu însă să nu facă un mic rabat lecturi lui preferate), locuiește împreună cu noi. O femeie imposibilă – cât îmi este de mamă, nu pot să n-o vorbesc de rău – pe deasupra, și rea ca o vrăjitoare." (Clovnul nu-și ura mama, după cum ne-am aștepta, luându-ne după felul cum o descrisese, în schimb îi era frică de ea; era o femeie foarte autoritară și severă; făcea eforturi supraomenești ca să-și smulgă fiul „din brațele alcoolismului", așa că în micuța lor baracă se iscau adesea certuri îngrozitoare; lacrimile și strigătele sărmanei femei puteau fi auzite până noaptea târziu.) „A plecat aseară la o soră a ei de la Vârșeț. Am rămas singur cu Magdalena. Fără ea, ne simțim excelent..." spuse clovnul frecându-și una de alta mâinile micuțe și durdulii. Buzele groase i se țuguiară în timp ce repetă de mai multe ori la rând cuvântul excelent. „Ce-i drept, azi-dimineață, înainte de a pleca după cumpărături, a izbucnit între noi doi o mică ceartă, lipsită de orice importanță. Magdalena susținea că Anny Scheindler (Ivo Filipovac își ciuli urechile) își vopsește părul, în schimb eu am susținut sus și tare că e vorba de un blond natural! Văzând că îi iau apărarea, a devenit geloasă și nedreaptă cu sărmana copilă. «O să se prea dezvolte, a încercat ea s-o bârfească. Nu-ți dai seama, abia a împlinit șaisprezece ani și are niște sâni... Oho, eu la vârsta ei...»" Prima reacție a lui Ivo Filipovac a fost să-și astupe urechile, să nu audă grosolăniile debitate de Magdalena-Erjike, soția clovnului. (Chiar dacă nu fusese culeasă de la o casă de toleranță, cum susținea „Toto trubadurul", nu avea un limbaj deosebit de ales.) S-a făcut roșu la chip și, bâlbâindu-se ca un băiețandru (și de fapt era un băiețandru, un ins foarte copilăros, cum am mai spus), l-a întrerupt pe clovn într-un mod cam brutal, încât acesta l-a privit mirat. „Nu mă interesează ce-a spus soția dumitale despre Anny Scheindler –, i-a spus el repezindu-și fără voia lui mâna în față, de parcă ar fi vrut să-i astupe gura. Dealtfel, *ea* (și a subliniat pronumele respectiv cu toată forța de care se simțea în stare) e mai presus de astfel de aprecieri. E ca o prințesă!" a spus ofițerul, și era prima mărturisire pe care o făcea

cuiva în legătură cu adevăratele lui sentimente cu privire la Anny Scheindler. Apoi și-a dat seama că l-a luat gura pe dinainte, mai ales că artistul îl privea mirat – în mintea sa, îmbâcsită de alcool, începând să se facă o oarecare lumină. „Vreau să spun că mi-au plăcut întotdeauna numerele la trapez, a adăugat Ivo Filipovac, de astă dată pe un ton obiectiv, încercând să alunge din intonațiile vocii lui orice urmă de exaltare. Sunt o pereche reușită", a mai spus, implicându-l și pe Lutz Scheindler – cu toate că nu putea să-l sufere – în aprecierile lui... „Abia a plecat bătrâna de acasă, se întoarse clovnul la primul subiect al discuției lor (rotindu-și ochii rotunzi și apoși într-un mod prin care voia să sugereze inteligența cuiva, gata să prindă din zbor ce vrea și ce nu vrea interlocutorul său), c-am respirat amândoi ușurați. Chiar dacă ni se întâmplă să ne mai ciondănim din când în când, e o ceartă în doi, o discuție contradictorie între un bărbat și nevasta lui, în care o terță persoană nu are ce căuta! Or ea, mama, se băga între noi, învrăjbindu-ne și mai tare! Unde mai pui că e de partea Magdalenei, are sau nu are dreptate... Da, vă mărturisesc cu toată sinceritatea, domnule ofițer, că ne-am certat azi-dimineață, fericiți că o putem face fără să ne vadă sau să ne audă altcineva. O ceartă destul de violentă însă, de vreme ce Magdalena a trecut la un moment dat la amenințări, ba a încercat chiar să mă lovească, folosind ca proiectil o bilă mare de lemn. «Vreau să-ți sparg capul tău sec plin de alcool», a strigat ea, și bila era cât pe aci să mă lovească în moalele capului; norocul meu, însă, că am reflexe perfecte, așa că am putut să mă feresc la timp. De furie și disperare am mușcat-o de degetul mic de la mâna stângă și cum ea nu poate suferi sângele, de cum a văzut câteva picături de sânge prelingându-se din degetul mușcat de mine, a început să strige după ajutor. În același timp m-a amenințat că pleacă, mă părăsește, mi-a mărturisit că are de gând să fugă în lume cu un negustor angrosit. Poate c-o fi și plecat – își spuse clovnul uitându-se la ceasul mare, cu pendulă, de pe perete. La ora asta o fi hăt, departe! (Și chiar în acel moment ceasul bătu jumătatea de oră.) Stă gură în gură cu angrosistul!..." Spre marea uimire a ofițerului, perspectiva unei astfel de situații îl lăsa aproape indiferent. Vorbea de parcă nu despre nevastă-sa ar fi povestit, ci de

o persoană străină, cu care el nu avea nimic comun... „Astfel de certuri, îi explică el ofițerului nedumerit, sunt necesare într-o căsnicie, altfel, sentimentele – și ele, sentimentele, trebuie să fie întotdeauna pe primul plan – încep să lâncezească. Acum, după ce ne-am bătut în toată legea – era să-mi spargă capul, și eu am mușcat-o de deget, cum v-am mai spus, fără să mai fie de față și o a treia persoană, ca de obicei – simt c-o iubesc chiar mai mult decât am iubit-o până acum..." Cât timp a durat această discuție foarte instructivă, halbele au continuat să curgă. Cel care le golea cu o mare repeziciune era, desigur, clovnul. Domnul ofițer Ivo Filipovac ducea doar halba la gură, își muia buza superioară și mustața roșcovană răsucită în sus în spuma ei rece și o așeza înapoi pe masă. Se făcea, așadar, că bea, rostul lui fiind, în primul rând, acela de a plăti halbele golite de clovn. Cu totul pe neașteptate, după cea de a patra sau a cincea halbă, clovnul își aminti de Anny Scheindler (intuia vag și confuz – din pricina băuturii care i se urcase deja la cap – că în această direcție se îndreaptă în primul rând interesul ofițerului). „E foarte muncitoare, spuse el. Exersează zilnic, împreună cu fratele ei, până cade frântă de oboseală. Într-o după-amiază am găsit-o dormind în fosa orchestrei, cu capul sprijinit de toba mare. «Du-te, Anny, și te culcă, i-am spus. Mai e până începe spectacolul. Ai timp să te odihnești.» M-a privit pe jumătate adormită, parcă o văd, și mi-a surâs ca un copil vinovat..." Ivo Filipovac, îndrăgostitul, văzu aievea surâsul acela, „pe jumătate adormit", al trapezistei, îndreptat spre chipul buhăit de băutură al clovnului, și chiar dacă nu fu gelos, simți totuși o ușoară strângere de inimă. Ar fi dat nu știu cât să fi fost el în locul acestuia... Clovnul încercă să continue discuția despre Anny Scheindler și despre frumusețea ei răpitoare, doar că între timp mai dădu pe gât, în cea mai mare grabă, încă două halbe de bere, și memoria nu-l mai ajuta: chipul frumoasei și suavei trapeziste se înecă definitiv în aburii alcoolului. „Ea ca o flacără luminoasă", spuse el, totuși, și într-adevăr nu mințea, așa o și vedea în acele clipe: ceva luminos și difuz, mai mult o flacără ridicându-se dintr-un alcool foarte tare, decât un chip uman. Ceea ce reținea instinctiv clovnul, cu toată confuzia din capul lui, era că trebuie să-i vorbească ofițerului despre Anny Schindler,

ca să-i facă plăcere și în același timp ca să se și revanșeze pentru halbele nenumărate care îi intraseră în burdihanul rotund. Pricepu, în sfârșit, chiar dacă nu totul îi era deosebit de clar, că nu din simpatie pentru persoana lui ofițerul îi dă de băut. „Nimeni nu mă iubește", spuse el cu o voce îngălată. I se păru că Ivo Filipovac nu dă nici o atenție cuvintelor lui, ceea ce îl făcu, dintr-o dată, să sufere cumplit. „Nimeni nu-l iubește pe Tota-trubadurul", se plânse cu o voce ceva mai ridicată, și cum nici de data asta ofițerul nu se arătă a fi prea impresionat, se aplecă peste masă și îi șopti cu o voce iritată și ascuțită: „Mă disprețuiești, nu-i așa?" Nu așteptă să primească un răspuns, care, oricum, tot n-ar fi reușit să-l edifice; își simțea inima mult prea grea și întristată (știm din literatură și din filme că există astfel de clovni melancolici!); voia să plece cât mai degrabă acasă, unde cine știe dacă soția lui, Magdalena-Erjike, îl mai aștepta, cine știe dacă nu cumva chiar fugise între timp cu angrosistul; ori el, după bătaia de azi-dimineață, era convins că o iubește și mai mult și mai pătimaș decât înainte; da, voia să plece cu orice preț să vadă ce-i face nevasta, doar că în clipa când se ridică de la masă, cu intenția de a părăsi cârciuma, își simți picioarele grele ca de plumb, berăria începu să se învârtească cu el; avu impresia că halbele de pe mese se lovesc între ele, de parcă ar fi fost un cutremur. „Singur n-am să pot pleca, îi spuse el lui Ivo Filipovac cu o voce deosebit de fermă și de clară. Obsesia mea, îi mărturisi el ofițerului vorbind cât se poate de coerent, – nici nu ai fi zis să e mort de beat – e să nu mă calce cumva vreo trăsură în timp ce traversez strada..." Asta și urmărise Ivo Filipovac, de fapt, și încă din clipa în care făcuse cunoștință cu clovnul, să-l roage să-l conducă acasă! Un prilej de a pătrunde în cetatea pe care voia s-o asedieze, unde se afla sechestrată (chiar dacă nu într-un turn, ci într-o baracă de circ) aleasa inimii lui – cel ce o „sechestra" nu era un balaur, ci un frate exagerat de temător și de grijuliu, pentru care Ivo Filipovac simțea o foarte tulbure și amestecată antipatie, cel mai mult enervându-l asemănarea dintre cei doi. Iată-l, deci, pe Ivo Filipovac străbătând străzile orășelului cu un clovn beat în spate – nu știm dacă l-a văzut sau nu l-a văzut vreun cunoscut și nici nu are vreo importanță pentru povestirea noastră. Știm, în schimb, că trupul

buhăit și îmbibat de băutură al clovnului puțea îngrozitor, un miros care venea din străfundul ființei acestuia, pe care nici o apă din lume și nici un săpun nu l-ar fi putut face să dispară. „Scuză-mă, spuse clovnul cu vocea lui îngălată, ghicindu-i parcă gândurile, put urât. Și nevastă-mea face uneori pe nebuna, o apucă isteria câteodată și nu vrea să doarmă cu mine într-un pat..." și urmează câteva amănunte ceva mai intime, pe care preferăm să nu le reproducem acum și aici. Dealtfel, nici eroul nostru, Ivo Filipovac, nu fu prea atent la vorbăria clovnului (în majoritatea lor, cuvinte fără șir, fraze fără cap și coadă, de om beat) singura lui preocupare fiind aceea de a ajunge cât mai repede cu el acasă: să intre în cetate, s-o vadă în intimitate pe Anny Scheindler, iată care era dorința lui cea mai arzătoare. La un moment dat, însă, spre marea lui exasperare, clovnul încercă să opună rezistență: nu mai voia să se întoarcă acasă, îi spunea lui inima că Magdalena-Erjike a fugit! De mult plănuia ea să fugă cu angrosistul sau poate, cine știe, cu un alt bărbat, doar că el, credulul, nu și-a dat seama la timp. „Are un amant! strigă el, pradă unei neașteptate crize de gelozie. A plecat, m-a părăsit..." se văicărea, cu fața șiroind de lacrimi. Apoi, la rugămințile lui Ivo Filipovac, acceptă să fie purtat în spate în continuare. Presimțirile clovnului se adeveriră: Magdalena-Erjike dispăruse, într-adevăr. Baraca în care locuiau cei doi soți era întoarsă pe dos – probabil că înainte de plecare căutase exasperată vreun obiect, pe care cine știe dacă reușise sau nu să-l găsească; pe ușă, prinsă într-o pioneză, se afla o foaie de hârtie ruptă dintr-un caiet de matematică, pe care scria: „Am plecat în lumea mare cu Robertino. Iartă-mă, dacă poți." Clovnul nu reuși chiar din primul moment s-o ierte, așa cum îi cerea ea în mesajul ei de rămas bun, și Ivo Filipovac fu martorul unor scene destul de penibile. „Toto trubadurul" nu se purtă, nici pe departe, ca un bărbat adevărat: începu să-și smulgă părul din cap de durere și mânie și să țipe ca un disperat. Din cuvintele lui, Ivo Filipovac înțelese că sus-numitul Robertino nu era mai înalt de un metru (poate câțiva centimetri în plus), în schimb se bucura, în rândurile sexului slab al circului, de o mare faimă în ceea ce ce privește performanțele sale erotice, se pare cu totul ieșite din comun. „Nu știam că deasupra e și perversă, urla în

gura mare nefericitul clovn. Orice, numai jignirea asta nu pot s-o suport“, adăugă el pe pe un ton tragic şi lugubru, şi se prăbuşi la pământ. Căzu într-un leşin adânc. Ofiţerul îl stropi cu apă, ba încercă să-i facă şi respiraţie artificială (îşi aminti apoi că respiraţia artificială se face, la nevoie, celor înecaţi, şi s-ar putea să nu aibă nimic comun cu leşinul); văzând însă că disperatul soţ părăsit nu are de gând să-şi revină, alergă până la cea dintâi baracă, să ceară ajutor. Unii ar putea să spună că le-am cam adus din condei, am făcut, adică, în aşa fel încât baraca fraţilor Scheindler să se afle în imediata vecinătate a celei unde zăcea leşinat sărmanul soţ părăsit, în aşa fel încât Ivo Filipovac să nimerească, din întâmplare, desigur, chiar acolo unde el şi avusese de gând să ajungă, în conformitate cu planul pus la cale de el în mare secret. Hazardul este însă mai puternic decât fantezia oricărui autor, încât nu-i oare mult mai înţelept să dăm hazardului ceea ce e al hazardului şi să nu învinuim pe nedrept un autor care nu doreşte altceva decât ca doi tineri – dintre care unul arde deja de prea mult timp pe rugul aprins al iubirii – să se întâlnească?! Autorul se dă cu toată discreţia la o parte şi-o lasă pe Anny Scheindler să schimbe cu ofiţerul îndrăgostit câteva cuvinte banale, desigur, şi lipsite de vreo importanţă; ele trebuie să fie totuşi consemnate, pentru ca respectiva poveste de iubire să aibă cât de cât un început. „Jesus Maria, ce s-a întâmplat?!“ spune, aşadar, trapezista de cum îl vede pe Ivo Filipovac pentru prima oară, iar cuvintele acestea sunt ca o piatră de hotar, căci abia după ce ele au fost zise, o foarte frumoasă şi emoţionantă poveste de iubire poate să înceapă, în sfârşit! Căci dacă există dragoste la o primă vedere – şi ea există într-adevăr! – scurtcircuitul care s-a iscat (polii fiind privirile înflăcărate ale ofiţerului, precum şi cele ale tinerei trapeziste) aduce foarte bine cu ceeea ce francezii numesc (e drept că, de câte ori pronunţă cuvinţele cu pricina, pe chipul lor apare un zâmbet cam ironic şi plin de neîncredere, dar francezii sunt francezi, cartezieni convinşi şi raţionalişti fanatici: „abisurile“ sufletului omenesc nu sunt, nici într-un caz, specialitatea lor!) „coup de foudre.“ Da, putem susţine, fără să ne fie teamă că greşim, că din clipa în care l-a văzut pe Ivo Filipovac, Anny Scheindler s-a îndrăgostit de el, şi viceversa, am

spune noi, dacă n-am şti că ofiţerul o iubeşte, în taină, de multă vreme. Iată-i pe amândoi aplecaţi deasupra clovnului leşinat, încercând să-l aducă în simţiri. Clovnul deschide ochii, în sfârşit, şi Anny Scheindler îi şterge fruntea transpirată cu un şervet, iar când clovnul începe să plângă (după Magdalena-Erjike, bineînţeles), trapezista îi oferă batista ei parfumată, să se şteargă la ochi. „Ea nu merită să suferi atât, îi spuse Anny nefericitului soţ părăsit. A fost nemaipomenit de crudă, s-a purtat îngrozitor!“ Şi dacă e atât de vehementă în aprecieri, nu trebuie să ne închipuim cumva că ar fi o pizmaşă şi o cârtitoare! Nici pomeneală de aşa ceva! Am judeca-o cât se poate de greşit! Anny Scheindler e, în schimb, intransigentă, aşa cum sunt intransigenţi adolescenţii pe care viaţa nu a avut când să-i modifice şi să-i corupă. Trădarea, minciuna, lipsa de loialitate în iubire (şi soţia clovnului se făcuse într-adevăr vinovată de toate aceste grele păcate!) o revoltau în chip firesc. Se uită la Ivo Filipovac, căutând în privirile lui o confirmare a celor spuse de ea. Firele unor misterioase legături începeau să se lege între ei, şi nu ne rămâne decât să înregistrăm totul, lăsând lucrurile să se desfăşoare de la sine. Dealtfel, intervenţia noastră ar fi inutilă. Nimic din ceea ce urma să crească şi să se împlinească nu mai putea fi oprit. Simţim cum chiar tonul povestirii noastre se schimbă, pe nesimţite – căci despre iubire nu se poate vorbi decât cu toată gravitatea şi seriozitatea – şi acum despre dragoste, în înţelesul cel mai pur şi mai curat al acestui cuvânt, este vorba! Aţi putut vedea, dealtfel, şi dumneavoastră cu ce ochi se uită Ivo Filipovac la Anny Scheindler, şi la rândul ei ce ochiade îi aruncă ea! „Ajutaţi-mă, vă rog, să fac focul în godin“, se roagă de ofiţer după ce dialogul mut şi atât de expresiv dintre ei a avut loc. Nu vedeţi că trmură de frig?“ spuse ea. Vorbeşte în şoaptă, pentru că, între timp, clovnul, în chip cu totul neaşteptat, a aţipit. (Probabil că descărcarea nervoasă a fost atât de mare, încât pur şi simplu l-a epuizat.) În timp ce tânărul ofiţer suflă în foc să se aprindă lemnele care sunt destul de ude, Anny Scheindler e perfect conştientă că ceva cu totul special se petrece cu ea. E convinsă că trăieşte o clipă unică. De parcă întreaga ei fiinţă ar fi supusă unor vrăji dulci şi învăluitoare...

Mărturisim că nu știm ce să facem cu Lutz, fratele trapezistei. Să lăsăm ca iubirea dintre cei doi să prindă ceva mai mult cheag și abia după aceea să-l introducem în scenă? Oricum, el urmează să joace un rol în toată această foarte luminoasă poveste de iubire (îl vom vedea intervenind, ceva mai târziu, bineînțeles, orbește și cam la întâmplare, fără să se atingă însă – printr-un capricios joc al întâmplării, căci, într-adevăr, numai de întâmplare va fi vorba! – de cei doi îndrăgostiți). Deocamdată să ne mulțumim să-l aducem, totuși, în scenă și să-l punem să sufle în foc împreună cu Ivo Filipovac, doar-doar s-or aprinde lemnele cele ude! (un frate care nu înțelege încă nimic din cele ce s-au întâmplat și se întâmplă în jurul lui, nemulțumit că focul nu vrea să se aprindă, nebănuind că, între timp, un cu totul alt foc s-a aprins și a început chiar să ardă pălălaie!) Cei doi bărbați stau aplecați în fața focului în care suflă pe întrecutele, iar fratele se întoarce spre tânărul ofițer. Ivo Filipovac îi vede ochii migdalați, semănând tulburător de mult cu cei ai surorii lui, și i se pare că acei ochi văzuți foarte de aproape și atât de asemănători cu ai fetei fac să crească în sufletul lui iubirea pentru ceilalți ochi, cei ai trapezistei, care, iată, spune ceva în spatele lor, îi cheamă să-i dea o mână de ajutor, vrea să-l întindă pe pat pe nefericitul clovn adormit. Dacă l-am introdus pe Lutz Scheindler în scenă (poate puțin prea devreme), el nu are, de fapt, deocamdată nici un rol. Cu toate astea, mărturisim că Lutz Scheindler ne preocupă în mai mare măsură în momentul de față decât perechea de îndrăgostiți care s-au întâlnit în sfârșit. Ce se întâmplă cu cei doi putem cât de cât bănui; dragostea, oricât de imprevizibilă în manifestările ei, rămâne, totuși, un domeniu în care pătrundem cu mai mare ușurință decât în sufletul acelui adolescent nefericit, care își va iubi până la adânci bătrânețe sora (nu se va căsători niciodată!), cu o iubire nu dintre cele mai neobișnuite. Un băiat chipeș, tăcut și veșnic îngândurat, mult prea serios pentru vârsta sa. Fetele – și ele îi dau târcoale – nu-l interesează și e încă virgin (virginitatea și-o va pierde abia peste cinci ani, fiind aproape violat de o îmblânzitoare de tigri). Șapte sau opt ore dintr-o zi și le petrecea pregătindu-și numărul la trapez împreună cu sora lui mai mică, Anny. Timpul care-i mai rămâne și-l consumă învârtindu-se în

jurul manejului, dând, adică, o mână de ajutor celor ce curăță și îngrijesc animalele. Lutz Scheindler, care se simte cu mult mai apropiat de ele decât de oameni, le îngrijește când sunt bolnave, fiind foarte priceput în a le doftorici, mai priceput chiar decât un medic veterinar. Cu Anny se poartă aspru și în același timp e un camarad perfect. După felul cum o tratează, ai putea crede că tânărul trapezist nici n-a avut timp să observe că Anny aparține unui alt sex decât al său. De parcă nu i-ar fi trecut prin cap că e femeie, și nu un frățior mai mic, un băiat la fel ca el. (Fără urmă de pudoare se dezbrăca în fața ei. Rușinată, fata întorcea capul. El nu observa că ea se simte stingherită.) În iubirea lui pentru ea nu se strecura nimic din ceea ce înseamnă atracția bărbatului pentru femeie, atracție care ar fi putut da sentimentelor sale un caracter într-adevăr incestuos. Dealtfel, Lutz Scheindler ar fi fost foarte mirat dacă cineva i-ar fi spus că sora lui a încetat să mai fie o fetiță. Și totuși, dacă ar fi fost întrebat care-i sunt simțămintele purtate propriei lui surori, Lutz ar fi răspuns printr-o frază teribilă și înfricoșătoare: „Nu pot să trăiesc fără ea“... Și ce poate fi mai cumplit decât asta: *să nu poți trăi* fără cineva, să simți că viața ta, fără prezența permanentă a vieții celuilalt, nu e posibilă?! E, deci, mai mult ca firesc că Lutz Scheindler să devină gelos (un anumit fel de gelozie) pe Ivo Filipovac! Nu acum, încă nu. Deocamdată suflă amândoi în focul care nu vrea să se aprindă.

O îndeletnicire foarte plăcută pentru un scriitor este, fără îndoială, aceea de a istorisi o poveste de dragoste – un subiect vechi de când lumea, și totuși mereu nou, de vreme ce continuă să fie tema principală a romanelor care se scriu pe mapamond. Dar ne-am adus aminte tocmai în această clipă în care ofițerul, ajutat de Lutz Scheindler, suflă în foc, iar tânăra fată e atât de uluită de sentimentul care o încearcă pentru prima dată în viață, încât nu știe nici ce trebuie să spună, nici ce trebuie să facă, ne-am amintit, deci, de foarte ciudatul personaj (el ocupă un loc central în povestirea noastră) cu care domnul ofițer Ivo Filipovac s-a trezit că-i este ordonanță.

„Ce-o fi cu ordonanța asta a mea și pe unde dracu umblă?“ se întrebă, așadar, Ivo Filipovac și mărturisim că aceeași întrebare ne-o punem și noi. Îngrijorarea noastră este chiar mai mare decât a lui Ivo

Filipovac: fiind îndrăgostit până peste cap, în clipa următoare el a uitat de Marcu, chipul frumoasei trapeziste apărându-i din nou înaintea ochilor, aşa că se întinde în pat şi îşi simte trupul invadat de o imensă fericire. Se aude un oftat al cărui ecou se stinge cu greu în odăiţa cufundată în întuneric. Cel ce ofteazǎ e îndrăgostitul nostru, şi doar la câteva minute după aceea, domnul ofiţer Ivo Filipovac a şi început să sforăie încetişor. Se întoarce apoi pe parte stângă, se face covrig, şi sforăitul încetează brusc. Dacă ofiţerul a visat-o în noaptea aceea sau nu pe Anny Scheindler nu ştim şi nici nu ne interesează în mod deosebit, de vreme ce povestea de dragoste dintre cei doi a început să prindă un oarecare chiag: s-au văzut, s-au plăcut şi aşa mai departe... Ce-o mai fi nu ne rămâne decât să povestim la timpul potrivit.

Domnul ofiţer Ivo Filipovac, cu tot somnul lui adânc şi se pare fără vise, s-a trezit spre dimineaţă şi a auzit zgomot în odăiţa de sub acoperiş. „Mi s-a întors ordonanţa", şi-a spus el şi şi-a îngropat capul în pernă, cu gândul să adoarmă din nou. N-a putut. Stând cu ochii închişi şi cu capul îngropat în pernă, s-a întrebat pentru a doua oară: „Pe unde dracu mi-o fi umblat?" A deschis apoi ochii şi a început să tragă cu urechea, să verifice dacă nu cumva s-o fi înşelat. Da, ordonanţa se întorsese de bună seamă, i se auzeau paşii acolo sus, în cămăruţa lui, şi domnul ofiţer începu să se foiască în pat; fusese trezit din domn, şi de-acuma gata, cu greu o să mai poată iarăşi adormi. De fapt, Ivo Filipovac nu era atât supărat, cât mai ales intrigat, cum teribil de intrigat se simte şi autorul. Amândoi, autorul şi tânărul ofiţer, urcă, împreună, într-un suflet scările care duc la odăiţa de sub pod şi s-ar putea chiar să se ciocnească în întuneric unul de celălalt. Ofiţerul are de gând să-şi muştruluiască ordonanţa, să fie şi el o dată în viaţa sa autoritar. A urcat, deci, scările şi a deschis uşa odăii de sub acoperiş. Marcu stă pe marginea patului numai în izmene, şi când îl vede intrând, zvâcneşte în picioare, ia poziţie de drepţi şi se pregăteşte să salute milităreşte, stând smirnă şi fără să clipească. Ivo Filipovac îl opreşte însă. „Lasă asta, îi spune el. Mai bine mi-ai spune şi mie..." Ivo Filipovac intenţionează să-i ţie un mic discurs moralizator, se opreşte însă încurcat, pentru că ordonanţei i s-a făcut

rău: se clatină pe picioare şi e gata să se prăbuşească la pământ. Dinţii îi tremură în gură, se uită cu ochii holbaţi la ofiţer, de parcă ar vrea să-i ceară ajutor. Arată, ea, ordonanţa ca unul care se îneacă şi care te imploră din priviri să-i întinzi o mână, să-l scapi de la înec, să nu-l laşi să se ducă la fund. Privirea disperată a sărmanului soldat îl întoarce pe dos pe domnul ofiţer Ivo Filipovac. „E bolnav, îşi spune el speriat. Băiatul ăsta, sărmanul, nu-i sănătos..." Şi abia acum am putea spune că ofiţerul *îşi vede, în sfârşit ordonanţa* şi dorinţa de a-l ajuta (nu ştie bineânţeles cum şi ce-ar putea anume să facă) îl cuprinde pe neaşteptate. Marcu nu mai e doar o ordonanţă nedisciplinată, ci un om care suferă. Asemănarea dintre ei doi încurcă parcă şi mai mult lucrurile; ofiţerul are, la un moment dat, impresia că cel cuprins de deznădejde e chiar el însuşi: ca şi când s-ar afla în faţa unei oglinzi în care şi-ar vedea chipul desfigurat de suferinţă. I se pare că el şi ordonanţa lui sunt o singură fiinţă, ca în clipa imediat următoare să-şi dea seama că totul n-a fost decât o iluzie, cel asemănător lui la chip e totuşi un *altul,* o persoană străină, despre care el, iată, nu ştie aproape nimic. Ivo Filipovac descoperă, de fapt, hăul adânc care ne desparte ceilalţi. „Suntem *unici,* îşi spune el cu toată disperarea, iar asemănarea dintre noi rămâne doar un joc straniu al aparenţelor şi al contrafacerilor. Greşeala noastră cea mai mare este să ne lăsăm duşi de nas şi să credem în acest joc de oglinzi mincinoase!..." „Nu mă lăsaţi, domnule ofiţer", se roagă ordonanţa, şi se lasă o tăcere care se prelungeşte, pare a nu se mai sfârşi, pentru că Ivo Filipovac îşi dă seama că nu are ce să-i facă şi nici cum să-l ajute. Încercarea lui de a intra în pielea celuilalt dă greş. Ivo Filipovac simte că nu poate fi decât el însuşi, că orice tentativă a lui de substituire ar fi zadarnică. Şi în liniştea care s-a lăsat, în lumina difuză a zorilor, începe, spre tulburarea amândorura, să cânte o privighetoare. Marcu se îndreaptă spre fereastră, cu paşi şovăitori, clătinându-se, şi o închide să nu se mai audă cântecul vrăjit. Ofiţerului i se pare că citeşte în ochii ordonanţei un gând nou, nelimpezit şi obscur, de parcă i s-ar fi făcut brusc ruşine atât de cântecul acela al privighetorii, cât şi de felul în care se poartă! „N-aveţi de ce să vă faceţi griji din pricina mea, spune, cu privirile în pământ. Nu-s decât o cătană proastă, îşi cere

iertare cu o umilință sinceră. Lumea asta îi tare curioasă, mai spune, și eu nici nu știu bine – așa-s de neînvățat – ce-i cu ea"...

Ordonanța vorbește (și ofițerul simte lucrul ăsta) mai mult ca să se ascundă de el. Dacă nu cumva el vorbește așa și ca să ia de pe umerii ofițerului (dintr-un fel de bunătate și generozitate care îl uluiesc pe Ivo Filipovac) povara unei responsabilități, pe care el, ofițerul, nu are de ce să și-o asume. „Nu trebuie să-mi purtați grija!" spun parcă privirile ordonanței.

În aceeași seară, la cazinou, Ivo Filipovac stă de vorbă cu colegul său, căpitanul Alfred Rotmann. De câteva luni, îi spune el, are o ordonanță nouă, a cărei comportare e din ce în ce mai ciudată. Ordonanța – un român din Banat – s-a întâmplat să-i și semene la chip! Pare, desigur, de necrezut, dar dacă el, Alfred Rotmann, i-ar vedea împreună, ar putea să jure că sunt frați, atât de bine seamănă unul cu altul. Bineînțeles, nici pomeneală de vreo înrudire între ei doi; lui însă, ca să fie sincer, îi pare nespus de rău de sărmanul flăcău. Acesta suferă de un rău ascuns, și el nu știe cum să-i dea de capăt lucrurului aceluia care îl macină pe nefericitul băiat. „Oricum, e ordonanța mea, și până una-alta îl am în grijă", spune Ivo Filipovac, și cade pe gânduri, privindu-și ceșcuța din care se ridică aburii fierbinți ai cafelei plăcut mirositoare. „În privința băieților ăstora de la țară, am ce să-ți povestesc, spune domnul căpitan Alfred Rotmann (un bărbat serios, înalt ca un zdrahon și mul mai în etate decât eroul nostru. Câteva smocuri de păr alb îi împodobesc creștetul pleșuv.) Întâmplări de tot felul, una mai ciudată decât alta. Dacă aș încerca să ți le spun acuma, probabil că n-ai să-mi dai crezare, ai să spui că sunt născociri de-ale mele. Pot să te asigur, însă, că fiecare cuvințel rostit e adevărul adevărat! La ce să mint și să inventez, când viața m-a pus nu de puține ori în fața unor situații pe care nici o fantezie din lume n-ar fi fost capabilă să le inventeze! Dacă stai printre răcani cât am stat eu, ai prilejul să afli mai multe lucruri decât din oricare tratat de neurologie. Despre patologia creierului uman întreabă-mă pe mine. *fiom draga* (din când în când îi place să-și ornamenteze discursul cu câte un cuvânt unguresc), crede-mă, am ce să-ți povestesc. Trebuie

să le cunoști cât de cât biografia flăcăilor ăstora de la țară, să fi trăit printre ei, și în cazul acesta comportarea lor începe să ți se pară mai puțin bizară sau absurdă. Majoritatea, îți dai seama, nu și-au părăsit niciodată satul în care s-au născut, cel mult dacă s-au dus, la vreo sărbătoare, la horă în vreun sat învecinat; pentru ei lumea se reduce, nu uita acest lucru, la câțiva kilometri: satul și împrejurimile lui, și cam atâta. Nici nu le trece prin gând că dincolo de dealurile și pădurile din jurul cătunului lor s-ar mai afla și alte dealuri sau păduri, precum și alte sate; și atunci, îți închipui ce șoc pentru ei să descopere spațiul infinit al lumii ce se întinde, până hăt departe, cine știe până unde, în așa fel încât poate părea chiar fără început și sfârșit..." Deocamdată ofițerul vorbește ca din carte, și cele spuse de el i se par lui Ivo Filipovac o colecție de platitudini care, oricum, cât ar fi ele de adevărate, nu „rezolvă" și nici nu reușesc să arunce o lumină nouă asupra „cazului" ordonanței sale. Ivo Filipovac devine ceva mai atent la cele spuse de căpitan abia când acesta trece la descrierea unor întâmplări, care i se par a-i ilustra teoriile de a căror profunzime nici pomeneală să se îndoiască. Așa că, după ce-și dezvoltă teza cu privire la „șocul" descoperirii lumii de către neștiutorii flăcăi de la țară, după ce vorbește într-un limbaj cam cazon – și fără a da dovada unui spirit speculativ deosebit – de sfâșietorul *dor de casă* al bietelor cătane, căpitanul ține să dea cu orice preț câteva exemple; abia acum, după cum am mai spus, Ivo Filipovac începe să fie atent la ce spune, pentru că, într-adevăr, cele povestite de Alfred Rotmann merită toată atenția și nu strică să reflectezi puțin asupra lor. Un lucru pare a fi înțeles căpitanul – și nu atât apetitul lui teoretic îl mână spre înțelegere, cât mai curând îndelungata sa experiență de ins care, mai bine de un sfert de veac, a trăit în preajma cazărmilor, printre soldați strânși laolaltă de prin toate colțurile imperiului austro-ungar. Alfred Rotmann nutrește, așadar, convingerea, bazată pe bogata sa experiență personală, că toate gesturile disperate ale acelor soldați (despre care îi vorbește – stând la cafenea cu trabucul în gură – lui Ivo Filipovac) își au punctul de plecare în marea lor singurătate, și că, deci, singurătatea „își are monștrii ei, dragul meu, cu nimic mai puțin înfiorători decât cei născuți din somnul rațiunii al lui Goya, celebra

gravură despre care nu mă îndoiesc că ai auzit"... Gândirea lui Rotmann – nu cine știe cât de profundă și excesiv de teroteică – e, totuși, aceea a unui sociolog, dublat de un psihianalist instinctiv (psihanaliza abia s-a născut, și căpitanul nu a auzit, bineînțeles, de ea). La fel ca unii adepți ai teoriei lui Freud sau ca unii sociologi vulgarizatori, el e convins că totul poate fi explicat până la capăt; fiecare taină a inimii avându-și o cheiță a ei, cu care poți să descui cele mai secrete uși, în așa fel încât nimic pe lumea asta să nu te mai mire: „Care mistere? strigă el cu vocea lui groasă și răgușită de prea mult tutun ori de câte ori i se aduce la cunoștință un caz mai dificil (cu privire la vreo cătană care „a luat-o din nou razna"). Stați o clipă, să vă spun eu despre ce e vorba: am avut și eu un băiat în garnizoana..." și Alfred Rotmann se pune să povestească acel caz asemănător, nutrind convingerea fermă că, la urma urmei, nimic nu-i nou sub soare. Căci el așa de bine le știe pe toate, încât nu se mai miră de nimic! „Să vezi, îi spune lui Ivo Filipovac, ce-am pățit odată cu un soldățel dintr-ăștia, frumos ca o lacrimă și cuminte ca o fată mare. Era un băiat tăcut și foarte cuviincios, un polonez, de pe lângă Danzig, știam și cum îl cheamă, dar uite că acuma, pe moment, nu-mi mai aduc aminte. Îl surprindeam câteodată cu o privire rătăcită, pierdută în zare... Era orfan polonezul. Mi-a povestit cum a rămas fără amândoi părinții: s-au speriat caii într-o zi la târg și-a trecut căruța peste ei, sau cam așa ceva. Avea un frate mai mic acasă, elev de liceu, și era îngrijorat ce-o face, cum s-o descurca singur. Îl chemam să-mi mai deretice prin cameră, și după ce-și făcea treaba cu cea mai mare conștiinciozitate, se așeza pe un scaun și se apuca să-mi vorbească de-ai lui, cel mai blând om, dragul meu Ivo Filipovac, și acest băiețaș – avea niște ochi albaștri și o privire curată ca o dimineață de vară! – a luat într-o zi pușca-mitralieră, a întors-o spre camarazii lui și a ucis, dintr-un foc, opt tineri, cu care n-a avut niciodată nici cel mai neînsemnat schimb de cuvinte, nimic, înțelegi?..." Povestind isprava polonezului, Alfred Rotmann nu se arăta a fi prea mirat. Am văzut prea multe în viață ca să mă sperii... spun privirile lui ostenite, de militar bătrân. „I-a împușcat, pricepi, fără să-i urască, fără să aibă ceva împotriva lor! Pricina e tot aia, spune ofițerul clătinând din cap,

adâncul sentiment de frustrare pe care îl trăiesc toți flăcăiandrii ăștia, pricepi ce vreau să spun, dragul meu?" întreba căpitanul trăgând din trabucul care i se stinsese în timp ce povestea. Numai că pentru Ivo Filipovac lucrurile erau mult mai puțin clare decât pentru căpitan, limpezimea cu care acesta explica drama soldatului, lui i se părea discutabilă. Gândirea sa era mai puțin științifică, mai puțin determinist sociologică decât cea a căpitanului... „Să-ți povestesc și un alt caz, la fel de paradoxal, povestea în continuare Alfred Rotmann. De data asta eroul e un flăcău de pe lângă Oradea, un băiat cam urâțel, cu o frunte îngustă și cu o claie de păr roșu, mărunt de stat și cu picioarele crăcănate, dar a cărui voce era atât de cristalină încât, dacă l-ai fi auzit cântând, ai fi jurat că e glasul unui înger: în timpul marșurilor obositoare și lungi, îl puneam să cânte, ca să treacă timpul mai repede... Ei, și o dată, pe când se făceau niște aplicații de mai mare amploare – aplicații de noapte, la care era angrenat întregul nostru regiment – pentru că îl simpatizam pe cântărețul meu, m-am gândit să-l protejez, așa că l-am trimis să «facă pe inamicul» undeva la o distanță de doi-trei kilometri pe câmp. Urma să stea acolo, ascuns lângă un boschet, până când o patrulă de-a noastră, în căutare de «limbi», o da peste el ca din întâmplare; urmau să-l lege frumușel și să mi-l aducă plocon. Luarea de prizonieri era trecută și ea în schema exercițiului. Un fel de joc de-a v-ați ascunselea, nimic, ca să zic așa, deosebit... Să aștepte, deci, acolo, pe câmp, vreo două-trei ore, până dă peste el patrula respectivă. De obicei soldații, în timpul ăsta, trag un somn bun, profită, săracii, de timpul pe care îl au la dispoziție ca să se odihnească oleacă. Era o noapte caldă de august, țin minte de parcă s-ar fi întâmplat astăzi, cerul spuzit cu stele, ce mai, o noapte splendidă! Când patrula l-a descoperit, în sfârșit, băiatul meu cu voce de îngeraș zăcea într-o baltă de sânge lângă boschetul cu pricina. Își trăsese un glonte în stomac. A murit înainte ca ambulanța să ajungă cu el la spital, totuși am mai avut timp să-l întreb de ce-a făcut-o. «M-am speriat, domnu ofițer, mi-a spus (abia mai putea vorbi!). Era întuneric și eram singur, și m-am speriat foarte tare...» Se ruga de noi să nu-l lăsăm, că el nu vrea să moară, vrea să ne mai cânte cu

vocea lui de îngeraş, când sunt marşurile foarte lungi şi grele, dar stomacul îi era perforat de glonţ, aşa că a murit în dureri cumplite acolo în ambulanţă, înainte de a ajunge cu el la spital", povesteşte Alfred Rotmann, şi ochii i se umezesc, relatarea acelei triste întâmplări impresionându-l peste măsură şi acuma, după atât amar de vreme.

Aşa că Alfred Rotmann nu se arătă mirat aflând de comportarea oarecum ciudată a ordonanţei lui Ivo Filipovac. În lunga sa carieră militară el întâlnise multe cazuri identice. I se întâmplase să vadă – şi încă de câte ori! – cum tineri asemănători lui Marcu o iau razna dintr-o dată. „Eu zic să scapi cât mai repede de el, trimite-l înapoi la cazarmă, până nu-ţi face cine ştie ce pocinog", îşi sfătui căpitanul prietenul mai tânăr. Ivo Filipovac nu-i urmă sfatul. Cine ştie din ce pricini voia în continuare să-şi ajute ordonanţa, doar că nu ştia cum s-o facă.

Trebuie să consemnăm acum comportarea cel puţin ciudată a ofiţerului: cu totul pe neaşteptate, a simţit că nu poate, sau nu vrea, să se despartă de ordonanţa lui! Se gândeşte la ea ca la un frate mai mic, un frate care nu poate fi dat – numai aşa, ca să scapi de el – pe mâna doctorilor!... A-l lăsa pe seama lor, îşi spunea ofiţerul, înseamnă, de fapt, a te spăla pe mâini, înseamnă a încerca să scapi cât mai uşor de orice obligaţie şi de orice răspundere. Şi Ivo Filipovac se trezi că nu vrea să scape nici de răspunderi, nici de obligaţii...

Cât ne-am ocupat noi de ciudatul comportament al ordonanţei, cei doi îndrăgostiţi au avut prilejul să se vadă de mai multe ori. Se întâlneau după-amiezile, în taină, nu cumva să afle fratele ceva (nu i-a fost greu să-şi dea seama de ce se întâmplă: să vadă că surioara lui s-a îndrăgostit, şi să fie gelos), în cimitirul catolic; se plimbau îmbrăţişaţi pe cărăruile dintre morminte, se opreau în dreptul unor tufe de liliac înflorit, şi trapezista respira adânc, îmbătată de parfumul suav al florilor; se sărutau pătimaş lângă îngerii de marmoră care străjuiau criptele etc. Dragostea te face egoist, încât ne întrebăm cum de mai are timp un ofiţer al armatei cezaro-crăieşti, pe deasupra şi îndrăgostit, să se mai gândească la o biată ordonanţă. Avea, totuşi, timp! Şi chiar faţă de Anny Scheindler îşi exprimă de mai multe ori îngrijorarea: „Am o ordonanţă şi îmi dă mare bătaie de cap, îi povesti el. Se spune că semănăm amândoi..." Greu să convingi o îndrăgostită – care îşi închipuie, cum e şi firesc, că iubitul ei e unic pe pământ – că acesta ar putea semăna cu altcineva! Aşa că îşi manifestă neîncrederea: „Tu nu semeni cu nimeni", îi spuse ea şi îl sărută (destul de stângaci, pentru că încă nu învăţase de fapt să sărute!). „Şi totuşi semănăm, stărui el, ceea ce e într-adevăr ciudat. Nu există nici un grad de rudenie între noi. Nici măcar nu suntem de aceeaşi naţionalitate. El e român, şi eu sunt sârb." „Tu eşti ofiţer, şi el e ordonanţă", spuse fata pe neaşteptate, sensibilă la diferenţele sociale. „Cu toate astea, semănăm, spuse încă o dată ofiţerul şi căzu pe gânduri. Da, da, semănăm, stărui el răspunzând de fapt privirii tot mai neîncrezătoare a tinerei fete. E un străin, un flăcău prostuţ de la ţară, abia a învăţat câteva cuvinte ungureşti, abia mă pot înţelege cu el, şi cu toate astea, mă crezi, Anny, soarta lui mă nelinişteşte, disperarea lui pur şi simplu mă face să sufăr. Vreau să-l ajut şi nu ştiu cum s-o fac! E caraghios, dar nu pot scăpa de sentimentul că răspund de soarta lui." „E mult prea complicat pentru mine tot ceea ce îmi spui", spuse Anny Scheindler cu acea sinceritate, aproape brutală, cu care vorbesc uneori fetele al căror suflet e pur şi neîntinat. Şi se sărutară din nou. Nu suntem atât de indiscreţi încât să numărăm sărutările pe care şi le-au dat lângă tufa înflorită de liliac şi lângă îngerul de gips, în dreptul căruia s-a şi desfăşurat, dealtfel, discuţia dintre ei...

Doar la câteva zile după întâlnirea de mai sus, Lutz Scheindler se îmbolnăvi de dizenterie şi fu internat în spital. O boală dintre cele mai păcătoase. De dizenterie se murea, uneori, în acele timpuri... Spitalul în care era internat tânărul semăna cu orice spital din zilele noastre: pereţii erau la fel de albi, surorile la fel de rumene, aveau aceleaşi zâmbete profesionale lipite pe chipul

lor inexpresiv; la fel miroseau coridoarele şi aceiaşi castani înfloriţi creşteau în faţa ferestrelor, trezind nostalgia celor internaţi... Sora îşi vizita fratele joia şi duminica (orele de vizită erau aceleaşi ca în zilele noastre), se aşeza pe un scaun în faţa patului, şi Lutz, cu chipul supt de boală (în câteva zile slăbise cu mai mult de zece kilograme, frumosul lui trup de atlet îşi pierdea, de la o zi la alta, splendoarea), o privea încercând să surâdă... Anny Scheindler era mult prea îndrăgostită ca să-şi poată ascunde fericirea de privirile cercetătoare ale fratelui ei. Era o necuviinţă, desigur, să arăţi atât de înfloritoare când fratele tău zace în pat bolnav de dizenterie (din care pricină numărul la trapez e scos din program) doar că fata nu e în stare să se ascundă. „Nu-i pare rău de mine, nu mă iubeşte", îşi spune trapezistul cu amărăciune, şi după ce vizita ei ia sfârşit, îşi îngroapă capul în pernă, să nu-l vadă surorile plângând... Da, Anny Scheindler se uită la el cu ochi strălucitori şi nici nu-i trece prin cap c-ar fi fost mai bine să-şi ascundă fericirea. „Sunt în afara oricărui pericol, după părerea doctorilor, îi spune Lutz Scheindler. Ştii că mi-a fost teamă c-o să mor? Şi aş fi suferit cumplit la gândul să te las singură..." Auzindu-l, chipul ei luminos se întunecă dintr-o dată – pentru că îşi iubeşte fratele şi nu e nici lipsită de sensibilitate – şi câteva lacrimi îi apar în ochi. Se simte vinovată că e în stare să fie atât de fericită în timp ce el e aşa de bolnav! „Să mă fac sănătos şi ne apucăm din nou de lucru, spuse el. Nu imediat, bineînţeles, reluăm numărul vechi din program până când mă mai pun pe picioare. Sper că n-ai uitat tot ce te-am învăţat", adaugă apoi vădit îngrijorat.

Dacă Anny Scheindler se simţea, pentru moment, plină de milă şi compasiune, de cum părăsea spitalul, atât mila cât şi sentimentul vinovăţiei se risipeau, ca prin farmec. Nu mai avea loc pentru ele! Iubirea pusese stăpânire până şi pe cele mai ascunse cămări ale sufletului ei. Urma o nouă vizită (joia sau vinerea), la care se trăda iarăşi.„Zac aici în spital, îşi spunea cu ciudă Lutz Scheindler, şi n-am cum s-o apăr de dragostea ei!..."

Neavând nici un fel de experienţă erotică – nu fusese niciodată îndrăgostit, şi singura fiinţă sex feminin la care ţinea era sora lui –, habar nu avea ce înseamnă să iubeşti pe cineva. Nici nu bănuia cât de puternică e iubirea. Nu ştia că atunci când e vorba de dragoste nimeni nu poate salva pe nimeni şi că cel mai bun lucru pe care îl ai de făcut e să nu-i stai în cale, să nu te amesteci. N-avea cum să-şi ferească, deci, sora de dragoste, numai că el, naivul şi neînvăţatul, nu ştia asta, nu avea de unde să ştie. Era îngrozitor de nepriceput...

A mai trecut o săptămână, timp în care Lutz Scheindler s-a pus pe picioare. E încă prea slăbit ca să părăsească spitalul. Suntem într-o joi, zi de vizită, şi fraţii se plimbă prin parcul spitalului. Anny îşi ţine frăţiorul de braţ. O anume tensiune s-a creat, cu totul pe neaşteptate, de îndată ce a venti vorba despre „ofiţerul acela care îţi dă târcoale". Astfel se şi explică tăcerea care s-a lăsat între ei. Lutz Scheindler a slăbit mult. Greu să recunoşti în băiatul acesta sfrijit pe splendidul atlet, ale cărui exerciţii la trapez smulgeau strigăte de entuziasm. Să profităm de acest moment de tăcere, să facem abstracţie de tensiunea existentă între cei doi şi să-i privim mai de aproape. Trăsăturile gingaşe ale fetei s-au mai împlinit. Gura ei a căpătat o anumită moliciune senzuală, iar ochii îi sunt de un albastru închis, aproape violet. Da, la ochi şi la gură seamănă între ei, fraţii – lucru observat şi de către prietenul nostru Ivo Filipovac – doar că, ochii, dacă îi priveşti ceva mai bine, descoperi în cei ai fetei o gingăşie caldă şi învăluitoare; ochii băiatului sunt, în schimb, într-o permanentă nelinişte, sunt ochi de „jivină tânără", ca să folosim o comparaţie de efect, ochi ce-şi schimbă expresia de la o clipă la alta. În unele momente devin atât de întunecaţi, încât par aproape negri... Încercând să fim din nou omniprezenţi şi atoateştiutori, să aflăm la ce se gândeşte Anny Scheindler. Ei bine, ea se gândeşte – şi din fericire fratele ei nu are posibilitatea, aşa cum avem noi, de a-i citi gândurile – că s-a săturat de toate aceste exerciţii la trapez, care nu-i mai fac de un timp încoace

nici o plăcere. „În realitate, își spune ea, înciudată, nu am nici cea mai mică vocație pentru o astfel de profesie!" Fusese ca un lut moale în mâinile fratelui ei mai mare, și el o modelase așa cum voise el. Nu i se oferise posibilitatea de a alege. „Iubesc prea mult viața ca să-mi mai placă o asemenea profesie plină de risc!" își spune... Să încercăm acum să aflăm la ce se gândește Lutz Scheindler, să-i citim și lui gândurile: „Nu putem să reapărem în fața publicului – meditează el – reluându-ne numerele vechi. Suntem datori să pregătim ceva nou. Ceva care să fie o adevărată surpriză, să-i lăsăm cu gura căscată pe spectatori... Anny mă ține de braț, se lipește drăgăstoasă de umărul meu, dar gândurile ei, îmi dau bine seama, sunt cu totul în altă parte... Îl urăsc pe ofițerul ăla caraghios, de care s-a îndrăgostit și am să fac în așa fel încât să-i despart. O să-i trag o bătaie, să mă țină minte – își spune, așadar, Lutz Scheindler, care e atât de naiv, încât își închipuie că totul se poate rezolva cu o bătaie – praf îl fac dacă îl văd că se mai ține de iubita mea surioară! Căci dacă nu intervin la timp și în cea mai mare grabă, o s-o pierd. Or eu nu pot trăi fără ea"... își spune din nou trapezistul. Gândește – după cum am putut să ne dăm seama – ca un băiețandru necopt la minte și probabil că nici nu l-am lua prea mult în seamă dacă n-ar fi ultima frază rostită – cum că „nu poate trăi fără sora lui" – frază care, desprinsă de pe buzele lui, capătă gravitate și ne pune, vrând-nevrând, pe gânduri.

Într-o după-amiază de sâmbătă, Lutz Scheindler ieși din spital. S-ar fi apucat imediat de lucru. Era supărat și enervat că din pricina slăbiciunii se vedea obligat să mai aștepte. De câte ori aducea vorba despre exercițiile la trapez – pe care avea de gând să le pregătească împreună – Anny Scheindler schimba vorba... Trapezistul începu să dea târcoale locuinței lui Ivo Filipovac. Îl amenința, în gând, cu bătaia și era hotărât să-și pună în practică amenințarea. Chiar așa, slăbit cum era, o chelfăneală soră cu moartea e el în stare să-i tragă ofițerului! Acesta trebuie să fie un fel de papă-lapte care, mai mult ca sigur, nici nu știe să se bată! Or el de mic trăise printre circari și

învățase o mulțime de tertipuri; știe, de pildă, cum să-și ia adversarul prin surprindere, cum să-i pună piedică. „Și-a găsit nașul cu mine", își spune tânărul, și între timp sora lui, la umbra unor tei care își scuturau florile, se săruta cu Ivo Filipovac. Un sărut prelungit, semănând cu cele ce se vor putea vedea în unele filme produse la Hollywood prin deceniul al patrulea al veacului nostru. Ca să poată ajunge până la buzele iubitului ei, fata se ridicase pe vârfuri; Ivo Filipovac îi prinsese mijlocul cu mâna dreaptă, și când ea se clătină, gata să cadă, el o ridică de la pământ, fără ca buzele lui să se desprindă de ale ei, de parcă ar fi vrut să prelungească la nesfârșit tandra lor îmbrățișare...

Vara veni dintr-o dată. Frații Scheindler își reluaseră exercițiile la trapez, pregătindu-și cu mult sârg numărul. Aveau de gând să-și uluiască spectatorii. Tânărul ofițer îndrăgostit se uita mai tot timpul la ceas, așteptând cu nerăbdare ora întâlnirilor furișe cu Anny Scheindler. Pe ordonanță o descoperim îndreptându-se spre râulețul aflat la marginea orașului. Luna iunie e abia pe la mijlocul ei, dar e cald ca în toiul verii. Și-a pus în gând să se scalde... Îl vedem, așadar, pe Marcu urcând un delușor – în jurul lui câmpul e smălțat cu flori: sânzienele albe și galbene stau nemișcate, ca niște lumânări aprinse, în aerul înmiresmat al zilei de vară. Apoi îl vedem coborând și, undeva jos, în valea care se întinde la picioarele lui, poate fi zărită panglica strălucitoare a râului. Eroul nostru se grăbește. E nerăbdător să ajungă. Știe el un loc ferit unde apa e destul de adâncă, așa că se poate scălda după pofta inimii lui. De cum ajunge, își trage cizmele, se dezbracă de uniformă; își lasă și izmenele și, gol pușcă, se aruncă în apa în care, fiind destul de devreme, n-a avut încă timp să se încălzească. E atât de rece, încât nu poate rămâne mai mult de un minut sau două; iese afară și se întinde în iarbă, la soare. Îi tremură dinții în gură, buzele i s-au făcut vinete din pricina frigului, dar, încet, încet, razele calde ale soarelui îl pătrund; o căldură și o moleșeală plăcută îl cuprind. Marcu închide ochii și chiar trage un pui de somn, în timp ce în jurul lui păsările să te asurzească, nu alta, cu ciripitul lor; o ciocârlie, în zborul ei razant, îl atinge cu vârful

aripii, aşa că Marcu se trezeşte, deschide ochii, vede bolta albastră a cerului, apoi îi închide din nou, nu ca să tragă încă un puişor de somn, cum s-ar putea crede, ci ca să asculte cele ce se întâmplă în jurul lui.

Toate se adunau şi se amestecau între ele, mirosurile cu cele auzite şi cu cele văzute, şi în mintea lui Marcu se realiză cu totul pe neaşteptate o imagine unică a lumii, de o extraordinară armonie şi perfecţiune. I se păru că întreaga lui fiinţă se destramă, contopindu-se cu cele aflate în jurul său; încetă să mai existe, şi în acelaşi timp exista într-un mod mult mai vast şi mai atotcuprinzător: era râul şi floarea, iarba şi pământul, cerul nesfârşit şi păsările cele ciripitoare, şi Marcu, cel ce nu voise să iasă din pântecele mamei, recunoscu desăvârşirea lumii, frumuseţea ei, şi simţi întreaga vină a respingerii acesteia; pentru că asta făcea el, nefericitul şi neînţelesul, respingea lumea atât de armonios alcătuită dintr-o ciudată şi greu de înţeles *neputinţă de a fi*, de a trăi cu adevărat! Lacrimi de ruşine şi de umilinţă în faţa bunătăţii acestei lumi atotcuprinzătoare şi atotînţelegătoare îi scăldau ochii tânărului nostru erou, şi acum toate începeau să fie tot mai confuze şi mai greu de înţeles: Marcu nu-şi mai dădea bine seama dacă lacrimile îşi aveau izvorul în durerea surdă care, de ani de zile, de când se născuse, i se cuibărise în piept, sau dimpotrivă, ele aparţineau bucuriei, care, iată, se revărsa peste el aşa cum se revărsa şi peste întregul pământ, peste întreaga lume, în valuri strălucitoare, pe care nimeni şi nimic nu le va putea vreodată stăvili.

Ar fi bine să ne despărţim acum de Marcu, în aceste momente de vârf ale existenţei lui; să ni-l închipuim fericit, fără să ţinem seama de caracterul atât de fragil al fericirii lui trecătoare, căci existenţa lui Marcu, rămânând înscrisă într-un timp uman, „starea de fericire", contopirea cu natura, a durat doar câteva clipe trecătoare! Ni-l şi închipuim pe Marcu trezindu-se ca dintr-un somn adânc, ca acei flăcăi din poveste care-şi spun cu mirare „Mă, da' mult am mai dormit", legănându-se somnoroşi când pe un picior, când pe celălalt. Trezit din starea de beatitudine, se întoarce, încă somnoros, spre

cărarea care şerpuieşte printre fâneţurile încărcate cu flori galbene şi albe, strălucind în soarele verii ca nişte lumânări aprinse, şi vede undeva acolo, în depărtare, păşind agale pe cărare, un om. Cel ce vine spre eroul nostru nu se grăbeşte prea tare: când dispare, când apare din nou printre ierburile înalte. Să reţinem această scenă: Marcu întors, stând sprijinit într-o mână şi uitându-se la omul acela. Povestea noastră ar putea să se sfârşească acum, şi în cazul acesta ar trebui să ne luăm rămas bun de la eroul nostru, precum şi de la domnul ofiţer Ivo Filipovac, a cărui poveste de iubire ar rămâne, de fapt, neterminată, nedusă până la capăt; în cazul lui Marcu, neexistând nici o poveste propriu-zisă, nici nu avem, de fapt, ce anume să încheiem şi să ducem la capăt. Din motive pe care nu le putem divulga cititorului, posibilităţile noastre de a trăi în imediata apropiere a celor doi tineri, a ofiţerului şi a ordonanţei sale, se sfârşesc aici. Căci dacă până acum am putut să-i urmărim pas cu pas, atât pe unul, cât şi pe celălalt (adică pe ofiţer şi pe ordonanţă) să fim adică omniprezenţi, cum se spune, şi am avut posibilitatea s-o vedem cu ochii noştri pe fermecătoarea Anny Scheindler şi pe fratele acesteia (un tip destul de ciudat şi nu tocmai pe gustul nostru) – am putut, de asemenea, urmări, cu gura căscată de uimire, periculoasa lor evoluţie la trapez – de-acum înainte trebuie să ne mulţumim cu ceea ce am aflat din surse mai puţin directe şi nu neapărat demne de crezare. Aşa că sfârşitul acestei poveşti care s-a petrecut înainte de războiul cel mare, într-un orăşel al imperiului austro-ungar, imperiu ce-şi trăia, ca să zicem aşa, clipele cele din urmă (numele orăşelului nu are o deosebită importanţă pentru povestirea noastră) sfârşitul, deci, ni se dezvăluie dintr-o dată învăluit în umbrele depărtării: mai bine de şapte decenii s-au scurs de atunci şi e firesc ca toate să se vadă nu prea distinct, ci ca printr-o ceaţă deasă, aşa cum ne apar de obicei lucrurile privite de la o mult prea mare distanţă. Nici nu mai are rost să spunem cât ne supără faptul de a nu putea fi întru totul siguri de autenticitatea întâmplărilor. Căci nemaiavând posibilitatea de a le verifica, suntem obligaţi să luăm drept reală, să considerăm deci adevăr, o întreagă poveste care, mărturisim, ni se pare destul de

puţin verosimilă. Totul ar fi pornit, ca să zicem aşa, de la asemănarea dintre ordonanţă şi domnul ofiţer Ivo Filipovac. Fratele cel răzbunător (să ne amintim că-i promisese ofiţerului o bătaie soră cu moartea) se pare că ar fi încurcat lucrurile în aşa fel, încât l-ar fi confundat pe ofiţer, şi nici nu era greu de vreme ce semănau într-adevăr unul cu celălalt, cu propria lui ordonanţă. Aşa că cel ce păşeşte agale prin iarba înaltă, îndreptându-se spre Marcu, ar fi chiar fratele trapezistei (cu toate că ne-ar veni destul de greu să explicăm, o asemenea coincidenţă), şi văzându-l pe Marcu (fără uniformă, ca să-l poată identifica şi să se dumirească, deci, că nu e vorba de un domn ofiţer, ci de un simplu soldat, de o biată ordonanţă) îşi spune că a sosit clipa răzbunării. Văzându-l deci pe Marcu şi închipuindu-şi, din pricina asemănării, desigur, că e Ivo Filipovac, trapezistul e cuprins de oarba lui gelozie. Vede roşu înaintea ochilor şi începe să lovească, cu pumnii şi cu picioarele, cu ce apucă, încercând să-l distrugă pe bărbatul din faţa lui; vrea ca acesta să nu mai existe, pentru ca să fie din nou liberă Anny, sora lui, fără de care *nu poate trăi*... Încercăm să ne închipuim întreaga scenă: Marcu nu vrea să se apere. Nici nu înţelege prea bine ce se întâmplă cu el: se chirceşte de durere, şi sub loviturile care cad asupra lui ca o ploaie deasă, faţa şi trupul îi sunt acoperite de şiroaie de sânge. Vedem scena cu ochii minţii noastre, mai mult ne-o închipuim, de vreme ce n-am fost martori la ea, şi nici nu suntem ferm convinşi că toate s-au petrecut chiar aşa. O întrebare trebuie să ne-o punem văzându-l pe Marcu cum tace şi acceptă parcă de bunăvoie, fără să se apere, să fie bătut. Şi-a dat oare seama că la mijloc e o neînţelegere – aceasta e întrebarea – şi că nu asupra lui ar fi vrut să-şi descarce furia gelosul frăţior al Annei Scheindler? Şi dacă şi-a dat seama de acest lucru, de ce n-a încercat să-l lămurească pe agresor, spunându-i: „M-ai luat drept altcineva, nu cu mine ai tu ceva de împărţit ci cu altul. Nu sunt eu Ivo Filipovac. Sunt doar ordonanţa lui." Adevărul ar fi ieşit la lumină, şi Marcu n-ar fi fost făcut zob fără să fie vinovat. S-ar putea, desigur, să nu fi apucat să strige, să nu fi avut timp, prea cădeau pumnii cu nemiluita, dar s-ar putea, de asemenea, ca Marcu să nu fi vrut *anume* să deschidă

gura şi să lămurească ceea ce era de lămurit. Primind loviturile îndreptate împotriva altcuiva, fără să crâcnească, fără să încerce să strige în gura mare că nu el este persoana în cauză, chiar dacă seamănă nepermis de mult cu ofiţerul îndrăgostit de domnişoara Anny Scheindler, n-a acceptat el oare, de bunăvoie, martirajul la care era supus?

Ar urma acum o altă scenă, care ar decurge din cea relatată mai sus: ziua de vară se apropie de sfârşit, soarele stă să apună; se porneşte un vânt uşor, care face să foşnească sălciile de pe malul râului. Răzbunat, după părerea lui, trapezistul s-a făcut nevăzut. Marcu zace în ţărână. Cu greu se poate ridica. Se clatină pe picioare, se simte cuprins de o nesfârşită oboseală. Cu mare efort se târăşte până la malul râului, intră în apa care îi ajunge până la subţiori şi se spală de noroi şi de sânge. Apa e asemeni unui pansament călduţ, rănile nu-l mai dor. Îi curg lacrimi din ochi, plânge pe tăcute, cu sughiţuri, trăgându-şi nasul, ca un copil. Iese din apă şi se îmbracă tremurând, continuând să scâncească asemeni unui câine bătut. Vrea să se odihnească. Capul îi este golit de orice gând, i s-a făcut somn. Cade într-un somn greu, letargic, şi în clipa când soarele, globul lui mare şi roşu, atinge pământul, alunecând fastuos şi calm dedesubt, o femeie trece pe cărare cu un prunc în braţe şi-l descoperă. Văzându-i chipul vânăt şi umflat, se sperie, aleargă după ajutor. Până să se întoarcă – însoţită de doi inşi – soarele s-a ascuns sub pământ şi umbrele prelungi ale înserării încep să se întindă de-a lungul poienii în care zace eroul nostru. Ca să-l poată transporta la spital, ţăranii ce-o însoţesc pe femeie au adus cu ei o căruţă trasă de un singur cal costeliv...

În aceeaşi iarnă, după sărbătorile Crăciunului, Anny Scheindler l-a luat de bărbat pe Ivo Filipovac. A fost o nuntă frumoasă. În fotografiile păstrate până astăzi pot fi văzuţi mirii, precum şi părinţii ofiţerului, tatăl şi „mama lui de-a doua", o femeie încă tânără. Mireasa poartă un voal lung şi o rochie de dantelă de toată splendoarea. Dar unde e fratele miresei, ce s-a întâmplat cu întunecatul trapezist, de vreme ce lipseşte din toate fotografiile, cam

șterse și îngălbenite de vreme? Fratele nu apare în ele din simplul motiv că el nu a luat parte la nunta surorii lui. Zăcea la spital după o tentativă nereușită de a se sinucide. Luase luminal (sau poate un alt somnifer, care se găsea pe acele timpuri). O doză insuficientă, cum li se întâmplă, de obicei, sinucigașilor care vor și nu vor să-și ducă la bun sfârșit gestul lor nelegiuit... Și-a reluat, peste câteva săptămâni, numărul la trapez, înlocuind-o pe Anny Scheindler cu o fată care îi semăna, privită de la distanță, dar care, văzută de aproape, n-avea nici pe departe grația și frumusețea celei ce părăsise, în mod definitiv, lumea circului. La vârsta de treizeci de ani, Lutz Scheindler s-a îmbolnăvit de o boală foarte urâtă, un fel de decalcifiere a organismului. În bărbatul pe jumătate infirm, care rupea biletele la intrare la cinematograful „Apolo" din centrul orașului (pentru că, între timp, filmul mut – scheciurile cu Stan și Bran – începuseră să facă ravagii în rândurile publicului), era destul de greu să-l recunoști pe superbul atlet de odinioară, al cărui număr la trapez culegea ropote de aplauze. Bineînțeles că între timp se apucase și de băut. Era tot singur, suferea și ofta, în taină, după frumoasa lui surioară. Își amintea de ordonanța făcută zob pe nedrept și-și închipuia (pe deasupra era și bigot) că eșecul lamentabil al sărmanei lui existențe se afla în strânsă legătură – „pedeapsa lui Dumnezeu" – cu acea nedorită greșeală și confuzie de odinioară. Mărturisim c-am simțit dorința de a-l pune la stâlpul infamiei pe trapezist – ai cărui ochi, migdalați, au continuat să semene nepermis de mult cu cei ai surorii lui, până la adânci bătrâneți: trupul i s-a deteriorat, dar ochii nu și-au pierdut frumusețea și strălucirea! imaginându-ne un „epilog" atât de întunecat. Dacă totuși n-am aruncat asupra lui și alte pedepse, cu mult mai grele și mai mari (ar fi putut, de pildă, să rămână, din pricina bolii de care suferea, olog sau chiar orb), l-am fi putut face să-și piardă postul de la cinematograf, nu cine știe ce post – îi sancționa, trăgându-i de urechi, pe elevii care încercau să se strecoare în sală fără să-și cumpere bilet – n-am făcut-o însă de frica de a nu ne trezi în plină melodramă (vă amintiți acele epiloguri dickensiene în care cei „răi" sunt pedepsiți, și binele triumfă la sfârșit în mod

definitiv și irevocabil). Am inventat, deci, un epilog care ne pare cât de cât verosimil... Adevărul e însă că habar nu avem ce i s-a întâmplat după nunta surorii sale tânărului cu ochi migdalați, care era convins că „nu poate trăi fără sora lui". E adevărat că odată am descoperit într-o revistă ilustrată o reclamă de circ, și printre numele înșirate acolo – nume dintre cele mai „exotice", în majoritatea lor de proveniență italiană – am dat și peste numele lui Lutz Scheindler, renumitul trapezist ale cărui numere la trapez au cucerit mapamondul. Revista era, însă, de prin '31 și e greu de presupus că Lutz Scheindler, la aproape cincizeci de ani, ar mai fi fost în stare să evolueze (oricât de bine și-ar fi păstrat forma sportivă) la trapez. Ar fi putut fi, de pildă, fiul acestuia, dar știm – în privința aceasta nu avem nici o îndoială – că fratele frumoasei Anny Scheindler nu a avut copii. Nu s-a căsătorit niciodată, n-a cunoscut pacea și liniștea unui cămin care să fie numai al său, n-a fost înconjurat de copii obraznici și drăgălași, nici nu s-a bucurat de farmecele unei soții blânde și ascultătoare. Chiar dacă în realitate n-a ajuns să rupă biletele la cinematograful „Apolo" din centrul orășelului, oricum tot „n-a sfârșit-o bine". Și nu știm dacă nu cumva în acestă carte, în care tema singurătății ocupă un loc de prim plan, Lutz Scheindler, „cel ce nu putea trăi fără sora lui", n-ar fi meritat un loc mai important. Dar nu caracterul patologic al singurătății ne interesează pe noi, în primul rând. Cu Lutz Scheindler ar fi existat, desigur, pericolul să alunecăm, fără voia noastră, spre zonele obscure și maladive ale singurătății, spre acele tărâmuri de unde începe, de fapt, împărăția psihiatrilor și a neurologilor. Or, pe noi nu ne preocupă singurătatea din punct de vedere clinic. Nici nu încercăm să-i dăm de capăt așa cum încearcă medicii care urmăresc, în primul rând, vindecarea celui bolnav. Noi nu vrem să vindecăm pe nimeni, și cine știe dacă nu suntem ceva mai sceptici decât medicii, de vreme ce ne îndoim c-ar putea exista vreo vindecare. Pe Marcu, de pildă, nu ni-l putem închipui altfel decât ca pe un ins veșnic singur, un „neîmpăcat cu lumea", așa cum a fost el încă înainte de a se naște. Din acest punct de vedere seamănă numai la chip cu superiorul lui. Unele asemănări

mai profunde, dacă au existat, ne-ar fi destul de greu să le dăm de urmă: Ivo Filipovac nu-şi poate închipui altfel viaţa decât în doi, el este bărbatul în căutarea femeii, cu ajutorul căreia să întemeieze un cămin şi să perpetueze specia. O astfel de femeie va fi pentru el fata de la trapez, Anny Scheindler. (Să nu uităm că ne-am despărţit de ei în ziua în care urma să aibă loc nunta; o zi de iarnă, mai splendidă decât oricare alta: ninge cu fulgi mari, şi mireasa păşeşte cu pantofiorii ei albi pe zăpada pufoasă. Mirele n-o lasă însă să-i îngheţe picioruşele, o ia pe sus şi, cu ea în braţe – Anny Scheindler l-a cuprins drăgăstos pe după gât cu mâinile ei în mănuşile albe – se îndreaptă spre trăsura care îi aşteaptă, împodobită cu panglici şi trandafiri, în timp ce caii, doi armăsari albi de toată frumuseţea, tropăie neliniştiţi, gata să-i poarte ca vântul şi ca gândul, cum se spune în poveşti...) Crizele de singurătate ale lui Ivo Filipovac au fost trecătoare, crize de creştere, legate, aşa cum am văzut, de vârsta „tulbure", de anii adolescenţei. El a trecut peste ele cu succes, îndreptându-se cu paşi repezi spre maturitate. Da, „copilărosul" ofiţer, pe care ni l-am închipuit adesea jucându-se cu soldaţii lui de-a „hoţii şi vardiştii", a devenit, la scurt timp după căsătorie, bărbat în toată firea. Mustaţa va continua să şi-o poarte răsucită în sus, o mustaţă care cu timpul va deveni mai aspră şi mai puţin mătăsoasă şi, poate, ceva mai închisă la culoare. Ofiţerul – care numai a ofiţer, fie vorba între noi, nu prea aduce, nefiind, adică (după cum se va spune la un moment dat), un „personaj tipic", semnificativ pentru categoria socială pe care o reprezintă – nu-şi va pierde însă nici sensibilitatea şi nici bunătatea inimii. Va continua să scrie versuri (mai ales în după-amiezile lungi de toamnă, cu lumina lor grea, uleioasă, când se va lăsa cuprins, fără voia lui, de o uşoară melancolie), iar în jurul vârstei de patruzeci de ani îşi va lua curajul şi va publica o mică plachetă într-o editură provincială, al cărei nume, din păcate, ne scapă acum (vor fi incluse în culegerea respectivă şi unele poezii de tinereţe; cele închinate unei anumite doamne, soţia unui bun prieten de-al său, din acei ani îndepărtaţi, vor purta misterioasa dedicaţie „Pentru X"). Va avea grijă să-şi continue o vreme corespondenţa cu mama lui vitregă.

Din păcate, nobila doamnă se va îmbolnăvi de plămâni. Va fi internată într-un sanatoriu, undeva la poalele Alpilor, şi Ivo Filipovac împreună cu soţia şi cu fiul lor mai mare (acesta va avea aproximativ şase ani) o vor vizita, încărcaţi de daruri inutile, femeia fiind pe moarte (nu va mai trăi decât câteva luni; îşi va lua rămas bun de la ei cu lacrimi în ochi). Nu, viaţa lui Ivo Filipovac n-a fost întru totul lipsită de unele asperităţi, nici vorbă de aşa ceva! În primul rând, să nu uităm, a luptat în războiul cel mare (un război pe care el îl considera, ca atâţia alţii, crud, inuman, nedrept, ba chiar monstruos), iar atunci când s-a întors de pe front (căci, spre deosebire de atâţia alţii, el s-a întors!), aerul acela copilăresc despre care am avut prilejul să vorbim îi dispăruse întru totul de pe chip; ba la tâmple îi apăruseră şi câteva fire cărunte, pe care soţia lui, mai în glumă, mai în serios (deşi nu fără o oarecare tristeţe), i le-a arătat într-o dimineaţă de duminică – se uitau amândoi în oglinda mare din salon – la scurt timp după întoarcerea de pe câmpul de luptă. Trebuie să menţionăm, de asemenea, faptul că nu cu mult înainte de a se declanşa marele măcel mondial, garnizoana lui Ivo Filipovac s-a mutat din orăşelul X la Timişoara, unde, dealtfel, ofiţerul a şi rămas împreună cu familia (soţia şi trei copii, o fată şi doi băieţi) după războiul cel mare. Ivo Filipovac a ieşit din rândurile armatei (nu era, ştim şi noi, un ofiţer cu „vocaţie") şi a intrat funcţionar la Arhivele Statului. În amintirea vechii lui profesii, a continuat să-şi poarte o vreme mustaţa răsucită în sus (atât timp cât vecinii şi cunoscuţii, din inerţie sau din obişnuinţă, au continuat să-i spună „domnu ofiţer"), apoi, când vechea lui profesie a fost uitată, şi-a ras-o, şi chipul lui a întinerit subit, a reprimit acel aer copilăros despre care am mai vorbit. Doar că de-acuma era un civil în toată puterea cuvântului. În ce priveşte limba română, Ivo Filipovac o vorbea la perfecţie (spre deosebire de soţia lui, căreia i se mai întâmpla, din când în când, mai ales la piaţă, când se certa cu precupeţele, să stâlcească vreun cuvânt), şi doar numele (cu toate că prietenii îi spuneau Ion, la fel ca acea legendară Evă, căreia îi păstra o amintire de neşters) îi va deconspira naţionalitatea.

Suntem obişnuiţi să punem între epoci tot felul de baricade şi ziduri înalte, cu toate că ele nu au existat în realitate. Tinereţea eroului nostru s-a consumat în acei ani cărora li se spune astăzi – cu nostalgie sau cu ironie – „la belle epoque“, maturitatea între cele două războaie, bătrâneţea după cel de-al doilea război mondial, doar că trecerea de la o epocă la alta (sau de la un anotimp al vieţii lui Ivo Filipovac la un alt anotimp) s-a petrecut aproape pe nesimţite; s-a trecut, aşa cum se întâmplă în viaţă, de la o zi la altă zi, alunecându-se spre anii maturităţii, apoi spre cei vârstnici, şi nici un stâlp indicator pe care să fi scris: „Aici se termină tinereţea lui Ivo Filipovac“ sau „Aici s-a sfârşit «la belle epoque»,“ sau, ceva mai târziu, un alt indicator, de acelaşi fel, pe care să se poată citi: „Aici au început anii de bătrâneţe ai fostului ofiţer al armatei cezaro-crăieşti“, n-a existat. Alunecarea, cum să-i spunem altfel, s-a produs încetul cu încetul. Chiar şi războiul, primul sau cel de-al doilea, a început într-o zi foarte asemănătoare cu toate celelalte zile: oamenii au mâncat, au făcut dragoste, au mers la slujbă, i-au durut dinţii sau stomacul, şi în ziua aceea memorabilă (aşa cum ne apare ea astăzi) nici nu şi-au dat bine seama că ceva începe de fapt, şi altceva se termină. N-au putut – în afara celor înzestraţi cu o deosebită luciditate şi cu un acut simţ al istoriei – ieşi din propria lor viaţă; ca să înţeleagă într-adevăr că un lucru irecuperabil se întâmplă, marcându-i definitiv.

Poate că ar fi bine acum să spunem câteva cuvinte despre cei trei copii ai lui Ivo Filipovac. Să începem cu primul născut, pe care îl chema Duşan, ceea ce în sârbeşte înseamnă *suflet*. După părerea noastră, numele nu i se prea potrivea. Plăcut la înfăţişare, sportiv, cu un trup suplu, cu părul roşu, Duşan a plăcut foarte mult femeilor şi a avut, din acest punct de vedere, o viaţă deosebit de furtunoasă. S-a căsătorit de trei ori, şi la vârsta de treizeci şi trei de ani s-a despărţit definitiv şi de cea de-a treia nevastă. Femeile cu care a trăit în continuare şi le-a păstrat – din comoditate – ca amante. Duşan a fost profesor de gimnastică la liceul piariştilor din Timişoara. Un bărbat elegant, care la bătrâneţe s-a apucat de băutură. Bea, totuşi, cu oarecare măsură. Avea grijă să nu se observe şi să-şi păstreze o ţinută

dreaptă. Prin anii şaizeci era încă un bărbat bine. Avea o deosebită slăbiciune pentru artistele de teatru şi de operă. La premiera baletului *Cenuşăreasa* de Prokofiev, domnul profesor Duşan Filipovac putea fi văzut în loja centrală, într-un frumos costum bleumarin cu dungi, aplaudând-o, cu tot entuziasmul, pe tânăra şi promiţătoarea primbalerină, întoarsă de curând de la Moscova, unde îşi făcuse studiile (şi al cărei amant era de mai multe luni de zile). Cam atât despre cel dintâi născut al lui Ivo Filipovac şi al Annei Scheindler; cel de al doilea, fiind tot băiat, se va numi George şi va moşteni firea visătoarea lui Ivo Filipovac. În liceu va scrie poezii „moderniste“. Va urma, totuşi, medicina şi va fi unul din cei mai buni tineri radiologi din ţară. Va muri însă în război, undeva pe frontul de est, lăsând în urma lui o soţie neconsolată – fiica unui foarte bogat tăbăcar din Lugoj – şi un băieţel de doi ani, precum şi un caiet cu poezii („intimiste“ şi cam stranii, pe care soţia, prudentă, prin anii cincizeci, ca să nu aibă neplăceri din pricina lor, a preferat să le arunce în foc), un foarte subtil eseu despre Anatole France, precum şi câteva însemnări aducând cu ceea ce se cheamă un jurnal intim. Atât eseul, cât şi însemnările respective s-au bucurat, din păcate, de aceeaşi soartă ca şi versurile. Cea mai realizată, dintr-un anumit punct de vedere, a fost fiica lui Ivo Filipovac. Ea a urmat arta dramatică şi a devenit artistă. De fapt a fost prima artistă emerită a Teatrului Naţional din Timişoara. Premiul de Stat l-a luat pentru apariţia sa, de neuitat, în rolul Maşei din *Trei surori*. O chema Milena, dar şi-a luat numele, foarte sonor, de Maria Corint. Avea frumuseţea mamei sale, Anny Scheindler, şi sensibilitatea tatălui ei, Ivo Filipovac. O femeie impunătoare, frumoasă, inteligentă şi bună. Publicul o iubea, şi ea la rândul ei îşi iubea publicul bănăţean. În repetate rânduri i s-a propus să părăsească oraşul şi să joace la Bucureşti, dar Maria Corint n-a vrut să se despartă de publicul ei atât de îndrăgit. A apărut şi într-un film, doar că pe ecran calităţile ei dramatice îşi pierdeau din strălucire. Poate că nici rolul nu i se prea potrivea – fata unui boier care se alătură răsculaţilor lui Doja – or, în perioada respectivă, Maria Corint, având frumoasa vârstă de

patruzeci de ani, era, deja, prea matură pentru rolul care i-a fost oferit. După acest trecător eșec, Maria Corint a refuzat să mai apară în film. A jucat, în schimb, în *Antigona* și a interpretat-o pe Eriphille. La premieră, Ivo Filipovac, bătrân, cu părul alb și cu frumoșii lui ochi albaștri rămași încă tineri, a vărsat o lacrimă pioasă, aducându-și aminte de Fela Weiringer, marea artistă dispărută într-un accident de cale ferată; și-a amintit de anii tinereții, cei fără de întoarcere, și toată noaptea s-a răsucit în pat, fără să-și găsească liniștea. Spre dimineață a luat un somnifer și, în sfârșit, a reușit să adoarmă. „Viața e atât de scurtă – și-a mai spus, înainte de a fi cuprins de somn, și a simțit în adâncurile sufletului lui o durere ascuțită, aproape de nesuportat – nici nu-ți dai seama când a trecut. De parcă nici n-ar fi fost..."

VIII

1.

Ploaia nu era atât de compactă ca să nu se poată vedea orașul, mai ales că cele două ștergătoare ale parbrizului își făceau datoria, oferind o imagine mereu împrospătată a acestuia doar că mama, prinsă în rețeaua gândurilor ei împovărătoare, n-avea ochi pentru oraș, nici nu-și dădea seama că se află la Paris și că taxiul alunecă de-a lungul unor străzi aglomerate, înțesate de mașini și oameni, nu vedea firmele și reclamele strălucitoare, nu auzea vocea taximetristei, care-i spunea ceva în legătură cu metroul care se afla în grevă, din care pricină circulația a devenit atât de dificilă. Dealtfel, puținele cuvinte franțuzești pe care le știa n-ar fi ajutat-o prea mult să înțeleagă ce spune femeia, atât de limbută, de la volan. „De-aș ajunge odată mai repede", se gândește mama, și între timp taxiul s-a smuls victorios din aglomerație, alunecă de-a lungul Senei (un vaporaș încărcat cu turiști gălăgioși la care ea se uită indiferentă), apoi Luvrul, și taximetrista spunându-i ceva mamei în legătură cu splendoarea acelui mare muzeu, sau ceva în legătură cu splendoarea Parisului – se poate vedea de-acuma și Turnul Eiffel – dar ce contează Parisul și chiar Luvrul în ochii unei mame al cărei fiu, grav accidentat – un accident de mașină – s-ar putea nici să nu mai fie în viață... Se pare că fusese un accident foarte grav, așa rezulta din telegrama primită. Mai fuseseră doi în mașină, un băiat și o fată, și dacă fata, care dealtfel și conducea mașina, scăpase cu viață, tânărul și-o pierduse, acolo, la locul accidentului – nu reușiseră să ajungă cu el până la

spital. Fiul ei scăpase însă, trăia încă în momentul în care fusese expediată telegrama. Mama începu să plângă, lacrimi mari se rostogoleau pe obrazul ei palid și obosit, și prin oglinda retrovizoare taximetrista o privea uimită și ușor speriată. Se opri la mijlocul frazei pe care tocmai i-o spunea și o întrebă, grijulie, ce i s-a întâmplat. Mama se strădui să-i explice că băiatul ei e grav accidentat, un accident de mașină, spuse, arătând spre volanul pe care mâinile femeii se mișcau cu repeziciune. Femeia înțelese în cele din urmă despre ce era vorba și clătină plină de compasiune din cap, fără să se arate, însă, prea de tot impresionată. Într-un oraș mare ca Parisul se întâmplă fel de fel de drame și sensibilitatea oamenilor, cu atât mai mult a unei taximetriste, se tocește cu vremea. Totuși, era o femeie cu mult tact, chiar dacă nu deosebit de simțitoare, și ca să abată gândurile mamei de la accident o întrebă – între timp mama își ștergea lacrimile cu o batistă, apoi își suflă nasul – dacă orașul i se pare frumos și dacă a mai fost și altă dată la Paris. Mama se fâstâci, nu știu ce să-i răspundă, deși cuvintele le înțelesese, însoțite cum erau și de gestul femeii, mâna ridicându-se de pe volan, arătând spre bulevadul descoperit de ștergătoarele parbrizului – numai că ea nu prea avusese timp să-și arunce privirea asupra orașului. „Ploaia asta e nemaipomenit de plicticoasă, mai ales când te afli la volan, fu de părere taximetrista. Foarte, foarte obositoare", adăugă fără să-i pese dacă mama îi înțelege sau nu sporovăiala, și din nou e mare aglomerație, femeia își scoate capul pe fereastra mașinii, nici nu-i pasă de rafalele de ploaie, se ceartă, se pare, cu cineva din fața ei, e de fapt o simplă conversație cu glas ceva mai ridicat, se dă vina pe cei de la metrou, din pricina cărora s-a creat o asemenea harababură; mamei i-a dispărut oboseala – și călătoria cu trenul a fost într-adevăr cumplit de obositoare – e copleșită de emoție și începe chiar să tremure încetișor; ceva din emoția ei se transmite, femeia de la volan pare, la rândul ei, cuprinsă de nerăbdare. „Nu mai avem mult și ajungem", îi spune ea mamei, aplecându-se peste volan, ca să poată vedea mai bine prin ploaia care a devenit torențială. În sfârșit, mama vede orașul – o stradă coborând în pantă, bătută de stropii mari ai ploii de vară – orașul unde fiul ei *trăiește* încă; în clipa imediat

următoare, însă, o sumbră și cutremurătoare imagine îi apare în fața ochilor: o femeie șezând, cu fiul ei mort în brațe! Marcu îi arătase odată, cu mulți ani în urmă, pe timpul când era încă student, o carte poștală cu o sculptură a lui Michelangelo, reprezentând o astfel de scenă, și mama fusese teribil de impresionată. Amintirea ei o fulgeră din cap până în picioare.

Femeia de la volan o văzu foindu-se pe scaunul ei din spate și-i zâmbi cu bunăvoință prin aceeași oglindă retrovizoare. Îi spuse că totul e în regulă și că vor ajunge de îndată: a trebuit să ocolească puțin, ca să evite străzile aglomerate, și atunci mama se simți obligată să-i spună la rândul ei ceva care să nu fie în legătură cu fiul ei, o amabilitate oarecare, legată mai curând de oraș, de splendidul Paris, centrul lumii, ceva în legătură cu Luvrul, marele palat-muzeu despre care bineînțeles că a auzit și ea și pe lângă care tocmai trecuseră. „Luvrul... Michelangelo", spuse așadar mama, apoi își aminti cum se cheamă sculptura cu pricina, pe care i-o arătase fiul ei cu ani în urmă, pe vremea când era încă student la Arte plastice (acea foarte frumoasă reproducere păstrată pe noptieră și la care se uita în fiecar seară, înainte de culcare). „*Pietà*", spuse așadar mama; femeia de la volan nu păru însă să fi auzit nici de numele artistului nici de celebra lui operă. Aprobă totuși, dând din cap și zâmbind, fără să priceapă bine despre ce anume era vorba. Nu înțelegea nici ce-i aia *Pietà*, nici cine era acel Michelangelo, al cărui nume mama, din dorința de-a o face să înțeleagă ce vrea să spună, îl repetă de mai multe ori.

După ce medicii și surorile plecară, mama rămase singură cu propriul ei fiu, și acesta fu, probabil, momentul cel mai greu pentru ea, mult mai greu chiar decât cel al revederii, dacă putem să-i spunem revedere întâlnirii dintre ei doi: pentru că numai ea, mama, își revedea, de fapt, fiul, el nu avea cum s-o vadă, n-avea cum să știe de prezența ei, acolo, în camera de rezervă a spitalului parizian, la picioarele patului lui, privindu-l năucă, nevenindu-i să creadă că acel chip palid și tras, cu cearcăne negre sub ochi, era Marcu, copilul născut de ea – se născuse înainte de vreme, se grăbise foarte tare,

venise pe lume la şapte luni – cu aproape treizeci de ani în urmă. Era el, şi totuşi trăsăturile îi erau modificate: ceva străin şi necunoscut îi apăruse pe chip! De cum îl văzu se pierdu cu firea, şi în primul moment îi veni să-i spună medicului că tânărul care se odihnea pe patul spitalului nu era Marcu; îşi reveni însă repede; un picior îi ieşise bolnavului de sub pătură, şi ea îl recunoscu, în sfârşit. Nu chipul, deci, cu acel aer străin întipărit pe el, o ajută să-l recunoscă, ci acel deget micuţ şi încârligat de la picior. Şi în clipa când identificarea se făcu, durerea, care stătuse parcă la pândă, ascunsă în adâncurile fiinţei ei, într-o stranie şi în acelaşi timp tensionată espectativă, durerea care se mulţumise să aştepte, ştiind însă foarte bine c-o să-i vină rândul, ţâşni asemeni unei hemoragii puternice, şi primul impuls al mamei fu acela de a se repezi spre trupul cufundat în somn, de a-l cuprinde într-o îmbrăţişare prin care întreaga suferinţă maternă să-şi găsească izbăvirea; se reţinu însă la timp, doar braţele apucară să-i zvâcnească înainte, picioarele rămaseră pe loc; în secunda imediat următoare acelui prim impuls, mama simţi, nu numai în chip abstract, ci cu întreaga ei fiinţă, vulnerabilitatea, fragilitatea acelui trup care se zbătea încă între viaţă şi moarte şi, speriată, se retrase chiar cu un pas înapoi, nu cumva să-i facă vreun rău, printr-o prea brutală şi agresivă prezenţă, bolnavului. „Apropiaţi-vă, apropiaţi-vă, fără teamă“, îi spuse sora, şi pentru ca mama să o şi înţeleagă, îi făcu semn să se apropie de pat; cu destulă greutate reuşi să facă încă un pas spre patul în care îi zăcea fiul; se apropie apoi în vârful picioarelor, şi atât de pierdută, încât medicul, care era şi el de faţă, se simţi obligat să-i zâmbească încurajator: nu vă fie teamă, spuneau privirile lui blânde – era un bărbat tânăr, cam de aceeaşi vârstă cu băiatul ei, dacă nu cumva chiar şi mai tânăr ca el; un tip slăbuţ, cu ochi albaştri şi limpezi , şi cu un barbişon de un blond-roşcat. Speriată cum era, arăta ca un copil care e târât cu forţa spre ceva de care se teme cumplit; nici nu se uita la Marcu, a cărui respiraţie devenise între timp parcă şi mai precipitată. Îl privea pe doctor, şi panica de pe chipul ei se amestecă apoi cu un fel de implorare mută, care i se concentră mai ales în ochi. Cu o astfel de privire medicul era, însă, obişnuit, îi era dat s-o vadă aproape zilnic,

nu era o noutate pentru el; aşa că îi zâmbi mamei oarecum profesional: nici nu promitea marea şi sarea („Minuni nu putem face“, spunea zâmbetul lui), dar nici nu-şi declina responsabilitatea. Un zâmbet aducând mai degrabă cu un micuţ colac de salvare, aruncat cuiva pe o mare înfuriată; un colac de care te agăţi cu disperare; cât ar fi el de mic, de îndată ce l-ai apucat, în ruptul capului nu-l mai laşi din braţe! Da, mama părea în aceste clipe teribil de neajutorată. Se simţea slabă, neputincioasă, pierdută, şi medicului îi fu destul de greu s-o facă să înţeleagă – mai era şi handicapul limbii – ce anume se aşteaptă de la ea. „Trebuie să ne ajutaţi, îi spuse el totuşi, pe limba lui, ne-am pus toată nădejdea în dumneavoastră.“ Mama îl privea însă năucă – ochii mari şi rotunzi, gura întredeschisă – creierul parcă i se blocase, nu înţelegea mai nimic, şi atunci doctorul, închipuindu-şi că doar limba era de vină, improviză în faţa ei un fel de pantomimă semănând uluitor de mult cu cele jucate prin pieţele publice în timpuri îndepărtate. Din gesturile lui foarte expresive, mama înţelese că cea pe care vrea el s-o reprezinte, întâi şi întâi, era cucoana moarte, cu chipul ei scălâmb şi hâd; moarte pe care ei doi, dădea să se înţeleagă doctorul, arătând când spre mamă, când spre propria sa persoană, trebuie s-o alunge, s-o dea afară, s-o strângă de gât, să-i facă harakiri, să n-o lase să li-l fure pe băiat, şi ca să fie şi mai convingător, jucă în faţa mamei scena răpirii fiului de către moarte: cum ea, moartea, îl apucă şi-l trage după ea cu forţa, ceva care arăta, într-adevăr, cumplit. „Totul depinde de noi doi, nu-i aşa, doamnă? Numai de noi doi“, spunea doctorul. Fiind ateu, nu admitea prezenţa unei terţe persoane care să intervină în afacerea lor! Acordându-i-se această imensă responsabilitate, mama se aplecă puţin sub greaua-i povară. Doctorul, fin psiholog, încerca să-i insufle curaj: de vreme ce *totul* depinde doar de ei doi, lucrurile nici nu mai par chiar atât de grave; pentru că ei doi, îşi spunea mama, uitându-se drept în ochii medicului – aceeaşi privire copilăroasă, dar parcă mai puţin speriată, ceva mai încrezătoare – vor face tot ceea ce trebuie făcut. Îl investi, aşadar, pe medic, dând dovada unei speranţe aproape oarbe, cu toată încrederea de care era în stare. Atâta vreme cât medicul – acest bărbat

tânăr şi foarte plăcut la înfăţişare – e lângă patul fiului ei, ea nu-şi va pierde speranţa! Scena mută care se juca între ei, sub privirile celor două surori, i se păru, totuşi, tânărului medic cam prea patetică, aşa că îşi încruntă sprâncenele, îşi luă o mină gravă şi încercă să fie ceva mai reţinut: îi explică mamei că i se dă voie să rămână în permanenţă lângă bolnav. Eventual va trebui să ducă la îndeplinire unele sarcini, legate de boala acestuia, bineînţeles, care, altfel, ar fi revenit surorilor. De pildă, să schimbe sacii cu glucoză necesari perfuziilor. Şi doctorul, pentru ca mama să priceapă ce spune (bineînţeles că şi până aici totul fusese explicat mai mult prin semne decât prin cuvinte), arătă spre respectivii săculeţi agăţaţi deasupra patului bolnavului, cărora mama le aruncă o privire speriată. Şi din nou o cuprinse panica, teama că n-o să fie în stare să-şi facă datoria; se simţi neajutorată şi tare prostuţă, şi era cât pe aci să izbucnească în plâns – şi ar fi şi izbucnit, dacă medicul, înţelegând ce se petrece cu ea, nu i-ar fi zâmbit iarăşi încurajator, dându-i de înţeles că totul o să fie în regulă; el e convins că o să se descurce foarte bine. Fără îndoială că surorile o vor învăţa cam ce anume trebuie să facă – arătă spre cele două surori, iar ele aprobară dând din cap. Aşa că mama fu obligată, vrând-nevrând, să prindă curaj, şi abia după plecarea lui şi după plecarea celor două surori trăi, aşa cum am mai spus, cel mai greu moment al revederii lor. Acel *aer străin* care desfigura trăsăturile chipului lui Marcu, dându-i o expresie cu totul nouă şi necunoscută, o înspăimânta cel mai mult. I se păru – şi se cutremură la un asemenea gând! – c-a rămas cu un străin în încăpere, şi această înstrăinare era atât de îngrozitoare, încât izbucni, în sfârşit, în plâns, un plâns pe tăcutele, să n-o audă nimeni. Marcu se mişcă prin somn, şi de sub pătură apăru celălalt picior, cel prin venele căruia i se făceau perfuziile cu glucoză, şi mama, cu lacrimile în ochi, se aplecă să vadă mai din aproape piciorul prin care se făcea, ca să zicem aşa, legătura cu firele vieţii (chiar dacă era vorba de un singur fir la capătul căruia se afla un aparat complicat, precum şi sacul cu glucoză, pe jumătate golit), şi legătura aceasta dintre aparatul atât de înfricoşător la vedere, după părerea mamei, şi trupul fiului ei (fiul ei, a cărui viaţă depindea de sacul acela, precum şi de

firul prin care glucoza circulă) trezi în sufletul mamei un atotcuprinzător sentiment de milă. Nu era pentru prima oară, i se întâmplase ei şi în alte dăţi să fie cuprinsă de milă (îşi aminti cabinetul dentistului, căldura sufocantă şi bâzâitul muştelor, capul băiatului dat pe spate, fruntea lui transpirată, şi dentistul agăţat parcă la capătul cleştelui lucios, trăgând cu toată puterea, scrâşnetul măselei rupte, urletul de durere al copilului)... Mila aceea, ivită pe neaşteptate, era atât de puternică, încât i se păru că simte înfipt în propriul ei trup firul prin care circula glucoza dătătoare de viaţă...

Mai greu îi fu mamei în cea dintâi noapte petrecută la căpătâiul patului lui, singuri amândoi în camera de rezervă a spitalului. Era frântă de oboseală după nopţile din tren, nopţi în care dormise puţin, mai bine zis nu dormise aproape deloc: rămăsese întinsă în patul îngust. Dedesubtul ei dormea o femeie în vârstă; sforăia, un sforăit gros ca de bărbat. I se întâmpla să aţipească, dar după câteva minute se trezea din nou. În clipa trezirii, durerea din sufletul ei părea a fi şi mai cumplită, de parcă cele câteva minute în care aţipise n-ar fi făcut decât s-o răscolească mai tare. De fapt, clipa în care se deştepta o găsea nepregătită în faţa durerii... În timpul chinuitoarei călătorii, mama îşi pierduse, de fapt, orice speranţă, nu mai era sigură c-o să-şi găsească fiul în viaţă. („Un grav accident de maşină", spunea telegrama.) Abia la Paris, ceva mai târziu, va afla împrejurarea în care se produsese accidentul: cea care conducea maşina era o fată; mama află şi numele destul de neobişnuit al acesteia, o chema Momo, o fiinţă mai aparte, de care, se pare, fiul ei se îndrăgostise; în maşină se mai afla încă un tânăr, care, i se spuse mamei mult mai târziu, semăna aproape incredibil de mult cu propriul ei fiu; tânărul acela – francez sau poate belgian – murise. Băiatul ei fusese, aşadar, îndrăgostit de fata care conducea maşina. Dar ea nu-l iubea, pentru că (îi explicase într-o după-amiază însorită de vară, acolo, pe malul mării, la Deauville) nu era în stare să iubească cu adevărat. Era, după părerea ei, mult prea egoistă, prea egocentrică. Mama nu fusese de faţă, aşa că nu avea cum să-şi închipuie scena în care fiul îi era respins cu toată franchețea – fără prea multe menajamente – de o fiinţă urâţică, dar nu lipsită de un anumit farmec straniu. Semănând

mai curând cu o pasăre de noapte. Ruptă de lumea din jur. Citind mai tot timpul romane polițiste. O ființă singuratică. Așa că nu ieșise mai nimic din întâlnirea (sau ciocnirea) a două singurătăți, și când intrase și cea de-a treia pe fir – și trei singurătăți adunate la un loc erau parcă totuși prea mult! – adică tânărul acela ivit cine știe de unde, lucrurile nu se încurcaseră mai tare, cum ar fi fost de așteptat, dar nici nu ajunseseră la vreo dezlegare. Iar dacă ne luăm după propriile ei declarații, pe Momo o enerva cumplit asemănarea dintre ei doi. Îmbrăcați, mai treacă-meargă, spunea ea, dar la plajă, așa despuiați, îi era imposibil să-i deosebească pe unul de celălalt! Unde mai pui că asemenea similitudini și asemănări n-a mai întâlnit decât în cele mai prost scrise, mai naiv construite romane polițiste... Celălalt, cel de-al treilea, deci, le căuta compania pe plajă; nu vorbea mai deloc, așa că în privința sentimentelor lui – s-a îndrăgostit până la urmă și el de Momo, sau fata i-a rămas indiferentă? – nu avem cum să ne pronunțăm; și cum băiatul a murit în acel îngrozitor accident de mașină, el și-a dus taina, dacă a existat într-adevăr o taină, cu el, în mormânt. S-ar putea să le fi căutat compania pur și simplu pentru că fugea de singurătate, îi era frică – după cum i se confesă într-o bună zi lui Marcu – să rămână singur. E adevărat că după moartea lui, Momo începu să spună la toată lumea că fusese îndrăgostită de el „încă de la început, din prima clipă"; chiar dacă obișnuia și înainte de a se întâmpla nenorocirea să umble îmbrăcată în negru, anumite elemente adăugate îmbrăcăminții după accident accentuau aspectul „îndoliat" al apariției ei. Suntem, totuși, convinși că Momo nu fusese îndrăgostită, nu-l iubise adică nici pe cel de-al treilea, așa cum pretindea ea. (Acum, când el nu mai exista, nu-și mai asuma nici o răspundere făcând o astfel de afirmație.) Ne place să credem că Momo s-a aflat o vreme sub influența unui faimos film, pe care se dusese să-l vadă într-adevăr de mai multe ori, iar cartea după care fusese realizat filmul a zăcut aproape o lună la ea pe noptieră – e vorba de romanul *Jules et Jim* – așa că s-ar putea ca ea să-și fi dorit, văzându-i pe cei doi tineri și închipuindu-și că sunt îndrăgostiți de ea, să trăiască la rândul ei o asemenea dureroasă poveste de dragoste. Departe de noi gândul de a face din Momo o

ființă lipsită de suflet! Era însă o fată ce se înfășurase în propria ei singurătate, așa cum s-ar fi învelit în niște voaluri moi de mătase. Se simțea bine în ele, nu avea nevoie de cei doi băieți; pe deasupra, și semănau mult prea mult, ca să se poată hotărî pentru unul dintre ei! Pe care anume să-l iubească? iată o dilemă care i-ar fi luat prea mult timp ca s-o dezlege. Ar fi trebuit să-și rupă din plăcutele clipe petrecute în tovărășia romanelor din colecția *Série noire*, or ea nu avea de gând s-o facă! Momo, la fel ca atâtea și atâtea ființe de pe pământ, prefera să citească, în loc să trăiască. Abia când prin moartea unuia dintre ei complicațiile sentimentale, care ar fi putut să apară, se rezolvară oarecum de la sine, Momo avu impresia că descoperă pe cine anume iubise ea tot timpul „fără să-și dea seama". Era ca și cum s-ar fi adăugat filmului lui Truffaut un fel de epilog în plus, ca și cum Momo ar fi reușit să-i modifice finalul prin supraviețuirea ei și prin felul cum îl plânse pe băiatul acela foarte trist și foarte singur, de a cărui moarte se simțea într-adevăr vinovată. „A fost un accident îngrozitor, își spunea ea, n-am nici o vină", și totuși, totuși se simțea cu întreaga ei ființă și la modul cel mai profund – de data asta nu mai era loc pentru născociri și jocuri imaginare – vinovată. Ceea ce se întâmplase, cumplitul accident în urma căruia unul din cei doi tineri murise, iar celălalt se zbătea încă între viață și moarte, o marcă definitiv. Momo, o fată cu capul în nori, îngurgitând cantități imense din colecția *Série noire,* nu era pregătită să primească astfel de lovituri; rămase, așadar, năucă. O mulțime de cărți polițiste fură aruncate la coș fără să mai fie citite. Nu și-ar fi închipuit niciodată Momo că în viață se poate muri chiar mai ușor decât într-un roman polițist. Îl plânse, deci, pe băiatul mort, nu atât din dragoste, cum își închipuia ea, ci dintr-o milă profundă, și ea fu, stând ghemuită pe mormântul lui, sora și mama acestuia, fu prietenul pe care băiatul cel singuratic nu-l avusese probabil niciodată, fu femeia, iubita și soția lui îndurerată. Încetă să mai semene cu eroina romanului *Jules și Jim,* fu, în sfârșit, o ființă vie, adevărată. Descoperi cât de cumplită e viața, adevărata viață, și cât de cumplită, de asemenea, era moartea, și plânse nopți în șir, nu pe paginile cărților citite, udându-le cu lacrimile ei, ci îl plânse pe cel ce nu mai exista, înțelegând până la

capăt cuvintele: *a nu mai exista,* a rămâne doar în amintirea cuiva, sau a nu rămâne defel, a te pulveriza în neant! Înţelese rolul care îi revenea, şi şi-l asumă cu toată responsabilitatea. Nu mai era însă un rol dintr-un film *(Jules et Jim),* nu se mai juca de-a suferinţa, de-acuma sentimentul vinei ei proprii era mult prea puternic ca să n-o oblige să renunţe la orice fel de joc. Se obişnui să dea zilnic telefoane la Paris, să se integreze de soarta celui ce trăia încă. Nu mai semăna cu acea fiinţă originală şi mândră, pe care o cunoscuse Marcu şi de care se îndrăgostise: era o fată chinuită de remuşcări, cu chipul boţit de suferinţă... Ea era totuşi fata care respinsese dragostea lui Marcu doar cu câteva săptămâni în urmă! Să încercăm, aşadar, să recapitulăm scena: strânge la pieptul ei, cu sâni mici de adolescentă, un roman din aceeaşi colecţie *Série noire* şi-l priveşte pe Marcu mirată, nevenindu-i să creadă că cineva s-ar putea îndrăgosti de ea (era, de fapt, complexată, cu tot aerul ei dispreţuitor şi nonşalant). Într-un fel, intuiţiile ei erau exacte, îl „mirosise" de la început pe băiatul ăsta străin, care venise cu Micheline şi cu Vasco la ei în vizită: aparţinea aceleiaşi seminţii a singuraticilor (nu populează ei, îşi spunea Momo, şi nu greşea prea tare, o bună parte din globul pământesc?). Ce-l apucase, se întreba ea, să se îndrăgostească tocmai aici, la Deauville, şi pe deasupra de o fată atât de puţin atrăgătoare? (Momo, încercând să se obiectiveze, nu-şi dădea seama că se subestimează. Avea un farmec al ei, straniu, e adevărat: semăna, aşa cum am mai spus, cu o pasăre ciudată de noapte, sau, şi mai exact, cu o floare exotică, al cărei parfum, aspru şi înţepător, poate tulbura, ca să zicem aşa, inima unui bărbat.) „Oamenii de felul meu rămân întotdeauna singuri", îi spuse ea, cu un aer atoateştiutor şi categoric. Îi dădea de înţeles că ştie ea foarte bine cam cum e cu singurătatea. În fond, cum nu ştia decât puţine lucruri despre viaţă, nici despre singurătate nu ştia mare lucru! E adevărat că în romanele poliţiste apărea adesea un detectiv singuratic, părăsit de nevastă – imaginea acestuia devenise aproape un clişeu – un individ dur şi sentimental în acelaşi timp, care, în ciuda indiscutabilului său apetit erotic, nu prea avea vreme să se ocupe de femei, din pricina profesiunii mult prea solicitante (când să mai faci

şi dragoste, când tocmai te afli pe urmele unui criminal care-şi face de cap!), încât, pentru Momo, cuvântul *singurătate* era întotdeauna legat de existenţa unui astfel de erou. La propria ei singurătate, prinsă, cum era, cu lecturile, nu prea avusese timp să se gândească. În după-amiaza aceea de vară, Momo se apucă, tam-nisam, să-i recite lui Marcu din Rilke, nişte versuri învăţate de ea, la insistenţele profesoarei, pe vremea când lua lecţii de germană. Versurile cu pricina îl impresionară pe tânăr într-o asemenea măsură, încât le consideră un fel de moto al propriei lui existenţe: „Cine n-are casă – recita, aşadar, Momo într-o germană aproximativă – niciodată n-are să-şi clădească. / Cine e singur pe lume, singur va rămâne..." Fata declama versurile cu o anumită emfază, uitându-se la soarele care sta gata să apună, resfirându-şi cu o mână lungă şi subţire părul negru ca noaptea. I le traduse apoi lui Marcu – el nu cunoşea germana – în franceză, şi tânărul îşi aminti, auzind-o, versiunea românească a poeziei respective. Sunau ciudat versurile lui Rilke, acolo, pe malul mării, la Deauville, cu soarele alunecând în marea roşie, în spatele fetei, cu marea ce se retrăga – era ceasul refluxului – mergând spre soare, cum ar spune Rimbaud, sau „împreună cu soarele". Rămânea, totuşi, după retragerea ei fastuoasă şi calmă, pe nisipul roşcat, o pânză subţire de apă înveşmântată în culorile apusului, şi chiar ea, marea (care nu avea un suflet omenesc), ascultând versurile poetului, părea pătrunsă de ceva sfâşietor, de sentimentul amar al singurătăţii. Cum stătea aşa, pe malul mării, cu picioarele adunate sub ea, cu trupul subţirel uşor aplecat înainte, ţinându-şi cu amândouă mâinile ceafa în palme ca într-un căuş, Momo aducea cu o fiinţă malefică şi misterioară. „Să mergem, îi spuse apoi lui Marcu, ridicându-se în picioare. I-am promis lui Micheline că n-o să stăm mult. Aţi programat să faceţi o escapadă până la Trouville, dar probabil că tu ai uitat. O să-ţi placă oraşul. Mai ales biserica o să-ţi placă. E o clădire cu adevărat stranie. Seamănă mai curând cu o navă. Probabil că în mod conştient au construit-o aşa, cine ştie ce marinari din cine ştie ce ev îndepărtat..." Erau doar ei amândoi pe malul mării, cel de al treilea, vagabondul ciudat cu care se împrieteniseră nu era de faţă. Mai târziu el se va afla în maşină, pe locul de lângă Momo,

încât, în clipa accidentului, s-ar puta spune că i-a salvat lui Marcu viața cu prețul propriei sale vieți.

Mama nu știa cum s-au petrecut lucrurile și nici ce discutaseră cei doi, acolo, pe malul mării, la Deauville. Și nici Marcu, al cărui creier era îmbâcsit cu tranchilizante și a cărui ființă se afla încă în apropierea unor tărâmuri sumbre – reîntoarcera lui la viață nu fusese, deocamdată, decisă (chiar dacă doctorii și mama nutreau în privința asta anumite speranțe) – nu avea cum să-și amintească – era încă lipsit de ceea ce se cheamă *memorie* – după-amiaza aceea la Deauville: să-și amintească soarele intrând în mare, topindu-se în apa întunecată și dându-i o neașteptată strălucire – cel puțin așa li s-a părut lor, atât îndrăgostitului cât și fetei care i-a respins dragostea, recitându-i versurile din Rilke – că soarele s-a scurs în marea întunecată – așa li s-a părut marea lui Momo și lui Marcu, băiatului înalt și blond, cu ochi albaștri și fetei, o ființă fragilă, cu umeri înguști și cu o față prelungă, cu un păr întunecat, semănând uluitor cu o pasăre de noapte, o fată care pur și simplu, din motive greu de explicat, nu voia să fie iubită. Admirară un timp marea, pătrunși de frumusețea ei melancolică, dar cum nu voiau să se lase – în privința asta semănau destul de bine – nici vrăjiți și nici fermecați de splendoarea lumii, a mării, de data asta, îi întoarseră, nu fără o anumită ostentație, spatele. Privirile lor se îndreptară spre hotelurile elegante de pe țărm, în ferestrele cărora amurgul înflăcărat se răsfrângea de asemenea... Văzuți de la o oarecare depărtare, ar fi putut lăsa impăresia că alcătuiesc o pereche fericită: arătau ca niște îndrăgostiți, chiar dacă nu se țineau de mână și chiar dacă nu se opreau din când în când să se sărute. (Așa cum făceau atâția alții în jurul lor. Ei nu aveau însă ochi să-i vadă, erau ca niște cârtițe oarbe!) Un vânt ușor începuse să bată dinspre mare, făcând să fluture steagurile viu colorate arborate de unele foarte luxoase hoteluri, răvășind părul fetei. Ea și-l aduna, ușor enervată, cu mâna ei cu degete lungi și subțiri.

Să-i părăsim însă și să pătrundem, cu multă precauție și în vârful picioarelor, în încăperea în care inima lui Marcu își continuă bătăile, o inimă care nu vrea, cu toate presiunile exercitate asupra ei, să se oprească. Mama a ațipit, oboseala a doborât-o, după cele două nopți de nesomn. Stă zgribulită pe priciul improvizat de la picioarele patului bolnavului. E atât de fericită că i s-a dat voie să rămână lângă băiatul ei, o favoare la care trebuie să spunem că nu se aștepta, încât a adormit împăcată, de îndată ce afară a început să se întunece. Nu știe, însă, că astfel de derogări de la regulile stricte ale spitalului sunt acceptate doar atunci când, în general, s-a pierdut ori ce speranță cu privire la posibilitățile de salvare a celui internat. (Chiar dacă ar fi știut, probabil că tot nu s-ar fi lăsat cuprinsă de disperare, atât de oarbă îi era credința că, de vreme ce a izbutit să ajungă până la el, să stea la picioarele patului lui, să-l păzească, nimic nu e, încă, într-adevăr pierdut.) Din fericire, mama descoperise în doctorul cel tânăr și cu barbișon un aliat demn de luat în seamă: tânărul medic credea într-adevăr orbește în profesia sa, nu apucase încă să se blazeze sau să devină sceptic. Nu-i muriseră în brațe prea mulți pacienți, ca să-și dea seama cât sunt ei, medicii, de neputincioși...

Mama sare din somn, zvâcnește deodată în picioare. În primul moment nu știe unde se află. Scoate chiar un țipăt din pricina spaimei de care e cuprinsă. Bâjbâie prin întuneric, cât pe aci să răstoarne scaunul de lângă măsuță. Aprinde lumina și se uită la ceas, să vadă cât mai are până să schimbe sculețul, și abia acum simte că poate da drumul lacrimilor adunate în suflet; să plângă după pofta inimii ei, de vreme ce nu e nimeni care s-o audă, s-o vadă! A sărit din somn, așa cum sărea întotdeauna, își amintea ea, pe timpul când îl alăpta, și pentru moment chiar i se păru că timpul s-a dizolvat, iar Marcu e din nou copil mic, ca apoi să-și dea repede seama unde se află și deznădejdea s-o cuprindă iarăși; și nu din pricină că s-ar fi gândit – nu, mama excludea un asemenea gând! – că fiul ei s-ar putea să moară; nu-l jelea, deci, nu se tânguia după el ca după un mort; mama intui în schimb, cu o extraordinară putere de a se pune în locul acestuia, toată suferința îndurată de Marcu din momentul accidentului, până în clipa de față, cumplita durere a unui trup mutilat, zdrobit; își văzu, cu ochii minții, fiul întins pe caldarâm, simți durerea cum zvâcnește năpustindu-se spre creier, simți inima pompând disperată, ca să reziste, simți în gură șuvoiul de sânge, apoi simți

lovitura, ca de cuțit, din spate, leșinul, coborârea în neființă care urmase; îl văzu pe celălalt, cel ai cărui ochi erau deja împăienjeniți de umbrele morții, cu balta de sânge de pe asfalt crescând în jurul trupului lui zdrobit; auzi până și țipetele aproape neomenești ale fetei, auzi cuvintele spuse de cineva într-o limbă pe care nu o cunoștea, înțelese însă fiecare cuvânt, investită fiind, pe neașteptate, cu acel dar pe care îl au doar în povești unele bătrâne înțelepte (încât ele pricep până și ce își spun între ele ființele necuvântătoare!). Era însă un efort mult prea mare pentru mama! Căzu într-un fel de leșin, cât pe-aci să alunece de pe scaunul pe care sta; își reveni însă, repede, se ridică grăbită și se îndreptă spre sacul cu glucoză; era timpul să-l schimbe și chiar atunci în încăpere intră sora; îi spuse câteva cuvinte în franceză – avea un zâmbet obosit pe buzele palide și ofilite; mama nu pricepu, bineînțeles, ce-i spune. Femeia – destul de în vârstă, dar cu un păr de un galben strălucitor și numai buclișoare sub boneta albă și bine apretată – schimbă sacul cu glucoză, puse un altul în loc, și mama o urmări cu cea mai mare atenție; se uită ca o elevă ascultătoare la mâinile experte ale surorii, mâini îngrijite și părând mult mai tinere, ca de fetiță, și din nou sora spuse ceva, îndreptându-se spre ușa pe care repede și dispăru, de parcă nici n-ar fi fost; mama nu putea să scape de o anumită impresie de irealitate, i se părea că toate se petreceau într-un fel de vis: băiatul pe moarte (căci era pe moarte, chiar dacă ea respingea un asemenea gând cu toată forța de care se simțise în stare, viața lui atârna de un fir de păr!), în spitalul necunoscut, într-o țară străină, cufundat într-un somn letargic, care numai somn nu era; îi trecu prin gând să-l strige, să-l trezească, să-i spună că a dormit destul, așa cum striga la el uneori în diminețile înghețate de iarnă, când afară era încă întuneric; sta ghemuit sub plapumă, nu voia să deschidă ochii, și ea îl zgâlțâia furioasă, spunându-i că iarăși o să întârzie la școală și în dimineața asta. „Ai să pleci în graba mare", îl cicălea ea, și atunci Marcu deschidea ochii și se uita somnoros și bosumflat în tavan. „Bine, am să mă scol", era el de acord, și se mai întindea o dată, apoi împingea pătura cu amândouă picioarele, o ridica în sus, o arunca la marginea patului, gest pe care ea nu putea să-l sufere, îi spusese de nu știu

câte ori să n-o mai arunce în felul ăsta... Acum, însă, nu avea cum să-l trezească, nu-i rămânea decât să stea neputincioasă lângă el, ascultându-i respirația precipitată, cu privirea lipită de chipul lui palid și încercănat. Uneori rspirația i se îngreuna așa de tare, încât ei i se părea că se sufocă. „Cât sunt de proastă și de neajutorată! își spunea înciudată, mânioasă pe ea însăși. Nu-s bună de nimic!" își zicea, apoi încerca să se liniștească. Nu trebuia, nici într-un caz, să se lase cuprinsă de oboseală, datoria ei era să reziste până la capăt, orice ar fi și orice s-ar întâmpla! „N-ar strica, își spuse (deveni dintr-o dată atentă cu propria ei persoană), să închid ochii puțin. De-aș putea dormi măcar un ceas, ca să mai prind puteri... Altfel o să cad din picioare. N-o să mai rezist mult, oricâtă voință aș avea..." Așa că se lăsă de bunăvoie cuprinsă de somn, un somn greu, ca de plumb, fără vise. Se trezi, în mod miraculos, la momentul oportun, și schimbă ea singură, tremurând ca o școlăriță neîndemânatică și speriată, săculețul cu glucoză. „Veneam eu, doamnă, nu trebuia să vă grăbiți, îi spuse aceeași soră platinată (apăru nu mult timp – un minut sau două – după ce mama își dusese cu bine la îndeplinire sarcina). Sunteți o foarte bună infirmieră", îi mai spuse sora, și cum mama nu înțelegea nimic din ce spune, se simți obligată să repete cuvântul *infirmieră,* apoi dispăru din încăpere, se strecură pe ușă la fel ca și data trecută, de parcă nici n-ar fi fost, așa cum dispar, uneori, ființele misterioase din vis.

Spre dimineață mama ațipi din nou. Când deschise ea ochii, văzu că Marcu se trezise de asemenea din somnul lui, care părea a nu avea sfârșit. Așa treaz, fără să aibă vreun contact cu lumea din jur, cu privirea ațintită în tavan și cu trupul nemișcat legat de firele lucioase prin care circula glucoza, îi veni și mai greu să-l vadă! Trezia asta a lui părea a fi mai cumplită decât somnul, căci un om dormind e firesc să nu aibă reacții, să nu aibă nici un contact cu lumea, dar cineva care să arate ca unul treaz și totuși să nu fie treaz, să aibă ochii deschiși și să nu vadă pe nimeni, nu poate decât să te înspăimânte și mai tare! Era oare pe deplin inconștient, incapabil să discearnă ceva din lumea din jur? se întreba înfricoșată mama. Știa – iată întrebarea cea mai chinuitoare pentru ea dintre toate! –

că se află lângă el, *a recunoscut-o oare?* În ochii lui nu se citea însă nimic din ceea ce ar fi semănat cu o recunoaştere, erau nişte ochi opaci şi totuşi foarte limpezi, nişte ochi din care viaţa, cu tumultul ei, era absentă. Straniu era că se uita la ea, sau ei i se părea că o priveşte, ori de câte ori ea se aşeza în focarul privirii lui. Mama sărea în întâmpinarea acelei false priviri cu un zâmbet cam pierdut şi timid pe faţa ei obosită, un zâmbet prin care se vedea că nici nu îndrăzneşte să spere în posibilitatea unei recunoaşteri, dar că nici nu ar vrea să alunge, într-un chip necugetat, printr-o grabă nelalocul ei, dintr-o neîncredere vinovată, o astfel de posibilitate. Poate că a recunoscut-o, totuşi, îşi spunea, încercând să prindă curaj, doar că nu poate, nu are cum, să-i dea de veste...

Veniră medicii pentru consult şi o rugară să iasă şi să aştepte, atât cât ţine consultul, pe coridor. Dacă în prezenţa lui Marcu îşi impusese să nu plângă, acum, când nu era de faţă – dar era el *de faţă* vreodată într-adevăr?! – se lăsă în voia lacrimilor, fără să şi le mai ascundă... Gândul că doar trupul lui, zbătându-se între viaţă şi moarte, era acolo, în camera de spital, supus acum unui consult amănunţit de către cei doi medici (unul tânăr, şi celălalt bătrân, încât mamei îi trecu prin cap până şi ideea că cel tânăr ar putea să ştie prea puţin, datorită lipsei de experienţă, iar cel bătrân să fi uitat o bună parte din cele învăţate), îl alungă cât putu ea de repede. Alungă de asemenea şi neîncrederea în bătrânul medic. Rolul ei era – şi-l asumase din prima clipă cu toată ardorea – *de a avea încredere* deplină în medici. Ea trebuia să fie doar aliata medicilor, cu ei împreună va lupta fără să-şi precupeţească puterile. Gândul c-ar fi stat să păzească doar un trup inert – încă viu, e adevărat, de vreme ce inima continua să bată, dar golit de tot ceea ce era în el omenesc, golit mai ales de sentimente şi de memorie – nu voia, în ruptul capului, să-l accepte. Era incapabilă să despartă trupul băiatului de sufletul lui. Trupul şi sufletul lui formau o singură fiinţă, şi acestă fiinţă nu putea fi ruptă în două. De fapt, mama încerca să-şi vadă fiul *cu mult mai viu* decât era în realitate. În timpul nopţii, de câteva ori, – ca să prindă curaj, autoînşelându-se şi autoiluzionându-se cu bună ştiinţă, încercase să stea de vorbă cu el. Fură cuvinte de

întâmpinare şi de bun găsit, numai că vorbele ei nu primiseră nici un răspuns. După ce ecoul lor se stinse, mama continuase să aştepte, de parcă ar fi fost convinsă că oricând poate să aibă loc o minune: Marcu să se ridice din pat şi, dând la o parte firele cu glucoză care îi ţineau trupul în viaţă, să înceapă să-i vorbească. Nu avusese loc nici un miracol de acest fel, dar mama nu renunţase să-l considere o fiinţă cu care se putea totuşi sta de vorbă, şi ca atare, vorbindu-i din nou, îi spusese tot felul de lucruri banale şi lipsite de orice importanţă, o conversaţie, ca să zicem aşa, dintre cele mai obişnuite, dar nici de această dată fiul nu reacţionase, dând să se înţeleagă c-ar fi auzit-o ce spune. O duruse tăcerea lui, de parcă ar fi fost vorba de un fel de nepăsare voită. Spre dimineaţă bolnavul se cufundase într-un somn ceva mai liniştit.

Mama simţi irealitatea acelei dimineţi pariziene. O rază de soare începuse să joace, mai întâi pe peretele din stânga patului, apoi chiar pe chipul lui Marcu (scoţându-i în evidenţă cearcănele de sub ochi, pungi vineţii, de parcă ar fi purtat ochelari de soare), mutându-se apoi pe pernă şi încadrându-i chipul răvăşit de suferinţă, ca un fel de aureolă; apoi acea foarte jucăuşă rază de soare, uluitor de vie în încăperea în care moartea sta la pândă, ajunsese până la mâinile mamei, şi chiar dacă n-avusese cum să le încălzească, le însufleţise parcă; şi s-ar putea ca în mintea lui Marcu, cel care era viu într-un mod atât de straniu, rupt de cele din jur (un trup vegetând) mâinile acelea zbârcite, uşor deformate de reumatism (şi ce mâini frumoase şi delicate avusese ea, mama, în tinereţea ei), mâini spre care privirile bolnavului se îndreptaseră sau, în tot cazul, lăsaseră impresia că se îndreaptă, să fi fost primul lucru care încerca să pătrundă în noaptea lui, în conştiinţa lui amorţită, în gândurile lui, în care nimic, deocamdată, nu reuşea să prindă vreun înţeles până la capăt, totul rămânând tulbure şi amestecat; frânturi de gând, resturi sau cioburi de imagini, care, de cum apăreau, se şi stingeau, de îndată, în bezna nefiinţei; cum ar fi chiar acele mâini, cu degetele – arătătorul mai ales şi cel mic – deformate de reumatism. Ale cui or fi şi ce caută ele aici? s-ar fi putut, de pildă, întreba acel creier încă incapabil să priceapă ceva până la capăt; mâini încercând nişte mănuşi mari,

desigur mult prea mari pentru ele. Şi al cui să fie acest glas foarte tineresc, care răsună în urechile bolnavului?! Cine oare se amuză cu acele mănuşi nepotrivite pentru mâinile atât de mici şi delicate? Al cui să fie râsul acesta atât de cunoscut? („Sunt din piele de căprioară, spusese mama. Mă şi mir că se găseşte în zilele de astăzi ceva atât de frumos..." erau cuvintele mamei de mult cufundate în întunericul timpului, de care el, Marcu, nu avea cum să-şi amintească!) Acum, în clipa prezentă, nu era decât o durere aproape incredibilă – se poate oare aşa ceva suporta?! – ţâşnind din cotloane obscure şi întunecate; dispărură mâinile cele care, odinioară, fuseseră atât de frumoase; clipele, minutele, orele se cufundară în beznă, şi nici durerea nu mai exista, de-acuma – durerea care ea singură ar fi putut să-i smulgă conştiinţa din apele moarte ale nefiinţei. Un moment de luciditate, asemenea unei străfulgerări scurte şi trecătoare, şi un cuvânt se ivi, în sfârşit, prinse viaţă, crescu, fu asemeni unor gigantice explozii solare, un singur cuvânt smuls, însângerat încă, din rănile trupului, fără să poată ajunge însă până la buzele mute; nimeni nu-l auzi, şi chiar el, Marcu, îl uită înainte ca sunetul – bătând ca un clopot uriaş în cămările creierului – să se stingă; uită cuvântul pe care durerea fizică îl născu, un fel de legătură ca de la cauză la efect; un singur cuvânt abia ivit, şi repede stins, uitat, spulberat, cuvântul *trăiesc,* şi nimic mai mult, nici măcar bucuria imediat următoare descoperirii zguduitoare: pentru că din nou întunericul se lăsă, şi dacă nu neapărat întunericul, ceva care arăta destul de încurcat şi lipsit de sens, o imagine cu totul întâmplătoare, în care însă mâinile acelea (deformate de reumatism) apărură din nou: un inel trebuie scos de pe deget, doar că bolnavul nu era, bineînţeles, în stare să priceapă sau să-şi amintească ce era cu acel inel, strălucitor, strălucitor pe acelaşi deget cu verigheta, strălucitoare şi ea, foarte strălucitoare, cu o piatră strălucind de asemenea, o piatră de culoarea apelor mării. Toate strălucesc, deci, mult prea tare, şi bolnavul închide repede ochii, străfulgerat de atâta lumină şi strălucire! Inelul nu avu însă efectul proustienei madlene înmuiate în ceai, nu veniră, cum ar fi fost de aşteptat, potop de amintiri, nu se deschiseră robinetele închise ale memoriei (nici vorbă ca frazele spuse odinioară de mama

să apară pe ecranele, încă atât de tulburi, ale creierului său). („Înţeleg că a fost o ocazie pe care n-ai vrut s-o scapi, îi spusese mama soţului ei, învăţătorul, tatăl lui Marcu. Dar crezi că noi ne putem permite aşa ceva?! Cu banii pe care i-ai dat pe inel mai bine am fi plecat undeva în concediu în vara asta! Îmbătrânesc, şi uite că n-am văzut marea"...) Dar cuvintele astea ale mamei sunt de multă vreme uitate până şi de ea însăşi (chiar dacă inelul i se află încă pe deget, lângă verighetă, în aşa fel încât Marcu poate să-l vadă strălucind). În mintea celui bolnav nici pomeneală ca ele să răsune din nou; n-a mai rămas decât acel ceva care străluceşte, şi lucrul acela foarte strălucitor iată-l că dispare, după un timp; bolnavul a închis din nou ochii şi s-a cufundat în somn, şi acolo, în somnul lui zbuciumat şi chinuit, inelul strălucitor, de aur, cu o piatră frumos şlefuită, un ametist, probabil, apare din nou. Şi nişte mâini, aceleaşi mâini de a căror prezenţă reală luase, în sfârşit, cunoştinţă, împletind nişte fire; împleteau, împleteau, ele mâinile, nu se mai opreau din împletit, decât ca să se odihnească o clipă, apoi împleteau din nou.

A mai trebuit să treacă o vreme, care păru deosebit de lungă, chiar dacă era măsurată în ore, până când Marcu avu posibilitatea să înţeleagă că acolo, în încăpere cu el, se mai află cineva – ce fel de încăpere? unde anume? erau întrebări ce nu ajunseseră, încă, să şi le pună – şi spre acea fiinţă se îndreptau, cu o rapiditate şi o intensitate cu totul ieşite din comun, toate gândurile lui, doar că ele, gândurile, nu mergeau până la capăt, se opreau la jumătatea drumului. Suferea din pricina asta. Neputinţa lui de a se aduna, de a da un înţeles lucrurilor îl chinuia cumplit. Iarăşi totul devenea confuz şi înceţoşat, totul era de-acuma jumătate moarte, noaptea care nu se mai sfârşea – şi în bezna adâncă, lipsită de orice sursă de lumină, mâinile, atât de cunoscute, iată-le apărând albe de făină, odihnindu-se o clipă pe marginea albiei de lemn; sunt de data asta mult mai tinere şi mai puternice mâinile astea, nu sunt încă deformate de reumatism, şi în sfârşit gândul devine parcă ceva mai complex, mai bogat în felul în care el prinde cheag în minta tulbure a celui bolnav; el vrea să afle (chiar dacă gândul nu s-a conştientizat întru totul), ale cui sunt mâinile acelea şi simte nevoia – e prima dorinţă care apare în noaptea

tulbure a gândurilor sale – să se aplece și să sărute acele mâini, așa, pline de făină cum sunt ele, și chiar le sărută, probabil, de vreme ce simte în nări mirosul făinii de grâu, și de la mâinile acelea pe care a simțit că trebuie să le sărute – gândul, căci despre gând este vorba, de-acuma, primul gând de o extraordinară limpezime și claritate, primul gând care e dus aproape până la capătul lui, face un salt uriaș (și e un gând născut din iubire, desigur, pentru că din iubire s-a născut lumea cu gânduri cu tot!), în așa fel încât bolnavul ajunge să se întrebe (și oricât de tulbure și încețoșată ar fi ea, e vorba, totuși, de o întrebare): *ce se întâmplă cu mine?* Descoperirea născută din întrebarea pe care și-a pus-o e însoțită de spaima pe care ar simți-o cineva care s-ar naște pentru a doua oară; și ce poate fi mai cumplit decât să vii pe lume din nou, înarmat, încă din clipa nașterii, cu înțelegerea deplină a faptului că *exiști?!* Gândul că *există* are, așadar, amploarea și măreția unor explozii solare, o zguduire profundă a ființei, prea puternică, totuși, ca să fie suportată până la capăt de trupul șubred, așa că Marcu, în clipa imediat următoare, cade într-un leșin prelungit, și din leșinul acela – dacă leșin putem să-i spunem – se trece într-un somn adânc și fără vise – cum se doarme întotdeauna după un uriaș efort, cum dorm cei ce-au trudit îndelung, și la un moment dat cad frânți de oboseală.

Somnul însoți acea clipă unică în care Marcu descoperise că trăiește (și de data asta gândul nu fusese doar o străfulgerare de moment, el fusese dus până la capăt, încât leșinul se născuse nu numai din oboseala efortului, ci și – da, trebuie să spunem acest lucru, chiar dacă este vorba de Marcu cel însetat de dulcele repaus al morții! – din bucuria acelei teribile dscoperiri, mai cutremurătoare decât oricare alta); fu, așadar, un somn greu, fără coșmaruri și fără vise, fără amintiri confuze țâșnind, asemeni unor meteori necunoscuți, din cerurile sumbre și întunecate ale memoriei; doar că somnul acela, odihnitor, își pierdu la un moment dat liniștea și pacea, semn că nu putea fi vorba încă de o reală revenire; nu, viața nu-și recâștigă chiar așa repede binemeritatele-i poziții! S-a făcut, într-adevăr, un pas înainte, dar să nu mai spunem câți pași înapoi se fac după aceea!

E a doua zi de când mama stă – și chiar dacă e hotărâtă să nu cedeze, n-am putea spune că nu se lasă din când în când cuprinsă de oboseală – lângă patul lui Marcu. S-a transformat între timp într-o bună infirmieră și nu mai tremură de frică, asemeni unei școlărițe neîndemânatice, ori de câte ori schimbă săculeții cu glucoză. Chiar dacă starea bolnavului nu pare să aibă deocamdată o evoluție pozitivă, a avut loc – ceea ce e deja un semn bun – o anumită staționare. Viața, la care Marcu își închipuia, pe vremea când era sănătos, că ține foarte puțin, nu voia să cedeze cu una, cu două; medicii nu îndrăznesc să rostească, deocamdată, cuvântul *salvat* (cuvânt care ar fi fost înțeles, desigur, și de mama, fiind foarte asemănător celui din limba noastră), totuși o anumită schimbare în atitudinea lor (era doar deosebit de atentă la „nuanțe") se produsese. În ceea ce îl privește pe tânărul medic, acesta renunțase la optimismul său adesea forțat. Părea să aibă altceva, mult mai important, de făcut decât s-o consoleze! Aproape că nici n-o băga în seamă, atât de absorbit era de cazul pacientului său! Lupta într-adevăr cu boala acestuia. Ridica uneori spre mama o privire obosită și îndârjită, o privire ca de miop, dar care vrea – chiar dacă ochii nu-l ajută – cu orice preț să vadă. Mama se încrezu orbește în el. Îndârjirea lui i se păru mai de bun augur decât experiența medicului bătrân. Tânărul, spre deosebire de acesta din urmă, mai credea în minuni. Și dacă se uita cu ochi goi la mama, aproape fără s-o vadă, ea în schimb îi urmărea fiecare gest, oricât de lipsit de importanță, de insignifiant ar fi fost el...

Întreaga ființă a lui Marcu părea a fi în continuare cufundată într-un hău adânc, într-un întuneric dens și de nepătruns; dacă din când în când reușea să se aprindă, pâlpâind cu timiditate, flacăra conștiinței de sine, ea se stingea repede, înainte ca el să poată pricepe până la capăt ce i se întâmplă și care e starea reală în care se află. Lumina aprinsă în clipa când descoperise că *trăiește* – un fel de strigăt de bucurie răspândit, ca o infuzie rapidă de sânge, în întregul său trup – părea a se fi stins din nou. Exista, de-acuma, fără să știe el însuși că există! Inima se încăpățâna să-i bată, vorbind parcă despre îndârjirea trupului, care nu se da bătut cu una, cu două. Da, trupul

lui nu voia să renunțe, și doctorii, stând lângă patul său de bolnav, nu conteneau să se mire. Îi uluia lupta cu moartea a acestui organism ce se dovedise a fi mult mai robust, mai puternic decât își închipuiseră ei! „N-am văzut ca un om să țină atât la viață ca băiatul ăsta", își spuneau medicii, atât cel tânăr, cât și cel în vârstă. Dacă i-ar fi auzit cineva care l-ar fi cunoscut pe Marcu mai de dinainte, ar fi zâmbit, probabil. Se dovedise a fi instinctul vieții – cel puțin deocamdată – mai puternic decât „setea de repaus" a băiatului? Cine poate ști, și n-ar fi în același timp prematur să dăm un răspuns?!... Marcu trăia într-o lume în care contactul cu realitatea continua să fie întrerupt. Era o lume alcătuită din fantome, din vise tulburi și atât de drămuite, încât nu reușeau să se închege în ceva care să aibe cât de cât un înțeles de sine stătător. Se trecea cu ușurință dintr-un vis în alt vis! Gândurile colindau pe tărâmuri necunoscute, fără întrerupere, grăbite, discontinui, agitate. Și iată că îi apăru în vis o femeie în vârstă, cu chipul brăzdat de riduri, cu părul cărunt, adunat sub basmaua neagră, o femeie cu sumnă neagră și cu laibăr cu înflorituri tot negre; când în opinci, când desculță și, pe deasupra, arăta și tare ostenită! Unde se grăbea ea, unde voia să ajungă, Marcu n-ar fi putut răspunde. Se plângea, însă, că n-o mai țin picioarele. Marama îi alunecase din cap într-o parte, dezvelindu-i părul cărunt, brâul de lână i se desfăcuse și-i atârna, și înainte ca Marcu să aibă timp s-o întrebe, să afle ce-i cu ea, apele visului se tulburară din nou. Femeia își acoperi fața cu amândouă palmele, umerii i se zguduiau de plâns. Marcu nu înțelegea ce-i cu ea, și când femeia îndreptă spre el ochii stinși de atâtea lacrimi vărsate, cu intenția vădită de a-i spune din ce pricină e atât de îndurerată, visul se tulbură, purtându-l pe alte tărâmuri: un bărbat necunoscut tăia lemne cu ferăstrăul, se vedea rumegușul roșcat și umed cernindu-se în jurul lui, și el, Marcu, un băiețel neastâmpărat, se juca nepăsător cu rumegușul... Din nou femeia aceea bătrână se arătă în vis: sta pe o movilă de pământ, sau poate la umbra unui pom, să n-o bată soarele, cu mâinile în poală – se odihnea. Apoi se urnea și înainta șchiopătând prin cenușa fierbinte a drumului, deasupra ei se boltea un cer întunecat, din norii grei sta gata să se pornească ploaia. Unde se grăbea atât de tare, unde anume

voia să ajungă?! se întreba Marcu, întrebare căreia nici pomeneală să-i poată găsi un răspuns.

Se trezi brusc din somn și auzi, prima oară după accident, cuvintele celor doi medici. „Despre cine vorbesc? se întrebă mirat. Ce tot trăncănesc oamenii ăștia cu rost și fără rost", își spuse supărat și chiar se încruntă la ei, arătându-și nemulțumirea. Efortul fu, se pare, peste puterile lui, își pierdu cunoștința... Apoi femeia aceea bătrână, al cărei chip îi era lui Marcu în același timp cunoscut și necunoscut, începu să-i vorbească, doar că Marcu, deși auzea bine ce-i spune și-i înțelegea cuvintele, le și uita în clipa imediat următoare, de parcă nici nu le-ar fi auzit; nu lăsau nici o urmă în memorie, dispăreau în neantul uitării de îndată ce fuseseră rostite... Din nou brâul femeii se desfăcu, și-l târa după ea prin cenușă și, neliniștit din pricina visului, Marcu fu cuprins de un ciudat neastâmpăr. La un moment dat zvâcni înainte, ca și când ar fi vrut să se ridice, și pentru prima dată după lunga stare de inconștiență simți durerea străbătându-i întregul trup, fu conștient de ea. Văzu chipul surorii aplecându-se deasupra patului și încercând să-l ajute. Pe față îi apăru un fel de zâmbet timid și încurcat; voia să-și ceară iertare c-o necăjește prea mult. Fruntea îi era încărcată de broboane de sudoare, pe care mama (sau poate sora) i le șterse ușor, abia atingându-i-o; pe obrazul drept avea un imens hematom, o umflătură de culoare vânătă, urâtă la vedere.

În starea bolnavului nu se vedea, deocamdată, vreo schimbare în bine. Se „staționa" și atâta tot. La ultima vizită tânărul medic se apucă din nou să-i zâmbească mamei, de unde ea trase concluzia că încrederea acestuia în medicină începea să se cam clatine. „Face și el ce poate, își spuse mama, nu fără un oarecare dispreț răutăcios, născut din marea ei disperare; zâmbește în stânga și în dreapta, dacă altceva nu-i mai rămâne de făcut..." Cam în felul ăsta interpreta ea zâmbetul politicos al medicului tânăr. Era, dealtfel, într-o permanentă panică și spaimă. Cum nu cunoștea limba, legătura ei cu cei ce îi îngrijeau fiul și făceau eforturi să-i salveze acestuia viața era aproape inexistentă. Când sora încerca, de pildă, să-i explice câte ceva (nu atât prin cuvinte, ci folosind tot felul de semne), ea o urmărea cu

atenție, se chinuia să înțeleagă cam ce anume vrea să-i spună, dar era atât de speriată și de pierdută, încât nu pricepea mai nimic. Esențialul îl înțelegea, totuși: băiatul ei se zbătea între viață și moarte și nu se știa, *încă,* cine anume va câștiga! Care dintre cele două femei (așa le văzu mama, luând chipul unor femei: una frumoasă și tânără, cealaltă bătrână și hidoasă la chip) va ieși învingătoare? Întrebare de-a dreptul înfricoșătoare, la care nu se putea deocamdată răspunde!

Își pierduse oare speranța până și cel mai în vârstă dintre cei doi medici, de vreme ce mormăia tot timpul și se răstea la soră, deși ea făcea tot ce-i sta în putință ca să-i intre în voie? Văzând-o atât de speriată, sora încerca s-o mai liniștească, să-i abată gândurile în altă parte.

În timp ce sora ciripea veselă, mama izbucni pe neașteptate în plâns. Sora se opri din povestit, se uită la ea jignită – nu înțelegea cum mama nu-i apreciază, totuși, eforturile, încercarea ei de a o distra. Chipul mamei arăta însă atât de deznădăjduit, încât inima bună a sorei se înmuie dintr-o dată.

Apărură zorile în ferestrele spitalului, deasupra Parisului se boltea cerul alburiu al dimineții de vară. Bolnavul se trezi, deschise ochii și o văzu stând ghemuită pe priciul improvizat la picioarele patului; avu timp să-și dea seama că e mama lui, și emoția fu atât de puternică, încât reuși să împingă cu toată puterea stratul gros de întuneric care sta să se prăbușească din nou asupra lui. „Încă o clipă s-o mai văd, își spuse, nu mi-o răpiți atât de repede“, și negurile, valurile de întuneric îl ascultară, într-adevăr, vântul rece, care sta să bată, mai adăstă o clipă; putu să o vadă, deci, pe mama, dormind ghemuită pe priciul ei, în așa fel încât nu i se zărea decât o parte din obraz; destul, totuși, ca s-o poată recunoaște. „Ce cauți tu aicea?“ mai avu timp să-și spună, apoi întunericul nu mai vru să aștepte; puterea lui de înțelegere se tulbură iarăși, lumea, cea adevărată, se cufundă în același hău adânc al neființei; se mai păstră, însă, cine știe din ce pricini nu se șterse chiar de tot din conștiința tulburată a bolnavului (ale cărui fire cu lumea reală rămâneau rupte, paralizând orice contact) umbra unui fel de regret, ca după ceva pe care ai vrut

să-l ții pentru tine și l-ai pierdut datorită unor motive independente de voința ta; ca și când un tren ar fi plecat dintr-o gară înainte de a apuca să-ți iei rămas bun, ca și când o ușă s-ar fi închis înainte de a ajunge să-i spui, celui care se află în cealaltă încăpere, ceea ce ai de spus; și din acest regret inconștient se născură, probabil, acele imagini tulburi care îl purtau tot mai departe de lumea cea adevărată, un lagăr (așa cum văzuse doar în unele filme documentare prezentând ororile fascismului), o pivniță adâncă și întunecată în care fuseseră înghemuiți, de-a valma, o droaie de copii tunși chilug și atât de slabi, încât li se vedeau oasele ieșindu-le prin piele, și toți acei copii, țipând cât puteau ei de tare, erau despărțiți cu forța de niște femei de asemenea îngrozitor de slabe, cu pomeții subțiri, cu părul despletit, și femeile țipau îngrozitor, și erau inșii aceia de la gestapou cu zvastica la banderolă, care le loveau cu dosul puștii; copiii se agățau de mamele lor, și soldații cei nemiloși îi smulgeau cu forța, și i se păru că se află și el acolo, în beciul întunecos, e unul din călăi, pus să lovească în stânga și în dreapta cu patul puștii. „Luați-mi pușca!“ strigă atunci Marcu, sau încercă să strige, și era atât de violent și încrâncenat refuzul lui de a lovi cu patul puștii în tâmpla unei mame care vrea să-și păstreze copilul, încât se produse o ciudată, și la urma urmei chiar dorită de el, schimbare: Marcu se afla de-acuma în niște beciuri sumbre – printr-o ferestruică pătrunde doar o geană de lumină – mirosind greu a urină stătută și a igrasie; de data asta el era cel lovit cu patul puștii; era atât de întuneric, încât nu-i vedea la chip pe cei care îl loveau, căuta însă să fugă din calea loviturilor lor, să se ferească; erau mulți acolo, în încăpere, dădeau pe unde apucau și cum apucau, îi auzea gâfâind din pricina efortului; și de data asta nu era nici revoltă și nici mânie în sufletul lui, era numai durerea fizică insuportabilă; patul puștii îl lovise peste dinți, simțea sângele năvălindu-i în gură, bucăți din dinții rupți și cheaguri de sânge, apoi încă o lovitură îi zdrobi umărul drept, căzu în genunchi, și atunci ei începură să-l lovească, toți deodată, cu cizmele, și nu se mai afla în celula urât mirositoare, ci undeva pe un câmp întins, nesfârșit de întins, deasupra lui se boltea cerul înstelat al nopții de vară, puzderie de stele, încât întreaga boltă semăna cu o flacără înghețată, și se

auzeau lătrături de câini, iar cei doi care-l loveau cu bâtele lor noduroase păreau c-au ajuns și ei la capătul puterilor, au obosit de-acuma; li se auzeau gâfâiturile întretăiate și abia se mai țineau pe picioare; se sprijineau în bâtele lor uriașe, să nu cadă; își reveneau din oboseală și începeau din nou să lovească; Marcu își apăra capul de lovituri cu amândouă mâinile, căzu în genunchi și pe neașteptate se trezi din cumplitul coșmar; o văzu pe mama, era lângă geamul deschis și se uita la el, îi zâmbea, un zâmbet obosit, ca de pe altă lume; îi dădu însă să înțeleagă că a recunoscut-o, că știe, în sfârșit, că ea e acolo, lângă el, și e fericit; apoi o chemă încetișor, nu voia să se întoarcă în sumbra împărăție a coșmarurilor lui; nu voia să mai fie torturat: vor să-l omoare, dă el să-i spună mamei, dar nu mai are timp...

2.

Mama simți o imensă ușurare; bucuria ei era prematură, știa asta, dar nu putea să nu se bucure. În aceste două zile și două nopți petrecute lângă patul bolnavului se simțise atât de singură, de părăsită, cum nu se simțise niciodată în viața ei! Uneori i se părea că visează, că nimic nu-i adevărat: băiatul ei nu putea fi pe moarte și nici ea nu avea ce căuta aici, în Parisul pe care îl văzuse doar în filme și în ilustrate poștale; fereastra, decupând un colț din oraș – cu turnul Eifel în centru – părea a fi ea însăși o ilustrată uriașă. Acel prim semn de recunoaștere, șubreda legătură care se crease între ei doi, nu însemna oare că de-acuma nu mai era chiar de tot singură?

Și, totuși, în ce-a doua noapte a șederii ei în spital, spaimele cuibărite în sufletul ei îmbrăcară forma unui coșmar: nu mult după miezul nopții, ușa încăperii se deschise și o femeie deosebit de înaltă, cu o șubă pe umeri, se opri în prag, dominând-o cu masivitatea trupului ei. Semăna mai curând cu un gardian sumbru, a cărui misiune era aceea de a opri intrarea și ieșirea din încăpere! Uriașa femeie era încinsă la mijloc cu o funie groasă de câlți și când mama strigă

la ea, spunându-i să se dea la o parte, femeia fu cuprinsă de furie și se apucă s-o certe. Mama aruncă în ea cu tot ce îi căzu în mână – ca s-o facă să tacă și să se dea la o parte – femeia însă nici nu se gândea să se clintească din loc. „Dai tu de dracu, dacă nu te potolești", spuse, cu o voce răgușită și aspră și se strâmbă la mama arătându-și gura știrbă. Își desfăcu apoi funia groasă cu care era legată peste șubă și-o ridică gata s-o lovească! „Ți-arăt eu ție!" spuse cu un glas amenințător și-și repezi înainte brațul cu funie, și atunci mama urlă atât de tare, încât se auzi în întregul spital; surorile de servici – fiind miezul nopții, ațipiseră și ele – zvâcniră speriate și se treziră brusc. Bolnavii – în somnul cărora pătrunse de asemenea țipătul mamei – se agitară neliniștiți. Din țipătul acela cumplit și aproape inuman, mama se trezi; își îndreptă ochii spre ușa în cadrul căreia nu se zărea nici o femeie de doi metri îmbrăcată în șubă neagră și fu cuprinsă de acea ușurare pe care o simte orice ființă omenească în clipa în care se trezește dintr-un coșmar și-și dă seama că totul n-a fost decât un vis, o plăsmuire iluzorie a imaginației. Doar că mama nu simți decât pentru o scurtă durată acea ușurare și eliberare firească: „Știam eu că dă târcoale, știam că se află în preajmă... Numai de nu mi-ar fi atât de frică de ea", își spuse, tremurând toată. Ca să alunge gândurile sumbre, începu să se gândeacă la lucruri mai gospodărești. Își spuse că ar trebui schimbată pijamaua lui Marcu, care era năclăită de transpirație și pătată de sânge. „Oare la câte zile au aici obiceiul să schimbe cearceafurile!" se întrebă, grijulie. Nu reuși însă, cu tot efortul depus, să fie întru totul prinsă de aceste gânduri practice. „Dar bine, nu înțelegi că nu despre asta e vorba?" îi șopti mamei o voce tainică, pe care ea se făcea că nici n-o aude. „Sau poate că nici nu-ți dai seama de jocul vostru în *trei?*" i se mai șopti, și ea se revoltă, nevrând să știe de a treia persoană, făcându-se că nici nu vrea, pur și simplu, să audă de ea. „O să am eu grijă să nu fie nici o a treia persoană", se lăudă mama, și din nou vocea aceea necunoscută răsună în urechile ei, întrebând-o de data asta dacă nu crede că se laudă puțin prea tare. „Dar bine, îi spuse mama, e cât se poate de clar că m-a recunoscut." „N-ai să-ți pierzi nădejdea? O să continui să crezi și să speri?" se

auzi atunci din nou glasul acela, cât se poate de răutăcios și insinuant. „Nu, n-am să mi-o pierd! îl asigură mama vorbind fără teamă de data asta. Tu nu ai văzut că m-a recunoscut, tu n-ai auzit că toate au început să meargă înspre bine? Nu-i vorba că mi se pare doar mie. Una e să ți se pară, și alta e să vezi cu ochii tăi ce se petrece!" „Mă tot întreb, spuse de data asta o voce care venea de undeva, din adâncul chinuit al mamei și în modulațiile glasului respectiv se strecură o umbră de profundă autocompătimire, cum de te mai ții picioarele?! Păcat că nu ai o oglindă cu tine, în care să te uiți, ca să vezi cum arăți! Ești, draga mea, aproape de nerecunoscut!..."

Tranchilizantele cu care îl îndopau pe Marcu nu izbuteau să-l liniștească; un vârtej discontinuu de imagini, cărora era incapabil să le dea vreun înțeles, îl hărțuiau tot timpul. Da, era hărțuit de toată această lume care galopa prin creierul lui, ca printr-o imensă încăpere goală, o încăpere cu geamurile sparte și cu ușile date în lături; putea să intre și să iasă oricine! Era fericit când din toată această cohortă de chipuri fără nume, din această desfășurare lipsită de sens, *ceva* începea să se înfiripe, să capete un înțeles. Gândul lui se concentra asupra acelui lucru, și reușea, printr-un efort de care era mândru, să-l ducă până la capăt. Un rest dintr-o amintire, un termos spart, de pildă, în jurul căruia se adunau, spre marea lui bucurie, și alte mici detalii, aparent insignifiante, dar în realitate pline de sens: dimineața de vară, laptele cald prelingându-se de-a lungul firelor de iarbă încărcate de rouă, păsările cântând în arborii bătrâni, fluieratul ascuțit al trenului...

Și Marcu se trezește și sunt primele cuvinte pe care i le spune mamei: „Din cauza mea am pierdut trenul". În primul moment mama nici nu înțelege ce vrea el să spună, așa că repetă aceeași frază: „Am pierdut trenul, am pierdut trenul!" și e mirat văzând bucuria și mirarea de pe chipul ei. „Nu-i nimic, îi spune ea ca să-l liniștească, și cu lacrimi în ochi, dă-l încolo de tren, doar n-o fi ultimul. O să-l prindem pe următorul, fii fără grijă." „Îmi pare rău de termos", mai spune Marcu, și vede din nou laptele prelingându-se de-a lungul firelor de iarbă, strălucind de rouă, laptele unduitor și alb intrând în pământ. „Nu-i nimic, îi spune ea, o să cumpărăm altul." Și-ar fi

vrut s-o întrebe dacă nu e supărată, dar efortul de a vorbi fusese totuși mult prea mare; se simți obosit, epuizat. „Ce caută ea aici?!" mai avu timp să-și pună întrebarea care pregătea, de-acum, o înțelegere aproape totală a situației în care se afla, apoi din nou cohorta imaginilor discontinue, și aparent lipsite de sens, îl luă pe sus, îl purtă în toate părțile, așa cum o apă tulbure și învolburată, o apă care și-a ieșit din matca ei, plină de vârtejuri de tot felul, poartă cu ea o neajutorată și foarte fragilă corabie, sau o așchie de lemn oarecare. Și în iureșul imaginilor acelora fără noimă, mereu apărea *femeia aceea!* „Ce-o fi cu femeia asta bătrână? se întrebă Marcu, privindu-i chipul slăbit. Nu numai brâul de lână i se desfăcuse, ci și părul cărunt îi era despletit. Unde vrea să ajungă și de ce se grăbește așa?" încercă el să afle tâlcul ciudatelor imagini – din ce în ce mai limpezi – ale visului său. „Nu-mi amintesc, nu pot să-mi amintesc!" strigă Marcu în vis, și brâul de lână al femeii se târăște prin cenușa fierbinte a drumului; se aud clopotele bătând, și un bătrân cu barbă albă apare pe neașteptate, ținând în brațe un miel: „Catedrala de la Chartres", își spune Marcu, și vede aievea sculpturile exterioare ale catedralei, îl vede pe sfântul cu pricina, barba brumărie și picioarele lui desculțe, vede cadranul solar de pe portalul sudic al catedralei, îl vede pe tânărul ale cărui aripi de înger abia se zăresc în spatele cadranului, frânt în două. Tânărul are o figură severă, buzele strânse, iar o aripă e puțin mai înaltă ca cealaltă. Trupul lui subțire e înfășurat în pânză, nasul ciobit într-o parte dă chipului un anumit aer de insolență. Razele cadranului pornesc în toate părțile, marcând orele; în mijloc, anul de grație 1578. Doar că tânărul de pe portalul sudic al Catedralei de la Chartres nu mai ține cadranul solar în brațe, ci mielul din brațele celui bătrân, și Marcu se înfurie pentru că prea se încurcă toate în visele lui, prea se amestecă între ele; se creează o harababură de nedescris. Apoi lui Marcu i se pare că splendida catedrală e înghițită de șuvoaiele tulburi de apă. „Se scufundă catedrala", strigă el după ajutor. Da, e o dimineață cât se poate de agitată pentru Marcu, cea de-a treia dimineață de după sosirea mamei și a opta sau a noua de după accident. S-a ieșit de acuma din starea aceea vâscoasă și infamă, și doctorii își prelungesc, ceva mai mult

obişnuita lor vizită, are loc chiar un mic consult, în timpul căruia cei doi medici, cel în vârstă şi cel tânăr, se contrazic între ei; dar în cele din urmă ajung, totuşi, la concluzia că viaţa tânărului lor pacient – care zile şi nopţi se zbătuse între existenţă şi nonexistenţă – e, de-acuma, în afara oricărui pericol. Scăpase cu viaţă, era salvat, mai mult ca sigur salvat, îi spuseră ei mamei – care era atât de năucă şi de speriată, încât nici nu înţelese tot ce-i spun doctorii. Şi până şi Marcu – de îndată ce bătrânul cu mielul în braţe şi tânărul cu cadranul solar, de la Chartres, care într-un chip atât de ciudat se schimbaseră tot timpul între ei, dispărură – simţi cum visele cele tulburi şi atât de amestecate se îndepărtează şi lumea reală începe să-şi facă un loc mai cuprinzător în creierul lui obosit.

IX

1.

În fiecare noapte se trezea înainte de-a se lumina de ziuă afară şi fiecare noapte era la fel ca cea dintâi de după moartea lui Marcu! Rămânea trează ceasuri întregi, cu ochii larg deschişi, până când întunericul de nepătruns se destrăma; şi cel mai greu îi era sufletului ei la acea oră timpurie, când lumina şi întunericul se amestecau; la ceasul acela dintre zi şi noapte suferinţa devenea atât de intensă, încât Sofia simţea că n-o mai poate îndura. „Nu mai pot", se trezea strigând. „Cum să rabde omul ce-i peste puterile lui?!..." De cele mai multe ori plângea pe tăcutele, şiroaie de lacrimi îi udau perna, alteori însă începea să se jeluiască cu voce tare, până când Simion – pe vremea aceea locuiau încă împreună – din cealaltă încăpere, îi spunea să se potolească; în pragul uşii se arăta noră-sa – despletită, cu părul cărunt – şi cu vorba blândă (era o femeie bună şi-i era milă de ea văzând-o cât de mult se chinuie) încerca s-o domolească: „Linişteşte-te, mamă, îi zicea, că degeaba te chinui atât, înapoi nu ai cum să-l aduci... Până când a venit cea de a doua înştiinţare, îţi aduci aminte, am tot nădăjduit că nu-i mort, că-i numai dispărut, aşa cum şi scria în cobert. Şi după aia a venit şi cea de-a doua şi atunci – îi spunea noră-sa stând de-acuma pe pat, lângă ea, cu mâinile în poală, femei bătrâne amândouă, ea mai bătrână doar cu vreo paisprezece ani decât nevasta băiatului ei, doar că de-acuma anii aceia aproape că nici nu se mai vedeau – am ştiut că nu mai e nici o speranţă, numai dumneata, mamă, îi spunea noră-sa, tot ai mai

aşteptat, n-ai vrut să te împaci cu gândul că-i mort." Vorbea nora asta a ei aşa cum trebuie să vorbească o femeie bătrână şi înţeleaptă: viaţa e uneori nedreaptă şi crudă, dar n-ai ce-i face, trebuie să le priveşti pe toate aşa cum sunt, spuneau parcă vorbele ei, doar că Sofia nu voia s-o asculte, vorbele cele înţelepte nu ajungeau până la urechile ei. „Niciodată n-am să mă pot eu împăca, îi spuse, cu o anumită asprime şi chiar cu o urmă de duşmănie în glas, cu gândul că nu se mai află printre noi." Tăceau amândouă, cealaltă femeie, nora ei, nu mai ştia ce ar putea să-i spună, şi tăcerea asta era atât de grea, încât Sofia simţea nevoia să vorbească din nou. „L-am visat urât, mai ţii minte, spunea ea, numai că el atunci a avut noroc şi a scăpat cu viaţă. L-a bătut nu ştiu cine, măcar că de împărţit n-a avut ce să împartă cu el. A fost aşa un om care n-a făcut în viaţa lui la nimeni rău..." Îşi şterse lacrimile şi se săltă pe pernă, iar nora cea miloasă îi ţinea mâinile într-ale ei. Tăcură amândouă, îşi auzeau doar răsuflările, hârâite, de femei bătrâne. „Te-au speriat visele alea urâte pe care le-ai avut atunci, îşi aminti nora. Te răsuceai în pat, parcă te văd, şi strigai prin somn... N-ai mai avut răbdare, ai plecat pe picioare la Seghedin, unde îşi făcea el armata, şi l-ai luat şi pe Giorgiuţ cu dumneatale, pe vremea aia avea cam paisprezece anişori; n-a vrut Simion să te lase să pleci singură. V-am petrecut amândoi, eu şi Simion, şi când am ajuns în dreptul casei lui Dehelean – eram de-acuma la capătul satului – a început a ploua; ne-am ascuns sub un frăgar până a stat ploaia. A dat numai aşa, un ropot, ploaie de vară, şi după aia a ieşit soarele... Mai ţii minte, mamă, că l-ai căutat prin tot Seghedinu şi pe la toate cazărmile? Şi Giorgiuţ al meu, sărmanu, numai de ajutor prea mare nu ţi-o fi fost!..." Cele două femei bătrâne s-au întins la vorbă, stând pe marginea patului amândouă; cea mai tânără dintre ele ţinea mâinile celeilalte, ale femeii doar cu paisprezece ani mai în vârstă decât ea, într-ale ei. Uneori nora, ca s-o liniştească, o lua în braţe şi o strângea la piept, de parcă ar fi vrut să se contopească amândouă într-o singură fiinţă, pentru ca durerea să fie mai uşor de îndurat. Adormeau – stând de vorbă le cuprindea somnul – în acelaşi pat. Lumina dimineţii începea să joace pe chipul lor veşted, cufundat în somn. Nora se trezea cea

dintâi, cobora din pat în vârful picioarelor şi lipăind desculţă pe pământul rece trecea în cealaltă încăpere şi se strecura în aşternut lângă bărbatul ei care dormea dus. „De ajutat n-ai cum să-i ajuţi, n-ai cum să-i alini durerea", îşi spunea resemnată. Adormea din nou şi începea să sforăie încetişor.

Nevasta lui Simion fusese dealtfel singura care încercase, în toţi acei ani în care Sofia nu încetase să-şi plângă fiul mort în război (trimis în prima linie şi dat dispărut la scurt timp după aceea) să se apropie de sufletul ei nemângâiat. Mort fără un mormânt în care trupul lui să se poată odihni... Şi ea, mama lui, bănuia – bănuiala asta îi mărea suferinţa – că el singur (îi fusese doar atât de greu să trăiască!) se aşezase în bătaia acelui glonţ ucigaş. S-ar putea spune că ea vedea totul exact aşa cum s-a petrecut, fiind dealtfel convinsă că toate cele văzute de ea erau adevărate, nimic nu era născocit. „Aşa a fost şi nu altfel", le spunea celorlalţi dând cu încrâncenare şi cu încăpăţânare din cap, încruntându-se mânioasă ori de câte ori cineva nu era de aceeaşi părere cu ea.

...A mai avut totuşi vreme să ştie că moare, să-şi vadă sfârşitul cu ochii, îşi spunea Sofia, şi cine ştie dacă nu s-o fi bucurat că viaţa, pe care n-a fost în stare să şi-o trăiască, i-a fost în sfârşit luată. Căci el asta a vrut, se gândea ea şi se pornea iarăşi pe plâns. Moartea şi-a ales-o singur, chiar dacă au fost alţii cei care l-au ucis.

A trecut vreme multă de când Marcu zace neîngropat, spălat de ploile care cad deasupra Galiţiei, bătut de vânturi străine şi reci, dar chinurile Sofiei nu s-au domolit de-a lungul anilor care s-au scurs. S-a ferit de mine, îşi spunea ea cu durere în suflet, nu i-am cunoscut gândurile, oricât aş fi încercat să i le cunosc... Ce-o fi avut el de ascuns că n-a spus la nimeni? se întreba ea şi cu cât întrebările erau mai multe şi mai chinuitoare cu atât şi lacrimile erau mai amare şi mai greu de stăvilit...

Cu toate că după moartea fiului ei ea nu mai era aceeaşi – numai o parte a fiinţei ei era încă vie – i se întâmpla uneori, cu totul pe neaşteptate, ca o nesperată şi mai ales nechemată bucurie să-i cuprindă sufletul. Căuta să o alunge în cea mai mare grabă, ca pe un lucru străin, cu care nu avea nimic de împărţit. Când dimineaţa, în

zori, prin fereastra deschisă pătrundea mirosul dulce și învăluitor al tătăișelor din grădină, amintiri de tot felul, unele mai nerușinate decât altele, îi năvăleau în minte: era tânără pe vremea aceea, abia îl născuse pe cel de-al patrulea fecior, dormeau, ea și cu bărbatul ei, afară pe prispă; se trezea înaintea lui și, cum diminețile erau răcoroase – cu toate că erau în plină vară – se zgribulea de frig lângă trupul lui mare și bun, odihnindu-i-se la piept și el, fără să se trezească, îi cuprindea ceafa în căușul palmei lătărețe; și ea, rămânând un timp așa, fără să îndrăznească să se miște, trăgea în piept mirosul cel dulce și aromitor al florilor din grădină. „Au înflorit tătăișele, își zicea, de-acum a cam trecut vara, mult nu mai avem până la toamnă", apoi își lua capul, încet să nu-l trezească, din căușul palmei ocrotitoare, se dezlipea cu părere de rău de lângă el, se îmbrăca la repezeală, se ducea în cuina de vară și se apuca de trebăluit; și când el se trezea, într-un târziu – îl auzea întinzându-se zgomotos, patul scârțâia sub trupul lui vânjos de bărbat în putere – o auzea cântând. Era neasemuit de veselă și bucuroasă, nici o umbră, nici un nor nu întunecau frumusețea zilelor lungi de vară... Și iată că bucuria, nechemată și nedorită, răzbătea din întunericul timpului, și totul era de parcă ieri s-ar fi întâmplat, și nu cu ani și ani în urmă... Și uneori, după ce se iubea, în acele nopți fierbinți de vară, cu bărbatul ei, ieșea până afară în grădină, să se mai răcorească, și tătăișele străluceau în raza dimineții, și mirosul lor o umplea de o asemenea fericire, încât se pornea pe plâns. Pe vremea aia bucuria și lumina care erau deopotrivă în sufletul ei o făceau să plângă ușor; când simțea că inima ei nu le mai poate cuprinde, una-două se și pornea să bocească, curgeau lacrimile cu nemiluita, nu se mai opreau... Rușinată și simțindu-se vinovată, Sofia alunga astfel de amintiri, care îi dădeau – fără voia ei – târcoale din când în când... Toate trecuseră pentru totdeauna! Era de-acuma o femeie singură și bătrână, care își plângea, zi de zi și noapte de noapte, fiul ucis în război...

La bătrânețe – după ce soția dintâi se îmbolnăvi și muri în spital – Simion se însură pentru a doua oară, cu o văduvă, și la scurt timp după însurătoare se mută în casa femeii de-a doua – aceasta avea

doii copii de la primul soț; Sofia rămase să trăiască singură în casa cea veche, casă care în ultima vreme se părăginise foarte tare. Simion era mândru de casa lui cea nouă, o clădire mare de cărămidă, cu patru ferestre la drum. Într-o zi se puse să-i arate Sofiei cam în ce fel trebuie trase rulourile la geamuri: „Cu multă grijă, îi spusese el, nu trebuie să tragi de ele cu toată puterea, ușurel, ușurel, și ai să vezi cât de frumos se roluiesc..." Viețuind de una singură în casa cea veche, o putem vedea pe Sofia umblând prin grădina cu perii și prunii mai bătrâni decât ea, luând de jos o pară prea coaptă, molfăind-o cu gingiile ei fără dinți; iat-o stând aplecată deasupra straturilor cu ceapă din grădină, simțind în ceafă dogoarea fierbinte a soarelui de iulie, o femeie singură și bătrână – căci s-au scurs foarte mulți ani de când face umbră pământului – prinsă în vălmășeala treburilor gospodărești. După ce i-au luat pământul, acum două veri, i-a mai rămas grădina din spatele casei, un lanț și mai bine, pe care și-o îngrijea singură: copiii și nepoții îi promiteau uneori o mână de ajutor („O să-l trimit pe Gigi săptămâna viitoare să-ți cosească fânul, îi spunea Simion. De când a intrat la fabrică, nu se mai ajunge, săracu, așa-i de ocupat") uitau însă de ajutorul promis. Erau ani grei, cotele trebuiau date, și nu prea aveai de unde, ba Pavel avusese și unele încurcături mai mari – se prinsese el în gură, clănțău cum era de felul lui, cu cei de la putere, până și-a găsit nașul, a dat de unul mai dat dracului, care nu s-a lăsat până nu l-a băgat la zdup. A stat o iarnă întreagă la răcoare și s-a întors acasă – tuns în cap și slab ca o umbră – abia în câșlegile Paștelui, așa că tot singură trebuia să se îngrijească de toate. Cu cositul fânului i-a fost într-adevăr cel mai greu. Nici în tinerețe, pe vremea când era femeie tânără, nu s-a prea priceput să tragă cu coasa. „Las-o, îi spunea, bărbatul, până nu te tai cu ea, caută-ți mai bine de rânduielile tale, nu te băga unde nu te pricepi..." Îi lua coasa din mână, dând-o ușurel la o parte din calea lui...

După primele brazde pe care le-a tras într-o după-amiază cu zăpușeală mare – soarele pripea a ploaie și dinspre pădurea de la Turcoane s-a ridicat un nor negru și amenințător – a simțit o durere ascuțită în șale. Au lăsat-o, dintr-o dată, puterile, abia dacă se mai

putea ține pe picioare, așa că s-a așezat pe răzor, a pus coasa lângă ea și a început să se uite cum se apropie ploaia. Simțea pe obrazul zbârcit și pergamentos valul de aer rece adus de ploaie. Deasupra pădurii de la Turcoane cădeau fulgere strălucitoare, tunetele făceau să răsune depărtările, și Sofia își aminti cât de mult o bucurau în tinerețea ei astfel de ploi văratice: se porneau dintr-o dată, un ropot vesel și puternic; nu țineau niciodată mult, tot atât de repede se opreau cum se și porniseră, și afară se răcorea, începea să miroasă a iarbă udă și a floare. Trăgea aerul în piept și nu se mai sătura. Sta, atât cât ținea ploaia, în dreptul ferestrei, iar soacrele – trăiau pe timpul acela toate cele trei soacre ale ei – o îndemnau, speriate, să închidă fereastra, nu cumva, Doamne ferește, să trăsnească în casă; ea se făcea, însă, că nu le aude, rămânea în continuare în fața ferestrei deschise, bucurându-se de ploaie, simțind pe obrazul tânăr și îmbujorat mângâierea răcoritoare a aerului încărcat de umezeală. Se bucura când vedea fulgerele pe cer. Trăsnetele n-o speriau. Știa că Dumnezeu îi pedepsește numai pe cei păcătoși, iar ea se simțea cu sufletul curat, fără prihană... Așa că Sofia, stând pe un braț de iarbă proaspăt cosită și uitându-se la ploaia care se apropia – de-acuma aproape că i se și auzea ropotul mărunt – nu putu să alunge din sufletul ei bătrân vechea și misterioasa bucurie de care era întotdeauna cuprinsă la apropierea ploii. La fel ca în tinerețea ei când nu-și mai putea opri prea plinul inimii, începu să plângă. Lacrimi mari și grele îi cădeau în poală – șubredă cum era, nu putea să și le oprească – și Sofia înțelese că în ciuda copleșitoarei dureri care o încerca de atâția ani, durere care era la fel de vie ca în primii ani de după moartea fiului ei, nu era în stare, oricât de mult ar fi suferit, să nu-i recunoască lumii frumusețea și splendoarea... Sentimentul ei de uimire în fața nețărmuritei frumuseți a acesteia o determina însă să se simtă de o sută de ori vinovată! Căci vinovată era, de bună seamă, de vreme ce lumea nu se transformase pentru ea (oricât de grele ar fi fost încercările la care a fost pusă) într-o vale a plângerii, așa cum ar fi fost de așteptat. Fusese parcă anume făcută ca să se bucure și să fie fericită și cu toate acestea – își spunea Sofia, înțelegând deci că undeva, fără să știe unde, se strecurase o anumită

greșeală – suferința n-o ocolise, dăduse buzna peste ea, doborând-o la pământ. Și totuși, bucuria nu renunța să-i dea târcoale, de parcă nici n-ar fi vrut să audă sau să țină seamă în vreun fel de suferința care îi năpădise sufletul pentru totdeauna... Așa că s-ar putea spune că Sofia mai degrabă se lupta împotriva fericirii, căutând să și-o înăbușe în suflet, în timp ce durerea, cu bună știință și dinadins și-o scormonea, având grijă s-o păstreze în permanență vie.

Uneori își spunea, totuși, că atât durerea cât și bucuria sunt deopotrivă înscrise în firea lucrurilor și abia un asemenea gând izbutea, cât de cât, s-o liniștească; liniște care nu ținea însă mult, pentru că întrebările și șovăielile își făceau din nou loc, tulburându-i pacea sufletului.

S-ar putea spune în același timp că puținele clipe de bucurie intensă care se iveau dintr-o dată, dădeau în felul lor o mână de ajutor durerii, făcând-o să rămână mereu trează și să nu obosească niciodată! Ele dădeau femeii bătrâne un fel de tinerețe veșnică, o nestăvilită forță, o vitalitate extraordinară: jarul mocnit al durerii era ațâțat de acele scurte răgazuri în care bucuria țâșnea pe neașteptate, fără să mai țină seama de nimeni și de nimic. Făcând ca suferința să nu se stingă niciodată, să ardă mereu, ca o torță aprinsă, încât noapte de noapte – și s-a scurs aproape o jumătate de veac! – Sofia își plânge fiul ucis, fără ca durerea ei să se transforme în obișnuință, fără ca oboseala să intervină și să-i mai domolească suferința cea grea. Fără să-și poată găsi, deci, liniștea și pacea...

Se obișnuise de-acuma cu gândul că la scurt timp după moartea ei casa o să fie scoasă la vânzare și-i și vedea aievea pe cei ce-au să se grăbească s-o cumpere: oameni necunoscuți (astfel de case se mai vânduseră în ultimii ani unor inși străini de sat, cu bani mulți, care voiau să se mute la centru, aproape de linia ferată, și care, pe deasupra, erau și interesați să lucreze la fabrica de „distilarea lemnului") uitându-se cu scârbă la pereții coșcoviți, nerăbdători s-o dărâme cât mai repede, ca să ridice în locul ei o alta nouă, o casă din cărămidă, cercetând ograda să vadă dacă e loc destul pentru acareturile pe care voiau să și le construiască. „Numai părul ar fi

bine să nu-l tăiați, le spunea ea în gând, și-i vedea dând din cap plini de înțelegere – așa vor face, cum îi povățuiește ea! – încolo faceți ce vreți și ce credeți voi că-i bine... Așa-i lumea (se trezea spunându-le, cu toate că astfel de vorbe, încărcate de amărăciune nu i se potriveau, nu erau pe firea ei, încât era și ea mirată de cuvintele care îi ieșeau din gură), praful și pulberea să se aleagă din toate, urma omului să se piardă de pe pământ în așa fel încât chiar nepoții și strănepoții să-și amintească greu de străbunii lor, care au trăit și pătimit pe lumea asta și-au făcut umbră pământului o vreme, ca după aceea, când le-a venit sorocul, să se întoarcă la strămoși, să se întindă liniștiți lângă ei, ca să adoarmă somnul de veci", le spunea acestor străini, și erau vorbe ca din carte, cuvinte care trebuiau să sune frumos, așa cum trebuie să sune întotdeauna cuvintele de despărțire și de rămas bun. „Numai părul să nu-l tăiați", îi ruga ea din nou, și cu o mână arăta spre părul uriaș din mijlocul ogrăzii ale cărui frunze tremurau ușor, în vântul care abia se pornise, strălucind ca niște bănuți de aur în lumina orbitoare a soarelui. Și-i vedea aievea pe acei oameni străini, veniți dintr-un alt sat, de la Groși sau de la Crivina, doritori să se așeze în satul lor, ca să fie mai în centru, mai la vedere: „Bani avem, îi auzea spunându-i, cât cereți noi atâta vă dăm, nu ne place să ne tocmim. Locu-i bun, în mijlocul satului, lângă școală, ne gândim la copii, care de-acuma îs mărișori, cel mare mai are un an până să termine elementara; nu-i prea tare la socoți, dar o meserie, gândesc, tot o fi în stare să învețe; cu ăl mic nu cred să avem probleme, că-i iute la minte cum îi spiritul. Eu, tată, zice, mă fac profesor, și-l fac, de ce să nu-l fac, dacă învață bine..." Și-l vedea pe acel străin grăbit să cumpere casa, stând de vorbă cu cei trei feciori ai ei – care și ei erau de-acuma oameni în etate, mai ales Pavel arăta tare îmbătrânit, îl dăduseră gata lunile de închisoare (cel mai în putere dintre toți era Petre: dacă te uitai la el, mai de la distanță, să nu-i vezi zbârciturile de pe obraz, puteai spune că-i un bărbat tânăr: nu se îngrășase, nici părul nu-i albise pe la tâmple, numai dinții în gură i se stricaseră, gura o avea și el de om bătrân). Ea nu va mai fi printre cei vii ca să fie de față la vânzarea casei, și totuși omul acela de la Temerești, cel așa de grăbit să cumpere casa, se

uita parcă deasupra capetelor lor și sta de vorbă mai ales cu ea, cu adevărata stăpână a casei, știind că numai cu încuviințarea ei casa putea fi într-adevăr vândută. Și ea dădu de mai multe ori din cap, în mod afirmativ, ca să pecetluiască înțelegerea! „Iar toate astea, spuse, după ce prețul fu hotărât și casa vândută, arătând spre lucrurile ce se aflau în încăpere – spre masa și spre patul înalt, spre oglinda de pe perete, spre soba a cărei plită era plină cu oale puse la fiert – aruncați-le, duceți-le în fundul grădinii, turnați un pic de petrol deasupra și dați-le foc! Lucruri vechi și hârbuite care tot nu vă mai sunt de nici un folos... Voi să nu vă zgârciți – se întoarse spre cei trei feciori ai ei, oameni bătrâni de-acuma, dar care ascultau plini de respect, ca pe vremea când erau copilandri și ea spunea cum și ce să facă, cât lipsește de acasă (se duceau, ea și cu bărbatul ei, pe la târguri ori pe la petreceri, lipseau câteva zile, nu mai mult) – cu cele ce le-am lăsat; o să se îngrijească muierile din casă să le împartă la cine trebuie, după ce eu n-o să mai fiu... Numai lăibăruțu lui feciorul-miu mai mic să aveți grijă să nu-l dați nimănui", le spuse – și ei se uitau în pământ, de parcă nici n-ar fi auzit de data asta ce le spune, făcându-se doar că nu aud, ca s-o supere și s-o amărască, să-i arate – pentru a câta și a câta oară?! – cum că ei nu l-au iubit pe fratele lor mai mic și că lor, dacă-i pe așa, nici nu le pasă prea mult de lăibărutul ăla, pe care el l-a purtat la nunta lui. „Să faceți bine, rogu-vă frumos, să nu-l înstrăinați cumva", le porunci celor trei feciori, iar ei îi promiseră, toți trei într-un glas, (...) să facă așa cum vrea ea. „Fii pe pace, îi spuseră, cum spui tu așa o să fie, o să avem grijă de toate și-o să păstrăm și lăibărutu, căci nu-i de la om străin rămas, ci de la fratele nostru, care, săracu, s-a prăpădit în război..." În ciuda cuvintelor spuse de ei, de la o poștă se vedea că nu le pasă prea mult; se arătau întristați doar așa, ca să-i facă voia și să n-o supere! Și în tot acest timp, cât sta de vorbă cu cei trei oameni bătrâni, cu părul cărunt și îngârboviți de ani, feciorii ei, străinul care venise să cumpere casa număra banii, un teanc mare de bani, și se uita la mama pe sub sprâncene, și-i făcea bucuros cu ochiul, cum că, uite, toate s-au orânduit cum scrie la carte, încât nu mai are de ce să fie îngrijorată... Ea îl cântări din priviri, îl întoarse pe toate părțile, ca

să vadă cam ce hram poartă, și nu-i plăcu: arăta mult prea grăbit și prea nerăbdător să le schimbe pe toate, să nu mai păstreze nimic din ce-a fost. „N-are cum mă înțelege, își spuse cu părere de rău, măcar de-aș putea să-l fac să priceapă că-i mai mare păcatu să taie părul de la drum. Un sat întreg, pot spune, c-a mîncat din el, am dat la toată lumea cu amândouă mâinile, nu mi-a părut rău, n-a trecut un om pe lângă casa mea pe care să nu-l îmbii“... „Nu-i loc pentru casă, așa că, vrând-nevrând, n-am de ales, trebuie să-l tai. Îmi stă în cale“, îi spune cumpărătorul, și vorbește de-acuma așa cum vorbește cineva despre lucrurile care îi aparțin și cu care face ceea ce crede el de cuviință că trebuie făcut...

Așa își închipuia Sofia că se vor petrece toate după ce ea n-o să mai fie. Dealtfel fiii și nepoții o uitaseră; rar li se întâmpla să-și amintească de ea, să-și aducă aminte că, în ciuda anilor nenumărați care trecuseră, ea încă era în viață. De sărbători, totuși, își trimiteau fiii s-o vadă. „Luați-o, le spuneau, și aduceți-o să prânzească astăzi la noi. O dată e Paștele în an. Să stea cu nepoții și strănepoții ei, că așa șade frumos.“ Dar scaunul ei, așezat la masă, la vremea prînzului, rămânea gol. Clătinând din cap supărate, nurorile șușoteau între ele: „Rău s-a mai sălbăticit, își spuneau, n-o mai poți face să iasă în lume, printre oameni, stă cât e ziua de lungă închisă în casă, cu ferestrele zăvorâte. Zic unii c-ar fi fost veselă și petrecăreață în tinerețea ei. Când auzi așa ceva – și-o vezi cum se poartă astăzi – aproape că nu-ți vine să crezi...“ Și aveau în felul lor dreptate, pentru că ea, după moartea lui Marcu, se sălbăticise într-adevăr, făcuse tot ceea ce îi sta în putință să rupă legăturile cu lumea, să rămână singură cu durerea ei. Căci singură trebuia să-l jelească și să-l plângă...

La început fusese dat dispărut, apoi venise și cea de a doua înștiințare, prin care i se confirma decesul. Un soldat al armatei cezaro-crăiești mort pe câmpul de luptă! În Galiția sau poate în altă parte... (Nu fusese pe frontul ropmânesc și nu strigase și el, ca atâția alți tovarăși de-ai lui, „nu trage, frate!“ Luptase printre străini, și tot străinii au fost cei care l-au ucis.)

Femeia care îi fusese nevastă doar câteva săptămâni se măritase cu el silită de părinți ca să-și ascundă „greșeala“. Cu altul se iubise

ea o vară întreagă, de ajunsese cu burta la gură, nu cu Marcu! Altul fusese cel îndrăgit, doar că părinții n-o lăsară să-l ia de bărbat. Băiatul, dintr-o familie săracă de la marginea satului, cu mulți copii și cu un tată bețiv, și pe deasupra și bolnav de tuberculoză, care își ducea boala pe picioare hălăduind cu o sticlă de rachiu, mai mult goală decât plină, pe ulițele satului n-avea cum să-i fie soț cu cununie! Fu strânsă cu ușa, împinsă și forțată de părinți să se mărite. Nu, Sofia nu voise să audă șușotelile și nici bârfele din jur, nu voise să-și aplece urechea și să asculte ce spun unul și altul! Așa-i lumea, își zicea, căutând să arate cât mai convinsă, așa-s oamenii făcuți, ei nu-s mulțumiți până nu calcă în picioare și spurcă ce-i frumos! Doar că ea nici nu se gândește să-i asculte și să le dea crezare!... Da, Sofia avea trebuință de astfel de vorbe, cu ajutorul lor își înăbușea temerile, ele o ajutau să-și ducă până la capăt hotărârea luată, să nu dea în ruptul capului înapoi! Căci era mult prea nerăbdătoare să-și vadă feciorul mai mic însurat! Nu mai putea să aștepte! Așa că îl împinse pe Marcu, cu ochii închiși și cu amândouă mâinile, spre fata grăbită să se mărite, și la fel de grăbiți se arătară și părinții acesteia, dându-i zestre mare, pentru că erau oameni bogați, iar Sofia, căci își pusese în gând să rămână oarbă și surdă până la capăt, se făcu, deci, că nu le observă graba, și nici nu încercă să afle ce anume se ascunde în spatele ei, și când Marcu îi spuse – speriat și supus de-acuma acelei grabe a tuturora (abia așteptau cu toții să-l vadă însurat!) – că nu aveau nimic de împărțit unul cu celălalt, el și fata („Se uită la mine ca la un străin, mamă, și nici eu nu pot spune că aș muri de dragul ei... Înțelege-mă, și nu mă împinge să fac un pas de care o să-mi pară rău cât oi trăi“), ea se răstise la el furioasă, și pentru prima oară în viața ei îi vorbise cu asprime și aproape cu dușmănie. Dar se potoli repede și începu să-l îndemne cu blândețe („Ascult-o pe mama ta care nu-ți vrea răul, și numai la fericirea ta se gândește“)... Marcu știu că nu e în stare, n-are puterea să se pună împotriva dorinței ei,și desigur era și încrederea oarbă pe care o avea în ea: își aminti cuvintele ei de demult, dintr-o iarnă; se întorceau de la târg de la Făget, caii mergeau la pas, o ținuseră într-un trap și obosiseră de-acuma. „Omul, dacă trăiește singur, se sălbăticește – îi

spusese – inima i se face cum îi piatra, se înăspreşte la suflet şi se învaţă cu năravuri rele... Tu, dragul meu, când ai să ajungi la vârsta însurătorii, să-ţi iei nevastă cuminte şi frumoasă, ca să aibă măicuţa ta cu ce se făli"... Aşa că Marcu îşi ascultă mama şi nunta fu fixată de Sfântă Mărie Mică, şi înainte ca mireasa să fie dusă în faţa altarului, fraţii mai mari dădură buzna peste mama lor şi-i spuseră tot ce aflaseră şi ceea ce ştia satul întreg, doar că ea, Sofia, rămase mai departe surdă la vorbele lor. „Tăceţi din gură, strigase la ei, şi nu-mi împuiaţi capul cu prostiile şi minciunile voastre! N-am nici vreme acuma şi nici poftă să vă ascult!" „Ce fel de dragoste o mai fi şi asta – îi aruncase Simion din pragul uşii – dacă în loc să-i faci bine, dumneata, mamă, îi faci numa rău. Vrei să râdă satul de fratele nostru mai mic, dumneata asta văd că ţi-ai pus în gând, asta vrei!..." Apoi plecase şi el, şi toate au rămas neschimbate, aşa cum le ticluise şi le plănuise ea, şi niciodată, nici la sfârşitul vieţii – şi va trăi ani nenumăraţi, ca să aibă vreme să se căiască... – Sofia nu va putea să-şi ierte uşurătatea şi nesocotinţa de care dăduse dovadă atunci. De ce atâta grabă – se întreba ea peste ani şi ani – de cine şi de ce încercase să-l scape? Ea, proasta de ea, aşa crezuse, că-i în puterea ei să-l ajute, or, cum să-l ajuţi pe unul ca el, care nu-i în stare, sau nu vrea, sau nu poate, să-şi trăiască viaţa pe care i-a dat-o Dumnezeu? „Lui nici nu i-a păsat de viaţa lui. Nici de trăit nu şi-a trăit-o, nici să se bucure de ea, să-i simtă dulceaţa, n-a ştiut!... A trăit fără rost!" îşi spunea cu necruţare, apoi necruţarea ei se transforma, pe nesimţite, într-un fel de milă atotcuprinzătoare, şi cu cât mila era mai mare, cu atât creştea parcă şi vinovăţia ei.

Toţi ştiau, deci, chiar şi ea bănuia câte ceva – oricât şi-ar fi astupat urechile, numai să nu audă cele ce se şuşoteau sau se spuneau chiar cu glas tare în jurul ei – numai el, mirele, curat ca lacrima şi nevinovat, nu ştia şi nici nu bănuia nimic. Şi în dimineaţa aceea, în timp ce Sofia îi potrivea pliurile cămăşii de mire, îl simţi de-acum pregătit (nu-i împuiase ea capul atâta vreme cu lucrul ăsta?) să intre în rândul oamenilor, aşa cum dorise ea, încercând să creadă cu toată încrâncenarea şi din tot sufletul în viaţa pe care Sofia, mama lui,

i-o rânduise după voinţa ei; lăsându-se, de bunăvoie şi nesilit de nimeni, înşelat până la capăt...

Şi iată-i pe amândoi, mireasa care nu era mirasă şi mirele care nu era nici el mire, întinşi în patul de nuntă, fără să se apropie unul de celălalt, fără să se atingă, în noaptea lungă şi fără de sfârşit. Şi dacă mireasa plângea cu capul îngropat în pernă, nu mila lui Marcu, a mirelui nedorit, o cerşea ea. Pline de ură şi de furie erau lacrimile vărsate – şi el, mirele, înţelese, în ciuda faptului că era atât de neştiutor şi de nepriceput, ce-i în sufletul ei, aşa că nu încercă s-o împace sau să-i spună vreun cuvânt de mângâiere. Asemenea cuvinte, înţelegea el foarte bine, nu-şi aveau rostul acum! Se ridică din pat fără să scoată o vorbă, se îmbrăcă pe întuneric cu hainele lui de mire, ieşi pe prispă. Era o noapte cu o lună mare şi roşie, o noapte caldă de vară, cu mirosuri de flori şi de ierburi pălite, o noapte parcă anume făcută pentru drăgostelile celor tineri, pentru ca fierbinţeala din sângele lor să-şi găsească liniştea şi pacea împlinirilor; şi rămase acolo până când afară se făcu ziuă. Vreo două, trei zile nimeni nu ştiu pe unde rătăci şi în mai puţin de o lună îi sosi ordinul de plecare pe front.

Ea a avut întotdeauna presimţirile ei, vise urâte, semne prin care el îi dădea de ştire; numai că de data asceasta n-a fost nici un semn, şi era ca o pedeapsă, ea ştia asta; toate se schimbaseră, nu mai erau la fel ca înainte: vinovăţia ei era atât de mare, încât nu mai avea nici o putere asupra lui! Ca şi când ceea ce i-a ţinut atâta vreme strâns legaţi – nici dacă ar fi fost încă în pântecele ei n-ar fi alcătuit mai mult una şi aceeaşi fiinţă! – s-ar fi destrămat dintr-o dată după acea nuntă ruşinoasă. Sofia nu mai avea curajul să i se uite în ochi, privirile lor se ocoleau ca şi când amândurora le-ar fi fost frică unul de celălalt. Când ea intra în încăpere, şi dacă acolo se afla cumva el, Marcu făcea ce făcea şi-şi căuta de lucru pe afară, şi la rândul ei nici ea n-ar fi vrut să rămână singuri ei amândoi, mai multă vreme. Cuvintele ei de dezvinovăţire n-ar fi fost altele decât cele pe care şi le va spune în gând, de-a lungul anilor nesfârşiţi de după moartea lui, cum că ea n-a vrut alta decât „să-l vadă în rând cu lumea", la fel cu cei ce îi erau de-o vârstă, care de-acuma se însuraseră, ba unii dintre ei aveau

chiar copii mărișori, numai că în dorința ei firească (ar fi trebuit să-i spună, chiar dacă tot ceea ce i-ar fi zis el știa de dinainte ca ea să deschidă gura – erau mult prea legați unul de celălalt, ca el să nu-i ghicească toate gândurile) se grăbise mult prea tare, nu judecase ceva mai mult înainte de-a hotărî ce și cum să facă. „Fie cum o fi, își spusese, numai să-l văd însurat“, și o dată spuse vorbele astea, nu i-a mai rămas decât să meargă orbește înainte, să-și astupe urechile, fără să mai asculte ce zic unii și alții, în stânga și în dreapta ei, de teamă ca nu cumva, trăgând cu urechile la șușotelile oamenilor, voința ei să înceapă a se clătina. Numai că ceea ce se clădește în grabă și cu ochii închiși tot atât de repede se și destramă, adevărul iese la suprafață ca untdelemnul. Reușise, pentru scurt timp, să-l atragă în minciuna ei, căci arăta vesel și senin în dimineața aceea de cununie, se învârtea prin odaia de către drum, fluiera, iar ea i-a turnat apă în pumni, să se spele pe față și pe grumaz, și după aceea au venit „givării“ să-l ducă la mireasă, și el i-a îmbiat pe fiecare cu câte un pahar de țuică; ea se afla în cealaltă încăpere și-l auzea cum râde și cum glumește cu ei, și tot așa a râs – ea își amintește de parcă ar fi fost ieri – și când popa, la biserică, a început a cânta „Isaiia dănțuiește“, era bucuros că se însoară, că intră în rândul oamenilor, se lăsase prins în urzeala ei, o crezuse pe cuvânt. „Ai să vezi c-o să fie bine“, astea fuseseră tot timpul cuvintele ei, și el le dăduse crezare, numai că ea, acolo, în biserică, în timp ce mirele și mireasa – care își ținea privirile în pământ – se învârteau în jurul mesei cu pirostriile pe cap și popa cânta cu glasul lui pițigăiat de țârcovnic, mergând cu spatele înainte și îndemnându-i să pășească pe urmele lui, ea văzu de parcă Dumnezeu i-ar fi luat vălul de pe ochi, în cel de al unsprezecelea ceas, că totul fusese înșelătorie și minciună, înțelese, de asemenea, că urzeala ei se va destrăma și că toate se vor sfârși rău. Știa de-acuma, fără să înțeleagă de unde știe; o lăsară picioarele, și-ar fi căzut în mijlocul bisericii dacă n-ar fi fost unul din feciorii ei mai mari care, văzând-o că se clatină, a prins-o de cotul mâinii și a făcut-o să stea dreaptă și să nu se facă de râsul lumii. Ochii îi erau plini de lacrimi și prin perdeaua lor deasă îl văzu pe mire cum încearcă s-o prindă de mână pe mireasă, plutea încă în visul lui

amețitor, vraja țesută de ea în jurul lui nu se spulberase încă, și cum mireasa, strângându-și buzele subțiri, își smulgea mâna dintr-a lui. Nu se miră și nici nu se sperie, știa că de-acuma înainte așa au să meargă toate, din rău în rău!

Mireasa a încercat să se întoarcă la părinții ei; n-au primit-o, și după ce au bătut-o cu cruzime – au trântit-o la pământ și au călcat-o în picioare – au pus-o să se întoarcă înapoi, la bărbatul ei luat prin cununie: cu fața umflată și vânătă, cu țoalele de pe ea rupte, Florica s-a întors la Marcu, urmărită de privirile sătenilor, care se uitau la ea pe furiș, de după garduri. El a primit-o în casă, nu i-a închis ușa, cum se așteptau ceilalți s-o facă și o vreme au trăit sub același acoperiș, nu ca bărbat și femeie însă, ci ca doi străini. Iar ea, Florica, își ura bărbatul pe care și-l luase – împinsă de părinți ca „să-și spele rușinea“ și nu din dragoste. Nu le fu dat însă să viețuiască prea multă vreme împreună, căci la scurt timp după nuntă sosi ordinul de chemare pe front. (Satul se golise aproape de flăcăi; unii plecaseră chiar să se bată, împotriva dorinței lor, cu frații „de-un sânge și de-o lege“, de peste munți. Flăcările războiului cel mare cuprinseseră de-acuma întreaga Europă.) Ca soldat al armatei cezaro-crăiești, plecase, așadar, Marcu pe front, lăsând acasă o mamă iubitoare și o tânără nevastă care îl ura. Sofia îl însoți până la garnizoana Lugoj, de unde soldățimea era trimisă direct pe front. Înainte de a se despărți – pentru totdeauna! – se priviră lung, în tăcere, fără să-și spună vreun cuvânt de rămas bun. Ce rost ar fi avut oare cuvintele în clipa de pe urmă?

Ochii plini ai mamei implorau iertare, și feciorul ei o iertă: „Tot ce-ai făcut, din dragoste prea mare ai făcut, n-ai nici o vină, spuneau privirile lui. Nu te mai gândi la mine, mamă, și uită-mă, iubita și neprețuita mea, dacă poți.“ Acestea fură uiltimele cuvinte, nerostite, pe care le citi Sofia în ochii celui pe care îl iubise mai mult decât pe toți ceilalți fii ai ei. Erau vorbe, totuși, care într-un fel nu-și aveau rostul, pentru că el știa foarte bine că ea niciodată n-o să-l poată uita! Se vor scurge ani mulți și ea va trăi cu flacăra iubirii nestinsă în suflet. Va trăi pentru că amintirea lui să nu se șteargă de pe pământ: singura ei vină a fost ca l-a iubit prea mult, dacă păcat și vină se poate numi o asemenea nețărmurită iubire...

2.

„Mamă, îi spuse într-o bună zi Simion (trecuseră de-acuma o grămadă de ani de la moartea lui Marcu), dumneata nu mai ești femeia care ai fost. Cum erai – mai ții minte? – pe timpurile când eram noi copii de școală, cum știai să te bucuri de toate alea! Acuma parcă nimic nu-ți mai place, și rar te-am văzut înveselindu-te. Am și uitat de când nu te-am mai auzit râzând... Mă întreb câteodată dacă nu ți s-a înăsprit sufletul, dacă nu ți s-a făcut inima ca piatra..." Vorbe aspre, fără îndoială, doar că ea era obișnuită cu felul lui de a vorbi – n-o cruțase niciodată, nu se ferise să-i spună de la obraz tot ce gândește despre ea, așa că nu se miră prea mult și nici n-o tulburară din cale-afară cuvintele lui. De fapt, el știa foarte bine pricina din care era ea așa (de ce îi era inima „ca de piatră", cum zicea el, ea, care fusese făcută mai mult ca să se bucure de toate cele ce erau pe pământ, și peste care suferința se năpustise așa cum se năpustește trăznetul asupra unui copac falnic și încărcat de roade). Și pricina asta îi determina pe feciorii ei mai mari să *nu-l ierte* nici acuma pe fiul ei mai mic, hoțul care le furase mama încă din clipa când a venit pe lume și care iată, nici acum, când nu mai era printre cei vii, nu avea de gând să le-o dea înapoi, furul păgubos care, ca pedeapsă pentru hoția lui nerușinată, nu avusese parte de cele ce sunt ale vieții... „E de nerecunoscut", șușoteau la rândul lor cele trei nurori ale Sofiei și-și aminteau, neuitând nici un amănunt, cum s-au întâmplat toate: cum am fost la început dat dispărut și cum nu știu după câte luni a venit și cea de a doua înștiințare, numai că ea n-a crezut, sau *s-a făcut numai că nu crede* (ceea ce nurorile, cu mintea lor cam otova, nu aveau de unde să știe sau să bănuiască), s-a făcut, deci, că nu crede că-i mort ca să mai dea o ultimă șansă sorții, să nu fie, adică, încă și încă o dată vinovată față de feciorul ei – cu toate că știa foarte bine că nu putea să fie vorba de nici un noroc, așa că mai curând *se prefăcea,* de ochii lumii, ai nurorilor și ai fiilor ei, în primul rând, că așteaptă: când auzea ușa de la drum sărea în sus, alerga într-un suflet, să vadă cine-i. „Am încercat să-i spunem, povesteau nurorile, care se prinseseră de-acuma în jocul ei, că

degeaba se chinuie atât, nu mai are nici un rost să-l aștepte, dar n-am putut-o scoate dintr-ale ei: ne lăsa să vorbim, sta cu mâinile în poală, se uita la noi, da din cap cum că așa-i, cum zicem, avem dreptate, dar se vedea pe fața ei că nu ne ascultă: ori vorbeai cu ea, ori cu peretele din fața ei, era aproape totuna... Alte muieri când ajung la vârsta ei nu mai pot de dragul nepoților, nu mai știu cum să-i ocrtotească și să le facă în voie, ce să le mai cumpere de pe la târguri, dar ea, putem spune – se plângeau nurorile, câteșitrele – că nici nu-i vede, nici nu se uită la ei..." Și gândurile lor, încărcate de ciudă și de venin, se îndreptau, iarăși și iarăși spre „hoțul" care luase cu el în mormânt inima mamei și în ruptul capului nu mai voia s-o dea înapoi.

Și totuși Sofia se obișnuise să-și vadă nepotul (îl chema Ștefănuț), jucându-se de unul singur prin ograda ei; făcându-și de lucru fie în grajd, fie în podul acestuia (unde descoperise niște cufere vechi și stricate), fie în șura mare, printre căzile pline cu borhot de prune; se urca în căruță și biciuia nu știu ce cal închipuit, îndemnându-l să pornească în galop, sau, dimpotrivă, să meargă la pas, când cu vorbe blânde („Stai cu taica, mă, surule, c-ai ostenit de-acuma, atâta alergătură ți-o fi și ție de-ajuns!"), când răstindu-se la el („Hai mă, mă gloabă)", îndemnându-l să alerge în galop. Ea deschidea fereastra și-i spunea să se astâmpere, dar copilul nici n-o băga în seamă, atât era de prins de jocurile lui... Într-o zi se grăbi să se urce în podul cu fân, nu fu însă prea atent unde își pune piciorul și veni valvârtej până jos; se lovi la cap, se porni sângele și, speriat, alergă la ea, urlând ca din gură de șarpe. După ce se mai liniști – nu pățise chiar cine știe ce – îi dădu să se joace cu niște hamuri vechi și putrede, care nu mai foloseau la nimic; băiatul începu să se joace cu ele, alergând prin ogradă de unul singur, după cum îi era obiceiul, până când afară se întunecă de-a binelea; îl auzea țopăind prin fața ferestrei ei, și văzându-l că nu mai pleacă – afară se făcuse întuneric beznă, și el tot se mai juca – nu avu ce face, trebui să-l alunge și să-l trimită acasă, la părinții lui. „Ajungă-ți de-acuma, îi spuse. Tu până nu te gonește omu nu știi să pleci singur! Nu te mai saturi, te-ai tot juca." Se rugă să-i dea lui hamurile. Ea însă nici nu vru să audă de așa

ceva. Mânios că nu-i face pe voie, le aruncă în mijlocul ogrăzii... „Nici nu-mi trebuie dacă e pe așa", îi spuse privind-o pieziș. Plecă în graba mare, și câteva zile, dacă nu cumva chiar o săptămână, nu-i mai trecu pragul; ea nu-i simți lipsa și nici nu-i duse dorul, cum se spune, aproape că-l și uitase, până când într-o dimineață se trezi iarăși cu el; îl auzi tropăind prin curte; venise nu singur, ci însoțit de un alt copil, un prieten de-al lui; se jucară împreună cu hamurile cele vechi până seara târziu...

Părinții lui Ștefănuț plecară la o nuntă într-un sat mai îndepărtat – mirele era un văr de gradul al doilea de-al nevestei lui Pavel – și o rugară pe Sofia să aibă grijă de băiat cât lipsesc ei de-acasă, două, trei zile, nu mai mult... Erau zile fierbinți de vară, și băiatul o ținea morțiș că vrea să se ducă la râu să se scalde. Ea însă nici nu vru să audă (chiar cu o săptămână în urmă se înecase un copil și tot satul era speriat). „Mă omoară ai tăi, dacă, Doamne ferește, cât lipsesc ei de-acasă, ți se întâmplă ceva", îi spuse. Văzând că n-o poate îndupleca altfel, copilul se porni pe plâns. Sta în dreptul cuinii de vară, chiar în ușă, ca să-l poată vedea mai bine, și bocea de mama focului – lacrimile când se domoleau, când porneau, din nou, cu mai mare avânt. Așa că nu avu ce să facă, trebui, până la urmă, să-i facă voia! Ștefănuț plecă la râu – de cum îi spuse că-l lasă, lacrimile se opriră ca prin minune, chipul i se lumină, încât nici n-ai fi zis că doar cu câteva clipe înainte se dăduse de ceasul morții! – împreună cu un prieten bun de-al lui, un băiat din vecini, cu un an, doi mai mare decât el, căruia Sofia îl dădu în grijă. „Să nu stați, îi sfătui ea. Vă aruncați de două, trei ori în apă, să vă mai răcoriți, și vă întoarceți frumos acasă. Nu prea mult, așa, să nu spuneți că nu v-ați scăldat..." Ei îi promiseră că așa vor face, cum i-a sfătuit, n-o să-i iasă din cuvânt, dar după-amiaza se scurse întreagă, soarele sta să apună, și nici pomeneală ca ei să se fi întors. Îngrijorată, Sofia îl căută la moara veche, unde se scăldau de obicei copiii: „A plecat, îi spuseră, zicea că se grăbește acasă, să nu-l cerți dumneatale, că stă prea mult la râu". Era mânioasă nu atât pe copil, cât mai ales pe părinții acestuia care îl lăsaseră în grija ei. Era întuneric beznă de-acuma, când îl auzi jucându-se prin ogradă, de parcă nimic nu s-ar fi întâmplat;

nici nu veni măcar să-i spună că s-a întors. „Pe unde mi-ai umblat până acum?!" se răsti mânioasă. Copilul tăcea însă mâlc, nu putu scoate nici un cuvânt din gura lui, oricât ar fi strigat și oricât l-ar fi ocărât. Îl lăsă în treaba lui, se apucă să strecoare laptele înainte de-al pune la fiert, aproape că-l uitase, așa că fu de-a dreptul mirată auzindu-l vorbind. „Am vrut să văd, îi spuse nepotul, dacă îți pare rău după mine, eram curios să știu dacă ai să plângi ori ba. Dacă nu mă întorc acasă până se întunecă afară, așa mi-am făcut socoteala, o să intri la griji și o să crezi că m-am înecat. Aș fi stat toată noaptea ascuns, numai așa, ca să te sperii, să te văd ce zici, dar ai avut noroc că mi s-a făcut cam frig și nu m-am putut ține până la capăt de planul pe care mi l-am făcut. Așa-i că te-ai fi speriat foarte tare dacă aș fi stat ascuns toată noaptea, așa-i că ai fi plâns?!" o întrebă el, privind-o cu ochii lui mari și fără gene...

Singurul lucru pe care și-l dorea era să fie lăsată în pace, și băiatul se pare că tocmai asta își pusese în gând, să-i tulbure liniștea. „Prea te bagi în sufletul omului, n-am văzut un copil ca tine, îi spunea Sofia de la obraz. Prea dai buzna", și el o privea cu ochii lui galbeni, fără gene, care păreau lipsiți de orice expresie, încât îți era destul de greu să-ți dai seama cam ce anume îi umblă prin cap. Tăria lui consta tocmai în modul în care izbutea să-și ascundă gândurile în spatele acelor ochi care se uitau fix în ochii ei, de parcă ar fi vrut să o hipnotizeze. Nu știa niciodată dacă e atent la ce îi spune sau nici n-o aude ce zice –, gândurile îi zburau la o nouă năzbâtie pe care i-o pregătea cu cea mai mare migală și concentrare... Îi sta tot timpul în cale, încât, din cauza lui, lucrul îi rămânea adesea nefăcut. Îl alunga supărată: „Nu te știu jucându-te, îi spunea, cu cei ce-ți sunt de-o samă, tot de tine dau cu ochii, am, n-am poftă, nici nu pot să-mi caut de lucru din pricina ta..." Lui nici nu-i păsa de vorbele ei, pe-o ureche îi intrau, și îi ieșeau pe cealaltă; o privea doar cu ochii lui ciudați, cântărind-o, măsurând-o din cap până în picioare, nu putea scăpa de impresia stânjenitoare că-i judecată și întoarsă pe toate părțile de copilul care se arăta prea curios să afle și să știe totul despre ea...

Era destul de sprintenă şi în puteri, se putea urca în fiecare dimineaţă pe acoperişul bucătăriei de vară să strângă perele căzute peste noapte. Într-una din acele zile îşi puse nepotul să ţină de scară – nu cumva, Doamne fereşte, să alunece şi să cadă. Băiatul păru bucuros că poate să-i dea o mână de ajutor, voi chiar să se urce şi s-o ajute la strâns. N-o să-i ţină pe amândoi, îi spuse ea, şi aşa acoperişul era destul de şubred. Mâine o să-l lase să se urce însă în locul ei, dacă vrea cu tot dinadinsul – îi promise, de îndată ce-l văzu că se întunecă la chip… Îşi dădu însă repede seama că el nu voia, de fapt, decât s-o sâcâie şi s-o necăjească. „Dacă nu mă laşi să mă urc, o ameninţă, am să-ţi iau scara, să te văd cum ai să izbuteşti să cobori fără ea…“ Şi se grăbi să-şi ducă la îndeplinire ameninţarea: luă scara, o propti de poartă, şi cu ochii lui galbeni şi ficşi, de acolo de jos, se uita la ea, aşteptându-i cu vădit interes reacţiile. „Ce-ai să faci acuma, să te văd cum ai să te descurci?!“ o întrebă el. Din pricina supărării, începură toate să se învârtească în jurul ei şi fu gata, gata să alunece de pe acoperiş. „O s-o pun la loc, îşi auzi nepotul ca prin vis spunându-i, dacă ai să faci aşa cum am să-ţi comand eu!“ Se simţi dintr-o dată bătrână şi neputincioasă. Ba din pricina slăbiciunii şi a supărării, desigur, ochii i se umplură de lacrimi. Cu totul pe neaşteptate însă, umbra unei femei tinere i se năzări în faţa ochilor; o fetişcană jucându-se veselă cu proprii ei copii, în aceeaşi ogradă – cu mulţi, foarte mulţi ani în urmă, o grămadă de ani! – alerga ca o nebună, nu avea mai multă minte decât cei trei feciori ai ei, care se dădeau de ceasul morţii ca s-o prindă! Glasurile lor îi răsunau în urechi: „Poţi alerga cât vrei, căci de prins tot te prindem noi, fii fără grijă!…“ I se părea că aude până şi râsul tineresc şi cam fluşturatic al acelei femei. „O să pun scara la loc, spuse strănepotul, numai dacă ai să cânţi o cântare din cele vechi şi care acuma nu-s mai la modă, nu le ştie nimeni altcineva afară de dumneata.“

Sofia stă pe acoperişul din ce în ce mai încins al bucătăriei de vară şi nu îndrăzneşte nici măcar să se mişte, de teamă ca nu cumva să alunece şi să cadă jos. Se trezeşte târguindu-se cu băiatul, care o ţine morţiş pe-a lui, vrea cu orice preţ să-i cânte ceva; îi spune c-a uitat toate cântările ştiute altădată. „Las' că nu le-ai uitat, o întrerupe el. Gândeşte-te numai un pic şi ai să vezi cum ai să-ţi aduci aminte. Şi pe toate ai să ţi le aminteşti, parcă văd! Eu mă mulţumesc şi cu unul singur, nu sunt chiar aşa de pretenţios…“ Sofia se întreabă dacă vrea să-şi bată joc de ea dintr-o răutate copilărească şi aproape inconştientă sau, încăpăţânat cum îl ştie, şi-a pus în cap s-o înveselească – şi nu pentru că i-ar fi milă de ea, văzând-o tot timpul întunecată la chip, ci mai curând ca să-şi încerce puterile. „O s-o fac să cânte şi să joace“, îşi spunea, probabil, copilul acesta ciudat şi mult prea precoce pentru vârsta lui. Tonul lui, în timp ce-i vorbeşte, nu e batjocoritor, ci mai degrabă pătimaş, de parcă de cântatul ei – acolo pe acoperişul şubred al bucătăriei de vară – ar depinde multe pe lumea asta. „Cântă odată şi nu te mai lăsa rugată!“ o îndeamnă el, ia-ţi inima în dinţi şi dă-i drumul…“

Sta pe acoperiş, cu picioarele adunate şi cu genunchii duşi la gură, iar el o privea din mijlocul ogrăzii. O privea cu ochii lui galbeni, ca de pisică; în ei nu se vedea nici o urmă de râs; nici pomeneală să-i ardă de glumă sau să vrea cumva să-şi bată joc! Părea să fie doar încăpăţânat, aşa cum sunt copiii atunci când îşi doresc un lucru cu orice preţ. O ţinea pe a lui: să-i cânte, neapărat să-i cânte, altfel nici nu se gândeşte să-i pună scara la loc! Şi să ştie că el nu se joacă: atunci când spune un lucru, aşa rămâne… Se simţea însă mult prea ostenită ca să-i ardă de cântat. Mai curând ar fi coborât cât mai repede şi s-ar fi dus să se întindă – o jumătate de ceas, nu mai mult – în odaia de către drum, la răcoare, să mai prindă ceva puteri. Era prea lipsită de vlagă ca să se mai poată supăra pe nepotul cel nerăbdător s-o audă cântând. Ştia însă că n-o să-l poată îndupleca, aşa că începu să cânte cu o voce nesigură şi tremurată de femeie bătrână. Se opri la jumătatea cântecului, îl uitase, nu şi-l mai amintea în întregime; copilul, care ascultase cu toată atenţia, se declară mulţumit. „A fost frumos, spuse, numai c-ai cântat încet şi nu s-a prea auzit…“

Supărarea o cuprinse abia după ce, conform înţelegerii, îi puse scara şi izbuti, cu chiu, cu vai, să coboare. Îi veniră lacrimi în ochi, dar nu atât din pricina supărării, ci mai mult din slăbiciune. Se târî cu greu până în odaie, se întinse pe pat şi fu cât pe aci să aţipească,

dar strănepotul ava, se vede, de gând s-o chinuiască în continuare, să n-o slăbească nici măcar o clipă: deschise încetișor ușa, își strecură gâtul lung și slab prin crăpătura ei și începu să se uite la ea cu privirea lui fixă și lipsită de expresie...

Când părinții i se întoarseră de la nuntă, fu bucuroasă că scapă de el. Încercase oare copilul – poate, fără să-și dea seama – să se lupte cu o umbră care era mult mai puternică decât el? O vreme Sofia ținu poarta închisă – numai să nu-l mai vadă – dar nici el, strănepotul, căruia îi plăcea să se joace de unul singur prin ograda ei, nu se lăsă cu una, cu două, nu se dădu chiar atât de repede bătut: căută cheia sub grinda de lemn, trase cu toată puterea de clanță, începu să lovească în poartă cu amândoi pumnii; în cele din urmă se apucă s-o strige în gura mare, ruigând-o să vină să-i deschidă, pentru că știe el foarte bine că ea e acasă și tace mâlc; până când ieșiră vecinii pe la porți și-l alungară, certându-l.

Peste ani și ani strănepotul – cel ce o făcuse să cânte pe acoperișul bucătăriei de vară – își va aminti de ea și, într-o seară de august, își va opri *Volga*, uriașă gânganie neagră cu toate farurile aprinse, la poarta ei. Va bate cu pumnii în poartă, așa cum făcuse și pe timpul când era copil mic și ea ținuse poarta închisă refuzând să-i dea drumul înăuntru, în ciuda insistențelor lui. De data asta îl lăsă să intre, cu toate că în prima clipă nu-l recunoscu sau, mai exact spus, se făcu doar că nu-l recunoaște. „Eu sunt – îi spuse, și laba mare a mâinii păroase aduse la pieptul lui de bărbat, care începuse să se îngrașe, trupul împuținat și veșted al femeii bătrâne – nepotul lui Moș Petre, nu cumva m-ai uitat și nu mă mai recunoști?“ și începu să râdă, un râs vesel și nepăsător, de ins căruia i-au ieșit toate în viață după voința lui. „Ăla care a ajuns domn mare?“ întrebă ea făcându-se în continuare că nu-l știe prea bine. „Atâta lucru ar trebui să știi și dumneata, maico, îi spuse el, și începu să umble prin încăpere, cercetând-o și inspectând-o cu ochii lui galbeni și fără gene, pe care îi știa atât de bine – că astăzi nu mai sunt domni. S-a terminat cu ei, spuse el vesel, și din nou începu să râdă, apoi se întoarse spre femeia de lângă el. I-am vorbit de dumneata și nevestii-mii, mă tot bate la cap că vrea să te vadă, spuse, arătând spre femeia elegantă care, oprită în dreptul ușii, o privea curioasă (așa cum te uiți, într-un muzeu, la îndemnul ghidului care are grijă să-ți arate toate exponatele, la un obiect vechi de sute de ani, a cărui valoare constă tocmai în vechimea lui). I-am spus lui Edith, spuse strănepotul, în trecere și cu o oarecare neglijență, cum ai jucat în vara aia pe acoperiș.“ „Am cântat, n-am jucat! se rățoi Sofia la el, nu mai ții tu bine minte. ...V-o fi foame? îi întrebă ea mai mult ca să schimbe vorba. Să vă sparg niște ouă, că altceva n-am să vă dau“, le spuse, și cu palma șterse în grabă scaunele, înainte de a-i pofti să se așeze. „Stai cuminte, o liniști strănepotul, nu trebuie să ne faci nimica. Ne-am oprit la restaurant la Făget și am mâncat niște păstrăvi. Suntem, ca să zic așa, mai mult decât sătui... Numai să ai unde să ne culci pe toți trei“, mai spuse și atunci Sofia îl descoperi și pe cel de-al treilea, șoferul mașinii, un bărbat masiv, a cărui siluetă pe coridorul întunecos nu se distingea prea bine. „Costică, i se adresă strănepotul, șoferului, fii te rog atât de amabil și adu pachetele alea două din mașină. Umblă însă atent cu ele, vezi să nu se spargă...“ La lumina chioară a becului, Sofia descoperi că ochii strănepotului ei au rămas aceiași, mari, fără gene, galbeni ca la pisici și de nepătruns. Nu știai niciodată ce se ascunde în dosul lor, nu știai ce-i trece prin cap. „Tare te-ai mai îngrășat, îi spuse cu o voce cârtitoare și destul de neprietenoasă, de parcă ar fi vrut să-și ia acuma revanșa pentru «cântatul» de demult. Mă și mir că te-am recunoscut! Așa-i când omului îi merge bine, pune pe el“, adăugă ea, hotărâtă să nu-l ierte, vorbindu-i cu aceeași asprime în glas cu care îi vorbea pe vremea când el era copil mic și-o ruga să-l lase să se ducă la scăldat. „E îngrozitor de lacom“, se auzi atunci gânguritul femeii. (Se așezase pe scaunul din dreptul ferestrei, așa că Sofia putu s-o cerceteze în voie. Era nerăbdătoare să vadă cam ce nevastă și-a găsit strănepotul ei cel atât de pretențios.) „O fi avut vreun interes că și-a luat o muiere, așa de nearătoasă, se gândi ea, uitându-se la femeia foarte înaltă și slăbuță, cu umerii înguști și cu fața ascuțită, ca de pasăre. Nu-mi vine să cred, își spuse Sofia pe același ton critic și necruțător, c-a murit de dragul ei! E numai oase, săraca, dacă te apropii de ea trebuie să fii cu mare grijă, nu cumva să te împungi în ele...“ „Mă cert cu el tot timpul, se plânge femeia, nu-l pot face,

oricât m-aş strădui, să mănânce mai puţin!". „V-aţi pus amândouă cu gura pe mine, auleo, nu mai scap!" spuse strănepotul şi, mai în glumă, mai în serios, se luă cu amândouă mâinile de cap, îşi astupă cu palmele urechile, să nu mai audă ce-i zic cele două femei. „Are cel puţin cu douăzeci de kilograme în plus. La înălţimea lui ar trebui..." „Bine, bine, o întrerupse bărbatul, nu despre asta e vorba acuma, mai bine s-o întrebăm pe maica dacă e sănătoasă şi cum o duce, să vedem cum şi cu ce am putea-o ajuta în cazul că-i lipseşte ceva..." „Sigur că da, spuse la rândul ei femeia, şi se uită plină de bunăvoinţă la străbunica soţului ei. Ştefănuţ e acuma la locul ăla unde nu-i nici o problemă, absolut nici o problemă..." Sofia o întrerupse însă, n-are rost să vorbească de pomană, îi spuse, şi ca să n-o supere, îi luă o mână într-ale ei, ea nu are trebuinţă de nici un ajutor. „Totuşi, cu mâncarea... nu se lăsă Edith. Acum, de când cu cotele, e, într-adevăr, o problemă, până şi la ţară", spuse ea cât se poate de îngrijorată,. „Cât mănânc eu şi aşa îi prea mult, o linişti Sofia. Mi-ajunge, fiţi fără grijă", spuse ea încă o dată, şi-i privi de data asta ceva mai prietenoasă, vrând parcă să le mulţumească amândurora că s-au gândit la ea. „Am tăiat un purcel astă-iarnă, le povesti, şi pot spune că aproape nici nu m-am atins de el!... Dacă vreţi, vă scot şi vouă nişte cârnaţi, măcar aşa, de gust, dacă ziceţi c-aţi mâncat..." „Ţi-am spus că suntem sătui, o linişti bărbatul, nu ne trebuie nimic." „Poate o convingem pe bunica, gânguri soţia strănepotului, să ne crească un porc la anu şi nouă. Dacă tot..." „Nu vorbi prostii, o repezi soţul. Cu ce-ai vrea să ni-l crească?! Nu-ţi dai seama că nici ei nu-i ajunge?! Se vede că n-ai trăit la ţară, habar n-ai cât mănâncă un porc!" „Porumbul i-l putem trimite noi..." stărui în continuare femeia. Strănepotului i se păru că vorbele nevestei sale sunt mult prea lipsite de temei ca să merite vreun răspuns, aşa că se întoarse grijuliu spre străbunica lui şi, cu o voce domoală, aşa cum se vorbeşte cu oameni bătrâni, o întrebă dacă nu-i suferindă şi dacă nu are cumva nevoie de o îngrijire medicală ceva mai specială. „Cunosc o mulţime de doctori, îi spuse el, nu mi-i mare lucru să vorbesc cu ei." „Nu mă doare nimic, spuse ea. Sunt sănătoasă tun. N-aveţi la ce să vă faceţi griji din pricina mea. Îi bine că nu m-aţi

uitat şi că aţi venit să mă vedeţi, sunt mulţumită şi bucuroasă cu atât. Rar se mai întâmplă – spuse, fără să se plângă, dând de înţeles că lucrul ăsta n-o supără prea tare – să-mi mai treacă pragul careva. Când şi când, pe la sărbători – spuse, şi încercă să zâmbească mai mult din ochi – îşi mai aduc aminte şi de mine..."

Mai veniră de câteva ori s-o vadă şi-i aduseră, în dar, un tapet frumos de pus pe perete. „L-am cumpărat de la Constanţa, îi spuse nevasta strănepotului ei. Le aduc marinarii din Turcia şi le dau pe sub mână. Cer cam mult, e adevărat, dar când e vorba de un lucru frumos, mi se pare mai mare păcatul să te zgârceşti. Nu-i aşa că e splendid?!" o întrebă după ce darul fu atârnat deasupra patului ei. Era într-adevăr viu colorat, te orbea uitându-te la el! De câte ori îl privea, Sofiei i se păra c-o dor ochii şi o cuprinde ameţeala! Avea, bineînţeles, un subiect oriental: se vedea seraiul, cu turnuleţele şi minaretele lui; pe cerul uluitor de albastru atârna o lună în formă de secure. Un turc cu şalvari violeţi, călare pe un roib negru ca pana corbului, fugea de urmăritorii lui, care se zăreau şi ei undeva, tot departe. Turcul strângea la piept o cadână durdulie, cu sânii rotunzi ca două mere. Cadâna îşi ţinea iubitul cu o mână pe după cap, iar cealaltă mână o avea dusă la spate, într-o poziţie cât se poate de incomodă şi de nefirească. Turcul se uita în urmă să vadă dacă nu cumva urmăritorii se apropie. Atât viaţa lui, cât şi a planturoasei cadâne erau, bineînţeles, în primejdie. Avea nişte mustăţi fioroase şi un iatagan pe care îl ţinea ridicat, gata să se apere în caz de nevoie... După ce tapetul fu atârnat pe perete, Edith îl privi o vreme, mijindu-şi ochii, aşa cum fac vizitatorii atunci când se află într-o expoziţie de pictură. „Îmi place şi subiectul, foarte mult", îi spuse ea soţului ei. O vreme îl admirară împreună. Strănepotul îşi cuprinse drăgăstos soţia pe după umeri. „Ce părere ai, nu-i aşa că e frumos?" îşi întrebă tânărul bărbat străbunica. „Avem şi noi unul în sufragerie aproape la fel, culorile însă diferă", spuse nevasta acestuia. „Doar că sunt doi călăreţi, nu numai unul", îi aminti bărbatul. Un timp se pare că uitară de ea, apoi, în săptămâna dintre Crăciun şi Anul Nou, se trezi din nou cu *Volga* cea neagră la poartă. „Am tăiat porcul, le spuse. Luaţi cât vreţi voi. Mie nu-mi trebuie nu ştiu cât. Mă mulţumesc cu

puțin." Ei protestară. „Dumneata cu ce rămâi?" o întrebă strănepotul. „Pentru mine e prea mult", îi liniști ea. „Cârnăciorii sunt absolut delicioși", gânguri femeia. „Nu știu dacă or fi destul de usturoiați", se interesă Sofia. „Sunt excelenți", spuse Edith... Apoi vizitele lor se răriră, Sofia află (de la unul din oamenii din sat care o rugase în iarna trecută să pună „o vorbă bună" pe lângă strănepotul ei, avusese niște necazuri) că ajunsese de-acuma și mai mare, se mutase la București. Cum Bucureștiul era departe, vizitele se întrerupseră. Nu-i trebui Sofiei prea mult timp ca să-i uite. Nici măcar tapetul cu subiect turcesc și foarte strălucitor de pe perete nu-i mai aducea aminte de strănepotul ei și de soția acestuia...

Erau, în schimb, și alte amintiri vechi de când lumea care îi dădeau tot timpul târcoale. Marcu își făcuse stagiul militar la Seghedin, la honvezi, iar ea îl visase de mai multe ori. Urâte vise, care se ținură lanț. „Așa m-am hotărât, le spusese pe atunci feciorilor ei mai mari, să mă duc să-l caută, să văd ce-i cu el." Atât de arzătoare era dorința ei de a-l revedea, încât frații își dădură repede seama că împotrivirea lor era zadarnică. „Bine, du-te, tu și așa ai făcut întotdeauna ce-ai vrut, nu ne-ai ascultat niciodată pe noi. Când a fost vorba de fratele nostru mai mic, nimeni nu s-a putut înțelege cu tine. Te apucă așa dintr-o dată, parcă îți fură Dumnezeu mințile, când îi el la mijloc!... Nici dragostea, dacă-i prea mare, și fără nici o socoteală, nu-i bună, dar treaba ta, faci așa cum crezi că-i bine, noi nu ne mai amestecăm... De-ai avea atâta minte, îi mai spuseră, să nu pleci singură la un drum așa de lung. Ia și un copil cu tine, ia-l pe Giorgiuț, care de-acuma-i mare și ți-o fi de ajutor. Câte ți se mai pot întâmpla, căci Seghedinu-i departe, nu-i la o azvârlitură de băț, aici peste deal, și când ai pe cineva lângă tine, oricum, îi mult mai ușor... „La început Sofia nici nu vru să audă de așa ceva: „Ce ajutor și sprijin pot avea de la el?! le spuse ea. Nu vedeți cât e de copilăros și nevârstnic?! Vorba cântecului din bătrâni: „Eu sunt pitic/ cel voinic / cu fundul nădragilor / fac pârtia vacilor / unde e neaua mai mare / mă iau alții în spinare / unde-i drumul mai frumos / mai merg și eu pe jos. "Nu-i chiar așa, o contraziseră ei. Nu te-ai uitat, da' copilul a crescut în ultima vreme. S-a împlinit și la trup și la minte, la o adică

poți avea nădejde în el". „Adică să mă îngrijesc și de un mucea, care să mă bată la cap cât o ține drumu – și-i mai depărtișor, nu-i chiar așa de scurt..." „Singură nu te lăsăm să pleci, săriră feciorii cu gura. Cine știe ce ți se poate întâmpla, te betegești ori mai știm noi ce pățești, și ce faci atunci, spune-ne și nouă, printre străini?! Căci străinii nu se uită la tine nici să te vadă picată jos, te lasă acolo unde te afli, nu-ți întind o mână de ajutor! Nu te cunoaștem, nu știm cine ești, nu ne băgăm, or să zică străinii, și atunci nu-i mai bine să ai pe cineva de-al tău lângă tine? Spune-ne dacă judecăm noi prost și dacă nu avem dreptate?" întrebară cei trei feciori, așa că ea, văzându-se încolțită din toate părțile, nu mai avu ce să facă, trebui să le facă voia. „Bine, le spuse, am să-l iau și pe Giorgiuț, numai să fie cuminte și ascultător, să nu-mi iasă din vorbă, eu să spun una și el să facă alta, căci atunci n-o să aibă pace cu mine, așa să știe el!" „Îi mare de-acuma, se vârî în vorbă și mama copilului, luându-i apărarea, nu mai are mult și împlinește paisprezece ani. Și-i tare ascultător. Îi ca o fată, așa-i de cuminte, ce-i spun, aia face, să vezi că n-o să-ți iasă din cuvânt. Ia-l cu dumneatale, o îndemnară nurorile, și-o să-ți pară bine că ne-ai ascultat și că ai făcut așa cum ți-am spus noi..."

În cele dintâi zile ale lui august fură amândoi – ea și cu nepotul ei, Giorgiuț – gata de plecare. De plecat plecară într-o zi cam înnorată, cam pe la vremea prânzului. Îndeosebi copilul părea a fi nerăbdător. Îngrijorarea de care era cuprinsă Sofia era mult prea mare ca să se poată bucura. Și cu cât se apropia ceasul, cu atât temerile și neliniștile din sufletul ei creșteau. În noaptea de dinainte pelcării udă perna cu lacrimi amare; rămase toată noaptea trează, și abia în zori, când în ferestre se arătă lumina tulbure a zilei, izbuti să ațipească. Prin ogrăzi începură să cânte cocoșii, așa că nu avu parte de un somn prea lung...

Înainte de a se așterne la drum, feciorii încercară s-o liniștească din nou: „Când te vedem așa, îi spuseră ei supărați, zău că ne vine nu știu ce să-ți facem, numai să te aducem odată și odată cu picioarele pe pământ. Căci, ce anume, Domne ferește, crezi tu că i s-a putut întâmpla? Îți închipui că altceva nu are de făcut, acolo la armată,

decât să-ți scrie ție scrisori, așa crezi? Se vede că habar n-ai ce-i aia armată, dacă vorbești așa! Acum, peste vară, cine știe ce manevre lungi și grele or fi făcut ungurii, acolo la Seghedin – s-ar putea să se întâmple, să se fi mutat în altă parte cu garnizoana și să nu-l găsești – și cât țin manevrele n-are vreme, săracu, nici să răsufle; numai noi știm, c-am făcut și noi armata, cât îi freacă, când să-ți scrie dumneatale scrisori! Vreme pierdută de pomană cu drumul ăsta, doar că de amestecat noi nu ne mai amestecăm, te lăsăm să faci așa cum crezi tu că-i bine. Osteneală și opăceală fără rost..." „Să-ți iei, mamă, îi spuseră cele trei nurori într-un glas, și un parazol cu dumneata. Dacă plouă, să ai ce ține deasupra capului, să nu te ude prea tare. Când arde și pripește soarele, și atunci îi bun, că-ți ține de umbră... Și tu, se întoarseră ele la copil, să nu-i ieși mamei din vorbă..." „O dăm în grija ta, îi spuse Pavel, tatăl băiatului, ca la un bărbat ce te afli. Ți-au crescut și ție de-acuma tuleiele, nu mai ești copil...!"

Îi vedea aievea vorbindu-i, dându-i sfaturi, atât ei cât și copilului – vocile lor îi răsunau din nou în urechi. Dar drumul până la Seghedin nu și-l mai amintea chiar atât de bine... Dormeau pe unde apucau, în șură ori afară pe prispă, atunci când vreun gospodar mai milos îi primea în ograda lui. Nopțile erau la fel de calde ca și zilele – i-a rămas în amintire căldura aceea greu de îndurat. Noaptea căldura se ridica din pământ (care ardea ca un cuptor încins) și până și stelele de pe cer, care de obicei ne apar nouă, muritorilor, îndepărtate și reci, păreau de asemenea fierbinți, gata să se aprindă! Când le ieșea în cale vreo apă, se bucurau – putea fi cât de mică și neînsemnată – își udau picioarele în ea, se mai răcoreau un pic; dacă râul era mai mare, Giorgiuț își lepăda la repezeală țoalele și se arunca bucuros în apa rece ca gheața. „Ți-o fi destul, îi spunea ea. Să mergem, să nu ne prindă noaptea pe câmp." Și copilul o asculta, ieșea din apă cu părul ud și țeapăn ca la arici, cu dinții clănțănindu-i în gură. De pe trupul lui slăbănog se scurgeau păicăturile de apă ca niște mărgele transparente și minuscule... Nu cu mult înainte de a ajunge la capătul călătoriei lor, se porniră ploile. Ei nu aveau însă de ales, trebuiau să meargă, fie ce-o fi, oricât de dușmănoasă ar fi fost vremea. Norocul

lor că erau ploi de vară, care nu țineau mult! Ziceai că îneacă Dumnezeu lumea, așa ploua de puternic, și de îndată ce ploaia se oprea, se arăta soarele, toate cele începeau să strălucească; numai că gândurile ei erau mult prea prinse în păienjenișul viselor urâte pe care le avusese înainte de a pleca de-acasă, ca să se poată bucura, cum i-ar fi fost drag, de toate cele ce se arătau în jurul ei. Era speriată și neliniștită, și nepotul, văzând-o mereu îngândurată și căzută pe gânduri, încerca s-o zgândărească, să-i spună – așa cum îi spuseseră și feciorii înainte de a pleca de acasă – că-s prea fără rost și de-a dreptul neroade gândurile ei! „Ai visat, ai visat, și ce-i cu asta?! Nu cumva ți-ai băgat dumneata în cap cum că tot ce se arată în visele alea – și omul poate visa orice, visele le visăm fără să știm, și nici nu le putem alege, după cum vrem noi – se și întâmplă tipărit așa! Păi eu pot visa câte-n lună și-n stele, asta nu înseamnă mai nimic..." trăncănea băiatul; cu toate că îi dăduseră de-acuma tuleiele, tot copil fără minte se arăta a fi. Sofia își zăvora dinadins sufletul, or el tocmai asta voia, ca ea să-i vorbească, să și-l deschidă în fața lui! „Mută mai ești, îi spunea întărâtat. De la dumneata rar aude omul o vorbă. Mi s-a urât, ce crezi, să merg așa, pe tăcutele. Parcă am fi ființe necuvântătoare!... o certa copilul, și ea îl lăsă s-o certe, să vorbească ce vrea el, pentru că vorble lui – copil, ce poți aștepta mai multe de la el?! – ei îi intrau pe-o ureche și-i ieșeau pe cealaltă. „Tu nu auzi ce te-am întrebat?! se rățoia jignit băiatul. De ce taci și nu-mi răspunzi?! Cât ai vrea să mai aștept?" „Nu, îți spun drept că nu am auzit, îi răspundea liniștită, fără să-i pese prea mult de supărarea lui. Rogu-te, mai spune o dată, și atunci vezi bine că am să-ți răspund." „Ba nu-ți mai spun nimic", zicea copilul gata să izbucnească în plâns. M-am și săturat! Să mă trăsnească, dacă mai scot o vorbă din gură! dacă vrei, ne luăm și la întrecere, să vedem care-i în stare să tacă mai mult." Mergeau de dimineața până seara fără să-și vorbească, până când, la vremea prânzului, Giorgiuț începea să se plângă de foame, și atunci se așezau la umbra vreunui cireș bătrân și mâncau pe tăcutele... „Când te văd așa, de parcă ți-ar ninge și ți-ar ploua tot timpul, îl auzi pe băiat spunându-i într-o bună zi – și fu de-a dreptul uluită de cuvintele lui, mă apucă și pe mine plânsul și întristarea

cea grea... Îmi trece pofta de toate cele și nici să zburd nu îmi mai vine! Mă crezi, măicuțo, ori nu mă crezi?“ Când se uită la el, îi văzu lacrimile din ochi. Se miră foarte tare, pentru că nu-l știa atât de simțitor! Tulburată, găsindu-și cu mare greutate cuvintele, încercă să-i spună că grijile și necazurile toate erau numai și numai ale ei, el nu are nici o pricină să se întristeze; mai ales că la vârsta lui – îi explică ea – nici nu poate ști prea bine ce-i aia necazul și întristarea... „Ai timp și pentru ele, îi mai spuse. Nu te grăbi, dragul meu, prea tare...“ Era un răspuns ocolit și în același timp plin de blândețe; vorbele lui îi ajunseseră drept la inimă, îi veni să plângă, din pricina lor, avu grijă însă să-și înghită lacrimile. Și totuși niște zăgazuri în sufletul ei se rupseră pe neașteptate, și cuvintele care îi veniră pe buze îi scăpară fără voia ei: „Numai lui – spuse – i-a fost dat de timpuriu să le cunoască și să le știe...“ Stânjenit, Giorgiuț îi ocoli privirea, și Sofia se întrebă ce poate el pricepe din tot ceea ce îi spune și dacă mintea lui crudă de copil netrecut prin viață poate să prindă înțelesul adevărat al vorbelor ei; în același timp se rușină la gândul că fusese în stare să-și deschidă sufletul, să și-l arate unui copilandru neștiutor. Dar vorbele, simțea Sofia, nu mai aveau cum să rămână zăvorâte în adâncul sufletului ei, trebuiau să iasă la lumină, și atunci se apucă să-i vorbească din nou băiatului, care se uita în pământ și plângea, iar din când în când își ștergea lacrimile cu dosul palmei. Plângea și suferea din pricina ei, iar Sofia simțea o ușurare și se bucura văzându-l suspinând și plângând; de parcă plânsul acela al lui i-ar fi luat o mare greutate de pe suflet.

Se apucă să-i spună niște lucruri la care ea, de fapt, nici nu se gândise până atunci, vorbe aspre și grele, pe care le regretă de îndată ce le rosti. „Mai bine ar fi fost să nu-l fi născut...“ spuse. De cum îi auzi vorbele, Giorgiuț începu să plângă mai cu foc, lacrimile curgeau șuvoi din ochii lui curați, de copil neștiutor. „Cei care sunt ca el mai bine ar rămâne nenăscuți...“ Și era ca un fel de blestem rostit atât împotriva celui ieșit din pântecele ei, cât și împotriva ei însăși, pe care ea, mama lui Marcu, îl spuse cu voce tare, încât se înspăimântă de propriile-i cuvinte, vru chiar să și le dezmintă, să și le ia înapoi, să spună că nu-i așa, că a luat-o gura pe dinainte, că sunt vorbe zise la supărare și lipsite de judecată, vorbe de femeie proastă și fără minte, așa că el să nu le bage în seamă și, dacă poate, să le uite cât mai repede cu putință... „Vorbii și eu fără rost, spuse, vorbii mai mult ca să nu tac. Tu uită, dragu meu, cât mai repede poți tu, tot ce ți-am spus...“ Numai că ceea ce a fost spus o dată, nu mai poate fi luat înapoi, Sofia încercă să atragă și să ia asupra ei întreaga vină; n-o lăsă să atârne pe umerii băiatului, pe care ea îl iubea mai mult decât lumina ochilor ei. „Dacă cineva e vinovat, spuse, atunci toată vina e numai a mea, nimeni altcineva pe pământul ăsta nu are o vină. Căci numai eu...“ Dar Giorgiuț n-o lăsă să-și ducă gândul până la capăt, îi luă vorba din gură, și din nou Sofia fu cât se poate de mirată auzindu-l cum vorbește – de parcă n-ar fi fost un copil fără judecată, ci un om în toată firea, trecut prin ale vieții și înțelegându-i rosturile și dedesubturile; ca un om bătrân și plin de înțelepciune vorbea el – și de unde îi veneau cuvintele și cine anume i le punea în gură – ea, mama lui Marcu, nu avea cum să știe. Erau atât de neașteptate cuvintele spuse de băiat încât, după aceea, de câte ori se gândea la ele, i se întâmpla să se îndoiască de realitatea lor... „Nu mai vorbi așa, îi spusese, așadar, băiatul (lacrimile din ochi i se uscaseră și privirea îi era din nou senină, plină de lumină și de veselie copilărească). De ce te apuci să te învinovățești și să pui vina și pe alții?! *Pentru că nimeni, măicuță, dacă vrei să știi, nu are vreo vină...* Și acum să plecăm, mai spuse copilul, și se ridicase de jos scuturându-se de firimiturile rămase de la mâncare. Să ne grăbim să nu întârziem prea tare. Am mâncat, ne-am odihnit, *am mai stat și de vorbă,* așa că putem pleca liniștiți.“

Ajunseră, în sfârșit, se aflau de-acuma la capătul călătoriei lor. Poposiseră într-o piață, lângă un monument de pe soclul căruia un bărbat falnic și foarte mândru privea în depărtări. Nu-i interesa pe ei, veniți de departe, cine era domnul acela străin, aproape că nici nu-și ridicară privirea până la el, în schimb interesul le fu reținut de grupul statuar dispus în jurul soclului. Copilul, cu privirile îndreptate spre erou – și atât din priviri, cât și din atitudinea sa, se desprindeau o pioasă, aproape extatică recunoștință – cu o cununiță de flori în

mâini, femeia cu rochia fluturândă în bătaia vântului, întinzându-şi amândouă mâinile spre eroul cu pieptul încărcat de decorații, precum şi țăranul sprijinit de o coasă uriaşă, cu chica împletită şi cu mustățile lungi şi fioroase (căciula, în semn de respect, şi-o ținea în dreptul pieptului) ale cărui priviri erau de asemenea ridicate spre cel ce îi domina de la impunătoarea lui înălțime...

De fapt, Giorgiuț este cel ce de mai multe ori la rând dă ocol monumentului impunător, cască gura la frumosul grup statuar, zgâindu-se când la băiețelul cu pălăriuță, când la coasa bătrânului. Sofia, în schimb, stă lângă monument şi plânge pentru că nu-i chip să-l găsească pe Marcu. Nu ştie unitatea la care acesta îşi face cătănia – iar oraşul e plin de cazărmi – nimeni n-a fost în stare să-i dea un răspuns cât de cât lămuritor. De dimineața, de cum au ajuns, au umblat amândoi întrebând pe unul şi pe altul – şi cum nu vorbesc ungureşte, cu greu s-au făcut înțeleşi – dar zadarnic l-au căutat, de aflat nu l-au putut afla... Au dat peste o cazarmă şi s-au apropiat cu frică de soldatul care sta în poartă. Sofia i-a spus numele copilului ei, dar soldatul a ridicat din umeri, semn că n-a auzit de el. „O fi în altă parte, nu-i aicea la noi“, a spus făcându-se cu greu înțeles de cei doi. Au avut însă noroc, un flăcău de prin părțile lor – care îşi făcea stagiul militar, la fel ca Marcu, la Seghedin – i-a recunoscut după bunda ei albă, s-a apropiat şi a intrat în vorbă cu ei. „Pe cine cauți, maico, şi de ce plângi?“ a întrebat-o pe Sofia şi ea i-a spus păsul ei: cum că îşi caută fiul, care e şi el militar, şi nu-l găseşte. De azi-dimineață umblă, şi nici pomeneală să-l poată afla! „Fii pe pace, că-l găsim, îi dăm noi de urmă, n-are nici un rost să te necăjeşti atât“, a liniştit-o militarul, şi împreună toți trei – adică, Sofia, Giorgiuț şi acesta din urmă – se apucară să-l caute. Au umblat de la o cazarmă la altă cazarmă, până când afară a început a se întuneca. Au întrebat peste tot, şi băiatul ei nu era nicăieri! Soldatul s-a apucat să mormăie supărat – Sofia şi-l amintea bine, era un flăcău chipeş, cu un nas cam mare şi cu mustăcioară neagră – el nu se lasă, le-a spus, până când îl află, căci dacă la Seghedin face armata, nu se poate să nu-i dea de urmă, că doară n-a intrat în pământ! Şi atunci Sofia îi mărturisi că a avut nişte vise urâte. Soldatul însă nici nu vru să audă de aşa ceva. „Lasă visele, îi spuse, că doară nu de vise e vorba. Din pricina viselor nu-mi fac griji.“ Au ajuns la o cazarmă care se afla la marginea oraşului. Soldatul le-a spus să aibă răbdare până ce el se interesează ce şi cum: „Dacă nu-i nici aicea, nu ştiu unde am putea să-l mai căutăm“, a fost el de părere. Când s-a întors, văzându-i chipul mulțumit, Sofia şi-a dat seama că, în sfârşit, au dat de urmele celui căutat. „V-am spus că nu mă las până nu-l aflu!“ s-a lăudat el. Simți cum inima îi bate să-i iasă din piept. Soldatul încercă s-o liniştească: „E beteag, maico, dar fii pe pace, că nu-i pe moarte, aşa cum l-ai visat“.

Au ajuns, orbecăind prin întuneric, la marginea Seghedinului, au mers o vreme pe nişte uliți înguste, apoi au ieşit din oraş şi s-au îndreptat spre Tisa – în direcția aceea li s-a spus să meargă, dar se întunecase de-a binelea, abia se mai vedea înaintea lor – şi au intrat într-un parc cu stejari înalți şi bătrâni. Au ajuns lângă o casă mare din cărămidă roşie. „Să vedem dacă o fi voie înăuntru, i-a şoptit soldatul. Stați aicea şi mă aşteptați până ce vorbesc cu unguru de la poartă“. Soldatul a zăbovit destul de mult şi Sofia tremura şi-i venea să plângă. „Nu-i voie de intrat, le-a spus după ce s-a întors, numai că am avut noroc şi am dat de un om de omenie, m-am putut înțelege cu el. Eu stau şi vă aştept, dar să nu zăboviți prea mult – aşa m-a rugat – altfel îl iau doctorii la întrebări, îl sfădesc că v-a dat drumul înăuntru fără să fie permis.“ Ea a dat să-i mulțumească şi el a împins-o uşor cu mâna: să se ducă o dată, căci şi aşa e puțin timp.

Portarul a laut-o înaintea lor să le arate drumul. Au mers de-a lungul unui coridor îngust şi cu pereții albi, apoi au intrat într-o încăpere mare în care se aflau mai mulți oameni bolnavi; erau culcați în pat cu păturile trase până sub bărbie. Se uitau curioşi la ea, aşa că se pierdu cu firea şi rămase neajutorată şi speriată, lângă uşă. Apoi se apropie de patul lui Marcu mai mult luându-se după glasul băiatului pe care îl auzi venind dintr-un colț al încăperii. Pe ochi i se pusese ca un fel de ceață deasă, aşa că de văzut nu putu să-l vadă din prima clipă. Se aşeză pe marginea patului – de Giorgiuț aproape că uitase şi se sperie când din greşeală îl lovi cu cotul. „Eşti şi tu aicea, se miră ea, îți spun drept că am şi uitat de tine...“ Marcu se

ridică pe pernă cu greutate ca s-o poată vedea mai bine. Îl auzi vorbind, dar înțelesul cuvintelor lui nu răzbătu până la ea. Cuvintele, care au fost ele, plutiră un timp prin aer fără rost, numai ecoul lor, un fel de murmur lipsit de înțeles, ajunse până la urechile Sofiei... Da, toate se peterceau ca în vis, pentru că el vorbea, vorbea, și ea nu pricepea o iotă din tot ceea ce-i spunea. Se gândi chiar să-l roage să vorbească mai rar, să se aleagă cu ceva din cuvintele lui, dar din pricina spaimei de care era cuprinsă nu era în stare să se bucure că-l vede, să fie mulțumită că a ajuns până la el, că l-a găsit și că n-a bătut atâta drum fără rost – își pierduse glasul, i se încleștaseră fălcile, nu putea vorbi...

(Oare am fost într-adevăr la el la Seghedin, l-am văzut acolo, pe patul de spital, nu cumva am visat, nu cumva toate s-au petrecut în vis?! se va întreba ea mult mai târziu, fără să-și poată da un răspuns lămuritor.)

Îi trebui un timp până când izbuti să se dezmeticească. „Despre cine vorbește el acuma, se întreba buimăcită, ce anume îmi spune și eu, în loc să-l ascult, să fiu numai ochi și urechi, îmi zboară gândurile cine știe unde, nu mă pot aduna..." „A dat, nu i-a fost milă", spuse Marcu și, în sfârșit, înțelese ce zice. „Și aicea, și aicea", arătă el cu amândouă mâinile locurile unde fusese lovit. Cine anume îl lovise și ce avuseseră cu el ar fi vrut Sofia să afle, dar gura îi rămăsese în continuare mută, nu se simțea în stare să vorbească... „Și nu s-a uitat pe unde dă, povesti Marcu pe același ton flușturatic și copilăros, știu că nu s-a scumpit la lovituri! Și avea așa un pumn, că pe unde a dat s-a cunoscut! sporovăia el nepăsător de parcă ar fi fost vorba de o altă persoană, dar când văzu că ea începe să plângă i se făcu milă și se gândi s-o cruțe... S-a întâmplat, măicuță dragă, să mă potrivesc la chip cu un domn ofițer la care am fost eu ordonanță, după cum ți-am și scris în ultima mea scrisoare pe care ți-am trimis-o"... Vru să se plângă cum că n-a primit nici o scrisoare de la el de multe luni de zile, din care pricină a și fost atât de îngrijorată și s-a pornit în căutarea lui, dar nu avu când și cum; el vorbea tot timpul și cu o așa mare însuflețire, încât vorbele ei nu-și găsiră locul. Sofia era însă speriată din pricina tonului lui jucăuș și copilăros care nu se potrivea

cu cele povstite și nici cu chipul lui desfigurat din pricina loviturilor...

Veni vorba despre o fată, o circăreasă tânără și frumoasă, apoi despre un frate al acesteia. Fratele, povestea Marcu, nu văzuse cu ochi buni dragostea dintre surioara lui și domnul ofițer. Iar pe ofițer îl chema Ivo Filipovac... „Și ce și-a pus în gând fratele acela al fetei: Ia să-i trag eu o bătaie soră cu moartea ofițerului, să-l învăț minte, să-i treacă cheful și pofta de iubit! Să-și caute de ale lui și să mă lase pe mine și pe surioara mea în pace!" Și Sofia nu pricepea, nu izbutea să facă nici o legătură între cele ce i se întâmplaseră copilului ei – pe care au vrut să i-l omoare, așa de rău îl bătuseră – și povestea asta pe care i-o spunea cu buzele încă umflate și zdrobite din pricina loviturilor... Vru să-și arate nepriceperea și nedumerirea, el însă n-o lăsă să vorbească, atât era de nerăbdător să spună până la capăt ceea ce avea de spus. „Și așa s-a întâmplat, măicuță, c-am dat peste un om bun la suflet, pita lui Dumnezeu, nu alta. Nu m-a lăsat, a avut grijă de mine... povestea Marcu și înțelesul vorbelor lui, Sofia se chinuia să-l prindă cu toate că nu-i era ușor. Așa că atunci când l-am auzit pe fratele acela al domnișoarei zicând: Lasă, mă, Ivo Filipovac, că te învăț eu minte! am tăcut mâlc, am lăsat să mă zvânte în bătaie, pentru că așa am crezut eu că-i bine... Trebuia să-i arăt lui domnu ofițer *că mi-i frate bun,* chiar dacă nu suntem ieșiți din aceeași mamă, trebuia să fac ceva pentru el, mă înțelegi, măicuțo? Numai că a greșit! îi șopti el și se apleacă spre ea ca să-l poată auzi ce spune și din nou începu să râdă bucuros, mândru că a izbutit să-l păcălească pe fratele cel rău, ca și când din păcăleala asta i s-ar fi tras lui numai lucruri bune. A greșit, spuse el din nou, și numai pentru că eu și domnul ofițer semănăm foarte tare, dacă ne-ai vedea împreună, măicuțo, ai spune că suntem frați, așa de tare ne potrivim..." povestea fiul ei mai mic și după ce ascultă povestea până la capăt, trebui să-și ia rămas bun de la el și să plece. Și așa zăboviseră prea mult.

Străbătură același coridor cu pereții albi. Soldatul sta în poarta spitalului și îi aștepta. Era întuneric beznă, nu se vedea decât mucul aprins al țigării lui. „De-acuma putem pleca, le spuse el și i se vedea, la lumina mucului de țigară, gura roșie, cu buze groase și mustața

neagră de deasupra ei. De-ar ieşi odată luna, spuse, să vedem unde călcăm, unde punem piciorul... Nici să plec la cazarmă nu-mi vine (vocea lui venea prin întunericul atât de compact încât puteai să-l tai cu cuţitul) până nu vă duc la o gazdă unde să rămâneţi peste noapte, să puneţi capul pe o pernă, să aveţi unde vă odihni. Bine că l-am aflat; bine că am dat de el, bine că n-am umblat degeaba." „Nu cumva ne-am rătăcit? întrebă Giorgiuţ. Parcă-i alt drum, parcă nu-i tot ăla pe care am venit." „Nu-ţi fie frică, mă, copile, când eşti cu mine să nu-ţi pese de nimic. Câte marşuri am bătut eu pe drumurile astea, nu am timp să-ţi povestesc..." „Am ştiut eu că i s-a întâmplat ceva, că nu-i bine cu el", spuse Sofia vorbind mai degrabă cu ea însăşi, decât cu cei doi, flăcăul în toată firea şi flăcăiandrul care mergeau în stânga şi în dreapta. Le auzea paşii, de văzut nu avea cum să-i vadă, atât era întunericul de dens. „Aşa-i printre străini, îl auzi pe soldat zicând, se şi miră omul câte i se mai pot întâmpla."...

La câteva săptămâni după plecarea lui Marcu pe front – după ce izbucni războiul cel mare – Sofia avu cel din urmă vis, mai neliniştitor decât toate celelalte, în care i se arătă fiul ei mai mic. Un vis dintre cele mai încurcate. Nu se ştia prea bine nici despre ce fel de nuntă era vorba şi nici cine era mirele care sta în capul mesei. Fu la început un om străin, un necunoscut oarecare. I se păru apoi că mirele era un bărbat din pustă pe care ea îl văzuse odată – pe timpul acela nu era încă măritată – la un târg, unul care vindea turtă dulce, un bărbat la care căscase gura, plăcându-i cât era de chipeş şi de arătos. De ce i se arătă tocmai omul acela în vis, Sofia n-ar fi putut să spună şi de ce îl visă în chip de mire, nici lucrul ăsta nu-i era pra clar.

Apoi visul îşi schimbă înfăţişările şi nunta de-acuma era alta, mai mare şi mai frumoasă, cu multă lume adunată şi cu muzicanţi unul şi unul. Şi ea îşi recunoscu fiul. Sta acolo, în capul mesei, cu lăibăruţul cel înflorat, nou-nouţ, pe el şi cu cămaşa albă cum e neaua. „Tare-s bucuroasă, îi spuse ea văzându-l. Ţi-a venit şi ţie timpul, ţi-a sunat ceasul să te aşezi la casa ta." Numai că mirele nu se arătă tot atât de bucuros ca ea. Îi răspunse cam în doi peri şi Sofiei s-ar putea zice că nu-i plăcu defel răspunsul lui. „Mi-a venit şi nu mi-a

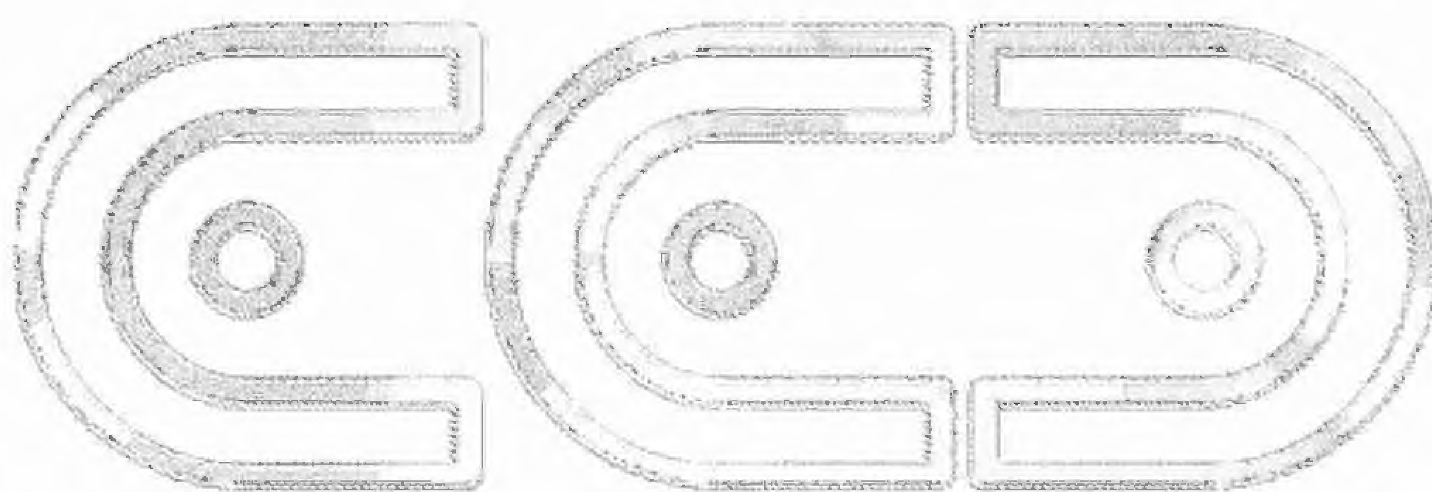
venit", îi spuse, şi în loc să i se uite în ochi, bucuros că o vede, se uita în pământ, încruntat şi alb la faţă. „Cum să nu-ţi vină?! se răsti, atunci, furioasă. Tu crezi că anii stau pe loc şi o să rămâi toată viaţa un copilandru, fără nici un rost şi fără nici un căpătâi? Fără nici o răspundere! Aşa crezi tu?!" „Dar de mireasă ce părere ai, mamă, îţi place ori ba?" o întrebă el. „Ţie să-ţi placă, fiule, şi nu mie, îi răspunse Sofia, căci tu te însori cu ea. Numai că după port şi după felul de-a se purta nu pare să fie de pe la noi. Nu mi se pare a-mi fi cunoscută", adăugă, cercetând-o pe mireasă cu multă atenţie. Şi atunci se aşternu o tăcere grea, a cărei apăsare dureroasă simţiră amândoi că n-o mai pot îndura. Aşa că Sofia vorbi din nou, repetând de fapt cele spuse mai înainte. „Ţie să-ţi placă, tu te însori cu ea, tu ţi-ai ales-o, eu nu mă amestec... Mi-ar fi plăcut să fie una pe care s-o ştiu, să nu fie o străină, dar pentru atâta lucru nu te amărî, că-i bine şi aşa..." Şi din nou se aşternu liniştea, fiul îi ocolea privirile, se uita oriunde în altă parte, numai la ea nu. Ce-o fi având că-i aşa de tăcut, de nevorbitor? se întreba ea în vis, din ce în ce mai neliniştită. Cine oare l-o fi supărat atât de tare? Ori te pomeneşti că nu-i mulţumit de mireasă, l-or fi strâns cu uşa, l-or fi constrâns să se însoare cu ea... Şi el, săracu, nici nu îndrăzneşte să-mi spună ce anume i s-a întâmplat! „Nimeni nu te însoară cu de-a sila, mă, copile, încercă să-l îmbărbăteze, uitând cum se petrecuseră lucrurile cu el înainte de a pleca pe front. Ştiu că îţi pare rău că de-acum s-a sfârşit, îţi pui şi tu căpăstru ca tot omul; doar că aşa-i orânduiala lumii, fiecăruia îi vine rândul, aşa să ştii".

La vorbele ei înţelepte şi pline de miez el nu dădu însă nici un răspuns, de parcă nici nu le-ar fi auzit. Se uita în pământ şi Sofiei i se păru că dinadins îi ocoleşte privirea, ca nu cumva ea să vadă cât e de întristat. Îl urmări cum îşi şterge pe furiş lacrimile cu dosul palmei şi se sperie şi mai tare... „Tu îmi ascunzi ceva, dragul meu. Crezi că-s proastă şi nu văd cum te fereşti de mine! Văd, cum amaru să nu văd!... îi vorbi ea încet de tot, în aşa fel încât să n-o audă nimeni. Dacă mie nu-mi spui ce necazuri ai, cui altcuiva să-i povesteşti de suferinţele tale? Nu ţi-i nimeni mai apropiat pe lumea asta decât îţi sunt eu. Şi rău faci că te ascunzi de mama ta, care ţi-a

dat viață și te-a crescut, îl certă ea, din ce în ce mai neliniștită, văzându-l cum tace și nu zice nimic. Așa ai fost de când te știu, așa te-ai ascuns și te-ai ferit de mine întotdeauna! Nimeni n-a știut niciodată ce-i în sufletul tău!" „Lasă, mamă, spuse el atunci moale și cu jumătate de gură, nu mă mai certa și nu mă mai întreba, rogu-te, că degeaba mă întrebi. De răspuns vezi și dumneata bine că nu pot și nu am cum să-ți răspund!" „Ba poți! strigă Sofia la el. De ce să nu poți? Numai că ție așa îți place să umbli cu tot felul de ascunzișuri, încât nimeni nu te mai poate înțelege și pricepe, asta-i plăcerea ta cea mai mare! Crezi că-s proastă și nu văd?" Și din strigătul ăsta al ei visul se risipi...

LECTOR: TRAIAN RADU
TEHNOREDACTOR: GEORGETA CÂRSTEA

Scanare și prelucrare digitală

AVENTURA

de

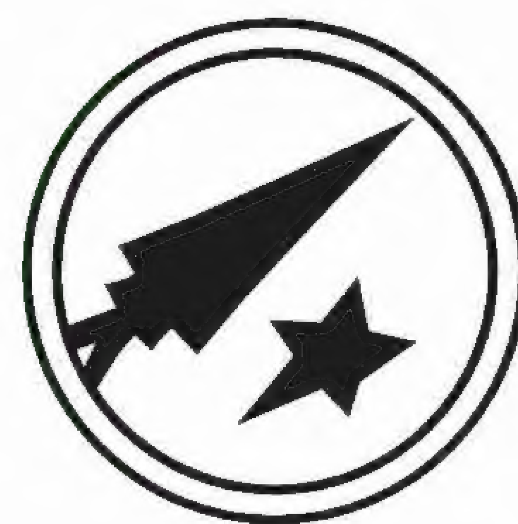
Anonim

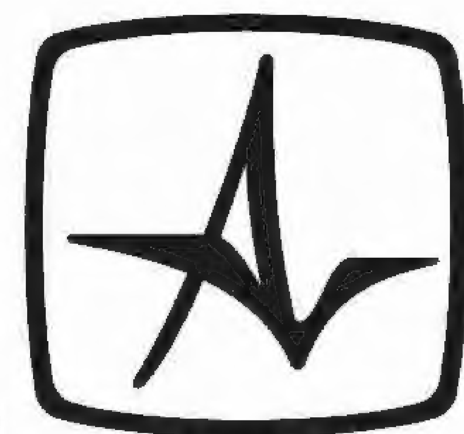

și

CAT Graur

Antwerpen

COLECȚIA SFINX

2024

